

บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

โดย
ว่าที่ร้อยตรีชนากัลภ์กันยกร พันธุ์หว่าทันกร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

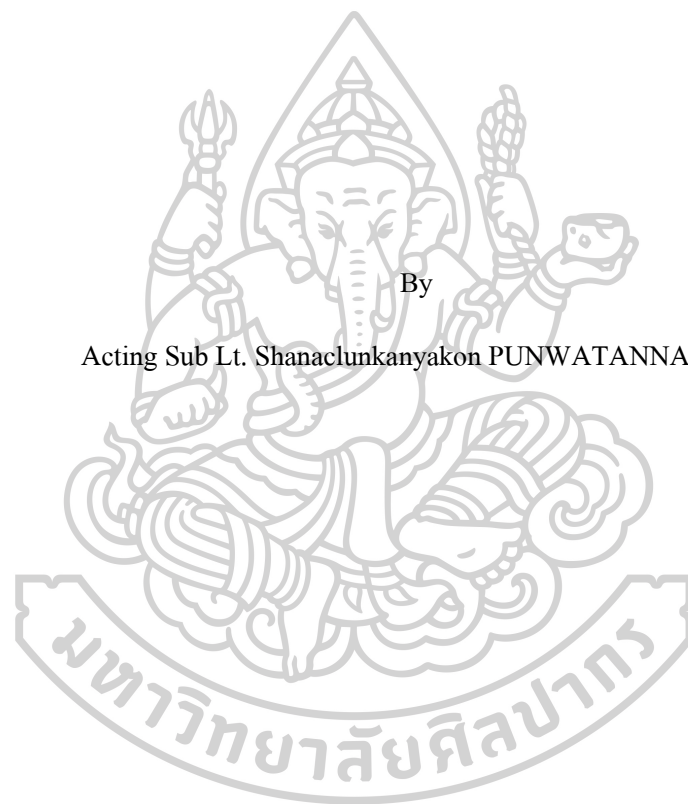
ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE ROLE OF THE TEMPLES TOWARDS THE COMMUNITY LIFESTYLE OF
THAIMON IN AMPHOE SAMKOK, PATHUMTHANI PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy (Vernacular Architecture)
Department of Architecture
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2021
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

60057803 : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต

คำสำคัญ : บทบาทของวัด วิถีชีวิตชุมชน ไทย-มอญ

ว่าที่ร้อยตรี ษนาศัลย์กันยกร พันธุ์หว่าทันกร: บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพิชชา โต้ววิชัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์และความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นภายในวัดและชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ผลมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ หาความหมาย เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ โดยผ่านการนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการพรรณนา โดยมีกลุ่มกรณีศึกษา 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ และกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน จำนวน 12 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด จำนวน 9 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 9 รูป รวมทั้งหมด 21 คน 9 รูป

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในพื้นที่วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ยังมีความเชื่อมโยงและการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมด้วยกันอย่างมาก โดยผ่านการทำหน้าที่การทำกิจกรรมต่างๆ คือ 1) ในส่วนของชาวบ้านและกรรมการวัด มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนเชิงเศรษฐกิจและแรงงาน เช่นการจัดการศาสนสมบัติของวัด การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และการทำกิจกรรมแทนพระสงฆ์ 2) ในส่วนของวัด มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นเป็นสถานที่จัดงานเทศกาล เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม และเป็นที่พักพิงพิธีกรรม 3) ในส่วนของพระสงฆ์ มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม เช่น การอบรมทางจริยธรรม การเผยแผ่ธรรมะ การพัฒนาจิตใจ การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 4) ในส่วนของการเข้าใช้พื้นที่และสถานที่ภายในวัด โดยให้ความสำคัญกับ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ พระอุโบสถ พื้นที่ริมน้ำ และเจดีย์มอญมาก จากรายการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รู้ว่า บทบาทของอาคารเพื่อทำกิจของฆราวาสและสงฆ์นั้น ให้ความสำคัญกับการใช้งานของกิจกรรมเป็นหลัก ทำให้เกิดความถี่การเข้าใช้สอยพื้นที่ตามมา และเกิดพื้นที่ทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน

60057803 : Major (Vernacular Architecture)

Keyword : The role of the Temples The Community Lifestyle Thai-Mon

ACTING SUB LT. SHANA CLUNKANYAKON PUNWATANNAKON : THE ROLE OF THE TEMPLES TOWARDS THE COMMUNITY LIFESTYLE OF THAIMON IN AMPHOE SAMKOK, PATHUMTHANI PROVINCE THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR SUPITCHA TOVIVICH, PhD

This research aims to 1) To study the role of the temples towards the community lifestyle of thai-mon in Sam Khok District Pathum Thani Province 2) To study the connection between the temple and the thai-mon community in the conservation and restoration of cultural heritage to remain The researcher used the data obtained from interviews, observations and group discussions. By using the study method in the form of qualitative research. To analyze the data to understand the phenomena and connections that occur within temples and communities. Then, the data obtained from the analysis of the results are classified into categories to find meanings to connect to various issues. Through the presentation of the study results in the form of a description. There are case studies of 3 temples, namely Wat Chedi Thong, Wat Saladaeng Nuea, Wat Thai Ko Yai. By the selected sample population Consisting of (1) a groups of community members of 12 people, (2) a groups of temple committees of 9 people, (3) a groups of monks of 9 people, a total of 21 people and 9 monks.

The results showed that The role of temples in the way of life of thai-mon communities in the area of Wat Chedi Thong, Wat Saladaeng Nuea, Wat Thai Ko Yai, Sam Khok District Pathum Thani Province. There is also a strong connection with the conservation and restoration of cultural heritage through various activities. 1) In the part of community members and temple committees play a role as an economic and labor supporter such as managing the property of the temple Assisting in various activities within the temple and doing activities on behalf of the monks. 2) As for the temple, it plays a role as a social and cultural supporter. For example as a festival venue. It is an arts and culture center. And is a ritual. 3) In the part of the monks. Play a role as a spiritual and cultural advocate, such as ethical training, spreading the dharma, mental development, Promotion of conservation of arts and culture 4) In terms of access to the area and place within the temple by giving importance to hall of worship, prayer hall, chapel, waterfront area and the Mon pagoda. From the items mentioned above, It is known that The role of the building for the activities of the lay and clergy. The focus is on the usability of the activity. cause the frequency of access to the area accordingly and the economic area leading to the connection between the temple and the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพิชชา โตวิวิชญ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ โอฬารรัตน์ มณี ประธานกรรมการในการสอบ ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงรองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในในครั้งนี้ ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดี รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำต่างในการสอบ ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พี่สุภาวัน ทันทการ ชาวบ้านวัดเจดีย์ทองที่ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมมอญ และได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงผู้มีพระคุณทุกท่านจากวัดเจดีย์ทองที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ในที่นี้ ที่ให้โอกาสและได้มอบสิ่งดีๆ ในชีวิตให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พี่มาณพ แก้วหยก ชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือที่อำนวยความสะดวกช่วยในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ และกราบขอบพระคุณพระสงฆ์ทุกรูปที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีมงคลเมธี เจ้าอาวาสวัดจันทน์กะพ้อ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมมอญ ที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และบุคคลในครอบครัวทุกคนที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้องตามต่อ เลิศไพศาล ที่เป็นกำลังใจให้คำแนะนำปรึกษาอย่างสม่ำเสมอที่มีคุณค่าและประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอบูชาพระคุณบิดา - มารดาตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ในที่นี้ ที่ให้โอกาสและได้มอบสิ่งดีๆ ในชีวิตให้แก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้พบกับความสำเร็จตามที่คาดหวัง

ชนาคัลภักันยกร พันธุ์หัวพันกร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ป
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	14
1.3. คำถามในการวิจัย.....	14
1.4. ขอบเขตการศึกษา.....	15
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	16
1.6 คำนิยามศัพท์.....	18
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework).....	19
บทที่ 2 วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	22
2.1 ความสำคัญของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยมอญ.....	23
2.1.1 ความหมายของวัด (Temple)	23
1. เขตพุทธาวาส	24
2. เขตสังฆาวาส	25
3. เขตธรณีสงฆ์.....	27

2.1.2 การสร้างวัดในประเทศไทย.....	27
2.1.3 การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวง.....	28
2.1.4 บทบาทวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย.....	29
2.1.4.1 วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน.....	30
2.1.4.2 สภาพความเป็นวัด.....	31
2.1.4.3 บทบาทของพระสงฆ์.....	31
2.1.4.4 พุทธสถานในยุคเริ่มต้น (หลังปรีนิพพาน).....	39
2.1.4.5 พุทธสถานในไทยจนถึงปัจจุบัน.....	41
2.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและสถาบันอื่น.....	43
2.1.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน.....	43
2.1.5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับวัง.....	44
2.2 แนวคิดพื้นฐาน ชุมชน ประเพณี พิธีกรรม มรดกทางวัฒนธรรม.....	45
2.2.1 ชุมชน.....	45
1. ความหมายของชุมชน.....	45
2. ลักษณะของชุมชน.....	46
3. การเกิดขึ้นของชุมชน.....	47
4. ประเภทของชุมชน.....	50
2.2.2 ประเพณี พิธีกรรมในสังคมไทย.....	56
1. ประเพณี (Tradition).....	56
2. ประเภทของประเพณี.....	57
3. พิธีกรรม (Rite).....	57
4. ความสำคัญของประเพณีและพิธีกรรม.....	59
5. ลักษณะการคงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม.....	60
6. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage).....	64

2.3 ระบบกิจกรรมและมาตรการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	68
2.3.1 ระบบกิจกรรม	68
1. แนวความคิดเรื่องกิจกรรม เวลา สถานที่	69
2. ระบบของกิจกรรม และระบบของที่ตั้ง	69
3. กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่	71
2.3.2 มาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม	71
1. มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments)	71
2. การยกย่องและการให้รางวัล	71
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)	72
4. การฝึกอบรม (Training Programmers)	72
5. การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน (Promotion and Public Education)	72
2.4 กรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)	73
บทที่ 3 วัดกับชุมชน	75
3.1 วัดมอญในอำเภอสามโคก	75
3.1.1 วัดเจดีย์ทอง	77
3.1.2 วัดศาลาแดงเหนือ	82
3.1.3 วัดท้ายเกาะใหญ่	86
1 พระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์สี่ยะเกิง)	87
3.2 ชุมชนมอญในอำเภอสามโคก	89
3.2.1 ชุมชนมอญบ้านเจดีย์ทอง (กวนฮั่วแดง)	90
3.2.2 ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ	92
3.2.3 ชุมชนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่	95
บทที่ 4 คติความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมมอญสามโคก	98

4.1. คติความเชื่อ	98
4.2. ประเพณีวัฒนธรรมชุมชนมอญสาม โศก.....	99
บทที่ 5 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	106
5.1 แนวคิดในการศึกษาเบื้องต้น.....	106
5.2 วิธีการวิจัย.....	107
5.2.1 แบบสัมภาษณ์.....	107
5.2.2 การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์.....	108
5.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	111
5.4 แนวประเด็นการสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่ม	112
5.5 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	113
5.6 การตรวจสอบข้อมูล	115
5.7 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
บทที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	116
6.1 การวิเคราะห์ บทบาทของ ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด (แต่ละวัด)	116
6.1.1 วัดเจดีย์ทอง	116
6.1.1.1 บทบาทของชาวบ้าน.....	116
1. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A1.....	117
2. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A2.....	118
3. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A3.....	118
4. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A4.....	119
6.1.1.2 บทบาทของวัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์).....	121
1. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B1	122
2. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B2	123
3. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B3	124

6.1.1.3	บทบาทของพระสงฆ์.....	126
1.	พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1.....	127
2.	พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2.....	128
3.	พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3.....	129
6.1.1.4	บทบาทกรรมการวัด.....	130
1.	กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1.....	131
2.	กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2.....	132
3.	กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3.....	132
6.1.2	วัดศาลาแดงเหนือ.....	134
6.1.2.1	บทบาทของชาวบ้าน.....	134
1.	ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A1.....	134
2.	ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A2.....	135
3.	ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A3.....	136
4.	ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A4.....	136
6.1.2.2	บทบาทของวัด.....	138
1.	วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1.....	139
2.	วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2.....	140
3.	วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3.....	141
6.1.2.3	บทบาทของพระสงฆ์.....	143
1.	พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1.....	144
2.	พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2.....	145
3.	พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3.....	146
6.1.2.4	บทบาทกรรมการวัด.....	148
1.	กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1.....	148

2. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2.....	149
3. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3.....	150
6.1.3 วัดท้ายเกาะใหญ่	151
6.1.3.1 บทบาทของชาวบ้าน.....	151
1. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1.....	152
2. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2.....	153
3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3.....	153
3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4.....	154
6.1.3.2 บทบาทของวัด.....	156
1. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1	157
2. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2	158
3. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3	159
6.1.3.3 บทบาทของพระสงฆ์.....	161
1. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1	162
2. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2	163
3. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3	164
6.1.3.4 บทบาทกรรมการวัด.....	166
1. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C1.....	166
2. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C2.....	167
3. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C3.....	168
6.2 การวิเคราะห์ เปรียบเทียบบทบาทชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมการวัด (รวม 3วัด).....	169
6.2.1 การเปรียบเทียบ บทบาทชาวบ้าน 3วัด.....	169
6.2.2 การเปรียบเทียบ บทบาทวัด 3วัด (สัมภรณ์กลุ่มพระสงฆ์).....	171
6.2.3 การเปรียบเทียบ บทบาทพระสงฆ์ 3วัด.....	173

6.2.4 การเปรียบเทียบ บทบาทกรรมการวัด 3 วัด	175
6.3 การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (แต่ละวัด)	177
6.3.1 วัดเจดีย์ทอง	177
6.3.1.1 กลุ่มชาวบ้าน.....	177
1. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A1.....	177
2. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A2.....	177
3. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A3.....	178
4. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A4.....	178
6.3.1.2 กลุ่มพระสงฆ์.....	180
1. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1.....	180
2. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2.....	180
3. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3.....	181
6.3.1.3 กลุ่มกรรมการวัด	182
1. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1.....	182
2. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2.....	183
3. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3.....	183
6.3.2 วัดศาลาแดงเหนือ	185
6.3.2.1 กลุ่มชาวบ้าน.....	185
1. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A1	185
2. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A2.....	185
3. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A3	186
4. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A4.....	186
6.3.2.2 กลุ่มพระสงฆ์.....	188
1. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1	188

2. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2.....	188
3. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3.....	189
6.3.2.3 กลุ่มกรรมการวัด.....	190
1. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1.....	190
2. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2.....	191
3. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3.....	191
6.3.3 วัดท้ายเกาะใหญ่.....	193
6.3.3.1 กลุ่มชาวบ้าน.....	193
1. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1.....	193
2. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2.....	193
3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3.....	194
4. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4.....	194
6.3.3.2 กลุ่มพระสงฆ์.....	196
1. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1.....	196
2. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2.....	196
3. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3.....	197
6.3.3.3 กลุ่มกรรมการวัด.....	199
1. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C1.....	199
2. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C2.....	199
3. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C3.....	200
6.4 การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (เปรียบเทียบ 3 วัด).....	201
6.4.1 กลุ่มชาวบ้าน.....	201
6.4.2 กลุ่มพระสงฆ์.....	202
6.4.3 กลุ่มกรรมการวัด.....	204

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	206
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	206
7.1.1 ข้อมูลสรุปผล บทบาท ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด (แต่ละวัด)	206
7.1.2 ข้อมูลสรุปเปรียบเทียบ บทบาท ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมการวัด (รวม 3 วัด)	212
7.1.3 ข้อมูล สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (แต่ละวัด)	215
7.1.4 ข้อมูลสรุปผลเปรียบเทียบ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (เปรียบเทียบ 3 วัด)	219
7.2 การอภิปรายผลการวิจัย.....	221
7.2.1 ด้านบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด ทั้ง 3 วัดและชุมชน	221
7.2.2 ด้านบทบาทของวัด.....	222
7.2.3 ด้านบทบาทของพระสงฆ์.....	223
7.2.4 ด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน กรรมการวัด พระสงฆ์.....	224
7.3 ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ.....	227
7.3.1 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	227
7.3.2 ข้อเสนอแนะ.....	227
รายการอ้างอิง.....	228
ภาคผนวก.....	229
1 แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	229
ประวัติผู้เขียน.....	234

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของวัด (กรณีศึกษา)ในความเป็นมอญ.....	77
ตารางที่ 2 ปริศนาธรรมธงตะขาบ.....	85
ตารางที่ 3 แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรกเด็กแรกเกิดตามเดือน.....	98
ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรกเด็กแรกเกิดตามวัน	99
ตารางที่ 5 รายละเอียดแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และชุดที่ 2	108
ตารางที่ 6 รายละเอียดบทบาทชาวบ้านและกรรมการวัดผู้การวิเคราะห์	110
ตารางที่ 7 รายละเอียดบทบาทของวัดผู้การวิเคราะห์.....	110
ตารางที่ 8 รายละเอียดบทบาทของพระสงฆ์ผู้การวิเคราะห์.....	111
ตารางที่ 9 บทบาทชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง.....	116
ตารางที่ 10 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	117
ตารางที่ 11 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A1	117
ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A2	118
ตารางที่ 13 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A3	118
ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A4	119
ตารางที่ 15 บทบาทของวัด วัดเจดีย์ทอง.....	121
ตารางที่ 16 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	121
ตารางที่ 17 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B1.....	122
ตารางที่ 18 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B2.....	123
ตารางที่ 19 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B3.....	124
ตารางที่ 20 บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง.....	126
ตารางที่ 21 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	126

ตารางที่ 22	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1.....	127
ตารางที่ 23	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2.....	128
ตารางที่ 24	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3.....	129
ตารางที่ 25	บทบาทกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง	130
ตารางที่ 26	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	131
ตารางที่ 27	บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1.....	131
ตารางที่ 28	บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2.....	132
ตารางที่ 29	บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3.....	132
ตารางที่ 30	บทบาทชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ	134
ตารางที่ 31	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	134
ตารางที่ 32	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดง SD-A1.....	134
ตารางที่ 33	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A2	135
ตารางที่ 34	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A3	136
ตารางที่ 35	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A4	136
ตารางที่ 36	บทบาทของวัด วัดศาลาแดงเหนือ.....	138
ตารางที่ 37	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	138
ตารางที่ 38	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1.....	139
ตารางที่ 39	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2.....	140
ตารางที่ 40	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3.....	141
ตารางที่ 41	บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ.....	143
ตารางที่ 42	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	143
ตารางที่ 43	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1	144
ตารางที่ 44	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2	145
ตารางที่ 45	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3	146

ตารางที่ 46	บทบาทกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ	148
ตารางที่ 47	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ	148
ตารางที่ 48	บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1	148
ตารางที่ 49	บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2	149
ตารางที่ 50	บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3	150
ตารางที่ 51	บทบาทชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่.....	151
ตารางที่ 52	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	151
ตารางที่ 53	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1	152
ตารางที่ 54	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2	153
ตารางที่ 55	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3	153
ตารางที่ 56	การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4	154
ตารางที่ 57	บทบาทของวัด วัดท้ายเกาะใหญ่.....	156
ตารางที่ 58	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	156
ตารางที่ 59	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1.....	157
ตารางที่ 60	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2.....	158
ตารางที่ 61	การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3.....	159
ตารางที่ 62	บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่.....	161
ตารางที่ 63	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	161
ตารางที่ 64	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1	162
ตารางที่ 65	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2	163
ตารางที่ 66	การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3	164
ตารางที่ 67	บทบาทกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่.....	166
ตารางที่ 68	รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ.....	166
ตารางที่ 69	บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C1	166

ตารางที่ 70	บทบาท กรรมกรวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C2.....	167
ตารางที่ 71	บทบาท กรรมกรวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C3.....	168
ตารางที่ 72	แสดงลำดับ คะแนน บทบาทชาวบ้าน 3 วัด	170
ตารางที่ 73	ระดับคะแนน บทบาทวัด 3วัด (สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์)	172
ตารางที่ 74	ระดับคะแนน บทบาทพระสงฆ์ 3วัด	174
ตารางที่ 75	ระดับคะแนน บทบาทกรรมกรวัด 3วัด	176
ตารางที่ 76	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง	179
ตารางที่ 77	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์วัดเจดีย์ทอง	181
ตารางที่ 78	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมกรวัด วัดเจดีย์ทอง.....	184
ตารางที่ 79	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน SD-A1,2,3,4.....	187
ตารางที่ 80	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ SD-B1,2,3.....	189
ตารางที่ 81	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมกรวัด SD-C1,2,3.....	192
ตารางที่ 82	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน TK-A1,2,3.....	195
ตารางที่ 83	การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ TK-B1,2,3.....	197
ตารางที่ 84	การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด TK-C1,2,3.....	200
ตารางที่ 85	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน (เปรียบเทียบ 3 วัด).....	201
ตารางที่ 86	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ (เปรียบเทียบ 3 วัด).....	202
ตารางที่ 87	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมกรวัด (เปรียบเทียบ 3 วัด).....	204
ตารางที่ 88	สรุปผลบทบาทของชาวบ้าน 3 วัด	207
ตารางที่ 89	สรุปผลบทบาทของวัด 3 วัด	208
ตารางที่ 90	สรุปผลบทบาทของพระสงฆ์ 3 วัด	209
ตารางที่ 91	สรุปผลบทบาทของกรรมกรวัด 3 วัด.....	211
ตารางที่ 92	สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน 3 วัด	215
ตารางที่ 93	สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ 3 วัด.....	217

ตารางที่ 94 รูปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมกรวัด 3 วัด.....218

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 แสดงเจดีย์.....	3
รูปภาพที่ 2 แสดงแผนที่ชุมชน วัด โรงเรียน.....	6
รูปภาพที่ 3 แสดงวัตถุโบราณ.....	9
รูปภาพที่ 4 แสดงโบราณสถาน.....	10
รูปภาพที่ 5 แสดงประเพณีและความเชื่อ.....	11
รูปภาพที่ 6 แสดงวิถีชีวิตประจำวัน.....	12
รูปภาพที่ 7 แผนที่อำเภอสามโคก.....	15
รูปภาพที่ 8 แสดงพื้นที่วัดตัวอย่าง 3 วัดในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.....	16
รูปภาพที่ 9 ผังเขตสังฆวาส วัดพระเชตุพนกรุงเทพฯ, วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ.....	26
รูปภาพที่ 10 กระบวนการเกิดของชุมชน.....	48
รูปภาพที่ 11 แผนผังกรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework).....	74
รูปภาพที่ 12 แสดงแผนผังและรายละเอียดวัด กรณีศึกษา.....	77
รูปภาพที่ 13 แสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดเจดีย์ทอง.....	78
รูปภาพที่ 14 แสดงภาพเจดีย์ทรงมอญ (เจดีย์อันันตะ) วัดเจดีย์ทอง.....	80
ภาพที่ 15 แสดงภาพเสาหงษ์ ชงตะขาบ วัดเจดีย์ทอง.....	81
รูปภาพที่ 16 แสดงผังรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดศาลาแดงเหนือ.....	83
รูปภาพที่ 17 แสดงภาพเจดีย์ทแบบเจดีย์ชเวมอดหรือพระธาตุมุเตา.....	84
รูปภาพที่ 18 เสาหงส์ (เสาเงี้ยว) ชงตะขาบ (โหนด).....	85
รูปภาพที่ 19 แสดงผังรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดท้ายเกาะใหญ่.....	87
รูปภาพที่ 20 แสดงภาพพระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์เสี่ยะเกิง) วัดท้ายเกาะใหญ่.....	88
รูปภาพที่ 21 เสาหงส์ ชงตะขาบ (โหนด) วัดท้ายเกาะใหญ่.....	89

รูปภาพที่ 22 แสดงรายละเอียดพื้นที่ชุมชนมอญบ้านเจดีย์ทอง.....	91
รูปภาพที่ 23 เรือนมอญบ้านเจดีย์ทอง.....	92
รูปภาพที่ 24 ผังพื้นที่ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ.....	94
รูปภาพที่ 25 เรือนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ.....	95
รูปภาพที่ 26 ผังพื้นที่ชุมชนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่ (แวงซาม).....	96
รูปภาพที่ 27 เรือนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่.....	97
รูปภาพที่ 28 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดเจดีย์ทอง.....	109
รูปภาพที่ 29 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดศาลาแดงเหนือ.....	109
รูปภาพที่ 30 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดท้ายเกาะใหญ่.....	109
รูปภาพที่ 31 การเปรียบเทียบบทบาทชาวบ้าน 3วัด.....	169
รูปภาพที่ 32 การเปรียบเทียบบทบาทวัด 3วัด (สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์).....	171
รูปภาพที่ 33 การเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ 3วัด.....	173
รูปภาพที่ 34 การเปรียบเทียบบทบาทกรรมการวัด 3วัด.....	175
รูปภาพที่ 35 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A1.....	177
รูปภาพที่ 36 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A2.....	177
รูปภาพที่ 37 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A3.....	178
รูปภาพที่ 38 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A4.....	178
รูปภาพที่ 39 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B1.....	180
รูปภาพที่ 40 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B2.....	180
รูปภาพที่ 41 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B3.....	181
รูปภาพที่ 42 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด JD-C1.....	182
รูปภาพที่ 43 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด JD-C2.....	183
รูปภาพที่ 44 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3.....	183
รูปภาพที่ 45 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A1.....	185

รูปภาพที่ 46	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A2.....	185
รูปภาพที่ 47	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A3.....	186
รูปภาพที่ 48	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A4.....	186
รูปภาพที่ 49	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B1	188
รูปภาพที่ 50	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B2	189
รูปภาพที่ 51	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B3	189
รูปภาพที่ 52	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด SD-C1.....	190
รูปภาพที่ 53	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด SD-C2.....	191
รูปภาพที่ 54	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด SD-C3.....	191
รูปภาพที่ 55	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A1.....	193
รูปภาพที่ 56	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A2.....	193
รูปภาพที่ 57	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A3.....	194
รูปภาพที่ 58	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A4.....	194
รูปภาพที่ 59	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ TK-B1.....	196
รูปภาพที่ 60	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ TK-B2.....	196
รูปภาพที่ 61	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ TK-B3.....	197
รูปภาพที่ 62	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด TK-C1.....	199
รูปภาพที่ 63	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด TK-C2.....	199
รูปภาพที่ 64	พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมกรวัด TK-C3.....	200
รูปภาพที่ 65	แผนผังบทบาท ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมกรวัด	213

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มอญ เป็นชนชาติเก่าแก่ ที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมากชนชาติหนึ่ง ตามพงศาวดารพม่า (ประเทศเมียนมาร์) กล่าวว่า "มอญ" เป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่า มาเป็นเวลาหลาย ศตวรรษก่อนคริสตกาลและก่อนพุทธศักราช(นับเมื่อพระ โคตมพุทธเจ้าปรินิพพาน ซึ่งในประเทศไทยเริ่มนับเมื่อปรินิพพานแล้ว 1 ปี) (Htin Aung, 1967) จากข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่า อาณาจักรมอญประกอบไปด้วย 3 ยุค โดยยุคแรกคือยุคราชวงศ์สะเทิม อาณาจักรสุ ธรรมวดี สร้างก่อน พ.ศ. 241 จนถึง พ.ศ.1600 (ค.ศ. 1057) (South Ashley, 2003) มีกษัตริย์ปกครอง ทั้งหมด 59 พระองค์ มีการติดต่อค้าขายใกล้ชิดกับอินเดียและลังกา และกลายเป็นศูนย์กลางหลัก ของพระพุทธศาสนาเถรวาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณาจักรแรก ต่อมายุคที่สองคือยุคราชวงศ์เมาะตะมะ-หงสาวดี บางครั้งเรียก กรุงหงสาวดี หรืออย่างสั้น พะโค เป็นอาณาจักรที่ ปกครองพม่าตอนล่างตั้งแต่ พ.ศ. 1830 จนถึง พ.ศ. 2082 และระหว่าง พ.ศ. 2093 - 2095 มีศูนย์กลาง การปกครองอยู่ที่เมาะตะมะ ต่อมาในสมัยพญาอู่ ได้ย้ายราชธานีมาอยู่ ณ เมืองพะโคหรือหงสาวดี อาณาจักรมอญยุคนี้เจริญสูงสุดในสมัยพระนางเซงสอพูและสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (Myint-U Thant, 2006) และยุคที่สามยุคฟื้นฟูหรือยุคอาณาจักรหงสาวดีใหม่ ช่วงพ.ศ. 2283-2300 การล่ม สลายของอาณาจักรหงสาวดีใหม่เป็นการสิ้นสุดเอกราชและอำนาจของชาวมอญที่เคยมีมาหลายร้อย ปีในพม่าตอนล่าง กองทัพของราชวงศ์คองบองกดดันให้ชาวมอญต้องอพยพไปยังสยาม (Lieberman Victor B, 2003) ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ และการ อพยพของชาวพม่าจากทางเหนือ ทำให้ชาวมอญกลายเป็นชนกลุ่มน้อย

ในสมัยพุทธกาล ครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาที่ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย พระองค์และพระสาวกได้จาริกไปในชุมชนต่างๆ เพื่อแสดงธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ โดย บทบาทหลักของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในสมัยนั้น ได้แก่ การสอนศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนา คือ พระนิพพาน เนื่องจากประชาชนในสมัยนั้น คาดหวังบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครู ผู้ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นผู้นำจิตใจของตน ไปสู่ความหลุดพ้น (สุภา อุตโท, 2541) ประชาชนทั่วไปในสมัยนั้นยังไม่เรียกร้องให้พระสงฆ์เข้ามาแบกรับปัญหาของ สังคม และยังพอใจที่จะเห็นภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ในฐานะเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเนืองนาบุญเป็นผู้ แสวงหาความพ้นทุกข์หรือพระนิพพาน (พระเทพรัตนสุธี 2553) หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ทรงเลื่อมใสใน

พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ที่สำคัญคือได้อาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธานการสังคายนาพระธรรมวินัย ณ นครปาฏลีบุตร ทรงโปรดให้สร้างวิหาร ทรงจัดทำศิลาจารึก และทรงส่งสมณทูต ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ (พระเทพเวที, 2531) นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย

พุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งชาวมอญ(ในเวลา นั้น)ที่อพยพมาจากประเทศเมียนมาร์ (กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์, 2555)อันด้วยเหตุปัจจัยหลายประการเช่นภัยสงคราม (สุภรณ์ โอเจริญ 2541) ก็ได้รับอานิสงส์จากการที่คนไทยให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเหมือนกัน เนื่องจากชาวมอญเป็นพุทธศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนาอย่างสูงสุด ปฏิบัติตามคำสอนและประกอบพิธีกรรมเนื่องในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ชาวมอญถือคติความเชื่อในการบูชาพระเกศาธาตุเจดีย์มาตั้งแต่อดีตตามตำนานการสร้างเจดีย์ชเวดากองที่ชาวมอญเชื่อถือเป็นอย่างมากดังปรากฏกิจกรรมทางศิลปะที่ได้รับการอุปถัมภ์จากราชวงศ์มอญมาอย่างต่อเนื่อง จนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2544) ได้เกิด เจดีย์แบบมอญสมัยหงสาวดี ตัวอย่างได้แก่ เจดีย์ชเวดากอง เป็นเจดีย์แบบมอญสมัยหงสาวดี, เจดีย์ชเวมอดอ เป็นเจดีย์แบบมอญสมัยหงสาวดี, อานันทเจดีย์ เป็นเจดีย์แบบมอญสมัยพุกาม เป็นต้น รวมถึงการร่วมกันประกอบประเพณีพิธีกรรมเนื่องในพุทธศาสนาที่เจดีย์เหล่านั้นตั้ง แต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (เชษฐ ติงสัญชดี, 2555) ดังรูปภาพที่ 1

วิหารอานันทะ (อานันทะเจดีย์) สมัยพุกาม ประเทศพม่า

อานันทะเจดีย์ จำลอง วัดเจดีย์ทอง สามโคก ปทุมธานี

(ก)

เจดีย์ชเวมอดอ (พระธาตุมูเตา) สมัยหงสาวดี ประเทศพม่า

เจดีย์ชเวมอดอ จำลอง วัดศาลาแดงเหนือ สามโคก ปทุมธานี

(ข)

เจดีย์ชเวดากอง สมัยหงสาวดี ประเทศพม่า

เจดีย์ชเวดากอง จำลอง วัดท้ายเกาะใหญ่ สามโคก ปทุมธานี

(ค)

รูปภาพที่ 1 แสดงเจดีย์

(ก) วิหารอานันทะ (อานันทะเจดีย์) สมัยพุกาม ประเทศพม่า กับ อานันทะเจดีย์ จำลอง วัดเจดีย์ทอง สามโคก ปทุมธานี (ข) เจดีย์ชเวมอดอ (พระธาตุมูเตา) สมัยหงสาวดี ประเทศพม่า กับ เจดีย์ชเวมอดอ จำลอง วัดศาลาแดงเหนือ สามโคก ปทุมธานี (ค) เจดีย์ชเวดากอง สมัยหงสาวดี ประเทศพม่า กับ เจดีย์ชเวดากอง จำลอง วัดท้ายเกาะใหญ่ สามโคก ปทุมธานี

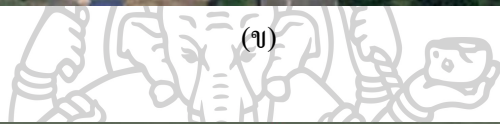
สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่ง ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยมอญตลอดมา โดยมีส่วนช่วยเหลือในการกล่อมเกลาคิดใจ และลักษณะนิสัยของคนไทยมอญ ตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมแม้กระทั่งในปัจจุบันความสำคัญในประการดังกล่าวก็ยังคงอยู่

ในประเทศไทยพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีหมู่บ้านเป็นหน่วยหลัก มักจะมีวัดตั้งอยู่ในใจกลางราษฎร์ในหมู่บ้านหรือแม้แต่ชุมชนไทยมอญแถวอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีก็จะมีวัดตั้งอยู่ในชุมชนหมู่บ้านด้วยเช่นกันเพื่อเป็นแหล่งศูนย์กลางสำหรับการสมาคม หรือการดำรงชีวิต

ทางสังคมและศูนย์กลางของวัฒนธรรม ชีวิตในชุมชนจะอยู่รอบ ๆ วัดเสมอ เพราะคนไทยมอญส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของคนไทยมอญอยู่มาก และนับได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในชุมชนหมู่บ้านที่รองไปจากครอบครัว ความนับถือของคนไทยมอญที่มีต่อสถาบันนี้จะเห็นได้จากเวลาที่คนไทยมอญได้อุทิศตนให้กับวัด ทั้งในด้านจิตใจ เวลา แรงงาน และทรัพย์สินจำนวนเงินที่ พุทธศาสนิกชนใช้ไปในการทำบุญ วัดเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นเป็นแหล่งหรือศูนย์กลางของชุมชน เป็น โรงเรียน เป็นสถานสงเคราะห์และที่พักพิงสำหรับผู้ยากจน เป็นสถานที่พักผ่อนและศูนย์กลางการศึกษา เป็นที่เก็บศพ เป็นต้น (พินิจ ลาภานานนท์, 2529) ดังรูปภาพที่ 2

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

รูปภาพที่ 2 แสดงแผนที่ชุมชน วัด โรงเรียน

(ก) พื้นที่วัดวัด ตรีศึกษา (ข) วัดเจดีย์ทอง(เกียฮัวแดงหรือเกียมุแดง) และชุมชน (ค) วัดศาลาแดงเหนือ(เกียปราน) และชุมชน (ง) วัดท้ายเกาะใหญ่ (เกียแวงซาม) กับชุมชน และโรงเรียน

“วัด” หนึ่งสำคัญของสังคมชุมชนไทย-มอญ สาม โศก ปทุมธานี ที่ทำหน้าที่รับใช้ชุมชนไทย-มอญมาช้านาน ทั้งในรูปแบบของพิธีกรรม และการเป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งในเชิงพิธีกรรมนั้นก็เป็นการเอื้อต่อสังคมทั้งในทาง โลกุตระวิสัย อันได้แก่ การบวช การฝึกปฏิบัติทางวิปัสสนากรรม ฯลฯ และทาง โลกียะวิสัย อาทิ การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เทศนาธรรม การศึกษาเล่าเรียนของกุลบุตร กุลธิดา ฯลฯ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545) ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสถานที่ สาธารณะประโยชน์ ที่ซึ่งชาวไทย-มอญมีสิทธิ์ในการเข้าไปใช้พื้นที่และอาคารสำหรับการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวกและอิสระ เช่น เป็นที่ประชุมหมู่บ้าน จัดงานรื่นเริง งานบุญประจำปี งานศพ สถานพยาบาล ฯลฯ ดังนั้นสถานะภาพของ วัด จึงขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของชุมชน หากชุมชนเข้มแข็งและมีมูลฐานทางเศรษฐกิจที่ดีวัด ก็ย่อมได้รับการอุปถัมภ์ให้เจริญรุ่งเรือง ในทางกลับกันก็ขึ้นกับศักยภาพและวัตรปฏิบัติของ วัด และ” พระภิกษุสงฆ์” เองที่ต้องมุ่งเน้นให้เกิดการเลื่อมใสศรัทธาจากชุมชน ตลอดจนงานเกื้อกูลสังคมทั้งในเชิงพิธีกรรมและการอบรมหลักธรรมคำสั่งสอนในทางศีลธรรมและจริยธรรม

บริเวณพื้นที่ในอำเภอสาม โศก จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสำหรับชุมชนไทยมอญเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคนมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (จากการศึกษาประวัติศาสตร์มอญ

พบว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-25 มีชาวมอญจากตอนล่างของประเทศเมียนมาอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอสามโคกหลายครั้งประกอบไปด้วย ครั้งที่ 1. การอพยพในราวประมาณปีพ.ศ. 2203 (สมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ของไทย (ครองราชย์ปี พ.ศ. 2199-2231) (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505) ครั้งที่ 2. การอพยพในราวปีพ.ศ. 2318 (สมัยรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) ของไทย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค), 2548) ครั้งที่ 3. การอพยพในปีพ.ศ. 2358 (สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ของไทย (กรุงรัตนโกสินทร์) ชาวมอญที่อพยพเข้ามาครั้งนี้กว่า 30,000 คนในปีพ.ศ. 2358 ส่วนใหญ่เป็นชาวมอญเมืองเมาะตะมะ (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2544) ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรมและศิลปสถาปัตยกรรมมอญด้วย ที่มีหลักฐานชี้ชัดถึงความเก่าแก่แต่ครั้งในอดีตซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดจากคนรุ่นปู่ย่าตายายมาสู่รุ่นลูกหลานจำแนกได้ดังนี้ 1. วัตถุโบราณ ได้แก่ กะทะขนมครกดินเผา คัมภีร์ใบลานมอญ เครื่องกรองน้ำ เรือโบราณ เป็นต้น 2. โบราณสถาน ได้แก่ กุฏิพระ บ้านเรือนมอญ เจดีย์บรรจุอัฐิบรรพบุรุษ เป็นต้น 3. ประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ พิธีแห่หงส์ ธงตะขาบ พิธีสงฆ์พระสงฆ์ การดักบาตรน้ำผึ้ง เป็นต้น 4. วิถีชีวิตประจำวัน ได้แก่ อาหารที่มีต้นตำรับมาจากคนมอญเช่นขนมจีน ข้าวแช่ ปลา ร้ามอญ ดังรูปภาพที่ 3,4,5,6

กะทะขนมครกดินเผาของยายสงวน ศรีสุข คนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี (ภาษามอญเรียก กะเทียะกวางญคก) นายมาณพ แก้วหยก ได้เก็บรวบรวมสิ่งของพื้นบ้านมอญ ศาลาแดงเหนือ

(ก)

ที่สุชาติ ใจชอบ ที่ขวัญเมือง ใจชอบ ช่างถ่ายรูป และนาย มาณพ แก้วหยก บันทึกข้อมูล ทั้ง๘คนเป็นคณะหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ ได้ถ่ายรูปผ้าห่อคัมภีร์ใบลานภาษามอญวัดศาลาแดงเหนือ ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี เพื่อบันทึกข้อมูลเป็นหลักฐานในการศึกษา วันพฤหัสบดีที่๒๕ตุลาคม๒๕๖๓ สัปดาห์ครั้งที่๒ รวมผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน ประมาณ๑๓๒ผืน ผิดแต่ ผืนมีความสวยงาม แต่เขารูปภาพผ้าห่อคัมภีร์ใบลานวัดศาลาแดงเหนือในรูปนี้ มีรอยตัดเป็นรู เหนือ รู ทั้งผืน สงสัยทำไมคนรุ่นปู่ย่าตายายคณะหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ ตัดเจาะรูผ้าทำไม แปลกดีครับ(ในรูปคนถือผ้าข้างซ้ายคือที่ขวัญเมือง ใจชอบ คนถือผ้าข้างขวาคือนายมาณพ แก้วหยก)

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานภาษามอญ

คัมภีร์ใบลานภาษามอญ

(๗)

(๓)

(ง)

รูปภาพที่ 3 แสดงวัตถุโบราณ

(ก) กระดาษขมครกดินเผา (ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ) (ข) ผ้าห่อคัมภีร์และคัมภีร์โบราณภาษามอญ (วัดศาลาแดงเหนือ) (ค) เครื่องกรองน้ำ (วัดศาลาแดงเหนือ) (ง) เรือโบราณ(ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ)

(ก)

(ข)

(ก)

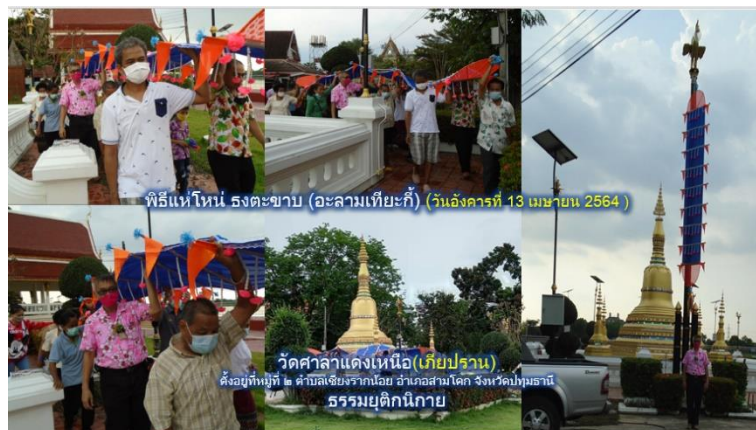
(ง)

รูปภาพที่ 4 แสดง โบราณสถาน

(ก) กุฏิพระ (วัดท้ายเกาะใหญ่) (ข) บ้านเรือนมอญ (วัดเจดีย์ทอง) (ค) เจดีย์บรรจ้อัฐิบรรพบุรุษ วัดเจดีย์ทอง
 (ง) หอไตรปี่ลูก (วัดศาลาแดงเหนือ)

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

รูปภาพที่ ๕ แสดงประเพณีและความเชื่อ

ก) พิธีแห่โหนด ชงตะขาบ (วัดเจดีย์ทอง) (ข) พิธีแห่โหนด ชงตะขาบ (วัดศาลาแดงเหนือ) (ค) พิธีแห่โหนด ชงตะขาบ (วัดท้ายเกาะใหญ่) (ง) พิธีสงฆ์พระสงฆ์ (วัดศาลาแดงเหนือ)

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

รูปภาพที่ 6 แสดงวิถีชีวิตประจำวัน

(ก) อาหารมอญ แกงข้าวตัง(วัดท้ายเกาะใหญ่) (ข) ขนมมอญ กระจยาสารท(บ้านศาลาแดงเหนือ)

(ค) การแต่งกายมอญ(บ้านศาลาแดงเหนือ) (ง) การแต่งกายมอญ(บ้านท้ายเกาะใหญ่)

(จ) สวดมนต์ภาษามอญ(บ้านศาลาแดงเหนือ)

หลักฐานดังกล่าวเป็นการแสดงถึงพลังความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในกลุ่มชาวมอญได้เป็นอย่างดี และยังสะท้อนให้เห็นในรูปของ อัตลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม ต่างๆ ถึงการปักหลักของชุมชนไทยมอญในแผ่นดินสยาม (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541)

ความเป็นชุมชนไทยมอญที่สำคัญทำให้ชุมชนมอญในอำเภอสามโคกเหล่านี้มีการพัฒนาการที่ต่อเนื่องสืบมาตลอด โดยมีบทบาทที่เข้มแข็งหรือเบาบางเป็นบางครั้ง ขึ้นอยู่กับสภาวะทางการเมืองและสังคมในแต่ละช่วงสมัยเป็นตัวกำหนด เช่นเดียวกับบทบาทของ “วัด” ซึ่งต้องดำเนินควบคู่กันไปกับการพัฒนาของบ้านเมือง ก็มีวิวัฒนาการที่ขึ้นลงปรับเปลี่ยนไปตามการผันแปรในการสมัยที่ต่างกัน ดังจะเห็นได้จากวัดในอำเภอสามโคกโดยเฉพาะวัดที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตพื้นที่ตำบลสามโคกเช่นวัดสิงห์ วัดสะแก วัดคำหนัก ส่วนใหญ่มีชุมชนไทยมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (จวน เครือวิษณยาจารย์, 2537) แต่ในปัจจุบันภายในวัดแทบไม่เห็นสัญลักษณ์ประเภทเสาหงส์และธงตะขาบให้เห็นมากนัก(สันนิษฐานว่าเป็นผลมาจากสายบังคับบัญชาของวัดสิงห์ วัดสะแก วัดคำหนัก ที่เป็นมหานิกาย ส่วนวัดในอำเภอสามโคกที่มาจากสายธรรมยุติกนิกายที่จัดตั้งขึ้นโดยพระวชิรญาณเถระ หรือเจ้าฟ้ามงกุฎ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4) ในปี พ.ศ. 2376 จะเห็นสัญลักษณ์ประเภทเสาหงส์และธงตะขาบที่วัด รวมไปถึงสถาปัตยกรรมเจดีย์มอญที่โดดเด่นภายในวัดด้วยจนถึงปัจจุบัน (สุเอ็ด คชเสนี, 2551)

ด้วยเหตุพื้นที่อำเภอสามโคก มีชุมชนไทยมอญเป็นจำนวนมากและเป็นชนชาติที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา เมื่อผนวกเข้ากับแบบอย่างวิถีชีวิตวัฒนธรรม “แบบประเพณี” ที่ส่งผ่านมาจากบรรพบุรุษ จนหล่อหลอมขึ้นเป็นแบบแผนที่เป็น เอกลักษณ์เฉพาะ อย่างที่เรียกว่า “วัดแบบชุมชน” หรือ “วัดแบบชาวบ้าน” นั่นเอง (องค์ บรรจุน, 2552)

อย่างไรก็ตามเหตุเพราะสังคมย่อมต้องมีการพัฒนาไปตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ อันทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงขึ้น ทั้งในรูปของแนวความคิด วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีและแบบแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละสังคม ในแต่ละช่วงกาลเวลาที่ต่างกัน เฉกเช่นเดียวกับทางด้านศาสนา สถานกับวิถีชีวิตชุมชนของไทยมอญที่ต่างได้รับผลกระทบดังกล่าวนี้เช่นกัน โดยเฉพาะกับ วัดชุมชน หรือ วัดชาวบ้าน จนทำให้แบบอย่างในเชิงวัฒนธรรมทางด้านศิลปสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นมีการเคลื่อนไหวขยับตัวเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของ การคงอยู่ และ การคลี่คลาย ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์ และ การสูญสลาย บนกระบวนการทางด้านเชิงช่างนั้นเช่นประเพณีแห่งธงตะขาบเป็นกุศโลบายที่แสดงออกถึงความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยมีศาสนาเป็นตัวเชื่อมประสานความเชื่อ อีกทั้งยังเป็นการกำหนดกิจกรรมที่รวบรวมผู้คนของสังคมให้ร่วมแรงร่วมใจกันทางหนึ่ง ดังได้กล่าวแล้วว่า คนมอญนั้นมีชีวิตจิตใจ และความ

เป็นอยู่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา จึงสร้างเสนาหังสตั้งตระหง่านอยู่ในพื้นที่วัด เป็นการแสดงว่าวัดนั้นเป็นวัดมอญและยังคงอยู่คู่ชาวมอญสามโลกตลอดมา (วีรวัฒน์ วงศ์อุปไทย, 2549)

กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เอง ทำให้ควรรศึกษาถึงลักษณะแบบอย่างของวิถีชีวิตชุมชนกับบทบาทของวัดต่องานพุทธสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษาถึงเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของคนในแต่ละชุมชนว่ายังมีปรากฏเหลืออยู่หรือไม่ รวมทั้งศึกษาถึงสาเหตุที่มาของปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของการนำไปสู่การพิจารณา ในการที่จะคิดหาวิธีอนุรักษ์และสืบสานมรดกแห่งภูมิปัญญานั้นๆ ให้ดำรงอยู่ได้และสามารถพัฒนาสืบไปอย่างเป็นระบบ

งานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทยมอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน รวมไปถึงบทบาทของวัดต่อชุมชนไทยเชื้อสายมอญในปัจจุบันกับความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น บทบาทด้านการศึกษา (พระไพศาล วิสาโล, 2546) บทบาทด้านการท่องเที่ยว บทบาทด้านพิธีการทางศาสนา บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ชุมชน (พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญ, 2539) บทบาทด้านเป็นสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย และกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ บทบาทด้านเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ บทบาทด้านเป็น แหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทย (พระราชวรมุณี ประยูทธ์ ปยุตโต, 2527) ซึ่งบทบาทเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นไปตามหลักการ แห่งพระธรรมวินัยและอุดมคติทางศาสนา ซึ่งวัดกับชุมชนจะมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันแต่ปัจจุบันเริ่มลดลงดังนั้นควรที่จะศึกษาบทบาทของวัดพร้อมทั้งการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้บทบาทของวัด พระสงฆ์ และชุมชนไทยมอญ ที่มีต่อกันและกันในปัจจุบัน

1.3. คำถามในการวิจัย

1. บทบาทของวัดมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานีอย่างไร

(นายสุตใจ ไกรจิตติ) มีเจดีย์มอญแบบชเวดอต มีบ้านเรือนมอญ มีเสาหงส์ ชงตะขาบที่วัด เป็นต้น
 3)วัดท้ายเกาะใหญ่ มีผู้สนับสนุนสำคัญคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเคยไปประพาสและประทับแรมที่ศาลาสองหลังหน้าวัดท้ายเกาะใหญ่เป็นเวลาหนึ่งคืน มีเจดีย์มอญแบบชเวดากอง มีบ้านเรือนมอญ มีเสาหงส์ ชงตะขาบที่วัด เป็นต้น

รูปภาพที่ 8 แสดงพื้นที่วัดตัวอย่าง 3 วัดในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 12 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 4 คน วัดศาลาแดงเหนือ 4 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 9 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 รูป วัดศาลาแดงเหนือ 3 รูป วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิมในกลุ่มที่ 3)

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินโครงการอาศัยขั้นตอนการศึกษาวิจัย โดยการการศึกษาข้อมูลทางเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากนั้นออกสำรวจภาคสนามควบคู่ไปกับการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์

การสังเกตและการสนทนากลุ่มกับผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ก่อนนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์สรุปและเสนอแนะในที่สุด ตามรายละเอียดดังนี้

1.5.1 ขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร

เป็นการศึกษาและประมวลข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมไทย การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ วิถีชีวิต อาชีพ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพของพื้นที่

- ลงสำรวจพื้นที่ประสานงานกับผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บบันทึกข้อมูลอื่น ๆ อาทิ อุปกรณ์เครื่องเขียน สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเทป เป็นต้น

- สำรวจทางกายภาพโดยการรังวัด ตรวจสอบ สัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ทำแผนที่ แผนที่ แผนผัง ตลอดจนถ่ายภาพวัดต่าง ๆ และพื้นที่ชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

- รวบรวมและแยกแยะข้อมูลจากการสำรวจนั้น ออกเป็นอาคารประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะงานเช่นงานแผนผัง งานโครงสร้างอาคาร งานแผนที่ องค์กรประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นต้น รวมถึงรูปแบบ ประเภท ของวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนด้วย

3. ข้อมูลจากการเก็บและหาข้อมูลเชิงลึก

ประกอบไปด้วยเครื่องมือ 3 รูปแบบด้วยกัน โดยนำมาสรุปเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พระพุทธศาสนา บทบาทหน้าที่ของวัด คติ พิธีกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม ประกอบไปด้วย

1.การสัมภาษณ์ (Interview)

2.การสังเกต (Observation)

3.การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.5.2 ขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลทั้งหมดจากการสำรวจและข้อมูลทางเอกสาร เช่นข้อมูลจากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์ จากการสังเกต จากการสนทนากลุ่ม จัดเก็บเพื่อทำการวิเคราะห์และแยกแยะองค์ประกอบเพื่อหาความสัมพันธ์ในแต่ละประเด็นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอผ่านรูปแบบเชิงพรรณนา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในพื้นที่เช่น แยกแยะประเด็นทำการตีความจากข้อมูล
2. ทำการวิเคราะห์เงื่อนไขของความสำเร็จ ในความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน หลังจากการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า แล้วนำมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่
3. ทำการวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรค ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเพื่อนำการวิเคราะห์ไปสู่การให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

1.5.3 ขั้นตอนและวิธีการสังเคราะห์ สรุปและเสนอแนะ

- 1.สังเคราะห์และสรุปถึงมูลเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมกับวิถีชีวิตชุมชนไทยเชื้อสายมอญ
- 2.สรุปให้เห็นถึงการสืบทอดกระบวนการช่างอย่างประเพณีและการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงจากแบบอย่างประเพณี รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มอันเกิดจากแนวความคิดและแบบแผนที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
- 3.เสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเภทวัดที่ควรจะเป็น โดยมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตชุมชนในปัจจุบัน

1.6 คำนิยามศัพท์

1.6.1 วิถีชีวิตชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนคือ แนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนเพื่อรวมกลุ่มกัน (พิจารณาได้จากบทบาท ที่สมาชิกแสดงออกมา ตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน องค์กร และชุมชน โดยที่แต่ละปัจเจกอาจมีหลายบทบาทเมื่อทำหน้าที่อยู่ต่างสถานที่และเวลา หรือแม้แต่เวลาและสถานที่เดียวกัน) โดยมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน ซึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรม และประเพณี เช่น การกิน การละเล่น การแสดง การร้องเพลง เป็นต้น

1.6.2 ไทย-มอญ

ชาวมอญที่ปู่ ย่า ตา ยาย อพยพเข้ามาในประเทศไทยและเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย รวมไปถึง ลูก หลาน เหลน ที่เกิดในประเทศไทยด้วย ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวมอญกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และยังคงรักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อภายในชุมชนของตนไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

1.6.3 วัด หมายถึง สถานที่เชิงสัญลักษณ์ทางศาสนา ที่มีไว้จัดกิจกรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆของประชาชน และเป็นที่พักของพระสงฆ์

1.6.4 พระสงฆ์ หมายถึง ตัวแทนที่นำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแพร่แก่ประชาชน และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน

1.6.5 ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่ได้ทำการศึกษาโดยมีวัด บ้าน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ของชุมชนมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อ

1.6.6 บทบาทวัด หมายถึง หน้าที่ที่เกิดจากความคาดหวังของสังคมหรือชุมชนเช่นเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ

1.6.7 บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง หน้าที่ที่เกิดจากความคาดหวังของสังคมหรือชุมชนเช่น การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การขัดเกลาจิตสำนึกภายในชุมชนให้มีบรรทัดฐานเดียวกัน โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ

1.6.8 การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในด้านความคิด การกระทำ และการร่วมตัดสินใจในภารกิจต่างๆ โดยเสียสละเวลาและกำลังของตนเองให้แก่ประโยชน์ของกลุ่ม

1.6.9 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างวัดกับชุมชนในลักษณะรูปแบบต่างๆ เช่น การติดต่อสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์หรือการมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

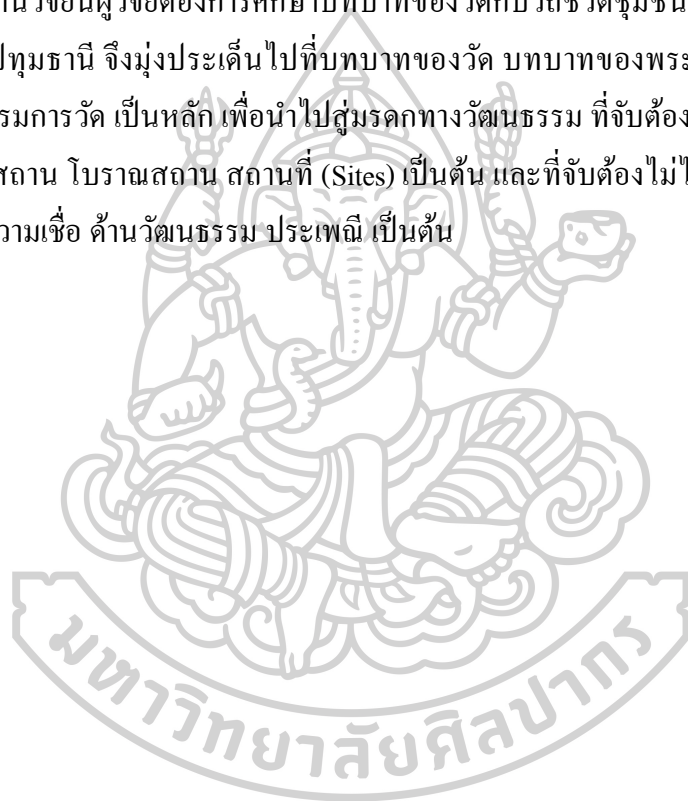
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

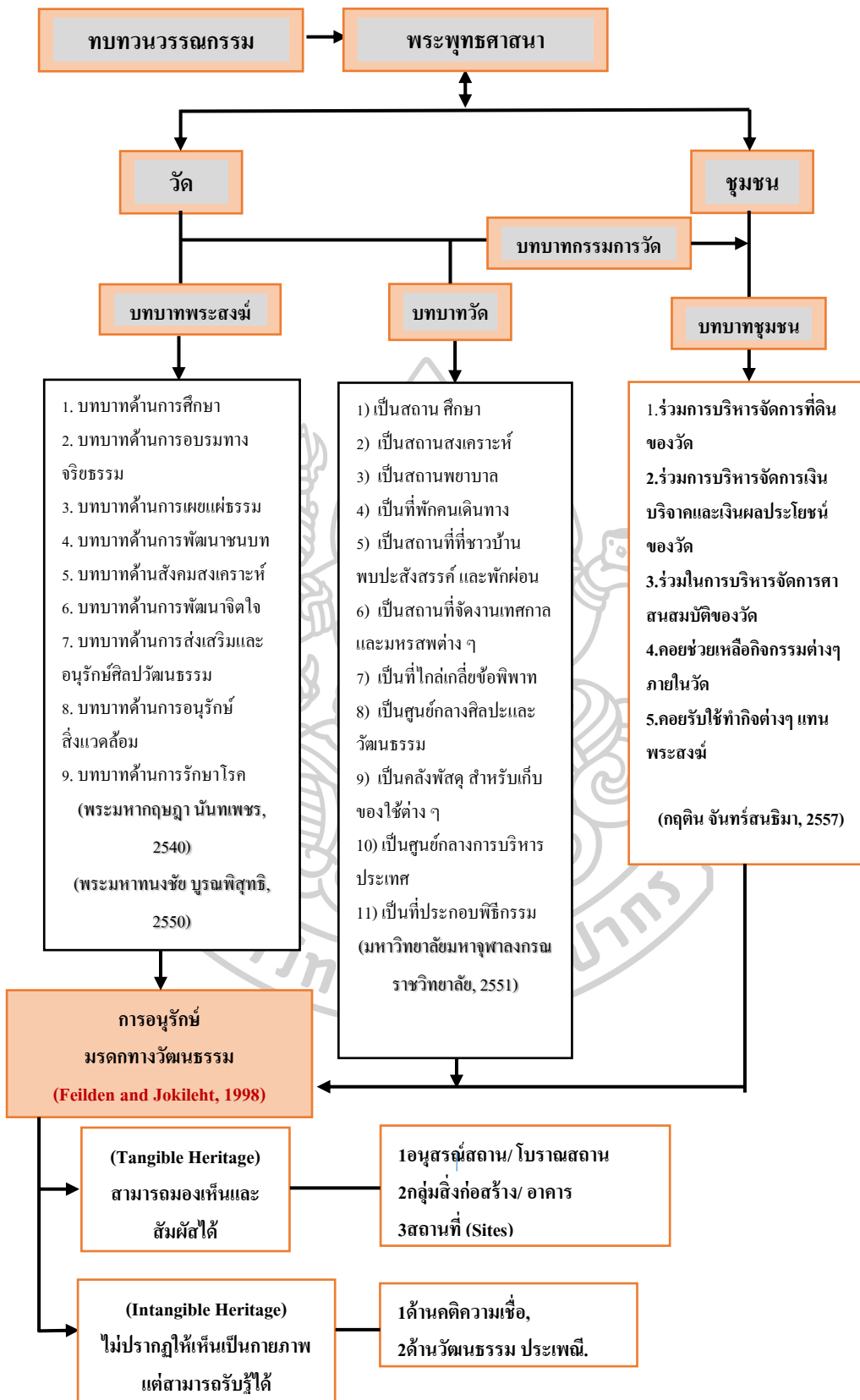
1. ผลของการสร้างบทบาทผ่านการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ สามารถนำไปสู่ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปได้
2. ผลของการวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมมอญที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบความคิดที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษาในงานวิจัย โดยผู้วิจัยจะประมวลแนวคิดทั้งหมดในการวิจัย มาจัดวางลำดับแนวความคิดการทำงานวิจัย ซึ่งจะประกอบด้วย ตัวแปรและการระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีกรอบพื้นฐานทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ศึกษาและมโนภาพ (Concept) ในเรื่องนั้น โดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆซึ่งได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า

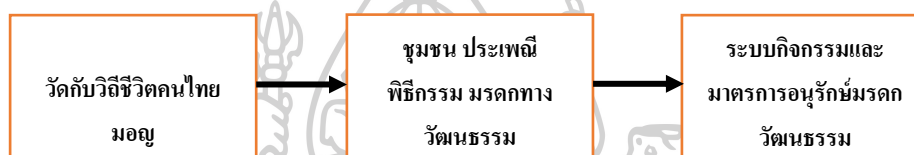
พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยให้บทบาทของวัดกับวิถีชีวิตชุมชนไทยมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีมีความเชื่อมโยงกัน โดยผ่านตัวแปร คือ บ้านหรือชุมชน มีคนอาศัยอยู่ ผู้ที่จะสืบสานวัฒนธรรม ศาสนา โดยผู้วิจัยศึกษาบทบาทชุมชนผ่านแนวคิดของ (กฤตินิ จันทรสันธิมา, 2557) เพื่อหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ คือ วัด วัดที่มีพระสงฆ์ โดยผู้วิจัยศึกษาบทบาทของวัดผ่านกรอบแนวคิด 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นบทบาทของวัด โดยใช้แนวคิดของทาง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551) ในส่วนที่ 2 เป็นบทบาทของพระสงฆ์ โดยใช้แนวคิดของ (พระมหากฤษฏา นันทเพรช, 2540) และ (พระมหาทนงชัย บูรณพิสุทธ์, 2550) เพื่อหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาบทบาทของวัดกับวิถีชีวิตชุมชนไทยมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จึงมุ่งประเด็นไปที่บทบาทของวัด บทบาทของพระสงฆ์ และบทบาทของชุมชนและกรรมการวัด เป็นหลัก เพื่อนำไปสู่มรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องได้ (Tangible Heritage) เช่น อนุสรณ์สถาน โบราณสถาน สถานที่ (Sites) เป็นต้น และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) เช่น ด้านคติความเชื่อ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น

บทที่ 2 วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดกับวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยทฤษฎี เนื้อหาต่างที่เกี่ยวข้อง 3 ส่วนด้วยกันประกอบไปด้วย 1) วัดกับวิถีชีวิตคนไทยมอญ 2) ชุมชน ประเพณี พิธีกรรม มรดกทางวัฒนธรรม 3) ระบบกิจกรรมและมาตรการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความสำคัญของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยมอญ

- 2.1.1 ความหมายของวัด (Temple)
- 2.1.2 การสร้างวัดในประเทศไทย
- 2.1.3 การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวง
- 2.1.4 บทบาทวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย
- 2.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและสถาบันอื่น

2.2 แนวคิดพื้นฐาน ชุมชน ประเพณี พิธีกรรม มรดกทางวัฒนธรรม

- 2.2.1 ชุมชน
- 2.2.2 ประเพณี พิธีกรรมในสังคมไทย

2.3 ระบบกิจกรรมและมาตรการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

- 2.3.1 ระบบกิจกรรม
- 2.3.2 มาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม

2.4 กรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

2.1 ความสำคัญของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยมอญ

2.1.1 ความหมายของวัด (Temple)

“วัด” คำที่ใช้เรียกหรืออธิบายศาสนสถาน หรือ พื้นที่ ทางศาสนาในประเทศไทย ซึ่งความหมายที่แท้จริง และที่มาในการเรียกนั้นยังคงเป็นประเด็นที่ยังไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดได้ว่าเป็นอะไร และมีจุดเริ่มต้นมาจากที่ใด บ้างก็ว่ามาจาก “วัตร” อันหมายถึง กิจหรือ ปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำหรือแปลอีกอย่างว่า การจำ สีส ซึ่ง วัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักผ่อนหรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจ พึงกระทำนั่นเองแต่ก็มีบางคนได้สันนิษฐานว่ามาจากคำ ว่า “วัดวา” อันหมายถึง การกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545)

"วัด" คือ สถานที่ทางศาสนา ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอาศัยศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุ สงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดทั้งหลายมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะแตกต่างกัน ดังนั้น ตามมาตรา 31 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้จำแนกวัดออกเป็น 2 ชนิดคือ สำนักสงฆ์ และวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (กรมการศาสนา, 2562)

"สำนักสงฆ์" หมายถึงวัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัด แล้วแต่ยังไม่ได้ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ให้สร้างขึ้นตามความใน มาตรา 9 แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 และวัด ที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ซึ่งยังไม่ได้ รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วยนับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ ทางกฎหมายแล้ว

"วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา" หมายถึง "อาราม" ตามที่ได้เคยบัญญัติไว้ใน มาตรา 5 แห่งพ.ร.บ. ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นวัด ที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์โดย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เพื่อประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทั้งทางกฎหมายและทางพระธรรมวินัย ทุกประการ

2.1.1.1 ผังบริเวณวัด คือ การใช้พื้นที่ของวัดโดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายใน ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ (พุทธะ, 2562)

1. เขตพุทธาวาส

เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะคำว่าพุทธาวาส มีความหมายเป็น สถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า(พุทธาวาส = พุทธะ+อาวาส) เขตพุทธาวาสมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่างๆ คือ

1. พระเจดีย์ พระมณฑป พระปรารักษ์: อาคารที่สร้างเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด
2. พระอุโบสถ: อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม
3. พระวิหาร: อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส
4. เจดีย์ (มณฑป, ปรารักษ์) ราย เจดีย์ (มณฑป, ปรารักษ์) ทิศ: อาคารที่ใช้บรรจุอัฐิ หรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ (น. ณ ปากน้ำ, 2529)
5. หอระฆัง: อาคารที่ใช้เป็นเครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์
6. ศาลาต่างๆ เช่น
ศาลาราย : อาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน
ศาลาทิศ : อาคารที่ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้ลี้ภัยที่สั่นไหว หรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ
7. พระระเบียง: อาคารที่ล้อมอาคารหลักสำคัญหรือล้อมแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส
8. พลับพลาเปลื้องเครื่อง: อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์ในวาระที่ทรง เสด็จพระราชดำเนินเพื่อมาเพ็ญพระราชกุศล

พระเจดีย์ พระปรารักษ์ และพระมณฑป ถือเป็นอาคารที่สำคัญที่สุดในฐานะหลักประธานของวัดจึงมักถูกวางตำแหน่งลงในผังตรงส่วนที่สำคัญที่สุดของเขตพุทธาวาส เช่น บริเวณกึ่งกลางหรือศูนย์กลางหรือแกนกลางของผัง อาคารสำคัญรองลงมาคือ **พระอุโบสถและพระวิหาร** ซึ่งอาคารทั้ง 2 ประเภทนี้มักใช้ประกอบคู่กันกับพระเจดีย์เสมอ หรืออาจใช้ประกอบร่วมกันทั้ง 3 ประเภท คือ พระอุโบสถ พระเจดีย์และพระวิหาร ทั้งนี้เนื่องเพราะอาคารทั้ง 2 ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระอุโบสถหรือพระวิหารจึงมักวางทางด้านหน้าของพระเจดีย์เสมอในลักษณะของแนว แกนตั้ง เพื่อว่าเวลาประกอบพิธีกรรมทุกผู้ทุกนาม ณ ที่นั้นจะได้หันหน้าไปยังองค์พระเจดีย์ และถึงแม้ว่าบางครั้งจะมีการใช้ประกอบร่วมกันทั้ง 3 อย่างก็ตาม อาทิเช่น พระวิหารวางด้านหน้าสุด มีพระเจดีย์อยู่กลาง และพระอุโบสถอยู่ด้านหลัง ตัวพระอุโบสถด้านหลัง

นั้น ก็มักจะหันส่วนหน้าของอาคารไปทางด้านหลังด้วย เพื่อว่าเวลาที่เข้าไปทำสังฆกรรมจะยังคงสามารถหันหน้าเข้าสู่องค์พระเจดีย์ได้เช่นเดียวกัน (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539)

ผังบริเวณวัด เป็นการทราบตำแหน่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรมหลักต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรองค์และพิธีกรรมต่างๆ วัด อย่างไรก็ตามตำแหน่งของอาคารก็ไม่มีข้อกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเสมอไป (ยกเว้นพระเจดีย์ ที่ยังคงตั้งอยู่ในตำแหน่งหลัก) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวความคิดและคตินิยมของแต่ละสมัยเป็นปัจจัยสำคัญ

สำหรับอาคารประเภทอื่นๆ เช่น พระระเบียง ศาลาราย จะปรากฏร่วมในผังในลักษณะอาคารรองกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นเพียงองค์ประกอบที่สร้างให้ผังมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะในแง่ของประโยชน์ใช้สอยหรือในเชิงความหมายของสัญลักษณ์ตามคติความเชื่อก็ตาม โดยมักปรากฏในลักษณะที่โอบล้อมกลุ่มอาคารหลักประธานสำคัญเหล่านั้น

2. เขตสังฆาวาส

เขตสังฆาวาส หมายถึงขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการใดทางศาสนาโดยตรง คำว่า สังฆาวาส มาจาก สงฆ์ + อาวาส แปลว่า ที่อยู่แห่งหมู่สงฆ์ พื้นที่บริเวณนี้จึงมักมีขอบเขตที่มิดชิดและประกอบไปด้วยอาคารสถานที่สัมพันธ์เฉพาะกับกิจกรรมและวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของเพศสมณะเท่านั้น (กรมศิลปากร, 2525) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. กุฏิ: อาคารที่ใช้สำหรับอาศัยหลับนอน
2. กัปปียกุฏิ: โรงเก็บอาหาร
3. หอนั้น: อาคารที่ใช้เป็นที่นั่งภัตตาหาร
4. วัจจกุฏิ: อาคารสำหรับใช้ขับถ่าย
5. ศาลาการเปรียญ: อาคารที่ใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์
6. หอไตร: อาคารที่ใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา
7. ชันดาฆร: โรงรักษาไฟและตม่น้ำ
8. ธรรมศาลา: โรงเทศนาธรรม
9. ห้องสรงน้ำ: ห้องชำระกาย
10. ศาลาท่าน้ำ: อาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าสู่วัดทางน้ำ

ลักษณะการวางตำแหน่งอาคารในผังเขตสังฆาวาส

รูปภาพที่ 9 ผังเขตสังฆาวาส วัดพระเชตุพนกรุงเทพฯ, วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ

กุฏิ ถือเป็นอาคารหลักสำคัญ โดยมีอาคารประเภทอื่นประกอบเพื่อประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวข้องกันส่วนใหญ่ไม่มีกฎเกณฑ์การวางผังมากนักนอกจากบางประเภทของวัด ชั้นของวัด ที่ตั้ง รวมทั้งขนาดยังมีผลต่อการจัดวางผังของเขตนี้ กล่าวคือหากเป็นวัดราษฎร์ขนาดเล็กอยู่ในแถบถิ่นชนบทนิยมวางตัวกุฏิกระจายตัวเป็นหลังๆ อาคารที่เป็นองค์ประกอบรองหลังอื่น ๆ ก็จะจัดวางอยู่ในตำแหน่งที่สะดวกต่อการใช้สอยของพระภิกษุส่วนใหญ่จะจัดกุฏิให้อยู่เป็นกลุ่ม โดยอาจแยกเป็นหลัง ๆ หรือต่อเชื่อมด้วยชานเป็นหมู่หรือคณะ มีหอฉันอยู่ตรงกลางชาน ถัดเลขออกมาที่จะเป็นเรือนเวียงกุฏิ ซึ่งปัจจุบันอาจรวมเข้ากับห้องสรงน้ำและมักสร้างต่อเรียงเป็นแถวๆ

สำหรับ กัปปิยกุฏิ หรือ โรงเก็บอาหารก็มักรวมเข้ากับเรือนชั้นตาดมเป็นอาคารหลังเดียวกัน โดยอาจมีเพียงจุดเดียวรวมกันสำหรับวัดขนาดเล็ก หรือแยกเฉพาะตามหมู่หรือคณะสำหรับวัดขนาดใหญ่ (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2553)

ส่วนหอไตรก็จะแยกออกไปตั้งเดี่ยวอยู่กลางสระน้ำใหญ่ เช่นเดียวกับศาลาการเปรียญที่มักตั้งอยู่ในตำแหน่งที่พระสงฆ์ทั้งปวงสามารถเข้ามาใช้สอยได้อย่างสะดวกทั่วถึง ขณะเดียวกันก็สามารถเอื้อต่อประชาชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ด้วย มักวางอยู่ด้านหน้าเขตสังฆาวาสหรือบริเวณส่วนที่ต่อกับเขตพุทธาวาส หรืออาจอยู่ทางด้านข้างของเขตธรณีสงฆ์ที่ประชาชนสามารถเข้ามาได้ง่าย ส่วนธรรมศาลาจะมีขึ้นหากวัดนั้นไม่มีศาลาการเปรียญ

แต่สำหรับวัดขนาดใหญ่ ผังเขตสังฆาวาสค่อนข้างจะมีระเบียบแบบแผนชัดเจน โดยเฉพาะวัดหลวงจะมีการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งและระบบของโครงสร้างผังอย่างตั้งใจ ด้วยการแบ่งเป็น “คณะ” โดยแบ่งขนาดตามจำนวนพระสงฆ์และองค์ประกอบย่อย เช่น หอฉัน หอไตร เวียงกุฏิ กัปปิยกุฏิ ฯลฯ ของแต่ละคณะซึ่งวิธีการจัดแบ่งก็อาศัยการแบ่งซอยออกเป็นลักษณะอย่างช่องพิกิด (Grid) อาทิเช่น เขตสังฆาวาส วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ และวัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ ดังรูปภาพที่ 9

3. เขตธรณีสงฆ์

เขตธรณีสงฆ์ หมายถึงเขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตสำคัญ คือเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่น ๆ เช่น สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพ ชุมชน ตั้งโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่สังคมแบ่งเป็นพื้นที่ให้กุหลาบเข้าเพื่อใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน อาทิการสร้างตึกแถวหรือทำเป็นตลาด เป็นต้น

การแบ่งพื้นที่วัดออกเป็น 3 ส่วนนี้ ในเชิงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจึงให้หมายถึงส่วนหนึ่งคือเขตพุทธาวาสถูกใช้เป็นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Zone) อีกส่วนหนึ่งคือเขตสังฆาวาสที่ใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว (Private Zone) เฉพาะของพระสงฆ์ส่วนเขตธรณีสงฆ์ก็เป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับคนทั่วไป

2.1.2 การสร้างวัดในประเทศไทย

แบบอย่างการสร้างวัดในสังคมไทยมีแบบอย่างที่เป็นอิทธิพลหลักจากลังกาเนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนาในลัทธิเถรวาทหรือหินยานผ่านทางสายของลังกา (แบบลังกาวงศ์) (กรมศิลปากร, 2537)

มูลเหตุ คือการสร้างให้เป็นศาสนสถานเพื่อเอื้อต่อการกระทำศาสนพิธี และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นผลสืบเนื่องจากเนื้อหาคำสอนใน “ไตรภูมิ” ที่ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยพระยาสิทธิ กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยในราวปี พ.ศ. 1888 ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของ **บุญเพกตบุญญา** อันเป็นเรื่องที่พรรณนาเกี่ยวกับสวรรค์และนรกเป็นอย่างมาก จึงกระตุ้นให้เกิดความกลัวในเรื่องของการทำความชั่ว และเร่งสร้างบุญความดีเพื่อจะได้ขึ้นไปเสวยสุขบนแดนสวรรค์หรือได้เกิดใหม่ในชาติภพหน้าที่เพียบพร้อมด้วยฐานะอันครครึที่สูงส่งหรือเพื่อสั่งสมบุญสำหรับไปเกิดในยุคเดียวกับ **พระศรีอาริยมตตริย** การทำบุญที่ให้ได้มาถึงซึ่งอันนิสงส์มากที่สุดก็คือการสร้างวัดนั่นเอง เหตุนี้คนไทยจึงนิยมสร้างวัดกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2555)

การสร้างวัดในประเทศไทยนั้นนอกเหนือจากจะเป็นการสร้างตามคติโบราณดังกล่าวแล้ว ในเวลาต่อมาก็ยังมีปัจจัยสำคัญหลักบางประการที่เป็นเหตุจูงใจไปสู่การสร้างวัดดังนี้

1. สร้างเพื่อให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง เช่น วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ วัดช้างล้อม ศรีสะเกษ นาลัยจังหวัดสุโขทัย

2. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำวัง เช่น วัดเจดีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย วัดพระศรีสรรเพชญ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดประจำรัชกาล เช่น วัดเบญจมบพิตรฯ วัดราชประดิษฐ์ฯ กรุงเทพฯ

4. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ เช่น วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดเฉลิมพระเกียรติจังหวัดนนทบุรี

5. สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิง พระศพ หรือพระบรมศพ เช่น วัดพระรามจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6. สร้างขึ้น ณ ที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ เช่น วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

7. สร้างขึ้นตามคติประเพณีนิยมบางประการ เช่น วัดกุฎีดาว อยุธยาวัดสมณโกษฐ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้ยังมีธรรมเนียมการสร้างราชธานีในสมัยโบราณนั้น จะต้องมียอดสำคัญ 3 ยอดอยู่ในเมืองได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และวัดราชประดิษฐ์ ซึ่งขณะนั้นกรุงรัตนโกสินทร์ก็มีวัดมหาธาตุและวัดราชบูรณะแล้ว ขาดแต่วัดราชประดิษฐ์ รัชกาลที่ ๔ จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดนี้ว่าวัดราชประดิษฐ์ (กรมศิลปากร, 2537)

2.1.3 การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวง

พระอารามหลวงแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น (กรมการศาสนา, 2526) คือ

1. พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูงมีเจ้าอาวาสเป็นพระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ขึ้นไป

2. พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติมีเจ้าอาวาสเป็นพระราชอาคันตุกะสามัญขึ้นไป

3. พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญเจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไปซึ่งพระอารามหลวงนั้นยังแบ่งตามฐานันดรศักดิ์ออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยที่สิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

2. ชนิดวรมหาวิหาร ลักษณะเดียวกับชนิดราชวรมหาวิหารแต่มีความสำคัญน้อยกว่า

3.ชนิดราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชาธิบดี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

4.ชนิดวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชาธิบดี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

พระอารามหลวงแต่ละชั้นมิได้หมายถึงว่าจะมีชนิดของพระอารามครบทั้ง 4 ประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของสถานที่ ขนาดและผู้สร้าง ซึ่งจะเป็นสิ่งกำหนดชนิดของพระอารามดังกล่าว ในปัจจุบันได้มีการจัดแบ่งชนิดของพระอารามตามระดับชั้นดังนี้

พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

- 1.ราชวรมหาวิหาร
- 2.ราชวรวิหาร
- 3.วรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

- 1.ราชวรมหาวิหาร
- 2.ราชวรวิหาร
- 3.วรมหาวิหาร
- 4.วรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

- 1.ราชวรวิหาร
- 2.วรวิหาร
- 3.สามัญ ไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ

2.1.4 บทบาทวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่าง มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้าน วัดจึงเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาทดังต่อไปนี้ (พระราชรัตนมุนี ชัยวัฒน์ ปญฺาสิริ, 2538)

- 1) เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการ ฝึกอบรม ทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ
- 2) เป็นสถานสงเคราะห์ บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจน ได้มา อยู่ อาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ (พระมหาสมทรง สิรินุโร, 2525)
- 3) เป็นสถานพยาบาล รักษาคนเจ็บป่วยตามแผน โบราณ

- 4) เป็นที่พักคนเดินทาง
- 5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ
- 6) เป็นสถานที่บันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับ ชาวบ้าน
- 7) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์
- 8) เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรม วัดเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)
- 9) เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัด หรือยืม ไปใช้เมื่อตนมีงานบ้าน
- 10) เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่- บ้าน จะเรียก ลูกบ้านมาประชุม เพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ
- 11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่อง ผูกพันกับ ชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ ของชีวิต (พระมหาบัว ปิยวณโณ, 2549)

2.1.4.1 วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะ ของ พระสงฆ์ ในสังคมคือ (พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร, 2558)

- 1) ความบริสุทธิ์
- 2) ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
- 3) ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

โดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่น พระสงฆ์ยังคงมี บทบาท หลายอย่าง และเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคนจะต้องกลับเข้าสู่วัด อีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อทุกคนถึงแก่กรรมลง โดยทั่วไปต้องไปทำพิธี ฌาปนกิจศพ ที่วัด จึงสรุปได้ว่า ห้วงชีวิต ของพุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลาตั้งแต่สมัยอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จนกว่าพุทธศาสนาจะสูญสิ้น ไปจากแผ่นดินไทยอันเป็นที่อยู่ของสังคมไทย

2.1.4.2 สภาพความเป็นวัด

โดยทั่วไปแล้ว พุทธศาสนิกชนมักได้ยินและคุ้นกับคำว่า ที่พักสงฆ์สำนักสงฆ์และวัดตามลำดับโดยในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้มีข้อบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นวัด ดังนี้

มาตรา 31 ได้กำหนดให้วัดมีสองอย่าง คือ 1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ 2) สำนักสงฆ์โดยให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

มาตรา 33 ได้กำหนดว่าที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ประกอบด้วย 1) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น 2) ที่ธรณีสงฆ์คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และ 3) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 37 ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้ 1) บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์และ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และ

มาตรา 40 ได้กำหนดศาสนสมบัติดังนี้ 1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และ 2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

ดังนั้น วัดที่สมบูรณ์จึงประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สภาพความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งวัด ศาสนสมบัติของวัด โดยมีเจ้าอาวาส ปกครองดูแลบริหารจัดการวัดให้เป็นไปด้วยดีตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ให้สมบูรณ์ได้แก่การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (พระเทพดิลก (ระบอบ จูติญาโณ), 2550)

2.1.4.3 บทบาทของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต พบว่า หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามทีบัญญัติ คือ เป็นผู้ให้ธรรมเป็นทานคือการให้ธรรมะโดยชี้แจง และนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบแต่สิ่งที่ดีงามดังนั้น โดยหลักการแล้วพระสงฆ์มีหน้าที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระสงฆ์รุ่นแรกนับแต่ประกาศพระศาสนาว่าให้พระสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่

มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย (คณินิคม จันทบุตร, 2532) ส่วนพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเป็นแบบอย่างเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากหลังจากที่ทรงตรัสรู้สำเร็จพุทธภาวะแล้วก็ทรงหวนกลับไปสอนประชาชนให้รู้จักหลักธรรมทรงเกี่ยวข้องกับชนชั้นทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงไป เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์และประสบความสุขอย่างแท้จริง แม้จะปรินิพพานไปแล้ว ทั้งนี้เพราะคำสอนทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมาของชาวบ้านโดยพื้นฐาน พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยเพื่อประโยชน์แก่สังคมา เรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษาและขัดเกลาทางสังคมา ดังนั้น ตั้งแต่อดีตมาจึงได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด ความสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. **ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน** ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็เพื่อเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย
2. **ประเพณีบวชเรียน** ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับการเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียน แล้วหมายความว่าไปถึงอยู่แค่เรียน เรียนแล้วใครอยู่ก็อยู่ไม่ใคร่อยู่พึ่งเลิกไป

หน้าที่และความผูกพันของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมาโดยหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายธรรมและวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวเนื่องผูกพันกับสังคมาโดยพื้นฐาน รูปแบบความสัมพันธ์ภายในของสังคมาสงฆ์แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือความสัมพันธ์ภายในสังคมาสงฆ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองและความสัมพันธ์ภายในสังคมาส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน (แสวง อุคมนตรี, 2533)

1. **ความสัมพันธ์ภายในสังคมาสงฆ์** เห็นได้จากบทบัญญัติต่างๆ ในวินัยสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นวัดหรือสำนักสงฆ์ กำหนดเขตสีมา อุโบสถ การรับภิกษุ การทำสังฆกรรม การอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในคณะสงฆ์มีการเคารพกันตามอาวุโส
2. **ความสัมพันธ์กับสังคมาชาวบ้าน** พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ฝากชีวิตไว้กับชาวบ้านตามข้อวินัย ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ คือ ผู้อุทิศตนให้แก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังจะต้องละเว้นความสุขและความสะดวกสบายในการครองเรือน จึงเป็นบุคคลที่น่าเคารพยกย่อง

สรรเสริญของชาวบ้าน จึงช่วยเหลือท่านให้ได้ปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ด้วยการถวายอาหาร ปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการยังชีพ ส่วนพระสงฆ์ตอบแทนชาวบ้านด้วยความเมตตากรุณา นำเอาหลักธรรมมาเผยแผ่อบรมสั่งสอนจนเป็นหลักว่า พระสงฆ์อาศัยชาวบ้านในด้านอาวาสถาน ชาวบ้านอาศัย พระสงฆ์ด้านธรรมทาน อันเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การสิ้นทุกข์ของทั้ง 2 ฝ่าย

โดยเหตุที่พระภิกษุสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้กำหนดหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่พึงมีต่อสังคมไว้ 2 ด้านคือ หน้าที่ต่อตนเองและ หน้าที่ต่อผู้อื่น (พระมหาสมพงษ์ บุญเต็มม, 2550)

1. หน้าที่ต่อตนเอง คือต้องศึกษาพระธรรมให้รู้และเข้าใจคำสอนจนบรรลุผลสำเร็จเป็นขั้นๆ ตามระดับความสามารถและสามารถแนะนำผู้อื่นได้ด้วย ส่วนการปฏิบัติก็คือปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์และเพื่อสืบพระศาสนาต่อไป

2. หน้าที่สำหรับผู้อื่น คือ พระภิกษุสงฆ์พึงจะทำเพื่อประโยชน์แก่สังคม 3 ด้าน ใหญ่ๆคือการให้การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ บบบาทในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประจักษ์พยานอย่างดีว่าพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชุมชนในอดีตกาล ตลอดจนได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันสงฆ์ในการพัฒนาสร้างสรรค์ให้แก่ชุมชน เป็นเรื่องที่ได้มีการใคร่ครวญให้ได้ รับรู้กันมาเป็นเวลานานแล้ว ดังปรากฏในรูปของจารึกคำสอนและชาดกต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ที่เผยแพร่ออยู่ในปัจจุบัน

ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันจากอดีต จะเห็นได้ว่า วัดและพระสงฆ์ ได้แสดงบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเนื่องจากชาวบ้านมองเห็นพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในด้านวิชาการต่างๆ เห็นชาวบ้าน และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้าน ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและ มั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจและวัดก็เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ต่อมาเมื่อ โครงสร้างทางสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อำนาจของรัฐเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับอำนาจและ บทบาทของสงฆ์ลดลง คงเหลือเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น มีสถาบันทางสังคม แบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ ประชาชนเห็นห่างจากพระสงฆ์มากขึ้น ภาพพระสงฆ์ในความรู้สึกของประชาชนก็ลดต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง อย่างไรก็ตามปัญหานี้ได้ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในหมู่พระสงฆ์ที่ จะพยายามฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของตนในสังคมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และการ ที่จะสามารถดำรงสถานภาพของตนดังเช่นอดีตนั้น สิ่งที่สำคัญคือจะต้องเข้าไปมีบทบาทที่สามารถ

อำนาจประโยชน์แก่สังคมทั้งในทางโลกและทางธรรมคือต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง เอื้ออาทรต่อความทุกข์ของประชาชน โดยการพัฒนาจิตสำนึกของผู้คนในสังคมให้ดีขึ้นจากการใช้พุทธธรรมเป็นแนวทางคือ หลักพรหมวิหารและสังคหวัตถุ นอกจากนี้การที่วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเป็นสถานที่และเป็นผู้ที่ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ แต่การที่จะประสบผลสำเร็จเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและศรัทธาที่ประชาชนที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ ซึ่งพอจะสรุปบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน (พระมหากฤษฎา นันทเพรช, 2540) ดังนี้

1. บทบาทด้านการศึกษา

หากจะมองบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในอดีตแล้ว จะเห็นได้ชัดในแง่ที่เกี่ยวกับการศึกษาเพราะกล่าวกันว่า การเกิดและแพร่ไปของพระพุทธศาสนาก็คือการเปิดและขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน โดยแท้ พร้อมๆกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนาก็ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาอย่างมากมาย ดังที่วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญและยิ่งใหญ่ระดับมหาวิทยาลัยในโลกสมัยโบราณ ถึงขนาดมีผู้สันนิษฐานไว้ว่า ประเทศอินเดียซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธศาสนาในยุคการศึกษารุ่งเรืองในอดีตนั้น มีสถิติผู้รู้หนังสือถึงร้อยละ 60 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งแต่เดิมสังคมอินเดียมีข้อแบ่งแยกระหว่างวรรณะทำให้คนวรรณะต่ำไม่มีโอกาสทางการศึกษา พระพุทธเจ้าทรงให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนกลุ่มนี้ โดยการสั่งสอนอบรมและให้คณะภิกษุสงฆ์ ของพระองค์ทำหน้าที่สืบทอดแนวคิดในการให้การศึกษาธรรมแก่ประชาชน ด้วยการจาริกออกไปในชนบทที่ห่างไกล ร่วมทุกข์ร่วมสุขและชี้หลักการครองชีวิตที่ดีงามแก่ประชาชนอันเป็นการศึกษานอกโรงเรียนแบบดั้งเดิม และเป็น การศึกษามวลชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนในเรื่องการอบรมสั่งสอนแนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีตามหลักศีลธรรม

2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม

สังคมประกอบด้วยบุคคลแต่ละบุคคล จะอยู่กันโดยราบรื่นไม่ได้หากขาดจริยธรรมซึ่งจริยธรรมเป็นเสมือนสายใยที่ยึดเหนี่ยวให้บุคคลอยู่ด้วยกัน โดยมีความยึดหยุ่นพอสมควร การยึดหยุ่นหมายถึงการให้อภัยกัน ไม่ถือของเงาของเรา ชุมชนที่ขาดจริยธรรมสังคมคือหลักการที่ทำให้คนผูกพันกันย่อมมีแต่การริวฉาน ระส่ำระสาย จริยธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอนที่เป็นไปเพื่อความราบรื่นของชีวิตชุมชนมีนาประการ เช่น ทิศ 6 และพรหมวิหาร 4 จริยธรรมบางอย่างยังอยู่ในจิตใจคนไทยมานานแล้วอันอาจจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของอุปนิสัยของคนไทย คำสั่งสอนของพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมลักษณะที่ดีให้มีมากขึ้น

3. บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัด และชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพหรือในโอกาสที่ญาติโยมไปวัดเพื่อทำบุญหรือขอคำปรึกษา เป็นต้น ในปัจจุบัน เมื่อกิจพระศาสนาเจริญเติบโตเป็นปีกแผ่น มีการจัดองค์กรทางศาสนา ที่เป็นระบบและแบบแผน ประกอบ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการขนส่งและสื่อสาร ช่วยให้การเดินทางไปในที่ต่างๆ มีความสะดวกยิ่งขึ้น และสามารถส่งข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ถึงคนจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าดังกล่าวพระสงฆ์ ในยุคปัจจุบันสามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชน กลุ่มต่างๆ ได้มากขึ้น บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบันอาจแบ่งได้ 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1) **พระธรรมจาริก** พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในที่ถิ่นที่จังหวัดต่างๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

2) **พระธรรมทูต** คือพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควร ที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในที่ต่างๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา (พระมหาทองชัย นุรณพิสุทธิ, 2545)

3) **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป** เช่น การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่างๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ หรือตามที่ได้นิมนต์ไปสถานที่ต่างๆ เนื่องในวันสำคัญต่างๆ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเพื่อนำหลักธรรมทางศาสนาให้แผ่ขยายออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง โดยพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์สาวกให้ยึดถือหลักการอดทนตำรวมอยู่ในศีล ไม่ก่อศัตรูด้วยการเบียดเบียนหรือก้าวร้าวผู้อื่น ต้องบำเพ็ญสมาธิจิตมั่นไม่หวั่นไหวจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่วางไว้อย่างรัดกุมนี้ จึงปรากฏว่าการเผยแผ่เป็นไปอย่างได้ผล เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อผู้ที่ได้พบเห็น สามารถชักจูงให้ประชาชนเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเจริญแนวตามพระพุทธองค์อย่างแท้จริง ยิ่งในสมัยหลังพุทธปรินิพพาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทวีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อสืบ

ทอดพระศาสนาให้คงอยู่และเพื่อสั่งสอนให้ประชาชนได้เจริญรอยตามแนวของพระพุทธเจ้าให้กว้างขวางออกไป การเผยแผ่ครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยมีการจัดตั้งขบวน “พระธรรมทูต” เพื่อส่งพระภิกษุออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ทั้งในและนอกเขตชมพูทวีปครั้งแรกในโลก ซึ่งยังผลให้พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นประดิษฐานในดินแดนที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันและในดินแดนอื่นๆ อีกหลายแห่ง บทบาทของพระธรรมทูตดังกล่าวยังมีความสำคัญในฐานะเป็นต้นแบบของโครงการพระธรรมทูต อันเป็นโครงการพัฒนาชุมชนชนบทของไทยที่ดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนี้อีกด้วย

4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต (2512) ได้มองบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ทาง คือ

1) **บทบาทหลักหรือบทบาทโดยตรง**ของพระสงฆ์ คือการเป็นผู้นำชุมชนในด้านจิตใจเสริมศีลธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง เป็นรากฐานความเจริญ ความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

2) **บทบาทรอง** ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็นและควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับในฐานะที่พระสงฆ์ เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ชาวบ้านในท้องถิ่นให้เห็นช่องทางในการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจที่เหมาะสมอาจเป็นผู้ประสานการรวมตัวของชาวบ้านในการพัฒนาและอาจจัดวัดให้เป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น

จ้านง ทองประเสริฐ (2539) กล่าวว่า สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่พุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทอง อันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ราวปี พ.ศ.303 ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา และบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เริ่มเด่นชัดอีกครั้งหนึ่งในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการคือ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเข้าไปพัฒนาโดยการร้องขอจากรัฐบาลหรือร่วมมือกับรัฐบาลในขณะที่บางส่วนต้องการทำงานอย่างอิสระ มีกลยุทธ์ในการพัฒนาเป็นของตนเอง การที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนากับทางราชการทั้งทางด้านการอบรมศีลธรรม การแนะนำด้านอาชีพ การศึกษา การอนามัยตลอดจนถึงการก่อสร้างถาวรวัตถุ จึงทำให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งควบคู่ไปกับบทบาทหลักของพระสงฆ์คือด้านสังคมสงเคราะห์ที่มีต่อชาวบ้าน เนื่องจากวิถีชีวิตของพระสงฆ์ต้องมีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน

วินัย เก่งสุวรรณ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า หน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการคือ

- 1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย 4
- 2) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
- 3) คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ในงานศึกษาของ วินัย เก่งสุวรรณ พบว่า บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่ดีที่สุดคือ

- 1) บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมอนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วยทุนการศึกษา และอุปกรณ์การเรียน
- 2) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางชนิดหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์
- 3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก
- 4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรง คือ งานสังคมสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก
- 5) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจเพราะจิตที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา หรือกรรมฐานมี 2 ประการ คือ สมถภาวนา คือทำจิตใจให้สงบ และวิปัสสนาภาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

7. บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดกันมาจากบรรพชน สู่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท ราชวังวัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คุน้ำ คันดิน ถนนโบราณ เนินดิน ที่ปักกลุมเจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

2) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด

3) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

4) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของธรรมชาติ และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะฉะนั้น จึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์จะต้องอาศัยในการดำเนินชีวิต

9. บทบาทด้านการรักษาโรค

วัดเป็นสถานพยาบาลที่ใช้รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญามานับตั้งแต่มัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งที่เก็บรวบรวมตำราทางการแพทย์พื้นบ้าน และมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอพระรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วย บทบาทของวัดเท่าที่ได้กล่าวมานี้ ไม่เพียงเป็นสิ่งท่รู้จักกันไป ในหมู่ของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แม้ชาวต่างชาติที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยชั่ว

ระยะเวลาหนึ่งก็ยังสามารถมองเห็นบทบาทของวัดดังกล่าวได้อย่างชัดเจน แม้ในสมัยปัจจุบัน บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนก็ไม่ได้หายไปจากสังคมไทย ยังคงมีบทบาทเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ยากไร้ในชนบท หรือผู้ป่วยที่เกือบสิ้นหวังในชีวิต หรือผู้ป่วยที่เข้าสู่ระยะสุดท้ายของชีวิต ด้วยปัญหาสุขภาพทางการแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถเยียวยารักษาได้การรักษาที่พระสงฆ์จึงเป็นทางเลือกสุดท้าย ซึ่งถึงแม้จะไม่สามารถชี้ผลที่แน่ชัดของสุขภาพทางกายว่าดีขึ้นหรือไม่ แต่ก็ให้ผลดีต่อสุขภาพจิตใจของผู้ป่วยได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะวัดเป็นสถานที่อันสงบ เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของชุมชน วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและลึกซึ้งจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากชีวิตของคนในชุมชนเกี่ยวพันอยู่กับวัดตั้งแต่เกิดไปจนตาย ดังนั้น บทบาทของวัดที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็คือการให้บริการหรือส่งเสริมสุขภาพของชุมชนให้ดีขึ้น อย่างน้อยทำให้ปัญหาเรื่องสุขภาพกายสุขภาพจิตลดน้อยลง จะเห็นว่าวัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้บริการต่างๆ ที่จำเป็น วัดกับชุมชนเปรียบได้กับชีวิตของคนเรา วัดเปรียบเหมือนจิตใจหรือจิตวิญญาณของชุมชนและชุมชนเปรียบเหมือนร่างกาย วัดจึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมและเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น แม้กระทั่งเมื่อได้สร้างหมู่บ้านเล็กๆ ขึ้นใหม่ก็ต้องสร้างวัดขึ้นมาด้วย

พระสงฆ์ ถือเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในด้านต่างๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชน

โดยสรุปคือ บทบาทของพระสงฆ์นั้นประกอบด้วย บทบาทส่วนตัวน ก็คือ การศึกษาหาความรู้ทั้งทางธรรมและทางสามัญ เพื่อให้เข้าใจทั้งทางธรรมและสภาพความเป็นจริงของสังคมและและบทบาทในการสงเคราะห์สังคม คือการให้การช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่คนในสังคมทั้งที่ตกทุกข์ได้ยากหรือประสบสุขสบายก็ตาม โดยไม่เลือกชั้นวรรณะหรือแม้แต่ความแตกต่างทางศาสนา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือประโยชน์สุขของคนในสังคมอย่างแท้จริง ดังนั้น วัดและพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุกๆ ด้าน

2.1.4.4 พุทธสถานในยุคเริ่มต้น (หลังปรินิพพาน)

กล่าวได้ว่าจุดกำเนิดของพุทธสถานนั้นได้เกิดขึ้นในภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานลง ด้วยการที่พุทธศาสนิกชน รวมถึง พระสงฆ์และนักบวชต่างๆ ได้

เกิดความหวาดหวั่น และ คิดถึงในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้เกิดมีการให้สร้าง สัณเฑาะฐสถานไว้ตามสถานที่สำคัญต่างๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเหล่านั้น ได้มีที่ไว้สำหรับระลึกถึงหรือได้เป็นการแสดงความรพต่อพระพุทธเจ้าด้วย

โดยเราสามารถอ้างอิงถึงพระไตรปิฎกในมหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร ทำให้เราทราบว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้ทรงแสดงถึง สัณเฑาะฐสถานไว้ 4 ที่ดังนี้ ตามคำกล่าวที่ว่า “อานนท์ สัณเฑาะฐสถานทีควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธานั้น 4 ตำบลเหล่านี้คือ”

1. สถานที่ที่พระตถาคตประสูติ
2. สถานที่ที่พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
3. สถานที่ที่พระตถาคตประกาศพระอนุตรธรรมจักรให้เป็นไป
4. สถานที่ที่พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

“อานนท์ สัณเฑาะฐสถานเหล่านี้แลเป็นสถานที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธามาอนุสรณ์ระลึกถึงสังเวชนียสถาน 4 ตำบลนี้ก็ดี คนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เทียวจาริกไปในเจดีย์มีจิตเลื่อมใสแล้ว จักทำกาละกัถิ คนเหล่านั้นทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ทำลายกายตายไปจักเข้าถึงสุคติสวรรค์” (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539 หน้า 115)

โดยคำพูดนั้น ได้มีการอ้างอิงไปถึงเจดีย์ หรือ สถูปทำให้การเริ่มต้นในการสร้างสถูปตามพื้นที่ที่เป็นที่สำคัญของตำบลทั้ง 4 นั้น เพื่อรองรับกับการเดินทางไปสักการะ กราบไหว้หรือระลึก ถึงองค์ศาสดาที่ได้จากไปแล้ว และหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปรินิพพานแล้ว ได้มีผู้ศรัทธาถวาย อาราม และ วิหารมากขึ้นทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพุทธศาสนิกชน นักบวช และ คฤหัสถ์ที่ได้เดินทางมาถึง โดยในช่วงแรกนั้น เกิดขึ้นในช่วงเวลา เข้าพรรษาเป็นหลัก โดยจะยึดถือเอา สังเวชนียสถานเหล่านั้นเป็นศูนย์กลาง โดยอาจจะมีการสร้าง อาคาร เเพิง หรือ เป็นศาลา ชั่วคราวเพื่อรองรับในการใช้สอยบางอย่าง เช่น สถานที่ชุมนุมฟังธรรมเทศนา เลี้ยงพระ กุฎิ โรงครัว เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2537)

ที่สุดแล้วก็ได้มีพระภิกษุสงฆ์บางกลุ่ม บางจำนวนหรือผู้คนที่ได้มาสักการะสังเวชนียสถานเหล่านั้น ได้ตกลงตัดสินใจที่จะพำนักพักอาศัยอยู่ที่บริเวณนั้นอย่างถาวร ไม่ได้ออกไปเผยแผ่พุทธศาสนาเหมือนอย่างเคย ซึ่งมาจากความตั้งใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษา สังเวชนียสถานเหล่านั้น และการที่มีการสร้างกุฎิถวายให้แก่พระสงฆ์ดังที่ได้กล่าวมาจึงทำให้สภาพของพื้นที่ตรงนี้ได้มีความเป็นวัดชัดเจนมากขึ้น โดยสมบูรณ์ โดยที่ได้มีองค์ประกอบครบทั้งสามอย่าง คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา

โดยจากการที่ได้มีการสร้าง สถูปต่างๆไปตามที่สำคัญ และ มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ สถูปที่เดิมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากเป็นเนินฝั่งศพหรือ ฝั่งอัฐิของผู้เป็นใหญ่ของอินเดียโบราณ

มาพัฒนาเป็นสัญลักษณ์อันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องสืบมาในยุคปัจจุบันและในภายหลังได้มีการพัฒนารูปแบบต่อเนื่องไปตามลักษณะของช่างท้องถิ่น หรือลักษณะศิลปวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่นั้นๆ โดยเจดีย์ หรือสถูปที่มีความสำคัญและได้มีการกล่าวถึงมากที่สุดคงเป็น **มหาสถูปสาญจี** อันเกิดจากการที่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงมีความต้องการที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในชมพูทวีปนอกจากพระองค์จะทรงโปรดให้รวบรวมพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์นำมาไว้บรรจุไว้ยังสถูป ณ ที่ต่างๆแล้วดังเช่นที่พระมหาสถูป ที่สาญจีแล้ว พระองค์ยังทรงให้เจาะหน้าผา เพื่อที่จะทำเป็นคูหาโดยมีพระสถูปบรรจุอยู่ภายในแต่ละคูหา นั้น สำหรับภิกษุและอุบาสก อุบาสิกาได้ใช้เป็นที่นบสการ และต่อในภายหลังยังเจาะสกัดหน้าผาเหล่านั้น ทำให้เป็นวัดให้พระภิกษุได้ใช้จำพรรษา อย่างถาวรอีกด้วย

โดยที่ลักษณะของตัวคูหา นี้ ประกอบไปด้วยห้องโถงขนาดใหญ่ ปลายสุดของห้อง จะทำเป็นสถานที่สำหรับบูชา ส่วนทั้งห้องซ้าย และห้องทางขวา เจาะสกัดเป็นคูหาเล็ก เรียงรายไปสำหรับภิกษุอยู่จำพรรษา

ในยุคสมัยหลังจากพระพุทธเจ้าได้ทรงปรินิพพาน ไปนั้น ทำให้เกิดการสร้างสิ่งอันเป็นที่สำหรับให้ระลึกถึงตัวท่าน โดยเจดีย์หรือ สถูปนั้น ได้มีการถูกสร้างขึ้นอย่างแพร่หลาย เป็นจำนวนมากก่อให้เกิด ลักษณะของความเป็นวัดที่ชัดเจน ขึ้น โดยเริ่มมีความชัดเจน ของการจัดวางอาคาร แม้จะไม่มีแนวแกนที่หรือทิศทางที่กำหนดอย่างชัดเจนนั้น แต่สิ่งที่เราสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนคือเรื่องของการ ยึดศูนย์กลาง และ กระจายตัวออกของกลุ่มอาคารต่างๆ

ซึ่งนอกจาก พื้นที่ธรรมชาติ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในยุคสมัยพุทธกาลได้มีการเปลี่ยนแปลง ไปสู่ ความเป็นสัญลักษณ์ และ การออกแบบเพื่อรองรับกับ การใช้งานต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น โดยสังเกตได้จากการที่ แต่ละหน่วยย่อยได้มีรายละเอียด และความเฉพาะเจาะจงอย่างชัดเจนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งภายหลังได้พัฒนาจนนำไปสู่ลักษณะของคูหาที่มีการใช้งานซับซ้อนที่มากขึ้นและได้พัฒนามาเป็น รูปแบบของวิหารในภายหลัง และในส่วนของสถูปเองนั้นภายหลังได้ถูกสร้างต่อกันมา จนกลายเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าแทนความหมายเดิมไป.

2.1.4.5 พุทธสถานในไทยจนถึงปัจจุบัน

หลังจากที่พระพุทธศาสนานั้นได้ถูกเผยแพร่คำสอนออกไปทั่วโลก จนทำให้เกิดเป็นกลุ่ม หรือ นิิกายต่างๆมากมายจนกระทั่งได้เข้ามาสู่ประเทศไทย จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยจวบจนถึงปัจจุบันนี้ โดยที่วัดส่วนใหญ่ในประเทศไทยนั้นจะเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้น โดย คติตามศาสนาพุทธ แบบลังกาวงศ์ กล่าวคือ มีอิทธิพลผสม ระหว่าง ศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์

หรืออินดู เช่นเดียวกับ ขอม หรือ กัมพูชา นำมาสร้างเทวสถาน หรือที่นิยมสร้างปราสาทหินกัน ยกตัวอย่าง นครวัด หรือ ปราสาทหินพนมรุ้ง (กรมศิลปากร, 2537)

ในยุคเริ่มต้นนั้น เจดีย์หรือสถูปก็ยังคงความสำคัญที่สุดในฝั่งเพราะยังคง สัญลักษณ์ในเชิงความหมายอันเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า โดยเริ่มแรกนั้นไม่ได้คำนึงว่าต้องการ จะทำให้แผนผังใหญ่โตหรือ มหึมาแต่อย่างใด เพียงแต่มุ่งเน้น ในประโยชน์ใช้สอยที่มากกว่าความ สวยงาม เพื่อเรียกร่องศรัทธาจากมหาชน เพียงแต่ว่า ก็ยังสามารถรับรู้ได้ถึงจุดมุ่งหมายที่จะให้พระ สถูปเป็นศูนย์ประธานของวัดได้อย่างชัดเจน

ในยุคสมัย สุโขทัย ล้านนา อโยธยา และรัตน โกสินทร์ นั้นสถาปัตยกรรมไทย และ พุทธสถานต่างๆ นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยตามอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่างๆ จน เกิดรูปแบบ และ องค์ประกอบต่างๆทางสถาปัตยกรรมอย่างหลากหลาย แต่มีสิ่งที่ได้เพิ่มขึ้นมา และ เป็นวิธีการในการ แบ่งการใช้งานของผังออกอย่างชัดเจน คือ การแบ่งอาคารออกเป็น พุทธาวาส และสังฆาวาสที่แน่นอน สำหรับพุทธสถานในสมัยสุโขทัยที่เป็นเขตพุทธาวาสนั้น จะเน้นการสร้าง สถูปเป็นพระประธานอยู่ด้านหน้าวิหาร โดยมีลานประทักษิณคั่นเพื่อได้ใช้เป็นที่พักประกอบพิธีกรรม และ บำเพ็ญการกุศล การสร้างวิหารนั้น โดยปกติกั้นด้านหลังด้านสกัดด้านใดด้านหนึ่งไปยังพระสถูป หรือที่คนไทยสมัยสุโขทัย และ อโยธยาตอนต้นเรียกว่าเจดีย์ และวางศูนย์กลางเพื่อให้อยู่แนว เดียวกัน ส่วนโบสถ์มีขนาดเล็กเพื่อพระสงฆ์จำนวน 21 รูป เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมในการบวช ตามที่ปรากฏในวินัยมุข มาร่วมใช้ประกอบสังฆกรรม โดยเฉพาะไม่ปะปนกับฆราวาสโดยจะอยู่ ห่างออกไป และหันหน้าออกไปคนละทิศกับวิหาร โดยตั้งเป็นเอกเทศ (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539)

ในสมัยอยุธยาการวางผังในเขตพุทธาวาสได้เปลี่ยนแปลงไป โดยที่โบสถ์จะมี ขนาดใหญ่ขึ้นจะสร้างใกล้กับวิหาร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในเชิงของการใช้สอย โดยที่ความสำคัญของ เจดีย์นั้นมีลดลง เนื่องจากภายหลังเจดีย์นั้นไม่ได้มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ด้วยพระบรมธาตุใน ประเทศไทยกลายเป็นของที่หายากมากขึ้น จึงปรากฏอยู่แต่ในพระสถูปโบราณ หรือ เฉพาะที่สำคัญ มากๆดังที่ได้กล่าวมาจึงทำให้ความสำคัญของเจดีย์ได้ลดลงไป แต่กลายเป็นวิหารที่เริ่มมี ความสำคัญมากยิ่งขึ้นเพราะฆราวาสมีส่วนร่วมในพิธีกรรมมากขึ้น จึงส่งผลให้ในเวลาถัดมา ช่วง อโยธยาตอนปลายถึงรัตน โกสินทร์ โบสถ์กลับมีความสำคัญมากที่สุดอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อใน ขนบประเพณีที่เป็นที่นิยมปฏิบัติกันสำหรับผู้ชายไทยเกือบทุกคนด้วยก็คือในชั่วชีวิตหนึ่งของ ลูกผู้ชายนั้นจะต้องมีสักครั้งที่ได้โกนผมเพื่อบวชบรรพชาตนเองเป็นสาวกของพระตถาคตเจ้าแม้ว่า สังคมส่วนใหญ่จะมีได้ต้องการให้สำเร็จถึงซึ่งพระอรหันต์ผลก็ตามหากแต่เพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษา เล่าเรียนพระธรรมวินัยและพุทธวจนะตลอดจนการฝึกปฏิบัติและสรวรวมกาย วาจาใจ ทำให้โบสถ์ ในภายหลังได้ถูกสร้างให้ใหญ่โต และ มีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม

พุทธสถานในสมัยรัตนโกสินทร์ ก็สืบทอดลักษณะของการก่อสร้างอารามที่เน้นความสำคัญของโบสถ์เป็นอันดับแรก วิหารเป็นอันดับที่สอง และเจดีย์เป็นอันดับสาม ตามข้อมูลที่ได้กล่าวไปในตอนต้น โดยส่วนสังฆาวาสนั้นก็มีความสำคัญมากขึ้น อันมีความต่อเนื่องจากการที่นิยมบวชเรียนของพุทธศาสนิกชน องค์ประกอบอื่นนั้นก็ยังมีมาตั้งแต่ สมัยอยุธยาตอนกลางแล้ว ส่วนเจดีย์ก็นำมาจากลักษณะเดิม แต่มีการเพิ่มเติมรายละเอียด และองค์ประกอบตามลักษณะศิลปวัฒนธรรม ในสังคมขณะนั้น โดยที่พระปรารภนั้น ได้ลดบทบาทความสำคัญลง เป็นองค์ประกอบหรือไม่สร้างขึ้นเลย

รูปแบบของโบสถ์และวิหารจะยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย ตลอดจนคตินิยมในการสร้างและวางผัง โดยในสมัยนี้โบสถ์จะมีขนาดใหญ่โตและมีความสำคัญในแง่ของการเป็นองค์ประธานของวัด รูปแบบของโบสถ์ และวิหารในสมัยนี้มีความเปลี่ยนแปลงออกไปจากคติเดิม คือ สมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นต้นมา แต่ละรัชกาลจะมีขนบนิยมและแบบอย่างเฉพาะตามอิทธิพลจากภายนอกที่แทนที่เข้ามา โดยเฉพาะจีนและยุโรป ทั้งนำมาผสมผสานกับรูปแบบเดิมและคิดใหม่ทั้งหมด

ในยุคต่อมาที่ได้รับอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ การได้รับอิทธิพลจากยุโรปหรือแม้กระทั่งการถูกกดดันจากชาติยุโรปต่างๆ ทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยประเภท พุทธสถาน หรือ วัดนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบ ที่เกิดจากการคิดปรับปรุงให้เข้าสู่ความเป็นการออกแบบ ในเชิงโมเดิร์น หรือ ออกแบบให้ทันกับอารยประเทศต่างๆ โดยเป็นการเน้นไปที่การออกแบบที่เปลี่ยนระบบทางกายภาพ มากกว่าเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการใช้งาน หรือ สังคมวัฒนธรรมต่างๆ ในยุคสมัยนั้นๆ และ เนื่องจากในยุคสมัยปัจจุบันวัดไม่ได้กลายเป็นศูนย์กลางของสังคม วัฒนธรรมอีกต่อไป จึงทำให้วัดคลายเลื่อมความสำคัญทำให้ประเด็นในการออกแบบนั้นได้หายไปเป็นเพียงการอนุรักษ์ มากกว่าที่จะเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ตราจบปัจจุบัน (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545)

2.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและสถาบันอื่น

เนื่องจากวัดไม่ใช่เพียงศาสนสถาน หากแต่เป็นศูนย์กลางที่เชื่อมสถาบันหลักในสังคมไทยเข้าไว้ด้วยกัน ให้ทุกคนในสังคมได้อยู่ภายใต้ความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน ดังนั้นวัดจึงมีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในสังคมไทยทั้งกับชุมชน และวัง

2.1.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

ในอดีตวัดและชุมชนนั้นเรียกได้ว่ามีความใกล้ชิด ผูกพันกันอย่างมาก ในวิถีชีวิตของคนไทยมีความศรัทธา เชื่อถือในพุทธศาสนาทำให้คนไทยให้ความเคารพนับถือใน

พระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นผู้มีวิชาความรู้มากกว่าฆราวาสเป็นผู้ทรงในศีลในธรรมเป็นทั้งครูบาอาจารย์ เนื่องด้วยในอดีตบุคคลที่จะได้รับการศึกษาสูงนั้นมีเพียงพระภิกษุสงฆ์และบุตรของผู้พร้อมด้วยฐานะเงินทอง (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545) ฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้มีความรู้แล้วยังเป็นผู้ทรงศีลอันข่มขู่แต่ความจริงเป็นเหตุให้ชาวชุมชนให้ความเชื่อถือโดยไร้ความกังขา พระภิกษุสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของชุมชนในหลายๆเรื่อง อาทิเช่น การตั้งชื่อให้กับเด็กทารก ทำพิธีตัดผมลูก ให้เด็กเพื่อความเป็นมงคลแก่ชีวิตเนื่องจาก เชื่อว่าเป็นการก้าวย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ทำพิธีสะเดาะเคราะห์เพื่อปัดเป่าสิ่งไม่ดี เป็นผู้ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจอย่างการปลุกเสกเครื่องรางของขลังสำหรับเวลาออกรบในอดีตทั้งการลงยันต์ ลงตะกรุด การสักยันต์ ทั้งยังดูแลทุกข์ คอยาม สำหรับพิธีมงคลต่าง เช่น การปลุกเรื้อน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีสมรส หรืออย่างในปัจจุบันมีการเจิมรถยนต์ ที่ซื้อมาใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคล

จากการที่พระภิกษุสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันนั้นล้วนกระทำ อยู่ภายในวัดอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและพุทธศาสนา และเมื่อมีงานประเพณีหรือการทำบุญเพื่อให้เกิดกุศลผลบุญต่างๆ ก็ประกอบกันขึ้นที่วัดเนื่องจากในอดีตไม่มีพื้นที่ลานกว้างอยู่ในชุมชน (เนตรนภิส นาควัชระ และคณะ, 2525) ชุมชนจึงต้องมาใช้พื้นที่ลานวัดไทยนั้นมีประเพณีเนื่องในวันสำคัญอยู่ตลอดทั้งปี เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีถวายสลากภัต ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีวันสารท ประเพณีถวายผ้ากฐิน ประเพณีลอยกระทง แต่ในช่วงเวลาเก็บเกี่ยวการทำบุญต่างๆก็จะงดไปด้วยเนื่องจากชาวบ้านต้องไปประกอบกิจของตน (โชติ กัลยาณมิตร, 2539) เนื่องจากการจัดงานทำบุญแต่ละครั้งจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกคนในหมู่บ้านเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานและเวลา

นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่เณรและพระภิกษุในการบวชเรียน (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์, 2525) และเป็นสถานที่แสดงพระธรรมเทศนาแก่ชาวบ้าน เป็นศูนย์กลางเมื่อมีการประชุมหรือเลือกตั้งผู้นำชุมชน จัดมหรสพต่างๆ และเป็นสถานที่ฌาปนกิจศพ

2.1.5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับวัง

เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่หยั่งรากลึกมานานในสังคมไทย ในสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยซึ่งได้รับแนวคิดจากวัฒนธรรมอินเดียว่า พระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบย่อมต้องแสดงศักยภาพใน 2 ลักษณะคือ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2545) ความเป็นพระจักรพรรดิราชอันหมายถึงพระราชผู้เป็นจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่เหนือราชาทั้งปวง หรืออีกนัยหนึ่งคือพระราชผู้เป็นเจ้าของโลก และลักษณะที่สองคือความเป็นพระมหาธรรมราชา อันหมายถึง

พระราชารู้ทรงคุณธรรม เป็นราชาที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน หรือก็คือ การเป็นพระราชารู้เป็นเลิศในทางธรรม ดังนั้นพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จึงทรงให้ความสำคัญและทำนุบำรุงพุทธศาสนาโดยเป็นองค์พระศาสนาปฐมภูมิ อันจะเห็นได้จากการสร้างหรือการบูรณปฏิสังขรณ์วัดให้เป็นที่ประจักษ์แก่ราษฎรตลอดมา เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนเมือง เนื่องจากราษฎรสามารถเข้าไปใช้งานวัดเหล่านี้ได้ นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังทรงพระราชทานที่ดินเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่วัด และทรงบริจาคทาสสำหรับทำงานซ่อมแซมบำรุงวัดอีกด้วย (ดำรงราชานุภาพ, 2514) วัดจึงเป็นเสมือนตัวกลางที่ ช่วยข่นระยะห่างระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรของพระองค์

2.2 แนวคิดพื้นฐาน ชุมชน ประเพณี พิธีกรรม มรดกทางวัฒนธรรม

2.2.1 ชุมชน

1. ความหมายของชุมชน

ปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า “Community” โดยมีรากศัพท์เดิมที่มาจาก Indo-European คือคำว่า “Mei” ซึ่งแปลว่าการเปลี่ยนแปลง (Change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) และเมื่อนำมาสนธิกับคำว่า “Kom” ซึ่งหมายถึง ด้วยกับ (With) จะได้ว่า “Kommein” ซึ่งหมายถึง แบ่งปัน โดยทั้งหมด (Share by All) (อนุชาติ พวงสาโล & วิโรจน์ วิสารทสกุล, 2541) สำหรับในประเทศไทยคำว่า ชุมชน ได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการในปีพ.ศ.2505 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนพัฒนาการท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทยแล้วจัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย คำว่า ชุมชนที่นำมาใช้นั้นมีความหมายซ้อนทับกับคำว่า “บ้านหรือหมู่บ้าน” เป็นหน่วยการปกครองพื้นฐานในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมด้วย (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2555) จากนั้นชุมชนจึงถูกนำมาใช้ในความหมายของลักษณะต่าง ๆ มากมาย อาทิ ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรมและด้านวิชาการ เป็นต้น ตลอดจนลักษณะของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการ เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนแออัด เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดอื่นที่หลากหลาย เช่น องค์การชุมชน ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชนและอำนาจชุมชน เป็นต้น ดังนั้นคำว่าชุมชนจึงเป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมาก ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540) กล่าวว่า ชุมชนประกอบไปด้วย ระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง และโครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้

2. ลักษณะของชุมชน

สนธยา พลศรี (2547) ได้อธิบายลักษณะของชุมชนเอาไว้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้เป็น 8 ลักษณะด้วยกัน

1. **การรวมตัวกันของกลุ่มคน (Group of People)** เป็นการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนเป็นประชากรหรือพลเมืองของชุมชนที่มีความหลากหลาย นอกจากนี้การรวมตัวกันเป็นกลุ่มคนอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน เช่น ด้านอาชีพ การเมือง สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. **มีอาณาเขตบริเวณทางภูมิศาสตร์สำหรับเป็นที่ตั้ง (Area)** เป็นขอบเขตของการรวมตัวกัน ซึ่งอาจจะเป็นขอบเขตเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศของชุมชนนั้น ๆ หรืออาจจะเป็นขอบเขตพื้นที่ทางการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น

3. **มีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิบัติต่อกัน (Relationship or Interaction)** คือการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสนใจทางสังคมร่วมกัน มีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน มีการติดต่อสัมพันธ์และมีการปฏิบัติต่อกัน ทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน จะนำไปในลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

4. **มีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belongingness)** โดยเป็นความรักและความห่วงใยในชุมชน มีความรัก ความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน สามานฉันท์ สามัคคีต่อกัน เพราะเงื่อนไขดังกล่าวจะทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลังและชุมชนเข้มแข็งต่อไป

5. **มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน (Goal and Target)** เป็นการรวมตัวที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและปรารถนากระทำให้สำเร็จร่วมกัน มีความสอดคล้องกับ

เป้าหมายหลักของประเทศ เช่น ชุมชนชนบทมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นที่เน้นการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

6. มีจิตสำนึกร่วมกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชน (Public Consciousness) สมาชิกที่รวมตัวกันจะมีความหลากหลายของกลุ่มในชุมชน การกระทำหรือกิจกรรมจะมีความหลากหลายตามลักษณะการเกิดขึ้นของกลุ่มเหล่านั้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น บัณฑิตก่อสร้างพื้นฐาน บริการสาธารณสุข บริการด้านการศึกษา เป็นต้น

7. มีการจัดระเบียบของชุมชน (Organization) เป็นการจัดระเบียบความเรียบร้อยของชุมชน การควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) การจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมของชุมชน (Culture) มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สมาชิกได้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและวัฒนธรรมที่ได้สร้างไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

8. มีการติดต่อสื่อสารและมีเครือข่าย (Communication and Network) ในชุมชนสมาชิกจะมีระบบของการติดต่อสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การพบปะพูดคุย การประชุม การใช้สื่อพื้นบ้าน การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ระบบ (Internet Social Network) เป็นต้น การสื่อสารและการมีเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชน เพราะจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้และกระบวนการจัดการในชุมชนและนอกชุมชน

3. การเกิดขึ้นของชุมชน

ชุมชนเป็นวิวัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หลังจากที่มีการดำรงชีพแบบเร่ร่อน มนุษย์ได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่ง ในระยะเวลาต่อมามนุษย์ก็ได้มีพัฒนาการเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่ง (สนธยา พลศรี, 2547) ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นชุมชนไว้ ดังนี้

1. กระบวนการเกิดของชุมชน

1.1 บุคคลหรือคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกลุ่มกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การประกอบธุรกิจ การประกอบอาชีพ การทำกิจกรรมทางศาสนา การตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย เป็นต้น

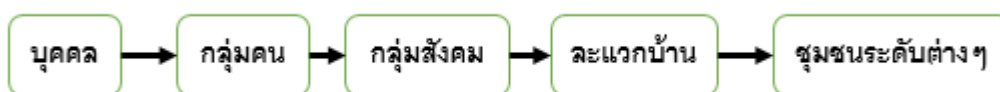
1.2 กลุ่มคนทั้งหมดหรือจำนวนหนึ่งที่อยู่กันอยู่นั้นเกิดความรู้สึกว่า จะต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกันจึงเกิดการจัดระเบียบ

ความสัมพันธ์ในรูปแบบของกลุ่มสังคมและองค์กรทางสังคมขึ้น เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น

1.3 กลุ่มสังคมหรือองค์กรทางสังคมที่เกิดขึ้น กำหนดสถานที่ดำเนินกิจกรรมอย่างแน่นอนจึงเกิดการตั้งที่อยู่อาศัยในบริเวณ ใกล้เคียงกับสถานที่ดำเนินกิจกรรมในลักษณะของละแวกบ้านหรืออื่น ๆ ทำให้ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันเพิ่มมากขึ้น

1.4 กลุ่มสังคมที่รวมตัวกันในลักษณะของละแวกบ้านขยายตัวเป็นชุมชน ซึ่งอาจเป็นละแวกบ้านที่ใหญ่ขึ้นหรือเกิดละแวกบ้านใหม่ขึ้นก็ได้ หลาย ๆ ละแวกบ้านรวมกันเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เช่น หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น

กระบวนการเกิดของชุมชนอาจสรุปได้ดังรูปภาพที่ 10 (สนธยา พลศรี, 2547)

รูปภาพที่ 10 กระบวนการเกิดของชุมชน

2. สาเหตุการเกิดขึ้นของชุมชน

2.1 ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพียงลำพัง ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นจึงจะมีชีวิตรอด จึงต้องใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในลักษณะของชุมชนและสังคม

2.2 การตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของมนุษย์ กล่าวคือมีคนจำนวนหนึ่งไปรวมกันตั้งถิ่นฐานเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีใครอยู่อาศัยมาก่อนอาจจะเริ่มต้นจากบุคคลเพียงคนเดียวหรือครอบครัวเดียวก่อนแล้วมีคนอื่น ๆ ตามไปภายหลังก็ได้ จึงทำให้เกิดกลุ่มคน กลุ่มสังคม ละแวกบ้านและชุมชนขึ้นตามลำดับ

2.3 การขยายตัวของอุตสาหกรรม ในสังคมหรือชุมชนที่อุตสาหกรรมมีความเจริญก้าวหน้า จะเกิดการขยายตัวของระบบโรงงานอย่างรวดเร็ว เมื่อตั้งโรงงานขึ้นดำเนินการผู้ประกอบการ คนงาน จึงย้ายมาทำงานในโรงงาน บางคนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงกับโรงงานด้วย เพราะมีความสะดวกสบายในการทำงาน เมื่อมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากก็เกิดเป็นชุมชนขึ้น

2.4 การขยายตัวของเมือง เมืองเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมากเป็นศูนย์กลางการค้าและธุรกิจ การบริหาร การบริการและอื่น ๆ ทำให้ผู้คนอพยพเข้าสู่เมืองมากเมืองจึงขยายตัวออกไปยังบริเวณที่เป็นพื้นที่ว่างเปล่าที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็ว จึง

เกิดชุมชนขึ้นมากมาย ดังชุมชนที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปในเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่และหาดใหญ่ เป็นต้น

2.5 การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับบ้านและที่ดิน นักธุรกิจบ้านและที่ดินมีส่วนสำคัญในการเกิดชุมชน กล่าวคือ ได้คัดเลือกที่ดินที่เหมาะสมเพื่อจัดทำโครงการสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีกำลังทรัพย์เพียงพอ ซึ่งผู้ซื้อมักชักชวนคนที่รู้จักมักคุ้น ไปซื้อด้วย ประกอบกับนักธุรกิจเหล่านี้ได้จัดทำโครงการที่ผู้ซื้อต้องมีกิจกรรมร่วมกันด้วย จึงทำให้เกิดชุมชนได้ง่ายขึ้น

2.6 แนวนโยบายของรัฐ ชุมชนเกิดขึ้นได้จากการกำหนดแนวนโยบายของรัฐ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง เช่น การจัดสรรที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ประชาชนในรูปของนิคมสร้างตนเอง การปฏิรูปที่ดิน โครงการพัฒนาพื้นที่เฉพาะ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกและภาคใต้ โครงการนิคมอุตสาหกรรมในภูมิภาคและจังหวัดต่าง ๆ โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ทำให้เกิดชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น

2.7 การหนีภัยของมนุษย์ ทั้งภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ฝนแล้งน้ำท่วม เป็นต้น และภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สงคราม อาชญากรรม การเมือง เป็นต้น ทำให้มนุษย์ต้องหนีภัยไปหาถิ่นที่อยู่หรือจัดตั้งชุมชนใหม่ที่ปลอดภัยกว่าเดิม

2.8 สภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม บริเวณบางแห่งมีสภาพที่เหมาะสมต่อการเกิดชุมชน เช่น ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ มีดินดี มีทรัพยากรมาก ภูมิประเทศสวยงาม เป็นต้นจึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้มนุษย์เข้าไปประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และขยายตัวเป็นชุมชนขึ้น

2.9 ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์พัฒนาการทางความรู้ ความคิด และเครื่องมือต่าง ๆ ช่วยให้มนุษย์ค้นพบดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก มนุษย์และดวงดาวอื่น ๆ และนำไปสู่การตั้งชุมชนใหม่ขึ้น เช่น การเกิดประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์สามารถสร้างชุมชนได้ในทุกสถานที่ ทั้งในบริเวณขั้วโลก ภูเขาสูง ทะเลทราย ใต้ทะเล และในอวกาศ

2.10 การขยายตัวของการคมนาคมสื่อสาร เส้นทางการคมนาคม เช่น รถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน เรือ ทำให้เกิดสถานีขนส่ง สถานีรถไฟ สนามบิน ท่าเรือและอู่เรือ เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเกิดของชุมชน เพราะบริเวณเหล่านี้มีผู้คนสัญจรไปมาเป็นจำนวนมาก เหมาะแก่การเข้าไปอยู่อาศัยและดำเนินธุรกิจประเภทต่าง ๆ ส่วนการสื่อสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ตทำให้มนุษย์มีการติดต่อสัมพันธ์กันในรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้เกิดชุมชนแบบใหม่ ๆ ขึ้น

4. ประเภทของชุมชน

การจัดแบ่งประเภทของชุมชนนั้น ได้มีผู้ศึกษาและพยายามจัดแบ่งประเภทของชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ หลายประเภทด้วยกัน ดังนี้

1. การแบ่งตามขนาดของประชากร

การแบ่งชุมชนตามขนาดของประชากร เป็นการแบ่งประเภทของชุมชนตามจำนวนของสมาชิกในชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ (Karlin J., 1940)

- 1.1 หมู่บ้านเล็ก (Hamlet) คือชุมชนที่มีประชากรต่ำกว่า 1,000 คน
- 1.2 หมู่บ้าน (Village) คือชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 1,000-2,500 คน
- 1.3 เมืองเล็ก (Town) คือชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 2,500-25,000 คน
- 1.4 เมือง (City) คือชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 25,000-100,000 คน
- 1.5 เมืองใหญ่ (Large City) คือชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 100,000-1,000,000 คน

นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทยได้วางหลักเกณฑ์การจัดตั้งหมู่บ้านไว้ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2539 ไว้ดังนี้

1. หมู่บ้าน

กรณีเป็นชุมชนหนาแน่น ประกอบด้วย การเป็นชุมชนที่มีราษฎรไม่น้อยกว่า 1,200คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 240 บ้าน ซึ่งเมื่อแยกหมู่บ้านใหม่แล้วจะต้องมีราษฎรไม่น้อยกว่า600 คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 120 บ้าน และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลและที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

กรณีเป็นชุมชนห่างไกล ประกอบด้วย การเป็นชุมชนที่มีราษฎรไม่น้อยกว่า 600 คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 120 บ้าน ซึ่งเมื่อแยกหมู่บ้านใหม่แล้วจะต้องมีราษฎรไม่น้อยกว่า 200 คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 40 บ้าน ชุมชนใหม่ต้องห่างจากชุมชนเดิมไม่น้อยกว่า 6 กิโลเมตร และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลและที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

2. ตำบล

กรณีเป็นชุมชนหนาแน่น ประกอบด้วย การเป็นชุมชนที่มีราษฎรไม่น้อยกว่า 4,800 คน มีหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 8 หมู่บ้าน และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

กรณีเป็นชุมชนห่างไกล ประกอบด้วย การเป็นชุมชนที่มีราษฎรไม่น้อยกว่า 3,600 คน หรือมีจำนวนหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 6 หมู่บ้าน ชุมชนใหม่ต้องห่างจากชุมชนเดิมไม่น้อยกว่า 6 กิโลเมตร และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

3. กิ่งอำเภอ

กรณีเป็นชุมชนหนาแน่น ประกอบด้วย มีราษฎรไม่น้อยกว่า 30,000 คนขึ้นไป มีตำบลไม่น้อยกว่า 5 ตำบล และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ และสภาจังหวัด

กรณีเป็นชุมชนห่างไกล ประกอบด้วย มีราษฎรไม่น้อยกว่า 15,000 คนขึ้นไป มีตำบลไม่น้อยกว่า 4 ตำบล ที่ว่าการกิ่งอำเภอใหม่ต้องห่างจากที่ว่าการอำเภอเดิมไม่น้อยกว่า 25 กิโลเมตร และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ และสภาจังหวัด

4. อำเภอ

ประกอบด้วย เป็นกิ่งอำเภามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือ เป็นกิ่งอำเภามาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปีในกรณีที่มีเหตุผลความจำเป็นทางการปกครองและการบริการประชาชน คือ มีราษฎรตั้งแต่ 30,000 คนขึ้นไป และจะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดและสภาจังหวัด

ปัจจุบันตำบลไม่มีการจัดตั้งเพิ่มแล้ว โดยผลทางกฎหมายของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา ส่วนกิ่งอำเภอและอำเภอไม่มีการจัดตั้งเพิ่มเติมใหม่ด้วยเหตุผลของมติคณะรัฐมนตรี

2. การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ

การแบ่งชุมชนตามลักษณะของกิจกรรมเป็นการแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลักที่สมาชิกในชุมชนได้กระทำ แบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังนี้ (ศิริวัฒน์ นิเจนตร, 2528)

2.1 ชุมชนศูนย์การค้า (Trade Center) เป็นชุมชนที่มีร้านค้าจำหน่ายอาหารหรือมีตลาดสดจำหน่ายสินค้า ถ้าเป็นชุมชนที่มีความเจริญสูงก็อาจมีห้างสรรพสินค้าหรือย่านการค้า

2.2 ชุมชนศูนย์กลางการขนส่ง (Transportation Center) เช่น ชุมชนทางรถไฟสถานีขนส่ง ที่รวมสินค้าของรถบรรทุก ท่าเรือส่งสินค้าและโดยสาร

2.3 ชุมชนศูนย์กลางของการบริการต่าง ๆ (Service Center) เช่น ชุมชนที่เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เมืองโบราณ ชุมชนบริเวณชายแดน สถานที่ตากอากาศหรือเมืองที่เป็นแหล่งพำนัก เป็นต้น

3. การแบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา

การแบ่งชุมชนตามลักษณะทางนิเวศวิทยาหรือชุมชนในทางนิเวศวิทยาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (เสถียร เหลืองอร่าม, ม.ป.ป.)

3.1 ชุมชนบริการขั้นต้น เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ทำการผลิตสินค้าในรูปของวัตถุดิบซึ่งเป็นขั้นแรกของกระบวนการจำหน่าย เช่น ชุมชนที่มีการถลุงแร่ ประมงเหมืองแร่ เป็นต้น

3.2 ชุมชนจำหน่ายหรือชุมชนการค้า เป็นชุมชนย่านการค้าศูนย์กลางการค้าจำหน่ายวัตถุดิบที่ได้รับมาจากชุมชนบริการขั้นต้น

3.3 ชุมชนอุตสาหกรรม ทำหน้าที่บริการในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็กและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เด่นชัดอย่างน้อยหนึ่งแห่ง มีการจำหน่ายผลผลิตสูง

3.4 ชุมชนประเภทพิเศษ เป็นชุมชนที่ไม่มีลักษณะพิเศษทางเศรษฐกิจที่แน่นอนเฉพาะลงไปและอาจไม่มีหน้าที่พิเศษในการผลิตหรือการจำหน่ายผลผลิตโดยเฉพาะ เช่น ชุมชนศูนย์กลางการศึกษา ศูนย์ที่พักตากอากาศ ศูนย์กลางทางการเมือง เป็นต้น

4. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง

การแบ่งชุมชนตามหน่วยการปกครอง เป็นการแบ่งประเภทของชุมชนโดยพิจารณาตามการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศ ซึ่งแต่ละชุมชนมีเกณฑ์ในการแบ่งและมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ในประเทศไทยได้แบ่งชุมชนตามหน่วยการปกครองออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

4.1 การปกครองส่วนกลาง แบ่งชุมชนตามหน่วยการปกครองออกเป็น กรม ทบวงกระทรวง ภาค เป็นต้น

4.2 การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งชุมชนตามขนาด ความเจริญก้าวหน้า และรูปแบบของการบริหารเป็น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด

4.3 การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งชุมชนออกเป็น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล (เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เมืองพัทยาและกรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่ละแห่งจะแบ่งเป็นชุมชนย่อยอีก เช่น ชุมชนต่าง ๆ และเขตต่าง ๆ เป็นต้น

5. การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ

การแบ่งชุมชนตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ เป็นการแบ่งชุมชนตามลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนที่เกิดขึ้น ตั้งแต่เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเป็นลำดับแรกสุดจนกระทั่งปัจจุบัน (สนธยา พลศรี, 2547) แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

5.1 ชุมชนเก็บของป่า ล่าสัตว์ เป็นชุมชนลำดับแรกสุดของมนุษย์และสิ้นสุดเมื่อประมาณหมื่นกว่าปีที่ผ่านมามีลักษณะสำคัญ คือมนุษย์ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติเป็นอาหารมีสมาชิกประมาณ 10-100 คน และเป็นเครือญาติเดียวกัน บริเวณที่อยู่อาศัยมักตั้งอยู่ได้พงผา หรือในถ้ำที่ให้ความมั่นคงและปลอดภัยในระดับหนึ่ง การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นแบบชั่วคราว ความเชื่อเป็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและไสยศาสตร์ผูกพันกับอำนาจลึกลับในธรรมชาติที่เกี่ยวกับเรื่องอาหาร ความปลอดภัยของชีวิตกับความผาสุกร่วมกันของชุมชน

5.2 ชุมชนเกษตรกรรม เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณหมื่นปีที่ผ่านมามีมนุษย์รู้จักพัฒนาเทคโนโลยีประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รู้จักทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ทำให้ปริมาณอาหารเพิ่มมากขึ้น จนมีผลผลิตส่วนเกินที่สามารถเก็บสะสมไว้หรือนำไปแลกเปลี่ยนกัน การตั้งหลักแหล่งของชุมชนเป็นแบบถาวร ชีวิตความเป็นอยู่ผาสุกสมบูรณ์ขึ้น ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบระบบเครือญาติ จำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชนเป็นหมู่บ้านหลายหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงกัน

5.3 ชุมชนอุตสาหกรรม เป็นชุมชนที่วิวัฒนาการจากชุมชนเกษตรกรรม อันเป็นผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของประเทศอังกฤษและประเทศในยุโรปตะวันตกแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก เป็นชุมชนที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงและนามาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ที่มีมาแต่เดิม มีระบบโรงงานอุตสาหกรรมที่แบ่งแยกหน้าที่กันอย่างชัดเจนระหว่างนายทุน ฝ่ายจัดการและผู้ใช้แรงงาน ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบระบบเครือญาติเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้างไม่มีหนี้บุญคุณต่อกัน การจัดช่วงชั้นทางสังคม ยึดถือรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

5.4 ชุมชนการค้าและบริการ เป็นชุมชนต่อเนื่องจากชุมชนอุตสาหกรรม กล่าวคือเมื่อระบบโรงงานอุตสาหกรรมสามารถผลิตสินค้าได้มาก ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบและตลาดสำหรับจำหน่ายมากขึ้น จึงเกิดระบบธุรกิจการค้าและการผลิตที่มีความคล่องตัวในการซื้อขาย เช่นระบบการเงินที่มีมาตรฐานในการเปรียบเทียบเดียวกัน ระบบสินเชื่อระบบธนาคาร การคมนาคมขนส่งสินค้าที่สะดวกรวดเร็ว มีเทคโนโลยีการสื่อสารทันสมัยและมี

เครือข่ายติดต่อกันอย่างกว้างขวางในรูปแบบไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร เครื่องส่งมอดมหรือคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

6. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

การแบ่งชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เป็นการแบ่งที่นักสังคมวิทยานิยามกันมาก โดย (สนธยา พลศรี, 2550) แบ่งชุมชนออกเป็น 3 ประเภท คือ ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนชานเมือง ดังนี้

6.1 ชุมชนชนบท (Rural Community) เป็นชุมชนที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

6.1.1 ลักษณะด้านประชากร มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อย (Population Density) อายุเฉลี่ยของประชากรไม่ยืนยาว (Life Expectancy) อัตราส่วนทางเพศ (Sex Ratio) เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อัตราการเกิดของประชากรสูง (High Birth Rates) การเพิ่มของประชากร เป็นการเพิ่มโดยการเกิดมากกว่าสาเหตุอื่น ๆ ภาวะเจริญพันธุ์ยืนยาว อัตราส่วนพึ่งพิงสูง ส่วนใหญ่มีเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีการย้ายถิ่นสูง (Migration) คุณภาพชีวิตของประชากร (Quality of Population) ไม่เพียงพอ

6.1.2 ลักษณะด้านนิเวศวิทยา ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมธรรมชาติต่างๆ ที่มีความสมดุลของระบบนิเวศ มลพิษมีน้อย มีอาณาบริเวณหรือพื้นที่แบบกว้างขวาง ขาดการจัดระเบียบด้านกายภาพของชุมชน มีที่ดินสาธารณประโยชน์มาก การตั้งบ้านเรือนเป็นแบบกลุ่มเล็กๆ กระจายไปตามเรือกสวนไร่นาและขนานไปกับเส้นทางคมนาคม รูปแบบของอาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เป็นแบบง่าย ๆ ในลักษณะของแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ไม่มีอาคารขนาดใหญ่หรือสูงหลายชั้น

6.1.3 ลักษณะด้านเศรษฐกิจ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมซึ่งต้องอาศัยธรรมชาติมาก การผลิตเน้นการผลิตเพื่อการยังชีพที่เหลือจึงเป็นสินค้า โดยครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งการผลิต (Production) และการบริโภค (Consumption) ช่วงเวลาในการผลิตจะเป็นไปตามฤดูกาล แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานประเภทไร้ฝีมือ (Unskill Labour) สถาบันการเงินในชุมชนมีน้อยขาดแหล่งเงินทุนไม่นำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้มากนัก การเพิ่มผลผลิตมีน้อยจึงมีรายได้น้อย ขาดเงินออม มีภาวะหนี้สินมาก การลงทุนน้อย ประชากรมีความยากจนอยู่ทั่วไป การเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่เมืองสูง ถูกบุกรุกโดยชุมชนเมือง (Invasion) ซึ่งมีสภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า

6.1.4 ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรม มีโครงสร้างสังคมไม่ซับซ้อนครอบครัวมีสมาชิกมากแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) มีความแตกต่างทางสังคม (Social Mobility) น้อย สมาชิกมีความคล้ายคลึงทางสังคมและวัฒนธรรมกันมาก (Homogeneous) ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบปฐมภูมิ (Primary Relationship) คือเป็นแบบส่วนตัวไม่เป็นทางการรักและผูกพันกับชุมชนของตนเองมาก อนุรักษ์นิยม (Conservative) ท้องถิ่นนิยมสูง (Localization) ขาดโอกาสทางการศึกษา ศรัทธาศาสนามาก ระบบความคิดความเชื่อไม่เป็นวิทยาศาสตร์ มักเชื่อในสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือธรรมชาติ (Super Natural Power) เช่น เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ โชคลาง เป็นต้น วิถีชีวิตไม่กว้างไกล ผูกพันอยู่กับความจริงง่าย ๆ ภายในชุมชนของตน ขาดการวางแผนชีวิตและการวางแผนครอบครัวที่เหมาะสม การบริการสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวก ในชีวิตประจำวันมีน้อย วิถีชีวิตเป็นแบบเรียบง่าย ไม่ค่อยกระตือรือร้น ค่อนข้างเฉื่อยชา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ยากและต้องใช้เวลายาวนาน

6.2 ชุมชนเมือง (Urban Community) เป็นชุมชนที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับชุมชนชนบทที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

6.2.1 ลักษณะด้านประชากร (Population) มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มาก อายุเฉลี่ยของประชากรยืนยาวกว่าชาวชนบท อัตราการเกิดของประชากรต่ำ แต่อัตราการเพิ่มของประชากรสูงเนื่องจากการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองมาก ภาวะเจริญพันธุ์สูงเพราะการแต่งงานช้าเนื่องจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต อัตราส่วนพึ่งพิงของประชากรน้อย มีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์มาก มีคุณภาพส่วนบุคคลและคุณภาพชีวิตดีกว่าชาวชนบท

6.2.2 ลักษณะด้านนิเวศวิทยา (Ecology) มีสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ขาดความสมดุลในระบบนิเวศ มีมลพิษต่าง ๆ มาก แหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจเป็นแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าแหล่งธรรมชาติ มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและสาธารณ ประโยชน์น้อย มีการจัดระเบียบทางกายภาพของชุมชน เช่น ฟังเมือง เป็นต้น การตั้งบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยแออัดและเป็นแนวตั้ง อาคารมีขนาดใหญ่และสูงหลายชั้น การขยายตัวของชุมชนในด้านพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

6.2.3 ลักษณะด้านเศรษฐกิจ (Economic) คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมการค้าและบริการ การผลิตเพื่อธุรกิจการค้ามากกว่าเพื่อบริโภคเอง ระบบแรงงานและระบบธุรกิจการค้ามีความสำคัญมากกว่าระบบครอบครัวในชนบท การประกอบอาชีพทำได้ตลอดเวลาไม่ต้องรอฤดูกาล แรงงานมีฝีมือ (Skill Labour) มากกว่าชนบท มีสถาบันการเงิน แหล่ง

ทุนและการลงทุนมาก นำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้ในการผลิต มีการแบ่งงานกันทำมาก มีอาชีพให้เลือกมาก มีรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวชนบท

6.2.4 ลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture) มีโครงสร้างทางสังคมที่สลับซับซ้อน มีองค์กรและสถาบันทางสังคมมาก การควบคุมทางสังคมใช้การควบคุมโดยกฎหมายเป็นหลัก ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวหน่วยกลางหรือครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) มากกว่าครอบครัวขยายหรือครอบครัวขนาดใหญ่ มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมมาก (Heterogeneous) รักและผูกพันกับชุมชนน้อย ขาดเอกลักษณ์ของชุมชน มีระดับการศึกษาสูงระบบความคิดความเชื่อเป็นแบบวิทยาศาสตร์ มีวิถีชีวิตที่ซับซ้อนกว่าวัยต้องมีการวางแผนชีวิตและครอบครัวที่ดี การใช้ชีวิตต้องรีบเร่งแข่งขันกับผู้อื่น

6.3 ชุมชนชานเมือง (Suburban) เป็นชุมชนที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง หรือกำลังเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนเมือง แต่ยังไม่เติบโตเป็นเมืองอย่างสมบูรณ์ลักษณะด้านประชากร ลักษณะด้านนิเวศวิทยา ลักษณะด้านเศรษฐกิจและลักษณะด้านสังคมวัฒนธรรมบางอย่างยังคงเป็นแบบชุมชนชนบท แต่บางอย่างเปลี่ยนเป็นชุมชนเมืองไปแล้ว เช่น อาศัยอยู่ในชนบทมีความผูกพันกับครอบครัวและเครือญาติสูง แต่อพยพย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพในเมืองทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและวิถีชีวิตบางอย่างเป็นแบบชุมชนเมือง เป็นต้น ชุมชนชานเมืองส่วนใหญ่มักจะตั้งอยู่รอบนอกของเมืองและเป็นชุมชนที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบท อันเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตและการขยายตัวของเมืองนั่นเอง

2.2.2 ประเพณี พิธีกรรมในสังคมไทย

1. ประเพณี (Tradition)

คำว่า ประเพณี นักวิชาการ ได้ให้ความหมายหลายท่าน เพื่อต้องการอธิบายประเพณีให้มีความชัดเจน ลุ่มลึก เพื่อนำไปสู่ทิศทางการศึกษาให้สอดคล้องวิถีทางการปฏิบัติทางด้านประเพณีที่มีการสืบทอดปฏิบัติจากอดีตถึงปัจจุบัน

คณัย ไชยโยธา (2546) ประเพณี หมายถึง แบบความคิด ความเชื่อ การกระทำ ค่านิยมทัศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผนที่ทำในโอกาสต่างๆ ลักษณะสำคัญของประเพณี คือสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของส่วนร่วม สิ่งใดเมื่อประเพณีซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ จนเป็นความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้นมา ความประพฤติเหมือนๆ กันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่าประเพณีหรือนิสัยสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า ประเพณีคือความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน

และยังคงอยู่ได้เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอและกลมกลืนเข้ากันได้ดี จนทำให้ประเพณีเดิมยังคงอยู่ต่อไปได้

2. ประเภทของประเพณี

สุภัตรา สุภาพ (2531) ได้จำแนกประเพณีออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. **จารีตประเพณี** เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือดเว้นไม่กระทำตามถือว่าเป็นความผิดเป็นความชั่ว จารีตประเพณีจึงเสมือนข้อบังคับทางศีลธรรมจรรยาของสังคม และจารีตประเพณีใด ถ้ามีสภาพเป็นคำสั่งของรัฐ โดยมีระเบียบแบบแผนและข้อบังคับให้กระทำหรือไม่ให้กระทำและบางทีก็มีการลงโทษด้วยข้อบังคับของศีลธรรมจรรยาจะหมดสภาพไป กลายเป็นกฎหมายแทน

2. **ขนบประเพณี** เป็นประเพณีที่วางแบบแผนไว้ จะโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตาม คือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้ชัดเจน หรือไม่ไว้เป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่าควรจะทำประเพณีและปฏิบัติอย่างไร ประเพณีการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน การตาย ซึ่งนับเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษสารท การทำบุญเลี้ยงพระ การขึ้นบ้านใหม่ เป็นระเบียบแบบแผนที่ประเพณีสืบ ๆ กันมา ล้วนเป็นขนบประเพณีทั้งสิ้น

3. **ธรรมเนียมประเพณี** เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีต ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนจารีตประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมทาง เกี่ยวกับอิริยาบถต่าง ๆ เช่น การเดิน นั่ง นอก กิน พุดจา แต่งตัว เป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสอนอบรมสืบต่อกันมาหรือเห็นผู้ใหญ่ประพฤติปฏิบัติก็เอามาเป็นแบบอย่าง

3. พิธีกรรม (Rite)

พิธีกรรมที่พบในสังคมไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ พิธีกรรมตามเทศกาล (Festival) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต (Rite of Passage) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งแต่ละพิธีกรรมที่แจกแจงแยกย่อยนี้ ก็ยังมีความเหลื่อมซ้อนกันด้วย

1. พิธีกรรมตามเทศกาล

ในรอบปีหนึ่ง ๆ จะมีเทศกาลหรือวาระสำคัญมากมาย เช่น ในราชสำนักก็จะมีพระราชพิธีสิบสองเดือน หรือทางภาคอีสานก็จะมี ฮีตสิบสองเดือน เป็นต้น พิธีกรรมตามเทศกาลจึงมักเป็นพิธีกรรมชุมชนหรืออาจเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากินก็ได้ สามารถทราบกำหนดเวลาของงานได้ชัดเจน ในขณะที่เราอาจรู้กำหนดการจัดพิธีกรรมวงจรชีวิตได้ในบางพิธี

เท่านั้น เช่นเรากำหนดวันบวช วันแต่งงานได้ แต่กำหนดวันถึงแก่กรรมไม่ได้ ยกเว้นบางรายแต่ก็เป็นส่วนน้อยมาก พิธีกรรมตามเทศกาลจึงต้องทำทุกปี ในขณะที่พิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตอาจไม่ทำทุกปีในครอบครัวเดียวกัน

พิธีกรรมตามเทศกาลเสมือนหนึ่งเป็นการวางแผนการดำเนินชีวิตในแต่ละปีด้วย เสมือนว่ามีแผนหลัก (Master Plan) ไว้ เช่น ในช่วงหน้าหนาวจะมีประเพณีถวายพินให้ทางวัดเพื่อคลายอากาศหนาว (ประเพณีไทยใหญ่ทาง จ.แม่ฮ่องสอน เป็นต้น)

นอกจากนี้ พิธีกรรมตามเทศกาลเฉพาะที่ปรากฏในสังคมไทยซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น น่าสังเกตว่าในแต่ละปีจะมีเทศกาลถือศีลเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลในเรื่องของการรักษาจิตใจให้สงบ ไม่โกรธ ไม่อิจฉาริษยา พร้อมกับการรักษาสุขภาพกายไปในตัว โดยเฉพาะการงดบริโภคอาหารบางจำพวก หรืองดเป็นช่วงเวลา เช่น ในกลุ่มพี่น้องชาวอิสลามจะมีพิธีถือศีลอด (ตลอดเดือน เรียกเดือนรอมฎอน) งดบริโภคอาหาร-น้ำก่อนตะวันตกดินไปจนถึงตะวันขึ้นของอีกวันหนึ่ง ในขณะที่พี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีนจะมีเทศกาลกินเจ งดการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นเวลาสิบวัน ส่วนพี่น้องชาวไทยนั้นมีเทศกาลเข้าพรรษาที่พุทธศาสนิกชนจะถืออุโบสถศีล (ศีลแปด) ซึ่งมีข้อห้ามในการบริโภคอาหารยามวิกาล งดบริโภคเครื่องคองของเมา บทบัญญัติในศาสนาเหล่านี้ทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมที่ต้องการให้มนุษย์หยุดสำรวจตนเองทั้งกายและใจ อย่างน้อยก็อาจเป็นกุศโลบายให้ระบบย่อยอาหารในร่างกายได้มีโอกาสพักผ่อนทำงานลงบ้างไม่มากก็น้อย

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต

ในชั่วชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิด ไปจนกระทั่งตายย่อมจะต้องผ่านเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของชีวิตหลายช่วงด้วยกัน ดังนั้น จึงต้องมีพิธีกรรมในแต่ละช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อหรือช่วงเปลี่ยนผ่านนี้เพื่อเสริมความมั่นใจ กล่าวคือ เมื่อแรกเกิดก็ต้องมีพิธีทำขวัญเด็กเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กที่เกิดมานั้นจะมีชีวิตรอดได้ไม่ตายเสียใน 3 วัน 7 วัน เมื่อโตขึ้นย่างเข้าสู่วัยรุ่นก็มีพิธีโกนจุก เพื่อแสดงว่าเด็กนั้นกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ต้องมีภาระรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจะได้เป็นคนที่มีกำลังใจมั่นคง และประพฤติแต่สิ่งที่ชอบที่ควร เฉพาะผู้ชายยังต้องเข้าพิธีบวชเรียนอีก 3 เดือนเมื่ออายุ 20-21 ปี จากนั้นก็ถึงระยะของการสร้างครอบครัว ต้องเข้าพิธีหมั้นและแต่งงาน เมื่อเจ็บไข้หรือประสบเคราะห์ก็ยังคงประกอบพิธีเรียกขวัญหรือสะเดาะเคราะห์ เช่น ภาคกลางมีพิธีสวดโพชฌงค์ต่ออายุ ส่วนทางภาคเหนือมีพิธีสืบชาติตา และเมื่อตายไปก็ยังคงทำพิธีเกี่ยวกับงานศพ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการปลอบประโลมญาติมิตรที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเอง พิธีกรรมในวงจรชีวิตจะช่วยเสริมความเข้มแข็งสามัคคีในหมู่เครือญาติได้ดี

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน

ในชนบทไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรมนั้น การทำมาหากินอันเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ชาวไร่ชาวนาต้องพึ่งพาผลผลิตจากธรรมชาติ ปราบกฎการณ์ทางธรรมชาติจึงเป็นวิถีชีวิตสำคัญของพวกเขา ดังนั้นจึงต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อเอาอกเอาใจหรืออ่อนวอนสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อคลบขันดาลให้มีน้ำเพียงพอแก่การเพาะปลูก และให้มีผลผลิตอุดมสมบูรณ์ จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาและทำขวัญข้าวในช่วงเวลาต่าง ๆ ของการทำนา นอกจากนี้ในภาคเหนือที่มีภูเขามากมาย จึงมีความจำเป็นต้องควบคุมน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกไม่ให้มีมากหรือน้อยจนเกินไป ซึ่งเรียกว่าระบบเหมืองฝาย เขาจึงต้องทำพิธีเลี้ยงผีฝาย หรือในภาคอีสาน เมื่อมีความแห้งแล้งเกิดขึ้นในฤดูทำนาก็ต้องทำพิธีจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนจากพญาแถน เพราะต้องอาศัยน้ำฝน ส่วนชาวประมงในลุ่มแม่น้ำโขงทางตอนเหนือเมื่อถึงฤดูกาลล่าปลาบึกก็ต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อขจัดอุปสรรคในการจับปลา ในขณะที่คนทำนาเกลือแถบสมุทรสงคราม สมุทรสาครยังมีศาลผีประจำนาเกลือ เป็นที่สักการบูชา เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความมั่นใจในธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุมของตนให้การทำมาหากินของตนสะดวกขึ้น ปลอดภัย และได้ผลผลิตมาก

4. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นหรือกลุ่มชน

พิธีกรรมนี้มักจะเกี่ยวข้องกับเทวดา หรือผีที่ปกปักรักษาและคุ้มครองหมู่บ้าน เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะต้องมีส่วนร่วม เพื่อสวัสดิภาพ ความมั่นคง ความเจริญของหมู่บ้าน อย่างเช่น การเลี้ยงผีเจ้าเมืองของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การทำพิธีไหว้เสาอินทขิลของชาวเชียงใหม่ พิธีเลี้ยงศาลผีปู่ตาของชาวอีสาน พิธีไหว้พระจันทร์ของชาวจีน หรืองานทำบุญเดือนสิบของชาวกัมพูชาได้ ในแถบอำเภอบางพลี จ.สมุทรปราการ ก็พบว่ามีการส่งเรือเสดะห์เคราะห์ที่ชาวบ้านจะปั้นดินเหนียวเป็นรูปคนและสัตว์ (เช่น วัว ควาย หมู หมา) เท่าจำนวนชีวิตในแต่ละบ้าน ใส่เรือที่ทำจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ขนาดลำไม่ใหญ่นัก พร้อมข้าวปลาอาหารตามสมควร นำมารวมกันในช่วงหลังสงกรานต์ แล้วทำพิธีเลี้ยงผีประจำถิ่นของตน จากนั้นก็จะลอยเรือนี้ไปตามสายน้ำเสมือนว่าได้ส่งสิ่งที่มีชีวิตทั้งหมดในบ้านให้ภูติผีแล้ว เชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้และจะทำเช่นนี้เพื่อหลอกผีเป็นประจำ ๆ ไป

4. ความสำคัญของประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมมาโดยตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์หลายประการ คือ

1. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนเราไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใด เมื่อประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็มักจะเกิดภาวะความเครียดและเกิดความกังวล สภาวะจิตใจที่ไม่มั่นคงเช่นนี้

โดยมากจะมีผลต่อร่างกาย บั่นทอนสุขภาพที่อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิตประสาทก็ได้ การทำพิธีกรรมหรือ “พิธี” เป็นการแก้ไขเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี ทำให้จิตใจสบายขึ้น ผ่อนคลายความตึงเครียดและสร้างความมั่นคงเข้มแข็งขึ้น

2. เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเรียบร้อยและเป็นปกติมีสันติสุขได้นั้น สังคมนั้นๆ ต้องมีข้อตกลง มีระเบียบแบบแผนที่ทุกคนยอมรับและประพฤติตาม

3. เป็นสัญลักษณ์ซึ่งนำเข้าสู่สาระสำคัญของชีวิต ประเพณีและพิธีกรรมแต่ละอย่างย่อมมีแนวคิดหรือ แบบแผนการปฏิบัติที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม ขั้นตอนต่างๆ ในประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ของแนวคิดและมีบทบาทในการซึ่งนำให้เข้าถึงสาระสำคัญของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีและพิธีกรรมส่วนบุคคลจะแฝงแนวคิดที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคลในแต่ละช่วงอย่างน่าสนใจ

4. เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน การประพฤติปฏิบัติ การกระทำกิจกรรมใดๆ ร่วมกัน เป็นแบบแผนเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งที่ผูกพันให้คนในกลุ่มหรือสังคมมีความผูกพันใกล้ชิดกันและรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียวกัน

5. เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตลอด ในแง่ของความเชื่อก็เช่นเดียวกัน แต่เดิมคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีสารและวิญญาณต่างๆ และเมื่อมีลัทธิพราหมณ์แพร่ขยายเข้ามา รวมกับความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่รับมาใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ถูกผสมผสานกลมกลืนด้วยประเพณีและพิธีกรรม (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 2546)

5. ลักษณะการคงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม

Merton, Robert K, (1975) นักมานุษยวิทยา-สังคมวิทยา ในกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการคงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมของผู้คนในสังคมที่สืบเนื่องมาจากอดีตว่า ประเพณี พิธีกรรม ที่จะคงอยู่ได้ต้องเป็นประเพณี พิธีกรรมที่มีความชัดเจน และสอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐานของผู้คนในสังคมนั้นๆ โดยกล่าวว่าประเพณี พิธีกรรมที่แสดงหน้าตัวอย่างชัดเจนย่อมมีประโยชน์ต่อสังคม และยังมีวัตถุประสงค์บางประการที่ปรากฏแอบแฝงอยู่ สิ่งปรากฏอยู่ในประเพณี พิธีกรรมมีดังนี้

1. เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณ
2. ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ รวมญาติที่นับถือผีเดียวกัน และญาติอื่นๆ ซึ่งเป็นการช่วยกระชับความสัมพันธ์
3. ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดกำลังใจ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข

- 4.ทำให้เกิดความผูกพันกัน การประกอบพิธีกรรมร่วมกัน การบูชาศาลประจำหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในสังคม
- 5.ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ไม่เกิดเหตุการณ์รุนแรง เพราะต่างมีความเชื่อถือและยึดมั่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน
- 6.เป็นการแสดงถึงสถานการณ์และศักดิ์ศรีของตระกูลผู้จัดพิธีกรรม
- 7.เป็นการดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชน

ถึงแม้ว่าปัจจุบันชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักประจำชาติ แต่ทั้งนี้จากการศึกษาของแทมเบห์ (Tambiah, 1975) พบว่า ศาสนาพุทธที่ชาวไทยถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวไทยที่อยู่ตามชนบทนั้น มีลักษณะเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) คือพุทธศาสนาที่มีลักษณะปรับปนผสมผสานกันระหว่าง ความเชื่อตามแนวพุทธศาสนากับความเชื่อตามแนวศาสนาพราหมณ์และความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องการนับถือผี ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมคติความเชื่อที่มีลักษณะเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีปรากฏรวมอยู่ในแทบทุกประเพณี พิธีกรรม ที่ชาวไทยยังถือปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้

ในบรรดาประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมีอยู่หลากหลายประเพณีพิธีกรรม ที่ชาวไทยตามภูมิภาคต่างๆ ได้ยึดถือปฏิบัติอยู่นั้น อาจจะมีรายละเอียดของลำดับวิธีการประกอบพิธีทั้งที่เหมือน หรือแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียดแต่ทั้งนี้องค์ประกอบหลักทางด้านคติความเชื่อล้วนแต่มีลักษณะที่เหมือนกันทั้งสิ้น คือเป็นการประกอบประเพณีพิธีกรรมภายใต้ความเชื่อในเรื่องของความศรัทธาในศาสนา โดยเฉพาะความศรัทธาในพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถบันดาลเหตุร้ายหรือเหตุดีให้กับผู้คนในสังคมในครอบครัวได้ กับยังเชื่อว่าเป็นการสร้างความเป็นสิริมงคล และความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้น คติความเชื่อดังกล่าวได้ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ประเพณีพิธีกรรม ที่ชาวไทยเคยถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต ยังคงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบันทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงหน้าที่และประโยชน์ ที่ทำให้ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทย ยังคงอยู่ได้โดยพิจารณาตามแนวคิด ทฤษฎีทางด้านมานุษยวิทยาสังคมวิทยา ของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา ที่สำคัญๆ คือ (Leach, 1954) เมอร์ตัน (Merton Robert K, 1975) เทอร์เนอร์ (Turner, 1970) เทอร์วิล (Terwiel, 1981) พบว่า ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ที่ยังคงมีอยู่ได้ในสังคมไทยนั้นเพราะประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ล้วนแต่มีหน้าที่อย่างชัดเจน (Manifest Function) แยกกล่าวได้ดังนี้

1. มีลักษณะของการแสดงออกทางด้านความกตัญญู

มีประเพณี พิธีกรรมหลายๆประเพณีในสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบพิธีสามารถแสดงออกถึงความกตัญญูทวดเทวีที่ต่อบรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งลูกหลานจะพากันนำน้ำอบน้ำหอม ไปรดน้ำขอพรจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ หรือผู้มีพระคุณ ลักษณะการกระทำดังกล่าว เป็นการแสดงถึงความเคารพ ความกตัญญูที่ลูกหลาน มีต่อบรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตอยู่

ส่วนการทำพิธีอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในเทศกาลงานสารทเดือน 10 ของชาวนครศรีธรรมราช ก็เป็นการแสดงถึงความเคารพ ความกตัญญู ที่ลูกหลานยังมีต่อบิดา มารดา หรือบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว (ส.พลายน้อย (นามแฝง), 2527) การแสดงออกทางด้านความกตัญญูทวดเทวีตา เป็นสิ่งที่มีอยู่ในลักษณะนิสัยของชาวไทย และยังถือว่าเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติของพุทธศาสนาอีกด้วย

2. ลักษณะของการแสดงออกทางด้านความสามัคคี

การประกอบประเพณี พิธีกรรม สำคัญ ๆ หลาย ๆ ประเพณี มีลักษณะของการแสดงออกในการสร้างความสามัคคีในชุมชนหรือในสังคมหรือในครอบครัว เช่น ในเทศกาลบุญเผาส หรือการเทศน์มหาชาติของชาวไทยอีสาน ในช่วงเดือน 4 ทางจันทรคติ (ชวิษ ปุณ โนทก. 2532 : 18-19) ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนก็จะพากันมาเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้นุชาคาถาพัน ส่วนชาวบ้านฝ่ายชาย ก็ทำหน้าที่เตรียมจัดทำสถานที่ จัดหาพืชพันธุ์ไม้มาตกแต่งบริเวณธรรมาสน์ที่พระสงฆ์ใช้เป็นที่นั่งแสดงการเทศน์มหาชาติ ในระหว่างที่ชาวบ้านมาร่วมกันจัดเตรียมงานดังกล่าว นั้น ก็จะทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง ระหว่างเพื่อนบ้าน ตลอดจนญาติพี่น้อง และชาวบ้านบางคนก็ไปประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ต่างถิ่นที่กลับมาร่วมงานบุญเผาส ก็จะมีโอกาสได้ทราบสารทุกข์สุกดิบ พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันจากกรณีดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า ในช่วงแห่งการประกอบประเพณี พิธีกรรมภายในหมู่บ้านภายในสังคม ชุมชน จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสังสรรค์ ทำให้เกิดความสามัคคี ทั้งระหว่างเพื่อนบ้าน และระหว่างญาติพี่น้อง ทำให้สังคม ชุมชน มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

3. มีลักษณะของการสร้างขวัญและกำลังใจ

ในบรรดาประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทยมีลักษณะของการสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กับชาวบ้านหรือกับผู้คนในสังคมได้เกิดความรู้สึกมีความมั่นใจ มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ เช่น ในพิธีเลี้ยงผีปู่ตา หรือพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชายไทยอีสาน (สาร สารทัศนันทน์, 2527) ซึ่งจัดในช่วงเดือน 7 ทางจันทรคติ ลำดับขั้นตอน

สำคัญขั้นตอนหนึ่งในการประกอบพิธี คือการทำนาย เสี่ยงทายจากคางไก่ต้มโดยเต่าจ้ำ หรือผู้นำ ในการประกอบพิธีจะดึงคางไก่ต้มที่มีลักษณะเป็นกระดูกอ่อนเป็นง่ามคล้ายตัววีออกมาเพื่อใช้ เสี่ยงทายปริมาณน้ำ ปริมาณน้ำฝน และปริมาณผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ชาวบ้านยัง อธิษฐานบนบานเพื่อขอให้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งผีปอบาได้ช่วยคลบ้นคาลความอุดมสมบูรณ์ ให้ ขจัดทุกข์บำรุงสุขตามความเชื่อได้อีกด้วย

การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจึงถือได้ว่า ประเพณี พิธีกรรม มีส่วนในการ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้คนในสังคมพร้อมที่จะดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพไปด้วยความสบาย ใจ และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาหรืออุปสรรคได้อย่างมั่นใจ

4. มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสในการทำบุญ

เนื่องจากชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนจึงมีนิสัยชอบทำบุญ ทำทาน ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อทางพุทธศาสนาเพราะเชื่อถือกันว่า การบริจาคทรัพย์ วัตถุ สิ่งของ ให้เป็น ทานเป็นอานิสงส์ อีกประการหนึ่งโดยจะเห็นได้ว่าการประกอบประเพณี พิธีกรรมต่างๆจะมี ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธานำเครื่องจตุปัจจัยไทยทานมาบริจาคทำบุญอยู่เสมอๆ เช่น ในประเพณีแห่ ปราสาทผึ้งของชาวบ้านแถบจังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดในช่วงเทศกาลออกพรรษา ชาวบ้านก็จะพากัน นำจี๋ผึ้งมาบริจาครวมกันเพื่อใช้สร้างเป็นปราสาทผึ้งขนาดเล็ก เพราะเชื่อกันว่าอานิสงส์จากการ สร้างปราสาทผึ้งจะทำให้ตนเองหรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้รับอานิสงส์ด้วยการไปเกิดใน วิมานบนสวรรค์ในภพหน้า (เกสรฯ สุรพันธ์พิชิต, 2535)

5. มีลักษณะเป็นการสร้างความสนุกสนาน

ในการประกอบประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทย อาจจะมีลำดับ ขั้นตอน ในการประกอบพิธีที่แตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่ทั้งนี้ในหลายๆประเพณีจะมี บรรยากาศของความสนุกสนานเป็นส่วนประกอบของพิธีอยู่ด้วย เช่น ในประเพณีบุญบั้งไฟที่ยังถือ ปฏิบัติอย่างแพร่หลายของชาวอีสานซึ่งส่วนใหญ่จัดในช่วงเดือน 6 ทางจันทรคติโดยเชื่อกันว่างาน บุญบั้งไฟ คือการบูชาพญาแถนหรือผีฟ้าเพื่อช่วยให้ช่วยบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ให้ชาวบ้านมี น้ำเพียงพอในการทำไร่ทำนา ลำดับขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของงานบุญบั้งไฟ คือการจัดขบวน แห่บั้งไฟ ในขบวนมีการแข่ง การร่ายรำประกอบขบวนแห่ อีกทั้งยังมีการทำเครื่องหมายเพศ ซึ่งเชื่อ ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ (เบญจมาศ เกตุแก้ว, 2521) มาเข้าร่วมในขบวนแห่ด้วย ลักษณะดังกล่าวล้วนแต่เป็นการสร้างความสนุกสนาน และความอึดอึดใจให้แก่ชาวบ้านผู้ มาร่วมในการประกอบพิธีทั้งสิ้น โดยถือได้ว่าความสนุกสนานที่เกิดจากการประกอบพิธีกรรม คือ การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ผ่อนคลายอารมณ์ได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หลังจากที่ได้ตรากตรำกับ การประกอบอาชีพทำไร่ทำนามาแล้ว

6. มีลักษณะเป็นการสร้างความรู้สึกที่เป็นสิริมงคล

ชาวบ้าน โดยทั่วไปเชื่อกันว่าการประกอบประเพณี พิธีกรรมใดๆ ก็ตาม ล้วนแต่เป็นสิ่งดีงาม เป็นการนำสิ่งที่ดีเป็นสิริมงคลมาให้กับตนเอง มาให้กับครอบครัวรวมทั้งเป็นการสร้างความ เป็นสิริมงคลให้กับสังคมหรือชุมชน ในขณะที่เดียวกันยังเชื่ออีกว่า การประกอบประเพณี พิธีกรรม ก็คือการขจัดสิ่งอัปมงคลให้ผ่านพ้นไปด้วยลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจน จากการ ทำพิธีสู่ขวัญในโอกาสต่างๆ เช่น สู่ขวัญข้าวสู่ขวัญอาคารบ้านเรือน สู่ขวัญเครื่องมือทางการเกษตร สู่ขวัญคู่บ่าว-สาว สู่ขวัญเด็กแรกเกิดและสู่ขวัญคนที่หายจากอาการเจ็บป่วย เพราะตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเชื่อกันว่าขวัญเป็นสิ่งที่อยู่ในสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ถ้ามีเหตุทำให้ ขวัญออกไปจากสิ่งเหล่านั้น ก็จะทำให้สรรพสิ่งนั้นๆ มีอันเป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่น เกิดอาการเจ็บ ไข้ได้ป่วย หรือถ้าเป็นวัตถุสิ่งของก็อาจจะแตกหักชำรุดเสียหาย ใ้ใช้การไม่ได้ จึงต้องมีการทำพิธีสู่ ขวัญเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่ดั้งเดิม (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2535)

6. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

6.1 ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

วัฒนธรรม คือ มรดกอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “วัฒนธรรม” คือ “มรดกทางสังคม” ของมนุษย์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น แบบแผนการดำเนินชีวิต ทักษะ ศิลปะ ความเชื่อ เป็นต้น เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็มีการสังคมน ุกลายมา “มรดกทางวัฒนธรรม” โดยได้มีนักวิชาการให้คำนิยามความหมายของมรดกทาง วัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

Feilden and Jokileht (1998) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดก ทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน, อาคาร, พื้นที่ประวัติศาสตร์และ สวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมาย แสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้น ใหม่ได้ที่สำคัญของโลก

ICOMOS Thailand (2554) ได้อธิบายความหมายของคำว่ามรดกทางวัฒนธรรมว่า หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ของชนในชนชาติที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าที่ตกทอดมา จากรุ่นก่อนเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หมายความว่ารวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ มนุษย์ได้สร้างขึ้น และระบบนิเวศซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าไม่สามารถหาทดแทนได้ เป็น เครื่องหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้คนในอดีตแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่น

และเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและควรค่าแก่การสืบสานต่อไป

UNESCO (2017) ได้อธิบายถึงมรดกทางวัฒนธรรมว่าคำว่ามรดกทางวัฒนธรรมนั้นครอบคลุมมรดกหลายประเภทด้วยกัน ทั้งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ ทางกายภาพ เช่นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสามารถเคลื่อนย้ายได้ เช่น ภาพวาด ประติมากรรม เหริยอุทยานดำน้ำ เป็นต้น มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น อนุสาวรีย์ โบราณสถาน ฯลฯ มรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ใต้น้ำ เช่น ซากเรือ สมบัติโบราณ ซากเมืองที่จมอยู่ใต้น้ำ เป็นต้น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประเพณีและขนบธรรมเนียมที่ถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไปโดยการเล่าปากเปล่าศิลปะการแสดง พิธีกรรมต่าง ๆ มรดกทางธรรมชาติ: พื้นที่บริเวณทางธรรมชาติที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น ภูมิทัศน์ที่ก่อตัวทางกายภาพชีวภาพหรือทางธรณีวิทยา และมรดกทางวัฒนธรรมจากการเกิดขึ้นทางความขัดแย้งทางอาวุธ

จากแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น สามารถกล่าวได้โดยสรุปว่า มรดกทางวัฒนธรรมคือสิ่งที่มีลักษณะโดดเด่น มีเอกลักษณ์ เป็นแบบแผนแนวทางการปฏิบัติของคนในสังคมที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีคุณค่าซึ่งสมควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ เพื่อให้สืบทอดเป็นมรดกของคนในชาติได้ใช้ประโยชน์ต่อไป และเพื่อให้คนทั่วโลกได้ชื่นชมซึ่งไม่เพียงแต่มีลักษณะที่จับต้องได้ทางกายภาพเท่านั้นแต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น โดยเฉพาะความผูกพันทางด้านจิตใจจิตวิญญาณต่อมรดกวัฒนธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถสรุปลักษณะที่สำคัญของสิ่งที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ออกเป็น 5 ลักษณะ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2552) ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ หรือศิลปะ และหาได้ยากยิ่ง
- (2) แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงรวมถึงพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสมัยนั้น ๆ
- (3) มีรูปแบบดั้งเดิม สามารถสืบค้นถึงแหล่งที่มาในอดีตได้
- (4) มีลักษณะที่บ่งบอกถึงชุมชนท้องถิ่น
- (5) หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่สุด

ในการประชุมสมัชชาสามัญของ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน ปี 2515 ณ กรุงปารีส ที่ประชุมได้มติอนุมัติ ว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ได้ให้คำจำกัดความในเรื่องของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ไว้ดังนี้ (UNESCO, 2001)

6.2. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภท ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) โดยแต่ละประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

6.2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นสิ่งหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามของแต่ละลักษณะรูปแบบของวัฒนธรรม ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ คุณค่า ของวัฒนธรรมในแหล่งพื้นที่นั้นๆ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพของกลุ่มบุคคล สังคมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งดำรงอยู่ในปัจจุบันและเพื่อมอบให้แก่ชนรุ่นหลัง โดยครอบคลุมทั้งหมดของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ สถาปัตยกรรม เครื่องนุ่งห่ม ประติมากรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาและได้รับการยอมรับ ยกย่องว่า มีลักษณะโดดเด่น มีคุณค่าในทางวัฒนธรรม ควรค่าแก่การให้ความคุ้มครองและการสงวนรักษา ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ถูกจัดให้เป็นประเภทหนึ่งของมรดกโลก ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(ก) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ ทางกายภาพ และสามารถเคลื่อนย้ายได้ เช่น ภาพวาด ประติมากรรม เหริยอุทยาน หินงูเห่าต่าง ๆ เป็นต้น

(ข) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น อนุสาวรีย์ โบราณสถาน ฯลฯ

(ค) มรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ใต้น้ำ เช่น ซากปรักหักพังของเรือสมบัติโบราณซากเมืองที่อยู่ใต้น้ำ เป็นต้น

6.2.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) องค์การยูเนสโกได้อธิบายความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่า หมายถึงความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่น ซึ่งถูกสร้างขึ้น และถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่าด้วยวาจา หรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง และได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และประยุกต์ใช้การปฏิบัติ นอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรมอีกด้วย

การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจน เครื่องมือ วัสดุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณี บัณฑิตบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสามารถที่จะสร้างขึ้นใหม่ได้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขามีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกได้ถึงความมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ จึงมีการพิจารณาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากบทนิยามข้างต้นสามารถพิจารณาได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

(ก) ต้องมีความดั้งเดิมและความเป็นปัจจุบันซึ่งอยู่พร้อมในเวลาเดียวกันกล่าวคือ นอกจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สิ่งนั้นจะต้องแสดงให้เห็นถึงลักษณะดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากอดีต จากรุ่นสู่รุ่นแล้วก็ตาม แต่ขณะเดียวกันสิ่งนั้นจะต้องครอบคลุมถึงสภาพปัจจุบันทั้งแบบแผนการปฏิบัติของผู้คนในเมืองและผู้คนในชนบทด้วย

(ข) ให้ความรู้สึกถึงการอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สิ่งนั้นจะต้องมีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์และการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หรือสังคมได้ ถึงขั้นที่สามารถทำให้ผู้ที่พบเห็นสามารถรับรู้ได้ถึงความเป็นเอกลักษณ์นั้น

(ค) การเป็นตัวแทนของชุมชน กล่าวคือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สิ่งนั้นจะต้องมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และรวมไปถึงการนำวัฒนธรรมของชุมชน สังคมคนไปเผยแพร่แก่วัฒนธรรมอื่น ๆ หรือ เผยแพร่ในลักษณะสังคมกว้างได้

นอกจากนี้ทางยูเนสโกมีการกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กรณีใดควรค่า เหมาะสมแก่การให้ความคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งมีแนวทางในการพิจารณาดังต่อไปนี้

- (1) มีลักษณะความโดดเด่นและมีคุณค่าในเชิงสร้างสรรค์ต่อมวลมนุษยชาติ
- (2) มีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านประเพณี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์
- (3) มีคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงแหล่งที่มาของพื้นที่ ท้องถิ่นอย่างชัดเจน

(4) สิ่งนั้นตกอยู่ในภาวะอันตรายและมีความเสี่ยงต่อการสูญหาย

(5) มีนัยของการสูญเสียดอกumentsเชิงวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการให้ความคุ้มครองที่น้อยลง

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้มีการจัดแบ่งประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ออกเป็น 5 สาขา คือ 1. ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 2. ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม 3. พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ 4. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 5. ฝีมือช่างแนวประเพณีนิยม

6.3. มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) หมายถึง ลักษณะทางธรรมชาติ อันประกอบด้วย ภูมิทัศน์ทางกายภาพ – ชีวภาพ มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์และวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงสถานที่ทางธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่ธรรมชาติกำหนดของเขตไว้แน่ชัด มีคุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Science) การอนุรักษ์ (Conservation) หรือความงามแห่งธรรมชาติ (Natural Beauty) ในการจัดมรดกทางวัฒนธรรม ได้จัดประเภทของอนุสรณ์สถานเอาไว้ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- กลุ่มที่ 1 ซากอารยธรรม (Dead Monuments) คือ สถานภาพของโบราณสถานนั้นมีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีต มากกว่าจะใช้สอยได้ในปัจจุบัน

- กลุ่มที่ 2 อนุสรณ์ที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monuments) คืออนุสรณ์สถานที่ยังคงใช้ประโยชน์ทางการใช้สอยสืบทอดประเพณีทางศิลปะ และมีการตกแต่งเสริมความมั่นคงตามลักษณะของสถาปัตยกรรมนั้นๆ

2.3 ระบบกิจกรรมและมาตรการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

2.3.1 ระบบกิจกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (ในด้านพฤติกรรมมนุษย์) การจัดสภาพแวดล้อม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของกิจกรรมและวัฒนธรรม (ปรีดา หุตะจุฑะ, 2546) กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อม (ในเวลาและพื้นที่) มีความสำคัญในการวางแผนและออกแบบในระดับความต้องการพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกกิจกรรมเกี่ยวเนื่ององค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. ตัวกิจกรรมเอง
2. กิจกรรมถูกนำไปใช้อย่างไร
3. กิจกรรมเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับกิจกรรมอื่นๆ
4. ความหมายที่แอบแฝงอยู่ของกิจกรรม

เชมชาติ วงศ์ทิมารัตน์ (2546) ได้อธิบายในเรื่องของกิจกรรมว่ามีการเกี่ยวข้องอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ 1. แหล่งประกอบกิจกรรม 2. ประเภทของกิจกรรม และ 3. ระบบกิจกรรม โดยระบบของกิจกรรมเป็นเรื่องพฤติกรรมของบุคคลที่มีความต่อเนื่องของประเภทกิจกรรม หรือกล่าวได้ว่า ระบบกิจกรรมมีทั้งองค์ประกอบเชิงพื้นที่ (สถานที่ไป) และองค์ประกอบทางเวลา (เวลาที่ไป) ทั้งสองอย่างรับอิทธิพลด้วยข้อจำกัดจากวัฒนธรรม และธรรมชาติของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น กิจกรรม คือ การเดินทางของบุคคลเพื่อซื้อของ แต่เมื่อบุคคลต่างๆ แสดงกรณีเหมือนกัน นั่นทำให้กรณีนั้นกลายเป็นประเภทของกิจกรรม และเมื่อกิจกรรมนั้นเกิดการทำงานเชื่อมโยงกันด้วยวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ประเภทกิจกรรมนั้นก็กลายเป็นระบบกิจกรรมในที่สุด เช่น การไปพักผ่อน การจับจ่าย

1. แนวความคิดเรื่องกิจกรรม เวลา สถานที่

Amos Rapoport (1990) ได้ให้แนวความคิดที่เกี่ยวกับระบบกิจกรรม และระบบของที่ตั้งไว้ว่า ดังนี้

องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหลัก และสำคัญยิ่งของระบบแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน เราสามารถศึกษาวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง แบบแผนวิถีชีวิตของกลุ่ม ได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่สุดนั้น คือ ระบบกิจกรรม ระบบกิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมดจะเกิดขึ้น บนพื้นที่และเวลาที่ซ้อนทับกันสนิท นั้นหมายถึงการให้ความสำคัญทั้งเรื่องของกิจกรรม และการตัดสินใจพร้อมกัน เมื่อเราสามารถทราบตำแหน่งที่เกิดกิจกรรม ในเวลาหนึ่งก็จะสามารถนำไปเชื่อมโยงกับตำแหน่งของกิจกรรมอื่น ในเวลาหนึ่ง หรือนำไปเชื่อมโยงกับที่ตั้งในช่วงเวลานั้นได้ การศึกษากิจกรรมบนพื้นที่ทำได้โดย พิจารณากิจกรรมที่เกิดขึ้นประจำวัน และใช้ เมทริกซ์ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และเวลา เราสามารถรู้ได้ว่ากิจกรรมนั้นเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร กิจกรรมและเหตุการณ์ อาจระบุลงไปบนแผนที่ เวลา พื้นที่ (Time – Space Map)

ผลลัพธ์ของการศึกษาองค์ประกอบทั้ง 3 คือ รูปแบบกิจกรรม (Activity Patterns) ซึ่งมีโครงสร้างที่ถูกส่งผ่านเชิงวัฒนธรรม (Culturally Transmitted Structure) ที่แสดงการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน การศึกษา กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ทำให้เราอยู่ในตำแหน่งที่คิดว่าการอธิบายพื้นที่ และในการประเมินนโยบายที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่

2. ระบบของกิจกรรม และระบบของที่ตั้ง

กิจกรรมถูกถ่ายทอดโดยตรงจากวิถีชีวิตและรากฐานของวัฒนธรรม ทุกกิจกรรมเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ตัวกิจกรรมเอง กิจกรรมถูกนำไปใช้อย่างไร

กิจกรรมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆ และรวมเป็นระบบกิจกรรม ความหมายของกิจกรรม (George B. Dantzing and Thomas L. Saaty, 2019)

จุดหลัก คือ ระบบกิจกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นโดยปราศจากพื้นที่และเวลาได้ และไม่สามารถมองตัวกิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียว แต่ต้องพิจารณาทั้งระบบกิจกรรม เช่น เราไม่สามารถพิจารณาอาคารเพียงอาคารเดียว เพราะคนเราใช้หลายอาคาร และมีกิจกรรมหลากหลายในพื้นที่เปิดโล่งนอกอาคาร การตั้งถิ่นฐาน และทั้งภูมิภาค คนอาศัยในภูมิประเทศวัฒนธรรม (Cultural Landscapes) ดังนั้นจึงไม่สามารถพิจารณาเพียงแค่สถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว ทุกอาคารที่ปรากฏมักถูกเชื่อมโยงกับระบบกิจกรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตของบทสรุปนี้คือ มันมีความสัมพันธ์ระหว่างระบบกิจกรรมและวัฒนธรรม

ที่ตั้ง (Setting) เป็นการผสมผสานกันของพฤติกรรมที่ตั้ง (Behavior Setting) และบทบาทที่ตั้ง ที่ตั้งเป็นสภาพแวดล้อมกับระบบของกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ที่ซึ่งสภาพแวดล้อมและกิจกรรมถูกเชื่อมโยงด้วยกฎเกณฑ์ (Rules) ต่างๆ เพื่อทำให้เกิดที่ตั้งที่เหมาะสม และตามที่คาดหวังเอาไว้ กฎต่างๆนี้มีขึ้นเสมอในการกำหนดเกณฑ์ในที่ตั้ง สถานการณ์ และแปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรมด้วย ที่ตั้งต้องพิจารณาโดยรวมกับระบบภายในของระบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นซึ่งถูกเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ที่ตั้งถูกเชื่อมโยงในหลายด้านทั้งในพื้นที่เอง ความใกล้ชิด การเชื่อมโยง และการแบ่งแยก รวมถึงเรื่องเวลาในการลำดับ

ที่ตั้งมักจะปฏิบัติตามความเหมาะสมของกิจกรรม และพฤติกรรมเสมอๆ ที่ตั้งของคนมีขอบเขตและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เวลา และคุณภาพของที่ตั้งแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรม และ เปลี่ยนไปตามสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งๆ หรือกลุ่มในวัฒนธรรมนั้นๆ

สิ่งแวดล้อมสามารถสร้างแนวคิดให้กับที่ตั้ง และอีกส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับระบบกิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อมมีผลสร้างแนวคิดในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของ 4 ตัวแปร คือ พื้นที่ เวลา ความหมาย และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นไปตามกิจกรรมที่แปรเปลี่ยนตามตัวแปรดังกล่าว และด้วยตัวกิจกรรมเองเกี่ยวข้องกับการจัดเรียงกิจกรรม ที่แตกต่างของกิจกรรมในเวลา และพื้นที่พอกัน ความเร็วของกิจกรรม (จำนวนของกิจกรรมต่อหน่วยของเวลา) และจังหวะต่างๆ (ในช่วงของกิจกรรม เกี่ยวข้องกับวงจรหลากหลาย เช่น วิถีชีวิต ปี ฤดูกาล เทศกาล วันทำงาน วันหยุด กลางวัน กลางคืน เป็นต้น)

การพิจารณาระบบกิจกรรม ในระบบของที่ตั้งเป็นประเด็นสำคัญที่จะเข้าใจรูปแบบของเมือง การเลือกที่อยู่และการใช้พื้นที่เปิดโล่งในย่านละแวกบ้านของเมือง

ถ้ากิจกรรมนั้นหนาตาการเกิดขึ้นอย่างมากในพื้นที่ส่วนตัว เช่น ภายในที่อยู่อาศัย หรือสวนหลังบ้าน กิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งของเมือง หรือพื้นที่สาธารณะในละแวกบ้านจะเกิดขึ้น

น้อย ถ้าในวัฒนธรรมที่ใช้พื้นที่ของเมืองในการสัญจรเป็นหลัก ซึ่งตรงข้ามกับกิจกรรมอื่นๆ การใช้พื้นที่ก็จะแตกต่างกันกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน ถ้ากฎของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานเปลี่ยนไป พื้นที่เมืองในทางตรงข้ามกับพื้นที่ส่วนตัวก็จะถูกใช้ต่างกันไปด้วย

3. กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่

กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น นอกจากจะต้องมีการปะทะสังสรรค์กันของคนในชุมชนแล้ว ยังต้องมีการเคลื่อนไหว (Movement) เกิดขึ้นบนพื้นที่ชุมชนด้วย

Amos Goor & Tamar Rapoport (1997) แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่มีความสัมพันธ์กัน เริ่มจากการจำกัดความคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อความเชื่อสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ สิ่งนั้นจะก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่มนุษย์สามารถตีคุณค่า แล้วเลือกเอาคุณค่านั้นๆ มาเป็นค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่แสดงออกในรูปของระบบกิจกรรม ในที่สุดก็จะเกิดเป็นการใช้พื้นที่หรือระบบที่ตั้ง

2.3.2 มาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) ได้จัดการสัมมนาระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลรักษาอาคาร และบริเวณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ มีเครื่องมือและกลยุทธ์ในการดูแล 2 ประการ ได้แก่ การใช้กลไกการควบคุม และการสร้างแรงจูงใจ

สำหรับมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยการสร้างแรงจูงใจประกอบด้วย 5 มาตรการดังนี้

1. มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments)

มาตรการทางการเงิน หมายถึง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่หน่วยงานภาครัฐระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น นำมาใช้เป็นการสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าของอาคารในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ คือ 1. เงินช่วยเหลือ และเงินให้ยืม 2. ระบบภาษี 3. การโอนสิทธิ์ในการพัฒนาที่ดินและอาคาร

2. การยกย่องและการให้รางวัล

แรงจูงใจในลักษณะนี้ โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การให้รางวัลยกย่องตัวบุคคล คือการยกย่องหรือแสดงการยอมรับผู้เชี่ยวชาญ หรือประชาชนในพื้นที่ ซึ่งดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และพัฒนาอาคารเก่า หรือบริเวณซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และ

วัฒนธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลหรือชุมชนอื่น และการให้รางวัลสถานที่ ซึ่งหมายถึงการ
แสดงการยอมรับและประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับรู้

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ หรือพัฒนาพื้นที่อาคารที่มีคุณค่า
ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาจทำได้หลายวิธี เช่น การปรึกษาสาธารณะ และกลไกระดับราก
หญ้า

4. การฝึกอบรม (Training Programmers)

การให้การฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นมาตรการ
สร้างแรงจูงใจที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับมากอีกมาตรการหนึ่ง เนื่องจากมาตรการนี้เป็นกิจกรรมที่จะ
ส่งผลทางเศรษฐกิจต่อชุมชน และท้องถิ่นโดยตรงในลักษณะการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น การให้
ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญตลอดจนทักษะเฉพาะด้านให้แก่กลุ่มคน จะ
ทำให้กิจกรรมการอนุรักษ์ที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกิดขึ้น ได้จริง สามารถลดล้าง
แนวความคิดที่ว่า “งานด้านการอนุรักษ์มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงเกินไป” หรือ “ในปัจจุบันจะหา
คนทำงานด้านนี้ได้น้อยเต็มที” ซึ่งบ่อยครั้งเป็นสาเหตุให้ไม่สามารถผลักดันด้านการอนุรักษ์ให้
เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมได้

5. การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน (Promotion and Public Education)

การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชนมีเป้าหมายหลักเพื่อ
สร้างความสนใจ และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์มากกว่า
การดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์โดยตรง แรงจูงใจประเภทนี้จัดเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการ
สร้างพื้นฐานและทัศนคติตลอดจนมุมมองที่ด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. การทำป้ายอนุสรณ์ (Commemoration) หมายถึงการนำเสนอข้อมูล
จำเพาะพื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการให้
ความสำคัญแสดงการระลึกถึงสถานที่ รวมทั้งเป็นการให้ข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้มาเยือนด้วย

2. การนำเสนอและการแปลความหมาย (Presentation and Interpretation) เทคนิคนี้นิยมนำมาใช้กับอาคารทั่วไป ที่ไม่มีความโดดเด่นมากแต่ก็จัดอยู่ในเขตที่
ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เพื่อดึงความสนใจของผู้คน โดยการนำเสนอวิวัฒนาการ ความเป็นมา
ความสำคัญในอดีต และการใช้งานในปัจจุบัน รวมทั้งระบุถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล

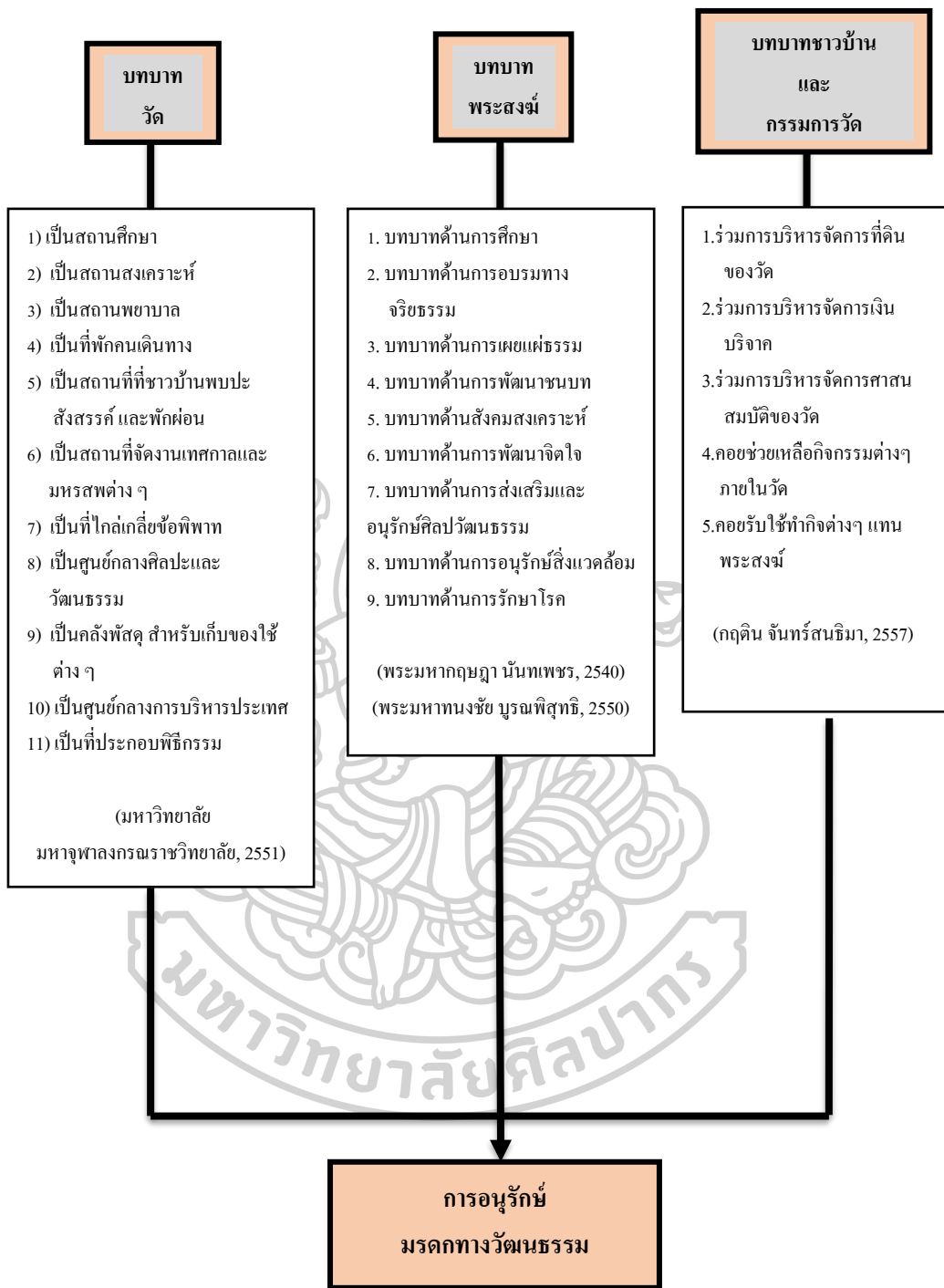
3. การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Public Education) จัดเป็นแนวทางที่จะทำ
ให้กระบวนการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากหากชุมชนมีประชาชนหรือกลุ่มบุคคล

ที่สนใจ และมีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เมื่อมีการริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีความตั้งใจและมุ่งมั่นให้โครงการนั้นๆ เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง

2.4 กรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

เป็นกรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดประกอบไปด้วย (1) บทบาทพระสงฆ์ เป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variable) หรือตัวแปรต้น โดยที่ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ พระมหากฤษฎา นันทเพรชและพระมหาทงชัย บุรณพิสุทธิ มาใช้ในการเชื่อมโยงในงานวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทยมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) บทบาทวัด ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) หรือตัวแปรต้น โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาใช้ในการเชื่อมโยงในงานวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยที่บทบาทของวัดและพระสงฆ์ มีส่วนในการสร้างความเชื่อมโยงสู่ลักษณะของชุมชนและไปสู่ (3) บทบาทของชุมชน ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) หรือตัวแปรต้น ซึ่งผู้วิจัยใช้แนวคิดของ กฤติน จันทร์สนธิมา มาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อหาข้อค้นพบตามงานวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทยมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

รูปภาพที่ 11 แผนผังกรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

บทที่ 3 วัดกับชุมชน

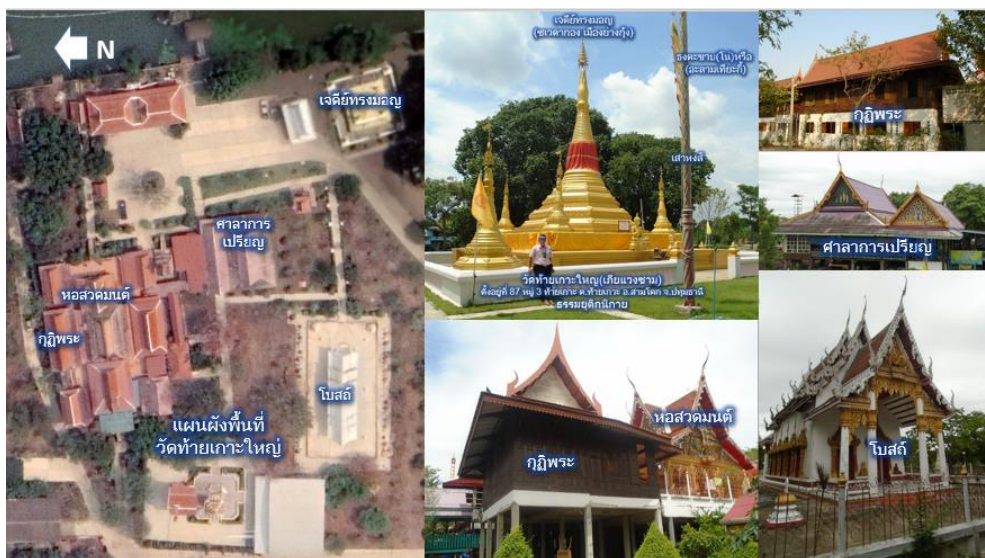
3.1 วัดมอญในอำเภอสามโคก

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาวมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีว่า บริเวณบ้านสามโคก มีชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ชาวมอญกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีมี ชาวมอญกลุ่มใหญ่ นำโดยพระยาแจ้ง พระยากลางเมือง ตละเสียง และตละเกลีบ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากเมืองเมาะตะมะ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2505) อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกอีกกระลอกหนึ่ง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีชาวมอญจำนวนมาก นำโดยสมิงสอดเบาพาชาวมอญอพยพเข้ามา โดยส่วนมากเป็นชาวมอญเมืองเมาะตะมะ

อาจกล่าวได้ว่า การที่ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัยที่เมืองสามโคกสมทบกันหลายครั้ง หลายหน ได้ทำให้พื้นที่นี้เป็นแหล่งอยู่อาศัยของชาวมอญที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคกลางประเทศไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ตั้ง บ้านเรือนอยู่หนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่งในอำเภอสามโคก (วิวัฒน์ วงศ์คุปไทย, 2549) โดยเฉพาะที่บ้านกลาง บ้านท้ายเกาะ บ้านเจดีย์ทอง บ้านบางโพธิ์ บ้านศาลาแดง บ้านสวนมะม่วงบน บ้านตากแดด และบ้านสะตือ เป็นต้น

ชุมชนหมู่บ้านมอญจะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยมีอัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ เจดีย์มอญ เสาหงส์ทรงตะขาบ ซึ่งปัจจุบันภายในจังหวัดปทุมธานีมีวัดมอญ จำนวน 65 วัด (มานพ แก้วหยก, 2555) นับว่ามากที่สุดคนในบรรดาจังหวัดของไทยที่มีชุมชนมอญตั้งอยู่

วัดมอญในอำเภอสามโคกที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษามีจำนวน 3 วัดด้วยกันประกอบไปด้วย 1. วัดเจดีย์ทอง 2. วัดศาลาแดงเหนือ 3. วัดท้ายเกาะใหญ่ เนื่องจากมีอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตแบบมอญกันเหนียวแน่นในอำเภอสามโคก โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังรูปภาพที่ 11 และตารางที่ 1

(ก)

รูปภาพที่ 12 แสดงแผนผังและรายละเอียดวัด กรณีศึกษา
(ก) วัดเจดีย์ทอง (ข) วัดศาลาแดงเหนือ (ค) วัดท้ายเกาะใหญ่

รายชื่อวัด	สาย บังคับ บัญชา	ผู้สนับสนุนสำคัญ	สถาปัตยกรรม พื้นถิ่น(วัด)	สถาปัตยกรรม พื้นถิ่น(บ้าน)	สัญลักษณ์ (มอญ)	พิธีกรรม (มอญ)	โรงเรียน	ภาษา (มอญ)
1 วัด เจดีย์ ทอง	ธรรมยุต	เจ้าพระยามหา โยธา (เจ่ง คชเสนี)	แบบเจดีย์ อานันทเจดีย์	บ้านเรือน มอญ	ธงตะขาบ เสาหงส์			สวด มนต์ ภาษา มอญ
2 วัด ศาลา แดง เหนือ	ธรรมยุต	สุดใจ ไกรจิตติ (อธิบดีผู้พิพากษา ศาลอุทธรณ์)	แบบเจดีย์ ชวมอดอ	บ้านเรือน มอญ	ธงตะขาบ เสาหงส์	พิธีกรรม โบราณวัดฤ		สวด มนต์ ภาษา มอญ
3 วัด ท้าย เกาะ ใหญ่	ธรรมยุต	รัชกาลที่ ๙	แบบเจดีย์ ชวคากอง	บ้านเรือน มอญ	ธงตะขาบ เสาหงส์ (แห่น้ำ)	พิธีกรรม โบราณวัดฤ	วัดท้าย เกาะ	สวด มนต์ ภาษา มอญ

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของวัด (กรณีศึกษา) ในความเป็นมอญ

3.1.1 วัดเจดีย์ทอง

วัดเจดีย์ทอง ตั้งอยู่เลขที่ 66 บ้านเจดีย์ทอง ถนนสามโคก-ท้ายเกาะ หมู่ที่ 7 ตำบล
คลองควาย อำเภอสามโคก สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต อยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา สร้าง

ขึ้นสมัยอยุธยาซึ่งมีชาวรามัญได้อพยพหนีพม่าจากเมืองเมาะตะมะ ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยมีพระยารามซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) และเป็นน้องชายของเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ คชเสนี) เป็นผู้ริเริ่มบูรณะวัดเจดีย์ทอง พร้อมทั้งสร้างถาวรวัตถุ กุฏิ ศาลาขึ้นใหม่ โดยสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. 2365 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 2 ในราชวงศ์จักรี และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 วัดเจดีย์ทอง มีชื่อวัดภาษามอญว่า “เกียมูเค็ง” หรือ “เกียฮัวเค็ง” โดยได้แสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดและองค์ประกอบของวัดดังรูปภาพที่ 11

รายชื่อเจ้าอาวาส (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

1. พระอธิการปติญญา (คนมอญ)
2. พระอธิการน้อย คุณสาโร (คนมอญ)
3. พระอธิการทองสุก สีสสาโร พ.ศ. 2470 – 2486 (คนมอญ)
4. พระอธิการขัน ฐานวโร พ.ศ. 2486 – 2500 (คนมอญ)
5. พระครูโกวิทวรคุณ (จอห์น โกลิโต) พ.ศ. 2501 – 2540 (คนมอญบ้านเจดีย์ทอง) ต.คลองควาย อ.สามโคก จ. ปทุมธานี
6. พระครูโสภณ สุตวิวัฒน์ (สม โภชน์) พ.ศ. 2541 – 2564 (คนมอญบ้านเจดีย์ทอง) ต.คลองควาย อ.สามโคก จ. ปทุมธานี

รูปภาพที่ 13 แสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดเจดีย์ทอง

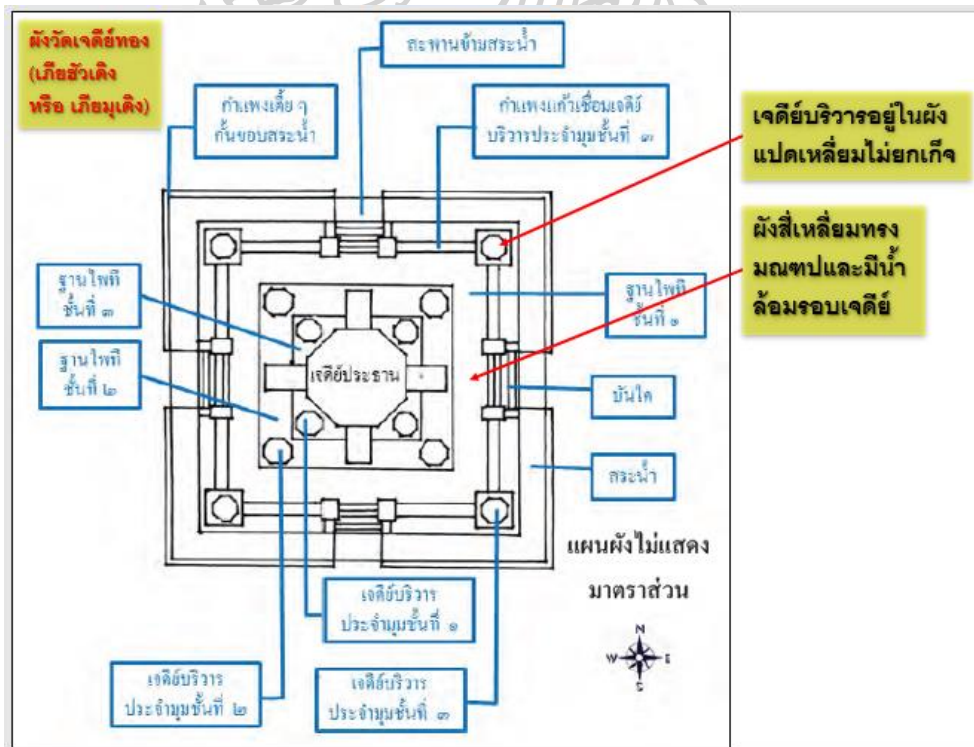
สิ่งสำคัญภายในวัดเจดีย์ทอง

1. เจดีย์ทรงมอญ (เจดีย์อานันตะ)

เจดีย์ทรงมอญ (เจดีย์อานันตะ) เป็นลักษณะเจดีย์อานันตะ เมืองพุกาม ที่มีลักษณะของมุขเด็จยื่นออกไปเท่ากันทั้ง 4 ด้าน ลักษณะของเจดีย์อยู่ในผังสี่เหลี่ยมทรงมณฑปและมีน้ำล้อมรอบเจดีย์ ส่วนฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงยกสูง ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัว ส่วนฐานชั้นล่างเป็นฐานเขียงยกสูง ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัว หมายถึงคือ ที่ประดับเป็นแถวบนระนาบ เรียกว่า ลวดบัว มีลักษณะต่าง ๆ กันไป โดยฐานที่รองรับองค์เจดีย์ศิลปะมอญของวัดเจดีย์ทองมีหน้ากระดานล่าง บัวคว่ำ ท้องไม้ มีเส้นลวดบัว บัวคว่ำ และลวดบัวหน้ากระดานบนแบบฐานบัวซึ่งเป็นลักษณะที่พบในเจดีย์ไทย (เชษฐ ติงสัญชสี, 2554) ซึ่งชุดฐานบัวส่วนล่างจะเริ่มจากหน้ากระดานล่าง ที่นูนออกมามากที่สุด ไล่เรียงขึ้นไปเป็นบัวคว่ำระหว่างลวดบัวทั้งสองแบบนี้มีแนวนอนเป็นเส้นเล็ก ๆ คั่นกับลวดบัวเช่นกัน เรียกว่า เส้นลวดบัว แต่นิยมเรียกสั้น ๆ ว่าเส้นลวด ส่วนกลางคือระนาบของแท่นสี่เหลี่ยมเป็นท้องไม้ ตอนบนของท้องไม้ประดับชุดลวดบัวที่มีแบบเดียวกัน โดยประดับหน้ากระดานไว้บน เมื่อเปลี่ยนตำแหน่งที่ประดับซึ่งจะเปลี่ยนเป็นหน้ากระดานบน เรียกว่าบัวหงาย ถัดขึ้นไปหน้ากระดานบนมีการวางประดับเจดีย์บริวาร โดยเจดีย์ประธานมีการเชื่อมต่อกับมุขที่ยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน ทั้งนี้ เจดีย์บริวารอยู่ในผังแปดเหลี่ยม ไม่ยกเก็จ ชุดฐานทำคล้ายบัวฉลาเพียงชั้นเดียวประดับด้วยใบโพธิ์ คั่นด้วยท้องไม้ ถัดขึ้นไปเป็นบัวปากระฆัง เป็นลูกแก้วสามเส้นซึ่งคูคล้ายมาลัยเถาซึ่งอยู่ในผังกลมลักษณะเดียวกับเจดีย์สุเล เพียงแต่ไม่ทำเป็นผังแปดเหลี่ยม ก่อนจะรองรับองค์ระฆังและรัศมี และบัวคอเสื้อตามแบบแผนของเจดีย์มอญ ไม่มีบัลลังก์แบบเจดีย์ศิลปะมอญ-พม่า หากแต่ปล้อง โฉนจะมีลักษณะห่าง และปลีมีความยาว เจดีย์ประธาน อยู่ในผังแปดเหลี่ยม ไม่ยกเก็จ ชุดฐานเป็นบัวฉลา ตรงท้องไม้ประดับด้วยดอกกลมสลับบั้ง ซึ่งเป็นลวดลายแบบไทย ถัดขึ้นไปเป็นลูกแก้วประดับด้วยกลีบใบ โดยบัวคว่ำสลับลูกแก้วสองชั้น ถัดขึ้นไปส่วนองค์ระฆังและยอดเจดีย์บริวาร (สถูปิยะ) ประกอบด้วย บัวปากระฆัง ลวดบัวมาลัยเถาสามชั้น นอกนั้นมีระบบตามศิลปะเจดีย์มอญ-พม่า คือ มีรัศมี บัวคอเสื้อ ปล้องโฉน ปัทมบาท และปลียาว ส่วนเจดีย์ประธานองค์ประกอบคล้ายกับเจดีย์บริวาร เพียงแต่มีขนาดใหญ่กว่า และบัวคอเสื้อประดับลายใบโพธิ์ ดังรูปภาพที่ 13

(ก)

(ข)

รูปภาพที่ 14 แสดงภาพเจติยัทรงมอญ (เจติย้านันทะ) วัดเจติยทัตถ์ (ก) เจติย้านันทะ วัดเจติยทัตถ์ (ข) แผนผังเจติย้านันทะ วัดเจติยทัตถ์

2. เสาหงส์ ชงตะขาบ

เสาและธงหมายถึงเป็นธงชัยของพระอรหันต์ที่ประกาศให้สังคมโลกให้รับรู้ถึงสังฆธรรมและความมีชัยต่อสรรพทุกข์ทั้งปวงในทางพุทธศาสนา ซึ่งคำศัพท์ในภาษามอญใช้คำว่า ตางเง๊ะ โหน่ ตาง ภาษามอญหมายถึง หลัก หรือเสา เง๊ะ โหน่ หมายถึง ชนะ หรือ มีชัย เมื่อเพ่งตามรูปศัพท์และตำนานเกี่ยวกับพุทธศาสนา แล้วจะเห็นได้ว่า ผืนผ้าที่โบกไสวอยู่บนยอดเสานั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีชัย หรือที่เรารู้จัก ได้ยินว่าธงชัยพระอรหันต์นั่นเอง (แปลจากใบลานภาษามอญวัดคงคาราม ราชบุรี จารเมื่อพ.ศ. 2374) (จวน เครือวิชามยาจารย์, 2548) ประเพณีถวายธงตะขาบ การถวายธงตะขาบเป็นประเพณีที่ชาวไทยรามัญเมืองปทุมธานีและชุมชนวัดเจดีย์ทอง ถือปฏิบัติกันในเทศกาลวันสงกรานต์ กระทำกันที่เสาหงส์หน้าเจดีย์ หรือ โบสถ์ วิหารอันเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญแห่งหงสาวดีเสาหงส์ทำด้วยไม้กลมหรือเหลี่ยมมีเสาประกบคู่ระดับด้วยบัวหัวเสาที่ปลายเสามีรูปหงส์ทรงเครื่องหล่อด้วยโลหะยื่นอยู่ปลายเสากางปีกทั้งสองข้างที่จะงอยปากหงส์เขว่นด้วยกระดิ่ง บนสุดมีฉัตรสามชั้นปักอยู่ ชาวมอญเรียกเสาหงส์ว่า “เทียะเจมเจียนู” ประเพณีถวายธงตะขาบจะจัดทำกันในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ที่ศาลาวัด โดยใช้ผ้าเป็นผืนยาวตัดเป็นรูปตัวตะขาบ ใส่ไม้ไผ่เป็นระยะๆ ตลอดผืน ดัดตรงเล็กๆ ที่ชี้หัวไม้ไผ่ เมื่อเสร็จแล้วดูไกลๆ คล้ายตัวตะขาบ ชาวมอญเรียกธงนี้ว่า “อะลามเทียะกี” หลังจากทำเสร็จแล้ว ในตอนบ่ายก็จะมีแห่แห่ธง โดยช่วยกันจับขอบธงตลอดทั้งผืน แห่ธงไปตามหมู่บ้าน มีขบวนเด็กเท็งกลองยาวประกอบขบวน เสร็จแล้วนำมาทำพิธีถวายธงที่หน้าเสาหงส์ แล้วชักขึ้นสู่ยอดเสา เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรเจ้า และสืบสานประเพณีต่อมาจนถึงทุกวันนี้ คุรยละเอียดได้จากภาพที่13

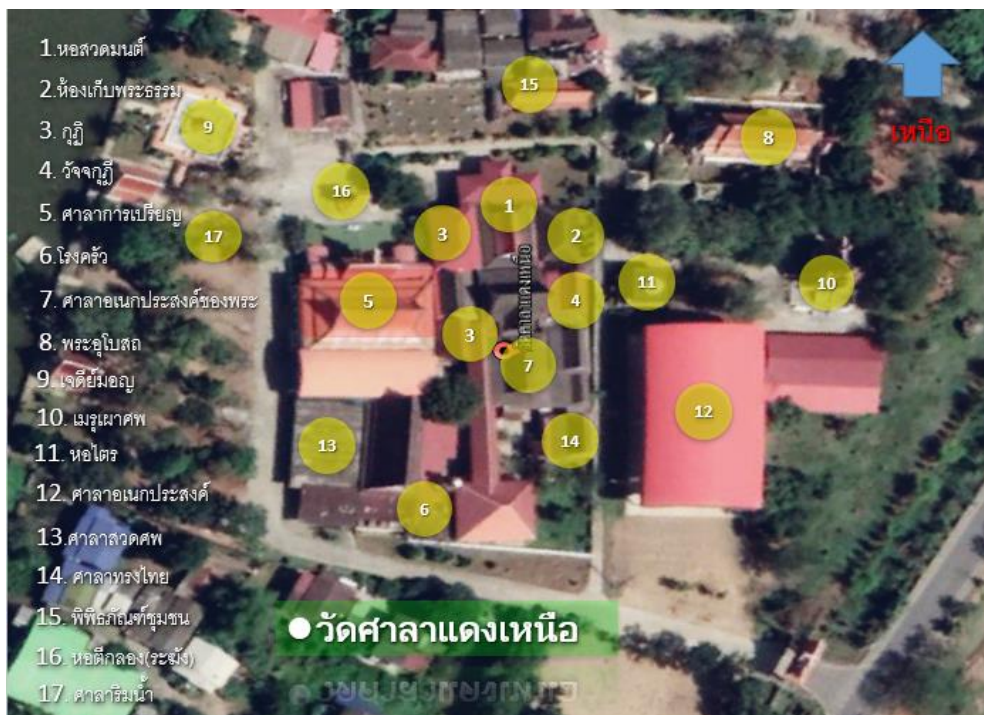
ภาพที่ 15 แสดงภาพเสาหงส์ ชงตะขาบ วัดเจดีย์ทอง

3.1.2 วัดศาลาแดงเหนือ

วัดศาลาแดงเหนือ จึงมีชื่อมอญว่า “เกียปราน” ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเฉียงใต้ เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี สร้างในปีพ.ศ.2359 วิสุคามสีมา (เขตที่พระราชทานแก่สงฆ์เพื่อใช้เป็นที่สร้างพระอุโบสถ) ในปีพ.ศ. 2409 วัดศาลาแดงเหนือตั้งเดิมอยู่ในเมืองเมาะตะมะ ประเทศพม่า หรือ เมียนมาร์ (Myanmar) ชาวบ้านหนีภัยสงครามและอพยพเข้ามาเมืองไทยประมาณปีพ.ศ. 2317 และมาจับจองที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออกที่เป็นอาณาเขตของเมืองสามโคกแล้วจึงช่วยกันสร้างวัดขึ้น ด้วยความผูกพันกับถิ่นฐานเดิมที่เมืองมอญประเทศพม่า หรือ เมียนมาร์ (Myanmar) จึงตั้งชื่อตามชื่อเดิมที่เมืองมอญ วัดศาลาแดงเหนือจึงมีชื่อมอญว่า เกียปราน แปลว่า วัดไม้แดง ตามชื่อวัดเดิมที่เมืองมอญ ประเทศพม่า วัดศาลาแดงเหนือเป็นวัดเก่าแก่สังกัดธรรมยุตสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 นอกจากวัดจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านแล้ว พระสงฆ์มอญยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนและอบรมสั่งสอน เยาวชนให้เข้ามาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัย การนับถือพุทธศาสนาของคนมอญก่อนข้างเกรงครัดและมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดกิเลส (พัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547) โดยได้แสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดและองค์ประกอบของวัดดังรูปภาพที่ 15

รายชื่อเจ้าอาวาส (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

1. พระมอญที่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ ไม่ทราบชื่อและฉายา (เพราะขาดการบันทึก)
2. พระมอญ ไม่ทราบชื่อและฉายา (เพราะขาดการบันทึก)
3. พระอาจารย์หิน ปุ่ปศุโม พ.ศ. 2433 – 2449 คนมอญบ้านแดง ต.บ้านจั่ว อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
4. พระอธิการนูนนาค ปทุโม พ.ศ. 2451 – 2502 คนมอญบ้านแดง ต.บ้านจั่ว อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
5. พระอาจารย์ทองคลัง พุททวโส พ.ศ. 2502 – 2503 คนมอญบ้านแดง ต.บ้านจั่ว อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
6. พระครูปทุมธรรมรัต (อำภา อาทิตโต) พ.ศ. 2503 – 2537 คนมอญบ้านแดง ต.บ้านจั่ว อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
7. พระครูธรรมวรรณ เจ้าอาวาสวัดสามัคคิยาราม พ.ศ. 2537 รักษาการเจ้าอาวาสวัดศาลาแดงเหนือ
8. พระครูปทุมธรรมพิลาส (ทวี อติวิโร) พ.ศ. 2538 – 2564 คนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี

รูปภาพที่ 16 แสดงผังรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดศาลาแดงเหนือ

สิ่งสำคัญภายในวัด

1. พระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์มูเตา)

รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์แบบมอญวัดศาลาแดงเหนือ พบว่ามีลักษณะโดยรวมแบบพระเจดีย์(ขเวมอดอ ภาษาพม่า)หรือพระเจดีย์มูเตา ที่เมืองหงสาวดี องค์กระฆังอ้วนกลมคล้ายดอกบัวตูม ทำส่วนฐานอยู่ในแผนผังแปดเหลี่ยมไม่เพิ่มมุม ส่วนองค์กระฆังและส่วนยอดอยู่ในแผนผังวงกลม แสดงให้เห็นว่าแผนผังลักษณะดังกล่าวเป็นที่นิยมอย่างมากในภาคกลางประเทศไทย จนอาจกล่าวได้ว่าแผนผังลักษณะดังกล่าวเป็น "แผนผังแบบมาตรฐานของเจดีย์แบบมอญในภาคกลางประเทศไทย ลวดบัวฐานมีลวดบัวฐาน คือประกอบด้วย บัวคว่ำสลับกับหน้ากระดาน ซ้อนลดหลั่นกันจำนวน 1-3 ชั้น ต่อด้วยชุดลูกแก้วจำนวน 3 ชั้น ซ้อนลดหลั่นทำหน้าที่รองรับองค์กระฆัง ดังรูปภาพที่13

รูปภาพที่ 17 แสดงภาพเจดีย์ที่แบบเจดีย์ขเวมอดหรือพระธาตุมูเตา

2. เสาหงส์ ชงตะขาบ

ประเพณีแห่หงส์ ชงตะขาบ เป็นประเพณีที่คนไทยเชื้อสายมอญบ้านศาลาแดงเหนือ ถือปฏิบัติกันในเทศกาลวันสงกรานต์ กระทำกันที่เสาหงส์หน้าเจดีย์ หรือ โบสถ์ วิหารอันเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญ ประเพณีถวายชงตะขาบจะจัดทำกันในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ที่ศาลา วัด โดยใช้ผ้าเป็นผืนยาวตัดเป็นรูปตัวตะขาบ ใส่ไม้ไผ่เป็นระยะๆ ตลอดผืน ติดธงเล็กๆ ที่ชี้หัวไม้ไผ่ เมื่อเสร็จแล้วดูไกลๆ คล้ายตัวตะขาบ ชาวมอญบ้านศาลาแดงเรียกชงนี้ว่า “อะลามเทียะกี” โดยคนไทยเชื้อสายมอญบ้านศาลาแดงเหนือ เรียกหางหงส์ หรือ ชงตะขาบว่า “โน” เรียกการแห่หางหงส์ ชงตะขาบว่า “แห่อะตะโน” (มานพ แก้วหยก, 2555)

ยอดเสาธงชัยเดิมเป็นรูปช้างสามเศียร หรือรูปอื่น เพิ่งมีการสร้างเสาหงส์ขึ้นภายหลัง เพราะผนวกเอาความเชื่อที่ว่าหงส์เป็นสัญลักษณ์ของมอญเข้าไปด้วย ตำนานเกี่ยวกับหงส์ มีอยู่ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ได้ 8 ปี ได้เสด็จไปโปรดสัตว์ในแคว้นต่างๆ วันหนึ่งได้เสด็จมาถึงภูเขาสุทศนมรังสิต ซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองสะเทิม ทรงทอดพระเนตรเห็นหงส์ทอง 2 ตัวเล่นน้ำอยู่ โดยตัวเมียเกาะอยู่บนหลังตัวผู้ เนื่องจากเนินดินกลางทะเลทางทิศตะวันออกที่ยืนอยู่มีขนาดเล็กพอให้หงส์ขึ้นได้ตัวเดียว พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าในภายหน้า เนินดินที่หงส์ทองทั้งสองตัวเล่นน้ำจะกลายเป็นแผ่นดินกว้างใหญ่ไพศาล เป็นมหานครที่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง และศาสนาของพระองค์จะเจริญรุ่งเรือง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ไปแล้ว 100 ปี เนินดินกลางทะเลนั้นก็ตั้งเงินจนกลายเป็นแผ่นดินกว้างใหญ่ มีพระราชบุตรของพระเจ้าเสนะคงคา ทรงพระนามว่า

สมถกุมารและวิมลกุมาร รวบรวมไฟร์พลตั้งเป็นเมืองชื่อว่าหงสาวดี ซึ่งมอญเรียกว่า อองสาแเวะตอย ดังนั้นชาวมอญในหงสาวดีจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศแต่นั้นมา

ต่อมาได้มีการรวมเอาธงตะขาบกับเสาหงส์เข้าด้วยกัน ธงตะขาบจึงถูกเรียกว่า หางหงส์ อีกชื่อหนึ่ง การถวายธงตะขาบเป็นพุทธบูชา เกิดขึ้นเนื่องจากทุกส่วนของตะขาบนั้นคนมอญตีความออกเป็นปริศนาธรรมได้ทั้งสิ้น นับตั้งแต่ลำตัว จากหัวถึงหางมี 22 ปล้อง ขาทั้งสองข้างนับได้ 20 คู่ คือ 40 ขา มีหนวด 2 เส้น มีหาง 2 หาง มีเขี้ยว 2 เขี้ยว มีตา 2 ข้าง สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547) ดังนี้ ดูรายละเอียดปริศนาธรรมธงตะขาบตารางที่ 2

องค์ประกอบของธงตะขาบ	หลักธรรม
หนวด 2 เส้น	ธรรมที่มีอุปการะมาก 2 อย่าง ได้แก่ สติ คือ ความระลึกได้และ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว
หาง 2 หาง	ขันติ คือ ความอดกลั้น โสรัจจะ คือ ความเสงี่ยม เจียมตัว
เขี้ยว 2 เขี้ยว	หริ คือ ความละเอียดใจเมื่อทำชั่ว โอดัปะ คือ ความเกรงกลัวเมื่อทำบาป
ตา 2 ข้าง	บุคคลที่หาได้ยาก 2 ประเภท ได้แก่ นุทการี คือบุคคลผู้ทำอุปการะมาก่อน กตัญญูทเวที บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และเราทำตอบแทนท่าน
ลำตัว 22 ปล้อง	สติปัญญา 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 และ พละ 5
ขา 40 ขา	กุศลกรรมบท 10 บุญกิริยาวัตถุ 10 นาคกรณธรรม 10 และ อนุสติ 10

ตารางที่ 2 ปริศนาธรรมธงตะขาบ

รูปภาพที่ 18 เสาหงส์ (เสาเจ๊ะโหนด) ธงตะขาบ (โหนด)

3.1.3 วัดท้ายเกาะใหญ่

วัดท้ายเกาะใหญ่หรือวัดรามัญมีชื่อเดิมว่า วัดแวงซาม ซึ่งเป็นภาษารามัญ แปลว่า วัดจรเข้ วัดที่ชาวมุสลิมจากเมืองเยและ เมืองเมาะตะมะ เมืองเมาะละหม่าง ได้อพยพหลบภัยมาพึ่งพระโพธิสมภารในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ตามที่ปรากฏในพงศาวดาร ปี พ.ศ. 2202-2206 โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าพระราชทานให้ครอบครัวชาวมุสลิมไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก ปลายเขตแดนติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา และชาวมุสลิม ได้รวมกลุ่มก่อตั้งหมู่บ้าน เวียงจาม และได้ก่อสร้างวัดเวียงจามเป็นศูนย์รวมทางพระพุทธศาสนาประจำหมู่บ้าน ในปีพ.ศ. 2365 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ. 2494 และได้สร้างเจดีย์ชะเวดากองไว้ริมฝั่งน้ำเจ้าพระยาเพื่อสักการบูชา และต่อมาในปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดท้ายเกาะใหญ่ ภายในวัดยังมีธรรมาสันบุษบก ศิลปะรัตนโกสินทร์ กุฎิทรงไทย ตาลปัตรพัดยศ ปิ่นโต สังเค็ดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไว้ ภายในพระอุโบสถมีพระประธานปางสมาธิล้อมรอบด้วยภาพเขียนพุทธประวัติ บอกเล่าเรื่องราวสำคัญของพระพุทธศาสนา สำหรับวัดท้ายเกาะใหญ่ในอดีตสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสต้นมาพักผ่อน ที่ศาลาริมฝั่งแม่น้ำหน้าวัดหนึ่งคืนเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม ร.ศ. 125 ทางวัดท้ายเกาะ และกรรมการเมืองได้จัดการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ (วศินา จันทรศิริ, 2549) โดยแสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดดังรูปภาพที่ 17

รายชื่อเจ้าอาวาส (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)

1. พระมอญที่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ ไม่ทราบชื่อและฉายา
2. พระอธิการบ๊อก คนมอญ
3. พระอธิการน้อย คนมอญ
4. พระอธิการแซม คนมอญ
5. พระอธิการคงกระตาบ คนมอญ
6. พระอธิการแถม โกลิโต พ.ศ. 2473 – 2520 คนมอญบ้านท้ายเกาะ ต.ท้ายเกาะ อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
7. พระอธิการทองห่อ จิตตทโม คนมอญบ้านเมตารังค์ ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
8. พระครูธรรมวรญาณ เจ้าอาวาสวัดสามัคคิยาราม รักษาการเจ้าอาวาสวัดท้ายเกาะ
9. พระครูปทุมธรรมรักจิต (สนิท รักจิตโต) คนมอญบ้านเจดีย์ทอง ต.คลองควาย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
10. พระมหาศิริ ปญญาวุโร ปธ 8

11. พระครูวินัยธรชาย เขมจิตโต พ.ศ. 2550 – 2557 คนมอญบางเตย ต.บางเตย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี

12. พระครูปลัดประมวล จารูณ โณพ.ศ. 2558 – 2564 คนมอญบางเตย ต.บางเตย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี

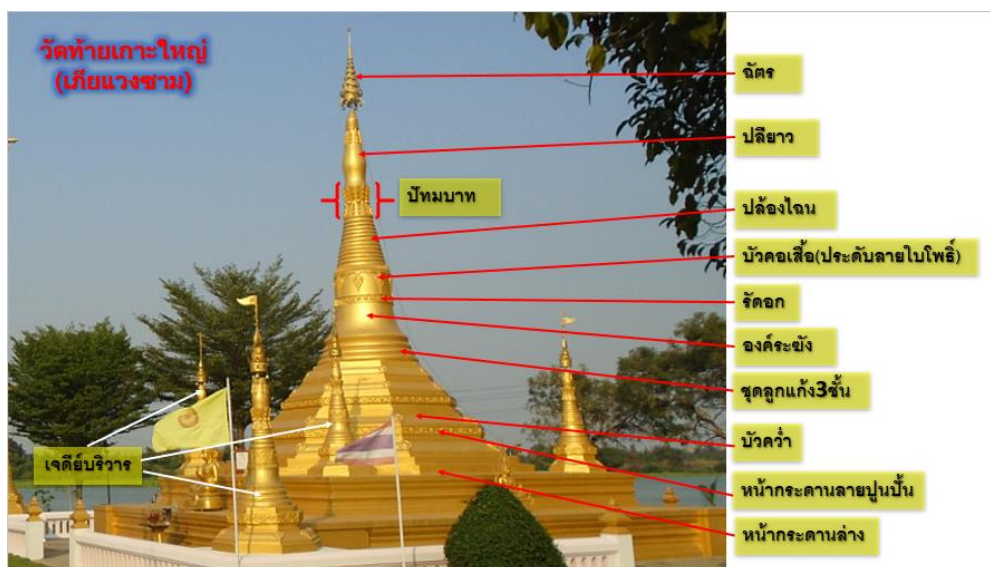
รูปภาพที่ 19 แสดงผังรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดท้ายเกาะใหญ่

สิ่งสำคัญภายในวัด

1 พระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์เหลี่ยมเก็ง)

พระเจดีย์ทรงมอญแบบชะเวดากองเจดีย์ที่จำลองแบบจากพระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์เหลี่ยมเก็ง) เมืองย่างกุ้งที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดปทุมธานี เจดีย์ก่ออิฐภายในกำแพงแก้ว ทรงระฆังแบบมอญฐานแปดเหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานปัทมกลุ่อกว้าง 3 ชั้น ตอนบนฐานปัทมกลุ่อกว้างมีเจดีย์เล็กสี่องค์ทรงเตี้ยกับเจดีย์ประธาน ส่วนยอดเป็นฉัตรทำด้วยทองเหลือง พระเจดีย์แบบมอญในพื้นที่นี้จัดเป็น “พระเจดีย์แบบมอญสกุลช่างสามโคก” มีรูปแบบที่สำคัญคือ ส่วนฐานอยู่ในแผนผังแปดเหลี่ยมไม่เพิ่มมุม ส่วนองค์ระฆังถึงยอดอยู่ในแผนผังวงกลม ทำลวดบัวฐานด้วยบัวคว่ำสลับนูนกระดาน ซ้อนลดหลั่นกัน 2-3 ชั้น ต่อด้วยชุกชุกแก้วจำนวน 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง นิยมประดับลายคล้ายกลีบบัวคว่ำที่มุมฐานแปดเหลี่ยม นิยมทำฐานรองล่างเป็นฐานเขียงอยู่ในแผนผังสี่

เหลี่ยม และนิยมประดับเจดีย์บริวารที่มุมทั้ง 4 ของเจดีย์ประธาน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505) ดังรูปภาพที่ 18

รูปภาพที่ 20 แสดงภาพพระเจดีย์ทรงมอญ (พระเจดีย์เหลี่ยมเก็ง) วัดท้ายเกาะใหญ่

ชาวมอญมีความเชื่อว่า "พระเจดีย์ คือสิ่งแทนถึงพระพุทธเจ้า ดังนั้น การได้กราบไหว้บูชาเจดีย์ จึงเปรียบได้กับการได้กราบไหว้บูชาพระพุทธเจ้า" เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลในความเชื่อดังกล่าว พบว่าเหตุปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ชาวมอญมีความเชื่อดังกล่าว อาจเนื่องมาจากชาวมอญมีความยึดมั่น ใน "ตำนานการสร้าง(พระเจดีย์เหลี่ยมเก็ง)" ที่ชาวมอญแต่งขึ้นมาในอดีต โดยเฉพาะประเด็นสำคัญในตำนานนี้ที่กล่าวอย่างพิสดารว่า บรรพบุรุษของชาวมอญคือสองพี่น้องตปุสสะและภัลลิกะ ได้เดินทางไกลจนไปพบพระพุทธเจ้าได้เป็น "ปฐมอุบาสก" ของพระพุทธศาสนา และได้รับประทาน "พระเกศาธาตุ" มาจากพระพุทธเจ้าโดยตรง จึงได้นำพระเกศาธาตุนั้นกลับมาประดิษฐานไว้ในเมืองมอญที่ "เจดีย์ชเวดากอง" ซึ่งชาวมอญได้ร่วมกันสร้างขึ้น (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541)

2. เสาหงส์ โหน่

เสาหงส์ ตามคติของชาวมอญ เรื่องการสร้างเสาหงส์ เป็นการสร้างบูชาพระพุทธเจ้า ตามพระพุทธประวัติครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ ชาวบ้านต้องการบูชาพระพุทธเจ้าจึงนำผ้าผูกและชักขึ้นเหนือยอดเสา เกิดอานิสงค์ผลบุญ ภายหลังสิ้นชีวิต จากตำนานดังกล่าวจึงกลายเป็นประเพณีที่ชาวมอญนิยมสร้างเสาไว้สำหรับแขวนโหน่ (ธง) คติการนำหงส์ขึ้นไปประดับบนเสาของชาวมอญ อาจด้วยเกี่ยวกับตำนานการสร้างเมืองหงสาวดี หงส์จึงเป็สัญลักษณ์

ที่ชาวมอญให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก การสร้างเสาหงส์ยังปรากฏในหลักฐานคือจารึกภาษามอญในสมัยทวารวดี (วศิณา จันทรศิริ, 2549)

รูปแบบโหนดของวัดท้ายเกาะใหญ่ มีขนาดความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 13-15 เมตร ลักษณะตัวเสาทำด้วยเหล็ก ส่วนปลายเสาดัดตั้งประติมากรรมรูปหงส์ ลักษณะของหงส์จะมีหงส์ไทย มีรูปร่างตัวสูง ผอมเพรียว สักส่วนงดงาม จะงอยปากยาวเรียวเล็ก ปลายหางจะงอนพลิ้ว ขึ้นด้วยรูปลวดลายกนก มีลักษณะอ่อนช้อย ส่วนด้านปลายของตัวหงส์จะแขวนโหนด นิยมทำด้วยผ้า หรือกระดาษ ดัดลวดลายสวยงาม ซึ่งเป็นความเชื่อในการการถวายธงเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธเจ้า ชาวมอญจึงมีประเพณีแห่งธงตะขาบ ในประเพณีสงกรานต์ ในชุมชนมอญท้ายเกาะใหญ่จะเรียกว่าประเพณีแห่งหงส์ โหนด สำหรับชุมชนมอญในพื้นที่อื่น ๆ เช่น บริเวณชุมชนมอญสามโคก ปทุมธานี จะเรียกประเพณีแห่โหนด หรือที่คนไทยเรียกว่าหางหงส์ อันจะเกี่ยวข้องกับการที่นำธงไปแขวนไว้ที่ส่วนท้ายของตัวหงส์ จึงกลายเป็นที่มาของการเรียกชื่อประเพณีแห่โหนด

รูปภาพที่ 21 เสาหงส์ ธงตะขาบ (โหนด) วัดท้ายเกาะใหญ่

3.2 ชุมชนมอญในอำเภอสามโคก

บ้านเรือนในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มเปลี่ยนไปจากสมัยอยุธยา ในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมอญอพยพหนีพม่าเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยมีพระยาแจ้งเป็นหัวหน้า พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าฯ ให้ไปสร้างบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก และครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอีก โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก ชาวมอญที่เข้ามารุ่นหลังนี้เรียกว่า “มอญใหม่” ได้ก่อตั้งบ้านเรือน กระจายกระจ่ายออกจากบ้านสามโคกอยู่ทั่วไปสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา รวมกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน (จวน เครือวิษณยาจารย์, 2537) ชื่อบ้านเรือน เริ่มปรากฏเป็นภาษามอญ โดยตั้งชื่อหมู่บ้าน ให้เหมือนกับชื่อหมู่บ้านในเมืองเดิมของตน เพื่อให้ผู้อพยพมาได้รวมเป็นพวกเดียวกัน ไม่พลัดหลง เช่น บ้านแวงซาม อยู่ในเขตตำบลท้าย

เกาะใหญ่ แปลว่า จระเข้ขุม เป็นหมู่บ้านมอญอยู่ติดกับเมืองเซร์ บ้านเมตารังค์ อยู่ในเขตตำบล เชียงรากน้อยเป็นชื่อแม่น้ำ ปิยะตังค์ ในเมืองเมาะตะมะ บ้านเคิง อยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย เป็นชื่อเมืองอยู่ติดกับเมืองมะละแหม่ง แปลว่า บ้านเมืองเก่า เกียปราน วัดศาลาแดง เป็นชื่อวัด และหมู่บ้านใหญ่ อยู่ติดกับเมืองเมาะตะมะ อยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย เกียเตอ วัดสองพี่น้อง อยู่ในเขตตำบลบ้านจิว เป็นชื่อหมู่บ้านใหญ่ อยู่ติดกับเมืองเมาะตะมะ เกียเกริก วัดสวนมะม่วง อยู่ในเขตตำบลบ้านจิว เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ติดเมืองเมาะตะมะ วัดเมียง แปลว่า รอคอย เป็นหมู่บ้านอยู่ในเมืองมะละแหม่ง วัดเป็ง แปลว่า ไบพงที่ใช้ห่อข้าวต้มลูกโยนอยู่ในเกาะคะมานร์ เกาะใหญ่ในอ่าวมะตะมะ เกาะปิ่น ชื่อเดิมของวัดสามโลก และเป็นชื่อคลอง เป็นชื่อบ้านเมืองมอญ ในเกาะคะมานร์ หมู่บ้านใหญ่ เป็นศูนย์เรียนภาษามอญ มัวร์เคิง วัดเจดีย์ทอง เป็นชื่อเมืองมอญเมืองมัวร์เคิง และเป็นชื่อเจดีย์องค์ใหญ่รูปร่างแบบเจดีย์วัดเจดีย์ทอง บ้านตองเปาะ เป็นชื่อหมู่บ้านในเขตตำบลสามโลก เป็นชื่อหมู่บ้านมอญในเมืองมัวร์เคิง เรียกว่า บ้านทองเปาะ

ชื่อหมู่บ้าน ที่ชาวมอญรวมกันอยู่เป็นหมู่บ้านใหญ่ ๆ ในเขตอำเภอสาม โลก จังหวัด ปทุมธานี ในปัจจุบันนี้ มีทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท้ายเกาะใหญ่ บ้านเมตารังค์ บ้านวัง (วัดพลับสุทธาวาส) บ้านศาลาแดงเหนือ บ้านเจดีย์ทอง บ้านเคิง บ้านกลาง (วัดสองพี่น้อง) บ้านสวนมะม่วงใต้ (วัดอัมพวาราม) บ้านโพธิ์ บ้านท้องคู้้ง บ้านสามเรือน บ้านตากแดด บ้านสามโลก บ้านกระแซง ชื่อหมู่บ้านนามเมืองแต่ละยุคแต่ละสมัย ข้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเหตุการณ์ เช่น การอพยพเคลื่อนย้ายหนีภัยสงคราม ทั้งบ้านเรือนกลายเป็นบ้านร้างเมืองลี้ม ยุคสมัยต่อมา มีการอพยพผู้คนเข้ามาสร้างบ้านแปงเมือง ชื่อบ้านชื่อเมืองก็เปลี่ยนไป ชื่อบ้านเมืองใหม่ ก็เกิดขึ้นบนรากฐานบ้านเมืองเดิม (มานพ แก้วหยก, 2555)

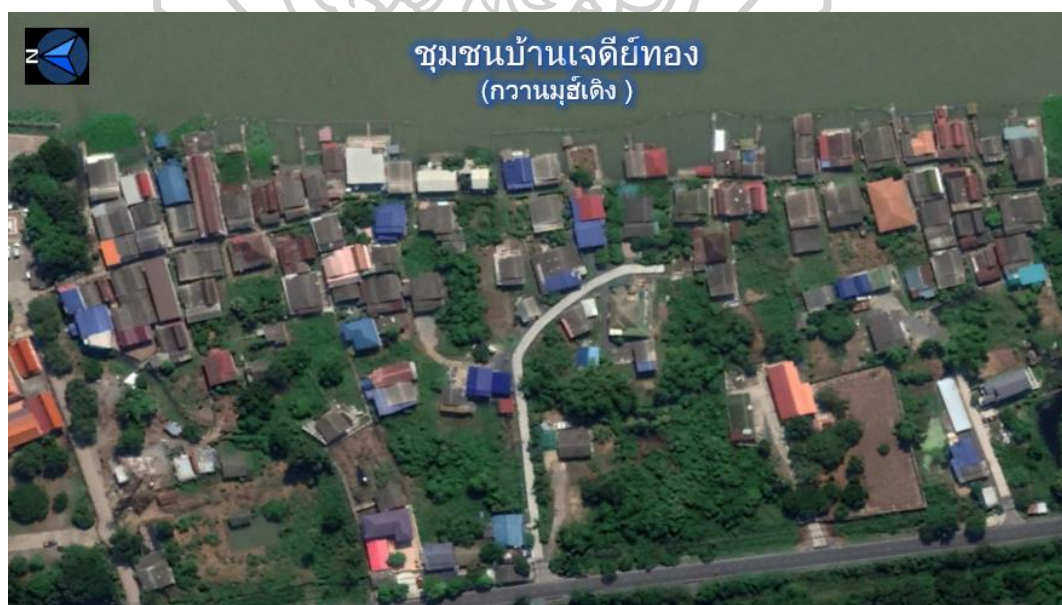
3.2.1 ชุมชนมอญบ้านเจดีย์ทอง (กวานฮัวเคิง)

บ้านเจดีย์ทอง หรือกวานฮัวเคิง เป็นหมู่บ้านใหญ่ อยู่ในเขตตำบลคลองควาย อำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามบ้านสวนมะม่วง และบ้านอำพู ชาวมอญที่หนีอพยพมาจากเมือง “ฮัวเคิง” ซึ่งแปลตรงตัวว่า บ้านที่อยู่ห่างไกล หรือแปลตามความหมายตามที่เป็นจริงก็คือ บ้านชานเมือง หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ผู้คนอยู่ดีกินดี พื้นที่ตั้งอยู่ติดเมืองมะละแหม่ง

ส่วนชื่อบ้าน “เจดีย์ทอง” มาจากเจดีย์มอญขนาดใหญ่และสร้างอย่างประณีต วิจิตร ตั้งอยู่ริมน้ำด้านหน้าวัด หมู่บ้านนี้มีวัดเจดีย์ทองเป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณในสมัยอยุธยา มีวัดร้างอยู่แล้วก่อนที่มอญจะอพยพมา โดยพบหลักฐานใบเสมาศิลา

ทราขายเจ้าหลักกลดลดาวยางาม ชาวมอญที่อพยพมาได้ก่อตั้งหมู่บ้านและบูรณะวัดร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งสร้างเจดีย์แบบมอญ วัดแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า วัดเจดีย์ทอง ขณะที่คนมอญนิยมเรียกว่า “เกียฮัวเต็ง”

บ้านเจดีย์ทอง หรือกวานฮัวเต็ง เป็นชุมชนมอญอยู่ในเขตตำบลคลองควาย ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ตรงข้ามกับบ้านสวนมะม่วง เป็นหมู่บ้านใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวมอญที่หนีอพยพมาจากเมือง “ฮัวเต็ง” ซึ่งเป็นชื่อพระเจดีย์รูปแบบพระเจดีย์มอญของวัดเจดีย์ทอง แต่มีขนาดใหญ่ บ้านเจดีย์ทองมีวัดเจดีย์ทองเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาของชุมชนบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณสมัยอยุธยามาก่อน มีวัดร้างอยู่แล้วก่อนชาวมอญอพยพมาจากหลักฐานใบเสมาศิลาทราขายเจ้าหลักกลดลดาวยางาม ชาวมอญที่อพยพมาอยู่ในสมัยกรุงธนบุรีได้ก่อตั้งหมู่บ้าน และบูรณะวัดร้างขึ้นมาใหม่ให้ชื่อว่าวัดเจดีย์ทองหมู่บ้านเจดีย์ทองเป็นชุมชนมอญแห่งหนึ่งในอำเภอ สาม โศก ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของชาวมอญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเด่นคือวัดเจดีย์ทอง ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พิศลนธ์ ปลัดสิงห์, 2532) ซึ่งในสมัยนั้นมีชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยพระยาราม ซึ่งเป็นบุตรของพระเจ้าแจ้ง คชเสนี และเป็นน้องชายของเจ้าพระยามหาโยธา ริเริ่มสร้างวัดเจดีย์ทองขึ้นเมื่ออพยพมาตั้งบ้านเรือนที่อำเภอสาม โศก ชุมชนบ้านเจดีย์ทอง หมู่ 1 ตำบลคลองควายตั้งอยู่ทางตอนกลางของอำเภอสาม โศก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท้ายเกาะ และตำบลบางกระบือ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านจิว ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบางเตย ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางเตย โดยแสดงรายละเอียดพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านดังรูปภาพที่ 21

รูปภาพที่ 22 แสดงรายละเอียดพื้นที่ชุมชนมอญบ้านเจดีย์ทอง

3.2.1.1 บ้านเรือนมอญ (บ้านเจดีย์ทอง)

จากการสำรวจสภาพทางกายภาพในพื้นที่ บ้านเรือนมอญ (บ้านเจดีย์ทอง) พบว่าลักษณะผังบริเวณของเรือนพื้นบ้านในชุมชนนั้น โดยภาพรวมแบ่งประเภทของผังกายภาพ ออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ 2 ประเภท คือ

1. บ้านเดี่ยว มีรั้วกั้นอาณาเขตเฉพาะบ้าน บ้านเดี่ยวในกลุ่มนี้เป็นบ้านที่มีรั้วกั้นเฉพาะของแต่ละบ้าน รั้วที่กั้นอาณาเขตส่วนใหญ่เป็นไม้ระแนง หรือรั้วต้นไม้ประเภทต้นโมก องค์ประกอบของผังบริเวณบ้านลักษณะนี้นอกจากรั้วแล้ว มีตัวบ้านที่แทบทุกหลังจะมีการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยจากบ้านที่สร้างเริ่มแรกนานมาแล้วทั้งสิ้น บ้านลักษณะนี้พบมากในพื้นที่บริเวณใกล้ริมแม่น้ำ ที่แต่เดิมสันนิษฐานว่าในอดีตไม่ได้มีรั้วกั้นอาณาเขตแต่อย่างใด (จตุพล อังสุเวช, 2548)

2 บ้านเดี่ยว ไม่มีรั้วกั้นอาณาเขตเฉพาะ บ้านเดี่ยวในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะปลูกเป็นกลุ่มใกล้ๆ กันแต่ไม่ติดกัน ผู้ครอบครองมีทั้งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องทางเครือญาติ และมีความเกี่ยวข้องกันทางเครือญาติ บ้านลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะมีรั้วกั้นอาณาเขตเฉพาะด้านที่ติดกับทางเดินหลักในหมู่บ้านเท่านั้น หากเป็นทางเดินที่แยกย่อยจากทางเดินหลักแล้วจะไม่มีรั้วกั้นแต่อย่างใด

รูปภาพที่ 23 เรือนมอญบ้านเจดีย์ทอง

3.2.2 ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ

หมู่บ้านศาลาแดงเหนือตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีเป็นชุมชนขนาดเล็กของคนไทยเชื้อสายมอญ มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,340 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ พื้นที่การเกษตร 1,085 ไร่ และพื้นที่สาธารณะ 45 ไร่ (สำนักพัฒนาชุมชนอำเภอสามโคก, 2556) บรรพชนชาวมอญของหมู่บ้านศาลาแดงเหนือส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะหรือเมาะลำเลิง จากประเทศพม่า เนื่องจากพ่ายแพ้สงครามพม่าจึงได้อพยพครอบครัวกันมาตั้งถิ่น

ฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

บ้านศาลาแดงเหนือ ภาษามอญเรียกว่า **“ปราน”** เป็นชื่อหมู่บ้านใหญ่อยู่ในเมืองมะตะมะ เป็นสำนักเรียนบาลีของพระแห่งแรกของมอญ บ้านศาลาแดงเป็นชุมชนมอญตั้งอยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ใต้หมู่บ้านวัดพลับมาประมาณ 2 กิโลเมตร บ้านศาลาแดงเป็นชุมชนมอญที่มีบ้านเรือนค่อนข้างหนาแน่น มีการจัดระเบียบถนนเส้นทางเดินในหมู่บ้านอย่างเป็นระเบียบ มีการขยายตัวของชุมชนทางด้านหลังของหมู่บ้าน มีการตัดถนนซอยปลูกบ้านแบบยุคใหม่รูปแบบหมู่บ้านจัดสรร บ้านศาลาแดงได้รับการยกย่องว่าเป็นหมู่บ้านตัวอย่างในด้านความสะอาดของชุมชนเป็นอันดับหนึ่ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความร่วมมือเสียสละกับทางราชการ มีวัดศาลาแดงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นวัดที่มีศิลปกรรม และ โบราณวัตถุที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ในอดีตมีผู้สนับสนุนคนสำคัญของบ้านศาลาแดงเหนือซึ่งได้เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม เจริญก้าวหน้าคือ นายสุจิต ไกรจิตติ (อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์) (กษภรณ์ ตราโมท, 2544)

ตั้งแต่มีการเริ่มอพยพเข้ามาในประเทศไทย ชาวมอญก็ร่วมกันสร้างหมู่บ้านและวัดขึ้น พร้อมทั้งตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อเดิมตามชื่อที่เมืองมอญว่า **“ปราน”** ที่มีความหมายว่า **“หมู่บ้านไม้แดง”** ภายในหมู่บ้านศาลาแดงเหนือยังแบ่งเขตออกเป็น 4 เขต ได้แก่ 1) อุมกวานกะเตอ แปลว่า แปลว่าคุ่มหมู่บ้านกะเตอ 2) อุมเกาะสะนัด แปลว่าหมู่บ้านเกาะสับปะรด 3) อุมตา แปลว่า หมู่บ้านต้นตาล และ 4) อุมกะเตอแปลว่า หมู่บ้านชื่อกะเตอ แต่ปัจจุบันเขตอุมเกาะสะนัดได้หายไปแล้ว จึงเหลือเขตในหมู่บ้านศาลาแดงเหนือเพียงแค่ 3 เขตเท่านั้น (พัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547) และคนในหมู่บ้านยังมีการแบ่งโซนตามลักษณะที่อยู่อาศัยสามารถแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ เขตวัด เขตบ้านเก่า (เขตบ้านที่อยู่ติดกับริมน้ำซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านไม้ และบ้านไม้กิ่งปูน) และเขตบ้านใหม่ (เขตบ้านที่เป็นบ้านปูน หรือทาวน์เฮ้าบริเวณซอยเข้าหมู่บ้าน)

รูปภาพที่ 24 ผังพื้นที่ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ

3.2.2.1 บ้านเรือนมอญ (บ้านศาลาแดงเหนือ)

บ้านศาลาแดงเหนือ บรรพบุรุษได้วางแผนผังแบบโบราณดั้งเดิมที่เมืองมอญ และได้ปลูกบ้านสร้างตามสภาพภูมิประเทศสอดคล้องกับธรรมชาติและค้อยตามแม่น้ำที่เมืองไทย คนมอญปลูกบ้านขวางแม่น้ำหลังคาทรงสูง และยกพื้นสูงใต้ถุนโล่งให้พื้นน้ำท่วมตามฤดูกาลและใต้ถุนบ้านเก็บของและใช้พักผ่อนรับแขก และทิศทางบ้านของคนมอญ การนอนหันศีรษะไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออก คือได้รับลมจากทะเลอ่าวไทยพัดไปทิศเหนือและแสงแดดขึ้นจากทิศตะวันออกไปตกทางทิศตะวันตก (พัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547) และจั่วบ้านมอญหันทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก และหลังคาจั่วแหลม ความเอียงลาดหลังคาสูง ใช้ใบจากมุงหลังคา ทำให้มีความร้อนน้อยกว่าบ้านหลังคาต่ำ พื้นไม้ไผ่หรือพื้นไม้เนื้อแข็ง และฝาบ้านเป็นไม้ไผ่ขัดตะและไม้ไผ่กรูจากหรือฝาบ้านไม้เนื้อแข็งตามฐานะเจ้าของบ้านและมีชานบ้านโล่งและเรือนครัวหลังเล็ก เรือนบ้านใหญ่ ภาษามอญเรียก (เบอะ) พะไลบ้าน ภาษามอญเรียก (หะยู) ครัว ภาษามอญเรียก (พาว) ชาวบ้าน ภาษามอญเรียก (เปลาะ) และบันไดบ้านหันไปทิศเหนือหรือทิศตะวันตก ขึ้นบันไดเป็นเลขี่ แต่คนมอญตายต้องทำบันไดสี่เป็นเลขคู่ และประตูลูกตอนเอาศพลงจากบ้าน “บันไดคนเลขี่ บันไดสี่เลขคู่” ในการเผาศพของคนมอญต้องวางหัวศพไปทางทิศเหนือ และคนมอญชอบปลูกบ้านตามแม่น้ำลำคลอง เพราะไอน้ำในน้ำได้ระเหยเข้าไปริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง ทำให้คนในบ้านรับลมน้ำเย็นสบาย และแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางสัญจร ทางเรือ สะดวกสบายกว่า ส่วนทางบกยังเต็ม

ไปด้วยความยากลำบากทุกกันดาร และที่ดินนั้นได้มีโองและอ่างไว้ล้างเท้าเพราะในสมัยก่อนการใช้
รองเท้ามีน้อยมาก

ที่วัดศาลาแดงเหนือจะสร้างวัดอยู่ด้านใต้ของหมู่บ้าน ลักษณะวัดศาลา
แดงเหนือ ผังวัดและแปลนหอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ และบันได อยู่ทางทิศเหนือ ที่หอ
สวดมนต์ ที่พระพุทธรูปหันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไสยาสน์ พระ
เสียรไปทางทิศใต้ พระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระบาทไปทางทิศเหนือ และคนมอญจะสร้าง
วัด แปลนบ้าน อยู่ด้านใต้พระบาทของพระพุทธเจ้า ปัจจุบันนี้พระพุทธเจ้าปรีนิพพานไปแล้ว
ชาวบ้านปลูกบ้านอยู่ใต้เท้าของพระสงฆ์ มอญสามโลก จังหวัดปทุมธานี ในวัดศาลาแดงเหนือและ
หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ ได้สร้างวัดและปลูกบ้านตามผังโบราณของมอญ

รูปภาพที่ 25 เรือนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ

3.2.3 ชุมชนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่

แขวงซาม หรือแห่วงจาม มาจากภาษามอญว่า แปลว่า “วังจระเข้” หมายถึงหมู่บ้าน
ย่านที่แม่น้ำลำคลองมีจระเข้ชุกชุม (เช่นเดียวกับบ้านวังกะ หรือบ้านแห่วงกะ ที่สังขละบุรี ซึ่ง
แปลว่า บ้านที่มีปลาชุกชุม) คนมอญหมู่บ้านนี้อพยพมาจาก “กวานแห่วงจาม” หรือบ้านวังจระเข้บน
เกาะสะมาง (Balu Island) แขวงเมืองมะละแหม่ง รัฐมอญ ประเทศเมียนมา เกาะแห่งนี้เป็นเกาะ
ขนาดใหญ่ (กว่าสิงคโปร์) บนปากแม่น้ำ 5 สายบรรจบกัน มอญเรียกว่า “ปอญจะลั้ง” (ปัญจันที)
ได้แก่ แม่น้ำมาตะมะ (Moatama) แม่น้ำซังโหล่น หรือสาละวิน (Thanlwin) แม่น้ำจ้ายัก (Kyaik)
และแม่น้ำเตริน หรืออัตรัน (Attran) และ เดิงซามิ (Donsami) ดังจะพบว่า หมู่บ้านแห่วงจามใน
เมืองมอญเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีวัดแห่วงจามเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ผู้คนทำเกษตรกรรมพืชผล
อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นดินดอนปากแม่น้ำ

บ้านมอญแขวงซาม หรือแห่วงจาม หรือที่เรียกกันในภาษาไทยว่า บ้านท้ายเกาะใหญ่
ตั้งอยู่ในเขตตำบลท้ายเกาะ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นบ้านมอญที่อยู่เหนือสุดของสาม

โคก อยู่ทางฝั่งตะวันตกของลำน้ำเจ้าพระยา บ้านเรือนเรียงรายอยู่ตั้งแต่ท้ายเกาะใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีวัดท้ายเกาะใหญ่เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาและมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่งคือโรงเรียนวัดท้ายเกาะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสามโคก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เคยเสด็จประพาสต้นและพักแรมที่ศาลาริมน้ำหน้าวัดหนึ่งคืน ทางวัดท้ายเกาะและกรรมการเมืองได้จัดการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ (นิตยา กนกมงคล, 2548)

รูปภาพที่ 26 ฝั่งพื้นที่ชุมชนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่ (แวงซาม)

3.2.3.1 บ้านเรือนมอญ (บ้านท้ายเกาะใหญ่)

การตั้งถิ่นฐานในอดีตนิยมปลูกเรือนใกล้กับแม่น้ำ เพราะในอดีตนิยมใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ชาวบ้านในพื้นที่ บ้านท้ายเกาะใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมในบางส่วน แต่ส่วนใหญ่จะทำการค้าขายทางเรือ และมีการปลูกเรือนที่หันหน้าไปด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นทิศทางของแม่น้ำเจ้าพระยา เลียบไปตามลำน้ำซึ่งพบว่ามีความหนาแน่น ซึ่งบ้านที่พบในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม

บ้านเรือนมอญ ในชุมชนบ้านท้ายเกาะใหญ่ในปัจจุบันมี 3 รูปแบบคือ คือ

- 1) เรือนที่ตั้งอยู่ริมน้ำและบริเวณใกล้เคียงเป็นประเภทปรับเปลี่ยนวัสดุและเทคนิคการก่อสร้าง เช่น การใช้อิฐก่อผนังกันห้องบริเวณใต้ถุนเรือน
- 2) เรือนที่ตั้งอยู่บนฝั่งและอยู่ติดทางเดินริมแม่น้ำจะเป็นเรือนหลังคาจั่วเดียวความลาดชันต่ำ ยกใต้ถุนสูงมีกันห้องอยู่ทางด้านหลัง
- 3) เรือนที่ตั้งใกล้ถนนเป็นเรือนหลังคาจั่วเดียวความลาดชันต่ำไม่มีใต้ถุนและก่อสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนเป็นส่วนใหญ่

รูปภาพที่ 27 เรือนมอญบ้านท้ายเกาะใหญ่

บทที่ 4

คติความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมมอญสามโลก

4.1. คติความเชื่อ

4.1.1 เกี่ยวกับพื้นที่บ้าน

1. การใช้พื้นที่ในบ้าน

ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ของเรือนมีการใช้สอยในบ้านที่เด่นชัดของเรือนมอญโดยทั่วไป คือ การมีพื้นที่โถงเปิดต่อเนื่องในบ้านซึ่งมีปริมาณพื้นที่มาก ส่วนห้องปิดมีปริมาณน้อยมาก เมื่อพิจารณาวิถีทางการดำรงชีวิตของชาวมอญในไทย จะพบสาเหตุของความใหญ่โตของโถงกลางหลายประการ แต่ประเด็นที่สำคัญ (พิศลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2542) คือ (1) โถงใช้สำหรับกิจกรรมเอนกประสงค์ของทุกคนในครอบครัว รวมทั้งป็นที่นอนด้วย (2) พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตทั้งหลายจะใช้พื้นที่โถงกลางของบ้าน และปริมาณผู้ใช้สอยมิใช่เฉพาะผู้อยู่ในบ้าน แต่เพิ่มปริมาณเป็นคนในครอบครัว ญาติมิตร และมากที่สุดคือคนในหมู่บ้าน กิจกรรมดังกล่าวคือ - การเกิด - การโกนจุก - การบวช - การแต่งงาน - การตาย

4.1.2 เกี่ยวกับการเกิด

1. การฝังรกเด็กแรกเกิดตามเดือน ประเพณี โบราณ มีการฝังรกเด็กแรกเกิดตามเดือน (จวน เครือวิชฌยาจารย์, 2537 หน้า 54) คือ

เดือน	ความเชื่อ
เดือน 4 เดือน 5 เดือน 6	1. ฝังรกตามทิศใต้ลม (ทิศเหนือ) เด็กจะเป็นผู้ทรงปัญญาเชี่ยวชาญวิชาการยิ่งใหญ่ 2. ฝังรกทางทิศตะวันตก จะสูญเสียสิ่งต่างๆ อย่างไม่คาดฝัน
เดือน 7 เดือน 8 เดือน 9	1. ฝังรกทางทิศตะวันออก จะมั่งคั่งด้วยเงินทอง 2. ฝังรกทางทิศใต้ลม (ทิศเหนือ) จะถึงแก่ชีวิต
เดือน 10 เดือน 11 เดือน 12	1. ฝังรกทางทิศบูรพา ต้องงดเว้นเด็ชขาด 2. ฝังรกทางทิศเหนือลม (ทิศใต้) จะมีทรัพย์สิน ลือชาปรากฏ
เดือน 1 เดือน 2 เดือน 3	1. ฝังรกทางทิศตะวันตก มีชื่อเสียงเลื่องลือมาก 2. ฝังรกทางทิศเหนือลม (ทิศใต้) เป็นทิสมรณะ

ตารางที่ 3 แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรกเด็กแรกเกิดตามเดือน

2. การฝังรกเด็กตามวัน

วัน	ความเชื่อ
วันอาทิตย์	ฝังรกทางทิศเหนือลม (ใต้)
วันจันทร์	ฝังรกทางทิศหรีดี ถ้าเป็นภิกษุสงฆ์จะแตกฉานในคัมภีร์ไตรปิฎก
วันอังคาร	ฝังรกทางทิศตะวันตก
วันพุธ	ฝังรกทางทิศพายัพ
วันพฤหัสบดี	ฝังรกทางทิศตะวันออก เจริญด้วยทรัพย์สมบัติเงินทอง มีความสุข
วันศุกร์	ฝังรกทางทิศใต้ลม (ทิศเหนือ) และทิศอีสาน
วันเสาร์	ฝังรกทางทิศอาคเนย์ และทิศเหนือลม (ทิศใต้) เจริญมั่งคั่งไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง

ตารางที่ 4 แสดงความเชื่อเกี่ยวกับการฝังรกเด็กแรกเกิดตามวัน

ในวันทั้ง 7 ที่ได้กล่าวมา โบราณท่านว่า ถ้าฝังรกถูกต้องตามที่สำคัญ ทรัพย์สิน บ่าวไพร่วัว ควาย จะหลั่งไหลมาเองอย่างหลากหลาย คติความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด นอกจากการฝังรกรากตามทิศต่างๆ ให้เกิดสิริมงคลแล้ว สำหรับแม่ของเด็ก ก็มีการใช้โถงกลางของบ้านในการอยู่ไฟและเข้ากระโจมประคบด้วยลูกประคบสมุนไพรเพื่อให้มดลูกของแม่เข้าอุ่นได้เร็วขึ้น ทั้งการอยู่ไฟ การเข้ากระโจมประคบลูกประคบ ล้วนเป็นการให้ความร้อนกับร่างกายของแม่เพื่อขจัดพิษตกค้างที่ยังหลงเหลืออยู่ในร่างกาย

4.2. ประเพณีวัฒนธรรมชุมชนมอญสามโลก

จวน เครือวิชาณาจารย์ (2548) กล่าวว่า คนไทยเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่เป็นการอยู่ร่วมกับคนไทย และคนจีน นอกจากนั้นยังมีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันทั้งศาสนาพุทธ และมุสลิม ซึ่งได้อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน จนเกิดความสามัคคี และมีความสัมพันธ์กันในด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม ประเพณี ผสมผสานกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเคารพนับถือพระพุทธศาสนา ก็นับได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมอญทุกคน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นได้จากประเพณีในรอบปี มีพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ วัดจึงถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของสังคม ในการประกอบกิจกรรม ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เหล่านั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านทั้งหลายซึ่งอยู่ในสังคม หรือชุมชนให้การดูแลบำรุงรักษาเป็นกรณีพิเศษ นอกจากการช่วยเหลือเสียสละทุนทรัพย์ เงิน ทอง วัสดุและแรงงานด้านบูรณะบำรุงรักษาแล้ว วัดยังเป็นสถานที่แห่งเดียวซึ่งเป็นที่เก็บสิ่งของส่วนรวมเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม ประเพณี และพิธีกรรม

วัดจึงเป็นสิ่งก่อสร้างที่จะต้องสร้างขึ้นอย่างประณีต วิจิตรบรรจงงดงาม เป็นยอดศิลปกรรมที่เจิด
หน้าชูตา อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน และฐานะความเป็นอยู่ของชุมชน

4.2.1. ประเพณี 12 เดือน ของชุมชนมอญวัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่

1. ทำบุญวันมาฆบูชา

เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชน โดยการทำบุญ
วัน “มาฆบูชา” จะกระทำกันที่วัด ชาวบ้านนำข้าวมาจะเป็นอาหารที่จัดทำขึ้นถวายพระ

2. ประเพณีวันสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ เป็นวันสำคัญของคนมอญซึ่งเป็น
ความเชื่อที่ได้รับมาจากประเทศอินเดีย พร้อมๆ กับการนับถือพุทธศาสนา (องค์ บรรจุน, 2552) โดย
สงกรานต์ มาจากภาษาสันสกฤตว่า สัม กราน แปลว่า อย่างขึ้น หรือก้าวขึ้น ย้ายที่ เคลื่อนที่คือ การที่
พระอาทิตย์ย่างเข้าสู่ราศีใหม่ ในคัมภีร์ไบเบิลภาษามอญที่ค้นพบที่วัดศาลาแดงเหนือ ได้มีการจาร
เกี่ยวกับความเป็นมาของวันสงกรานต์และที่มาของข้าวแช่ ซึ่งเป็นอาหารที่จัดทำขึ้นในวันสงกรานต์
จารโดย “พุทธวงศ์ภิกขุ” เมื่อวันพุธ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 9 พ.ศ. 2340 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ ซึ่งคัมภีร์ไบเบิลดังกล่าวได้รับการสำรวจและแปลเมื่อ พ.ศ. 2543 โดยอาจารย์บุษบา
ประกาศพงศ์ และคณะทำงานวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัย
รังสิต (มานพ แก้วหยก, 2555)

วันสงกรานต์ของชาวไทยเชื้อสายมอญสมัยก่อนเป็นประเพณีที่สำคัญโดย
เป็นการทำ บุญครั้งสำคัญ ทั้งหมด 7 วัน ตั้งแต่วันที่ 13-19 เมษายน โดยในช่วงเช้าวันที่ 13 เมษายน
หรือที่เรียกว่า “กะต๊ะจี” จะเริ่มหุงข้าวสงกรานต์ หรือเป็งซังกราน ในตอนเช้าโดยนำข้าวสารเม็ด
สวยมาชาน้ำ 7 ครั้ง จนสะอาด แล้วนำไปหุงที่เตาไฟที่ตั้งไว้กลางลาน โถงนอกบ้านเมื่อหุงข้าวเป็น
เม็ดสวยคล้ายดอกมะลิตูมแล้วก็นำข้าวเทใส่กระบุง แล้วขัดข้าวกับผนังกระบุงและล้างน้ำเพื่อเอายาง
ข้าวออก และพักไว้ให้สะเด็ดน้ำ ช่วยให้ข้าวดูน่ารับประทาน ไม่ละหรือชุ่มเวลาเติมน้ำ

2.1 ประเพณีสังข์ข้าวแช่ หรือ เป็งสงกรานต์

เนื่องจากช่วงเดือนเมษายนเป็นฤดูร้อนชาวมอญมีความเชื่อการทำบุญด้วย
ของเย็นจะก่อให้เกิดพลาตินิยมและผลบุญมาก ฉะนั้นชาวมอญทุกครัวเรือนจะเตรียมข้าวแช่ ซึ่งเป็น
ข้าวสวยแช่น้ำโรยดอกมะลิมีกลิ่นหอม ใส่ไว้ในหม้อดิน และมีกับข้าวเป็นจำพวกไข่เค็ม เนื้อเค็ม
ผักกาดเค็ม ชาวบ้านจะนำข้าวแช่ไปส่งวัดในวันที่ 12 - 13 เมษายน (พัลลภ สุริยกุล ณ อุษยา, 2542)

และสงฆ์ใหญ่ที่นับถือในช่วงวันที่ 14 - 15 เมษายน ของทุกปี พอดกบ่ายจะไปรวมกันที่วัดมีการ ก่อพระทราย ปล่อยนบก ปล่อนปลา สรงน้ำพระ แล้วรับพรจากพระ ครั้นเสร็จพิธีหนุ่มสาว จะสาदन้า คำห้วนกันอย่างสนุกสนาน แล้วกลับมาอาบน้ำผู้ใหญ่ มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เอน้าออบประพรมเสื้อผ้า ให้ใหม่หลังจากนั้นจะให้ศีลให้พรแก่ลูกหลาน

2.2 ประเพณีการแห่หางหงส์มอญ และชงตะขาบ

แห่หางหงส์มอญ และชงตะขาบ เรียกว่า “แห่ชะตะโน” (หางหงส์) ที่มาของหงส์มีตำนานเล่าว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ในประเทศอินเดียแล้วได้ 8 ปีจึงได้ เสด็จโปรดไวยัตต์วโนแคว้นต่างๆ จะกระทั่งวันหนึ่งได้เสด็จมาถึงภูเขาสุทศนมรังสิต ซึ่งอยู่ทางทิศ เหนือของเมืองสะเทิม ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทอดพระเนตรเห็นเนินดินกลางทะเล เมื่อน้ำขึ้นเปี่ยมฝั่งยังมีหงส์ทอง 2 ตัวลงเล่นน้ำอยู่ ตัวเมื่อเกาะอยู่บนหลังตัวผู้ เนื่องจากมีเนินดินที่จะ ยืนเพียงนิดเดียว จึงทรงทำนายว่ากาลสืบไปภายหน้า เนินดินนี้จะเป็น มหานครขึ้นชื่อว่า “หงสาวดี” เป็นที่ตั้งพระธาตุ สลูปเจดีย์ ที่คำสั่งสอนทางพุทธศาสนาของพระองค์จะรุ่งเรืองขึ้น ณ ที่แห่งนี้ ครั้น เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว 100 ปี เนินดินกลางทะเลนั้นก็ตื่น เงิน จนกลายเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่ มีพระราชบุตรของพระเจ้าแสนะคงคา ทรงพระนามว่า สมล กุมาร และวิมลกุมาร เป็นผู้รวบรวมไพร่พลตั้งเมืองขึ้น จนเป็นเมืองหงสาวดี ณ ดินแดนที่มี หงส์ทองเคยเล่นน้ำอยู่ ฉะนั้นชวามอญในหงสาวดีจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศนับแต่นั้น มา เพื่อระลึกถึงวันดังกล่าว ชวามอญจึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับหงส์ขึ้น โดยก่อนถึงวันสงกรานต์ชว ไทยรามัญจะนัดกันทำที่วัดซึ่งหางหงส์จักทำ 2 วันก็เสร็จ เมื่อทำเสร็จแล้วจะแห่โดยใช้กลองยาวแห่ โดยชบวนแห่จะเริ่มจากท้ายหมู่บ้านบริเวณที่เป็นสะพานข้ามคลองสระ แห่เรือมาตามทางเดินหลัก ที่ตรงไปสู่วัด และมีชาวบ้านจัดชบวนร้องรำทำเพลงสนุกสนาน จากนั้นจะนำหางหงส์มอญมา ประดับไว้ที่เสาหงส์ในบริเวณใกล้กับองค์เจดีย์ (สุภรณ์ โอเจริญ 2541)

3. ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมเก่าแก่ของจังหวัดปทุมธานีแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ที่ว่า คนเราเมื่อตายไปแล้วจะเหลือแต่วิญญาณ เรียกว่า ผี ใครทำดีเมื่อตายไปใช้กินบุญเก่า คนที่ก่อ กรรมทำชั่วตายไปจะเป็นผีออกอาละวาดชาวบ้าน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นในครอบครัวใดก็คิดว่า เป็นเพราะผี จึงมีการทำบุญไปให้ โดยมีอาหารประเภท ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว กุ้งปล่า ปลาข่า เหล้า 1 ไห ไก่ 1 ตัว (จวน เกรือวิชฌาจารย์, 2538) ไปวางไว้ที่ทางสามแพร่ง ถือเป็นกรทำบุญให้ผี ไม่มีญาติ และมักนิยมใช้ทุ่งนาเป็นสถานที่ประกอบพิธี เพราะเชื่อว่าในบ้านมีผีบ้านผีเรือน ซึ่งในแต่ละ หมู่บ้านจะกำหนดวัดและสถานที่เป็นจุดรวม จัดปีละครั้งไม่กำหนดเดือนตายตัว

4. ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

มักจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นวันพระ ในวันนั้นมีพิธีการตักบาตรตามปกติ แต่จะมีการตักบาตรน้ำผึ้ง โดยชาวบ้านเตรียมผ้ามาถวายพระที่วัดโดยนำฝ้ายมารองไว้ที่ก้นบาตร ซึ่งการทำบุญตักบาตรน้ำผึ้งนั้น คนมอญเชื่อว่ามียานิสงส์มากเพราะน้ำผึ้งเป็นหนึ่งในเภสัชยทาน อันประกอบด้วย เนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และน้ำมันพืช

ความเชื่อ : ช่วยให้มีความสมบูรณ์มั่งคั่งใน โลกหน้า และหลังจากตักบาตรน้ำผึ้งแล้วชาวบ้านยังจัดให้มีพิธีสงฆ์พระพุทธรูป และพระสงฆ์โดยใช้น้ำอบไทยด้วย

5. การตักบาตรพระร้อย

เป็นประเพณีของชาวมอญเฉพาะกลุ่มที่มีบ้านเรือนอยู่ติดแม่น้ำ มักกระทำในช่วงเทศกาลออกพรรษา ประมาณวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนจะจัดเตรียมอาหารคาว-หวานลงเรือของตน และมาจอดเรือเรียงรายริมฝั่ง แม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อรอตักบาตร ส่วนพระจะพายเรือต่อกันมาเป็นขบวนเพื่อให้ชาวมอญและชาวบ้านที่พายเรือมาได้ทำบุญตักบาตร จากการสัมภาษณ์ครอบครัวห่อประทุม และลุงเผธิญ หงส์ทองชาวบ้านวัดเจดีย์ทองนั้น ได้กล่าวว่า “เมื่อถึงช่วงออกพรรษาจะมีประเพณีตักบาตรร้อยพระ (หรือตักบาตรพระร้อยแล้วแต่จะเรียก) นี้ที่วัดเจดีย์ทองได้มีการผูกเชือกชิงระหว่างโป๊ะทำน้ำหน้าวัดกับ โป๊ะทำน้ำหลังหมู่บ้าน ซึ่งจะได้ความยาวครอบคลุมตลอดหมู่บ้าน (สุเอ็ด คชเสนี, 2551) ชาวบ้านจะนำเรือของตนเองมาผูกโยงกับเชือกนี้ หรือชาวบ้านที่ไม่มีเรือก็จะมีการเช่าเรือบรรทุกทราย จำนวน 3 ลำ เพื่อบรรทุกชาวบ้านสำหรับทำพิธีกรรมนี้ และที่วัดจะปล่อยเรือของพระที่มาบิณฑบาตรออกมาเป็นช่วงๆ ช่วงละลำ ถึงขนาดมีบัตรคิวสำหรับปล่อยเรือเลยทีเดียว”

6. การรำพาข้าวสาร

เป็นประเพณีของชาวมอญนิยมทำหลังจากออกพรรษาเป็นช่วงการทอดกฐิน และทอดผ้าป่า โดยคณะผู้รำพาข้าวสารจะพายเรือไปขอรับบริจาค เงินทองและสิ่งของโดยเริ่มต้นจากทำน้ำหน้าวัด พายเรือมาขอบริจาคที่ทำน้ำของแต่ละบ้านแล้วนำไปร่วมในการทอดกฐิน ซึ่งการรำจะใช้เวลากลางคืน จากการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้านนั้นได้กล่าวว่าปัจจุบันไม่มีการรำพาข้าวสารทางเรือแล้ว คือเมื่อมีการทอดกฐินเกิดขึ้น คนในหมู่บ้านจะเดินไปบริจาคสิ่งของที่วัด หรือไม่มีคนมารับบริจาคถึงหน้าบ้านนั่นเอง

7. วันสารทมอญ

การทำบุญวันสารทมอญของบ้านศาลาแดงเหนือจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกตามภาษามอญว่า “ซอกกะวา” แต่ละท้องถิ่นจะจัดงานวันสารทแตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่จัดงานกันในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เช่น วันสารทไทยของทางภาคกลาง ประเพณีสารทเดือนสิบของทางภาคใต้ ทางภาคเหนือเรียกว่า “งานทานสลากภัต” หรือ “ตานก้วยสลาก” และทางภาคอิ

สถาน เรียกว่า “งานบุญข้าวสาก” หรือวันสารทจีน แม้ว่าจะจัดงานคนละวัน แต่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือแสดงความกตัญญูต่อผู้ที่ล่วงลับหรืออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ

4.2.2. ประเพณีในช่วงปฐมวัย

1. การโกนจุก เด็กๆ ชาวมอญนิยมไว้ผมยาวประเภทจุก แกละ โกะะทั้งนี้ตามความเชื่อว่าเด็กๆ จะมีผีประจำตัวคอยปกป้องคุ้มครอง และผีชอบผมยาว 25 เมื่อเวลาจะตัดผมจุก ก่อนอื่นต้องบอกกล่าวเช่นไหว้แก่วิญญาณของผีบรรพบุรุษในห้องผีเสียก่อน แล้วจึงทำพิธีตัดจุกที่โถงกลางของบ้าน พื้นที่ที่ใช้ในพิธี โคนจุกนี้ใช้ไม่มากนัก เพราะมีเฉพาะแต่ญาติผู้ใหญ่และญาติสนิทเท่านั้นที่มาเป็น สักขีพยานในการโกนจุก (สุเอ็ด คชเสนี, 2551)

4.2.3. ประเพณีในช่วงมิชฌิมวัย

1. บวช การบวชของชาวมอญถือเป็นประเพณีใหญ่ที่เพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือแม้แต่หมู่บ้านข้างเคียงจะเข้าร่วมพิธีด้วยกันอย่างเอิกเกริก อย่างน้อยที่สุดก็ร่วมในขบวนแห่จากบ้านไปวัด การบวชนิยมบวชเณรและพระพร้อมๆ กันเป็นคู่ หรืออาจจะหลายคู่ก็ได้พิธีต่างๆ ที่ใช้พื้นที่ในบ้านจะมีในช่วงเวลา 2 วัน ก่อนแห่ไปที่วัด ชาวบ้านที่รู้จักมักคุ้นกันจะมาร่วมพิธีที่บ้าน ดังนั้นทั้งโถงกลางของบ้าน ใต้ถุนบ้าน และลานบ้านจะเต็มไปด้วยญาติมิตรที่ศรัทธาหลังจากเสร็จพิธีที่บ้านก็จะแห่ขบวนไปที่วัด ขบวนแห่นาคและลูกแก้วจะจัดอย่างสวยงาม ทั้งนาคและลูกแก้วจะจี่ม้าที่ประดับประดาตกแต่งอย่างสวยงาม ส่วนตัวนาคและลูกแก้วจะแต่งองค์ทรงเครื่องเต็มรูปแบบเดียวกับสงฆ์ของไทใหญ่ ขบวนแห่จะมุ่งไปวัดเพื่อประกอบพิธี พิธีบวชจะใช้พื้นที่ในโถงกลางของบ้าน 2 วัน คือ วันสุกดิบ และวันบวช (พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2542)

2. แต่งงาน ตามประเพณีแต่งงานของพม่าและมอญ ในขบวนขันหมากแต่งงานเขาขนเอาข้าวของเครื่องใช้ของเจ้าบ่าวไปด้วย แสดงว่ามีประเพณีเดิมที่ชายไปอยู่บ้านหญิง มอญเรียกประเพณีแต่งงานว่า “เพรงโกน” แปลว่า “แต่งลูก” แสดงให้เห็นว่าการแตกลูกหลานเป็นสิริมงคลต่อครอบครัว ในประเพณีแต่งงานของชาติหลายๆ ในเอเชีย “หมาก” มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่เสมอๆ มอญก็เช่นเดียวกันจะมีการจัดขบวนขันหมาก (มอญกินหมากเรียกว่า “เจี้ยพลู” ซึ่งหมายถึงกินพลูและยังกินหมากมาจนปัจจุบัน (เสถียร โกเศศ, 2539)

ในประเพณีแต่งงานดั้งเดิมของมอญ เสถียร โกเศศ ได้บรรยายถึงเอกสารที่หมอสถลิตเคเอาไว้ว่า หน้าบ้านเจ้าสาวเขาทำเป็นซุ้มศาลด้วยผ้าสีและมีไม้ขวางไว้ สมมุติเป็นประตูเมือง ไม่ยอมให้คนอื่นแปลกปลอมเข้าไป นอกจากมีหลักฐานหรือต้องเสียค่าผ่านประตู ต่อมาไม่ช้าเห็นขบวนเจ้าบ่าวและพวกมาจากอีกหมู่บ้าน คนเหล่านี้แบกหอบสิ่งของต่างๆ เป็นเครื่องใช้สำหรับเข้าเรือนหอ เมื่อมาถึงประตูบ้านถูกกักและกั้นประตู พวกเจ้าบ่าวจะต้องจ่ายค่ากั้นประตูไปเรื่อยๆ จนถึงบันไดเรือนก็จะถูกคนถือสร้อยคอทองคำขวางไว้ แต่ในที่สุดขบวนขันหมากก็ผ่านไป

ได้ เมื่อเข้าไปในเรือนจะมีขนมและผลไม้บรรจบรวม 25 ถาดเรียงตามยาวไว้ในห้องเป็นสองแถวแล้ว จะมีการหยิบขนมในถาดแจกจ่ายให้คนอื่นๆ เรียกว่าวิธี “ແ່ທອດ” มอบสิ่งของที่ “ແ່ທອດ” ไว้ให้คนอื่นๆ แจกจ่ายต่อไป และห้ามเอาถาดเปล่าซ้อนกันเมื่อแจกขนมไปบางส่วนแล้ว ให้รวบรวมขนมต่างๆ ไว้เป็น 2 ถาด แยกให้ฝ่ายเจ้าสาวและเจ้าบ่าว ต่อไปก็แจกหมาก พลู และให้เพื่อนเจ้าบ่าว เจ้าสาวเข้ามาพร้อมกัน ผู้เฒ่าผู้ทำพิธีจะเป็นผู้สั่งสอน บ่าวสาวกัมศีระเศคารพ และบ่าวสาวเอามือ หงายทับมือกัน ผู้เฒ่ากล่าวอำนวยการและหลังน้ำลงที่ฝ่ามือ (เสถียร โกเศศ, 2539 หน้า 105-106)

3. ประเพณีศพ ประเพณีเกี่ยวกับการตายของชาวมอญ มีข้อบัญญัติและข้อห้ามต่างๆ มากมายกว่าประเพณีเนื่องชีวิตอื่นๆ การตายของชาวมอญแบ่งออกเป็นตายดี และตายไม่ดี การตายดีที่ตายในบ้านจะมีการตั้งศพที่โถงกลาง อาบน้ำศพโดยใช้น้ำต้มใบไม้สด อาบน้ำอุ่นแล้วจึงอาบน้ำเย็นชำระล้างร่างกายด้วยมันสดตำกับมะกรูด เมื่ออาบน้ำเสร็จก็แต่งตัวศพ โดยนุ่งโจงกระเบนผ้าขาวเอาชายพกไว้ด้านหลัง เพื่อให้กลับทางกับชายพกของคนเป็น เสื้อก็ใส่กลับหน้าเป็นหลัง หวีผมเสยไปด้านหลัง แล้วหักหวีทิ้ง (การหวีผมไปด้านหลัง และหักหวีทิ้งนี้ประเพณีศพไทยก่อนจะปิดโลงก็ทำเช่นเดียวกัน) เมื่อแต่งตัวเรียบร้อยแล้วนำมาตั้งบนแคร่ไม้ไผ่ หรือเตียงไม้ไผ่ที่คนมอญเรียกว่า “โจ้ง - เนียะ” ที่แปลว่า “เตียงชนะ” คือแคร่ไม้ไผ่สมัยโบราณซึ่งปัจจุบันอาจใช้ไม้อื่นก็ได้ยกเป็นแคร่สูงจากพื้น มีเสา 6 เสา เสาทั้ง 6 ต้นสูงขึ้นไปแบบเสาเตียงโบราณที่ใช้สำหรับกางมุ้ง มีการตกแต่งประดับประดาหัวเสาให้สวยงามด้วยผ้าโปร่ง ดอกไม้ หรือวัสดุอื่นๆ เมื่อนำศพวางบน “โจ้ง - เนียะ” แล้วต้องใช้ไม้ค้ำตรงที่มีโจ้งเนียะ ที่ได้ถูนบ้านเพื่อแสดงเป็นสัญลักษณ์ว่ามีการตั้งศพบนบ้าน (พลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2542)

ศพจะตั้งบนบ้านประมาณ 3 - 7 วัน ปัจจุบันมีการนิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมเหมือนที่วัด แต่ในสมัยอดีตไม่มีการสวดศพ แต่มีการอ่านชาดกหรือพุทธประวัติหรืออื่นๆ ด้วย ทำนองเสนาะภาษามอญ เมื่อนำศพออกจากบ้านจะไม่มีการนำเอาโลงศพเข้ามาในบ้าน ซึ่งในสมัยโบราณให้เลาะฝาบ้านมาทำโลงศพ แต่ปัจจุบันเป็นโลงสำเร็จรูปนำโลงมารอไว้ด้านที่จะเอาศพลง ซึ่งเป็นทิศเหนือหรือทิศตะวันตกเท่านั้น ก่อนเอาศพออกต้องห่อศพด้วยกก แล้ววางบนผ้าขาวมัดเสื่ออีกชั้นหนึ่ง ศพที่ลงจากเรือนจะไม่ลงทางบันได แต่จะทำบันไดใหม่ด้วยต้นกล้วย 2 ต้น ชักศพลงทางแม่บันไดต้นกล้วยซึ่งเสียบลูกบันไดด้วยไม้ไผ่ 4 ชั้น เรียกว่า “กระไดผี” ส่วนประตูบ้านให้เอากิ่งไม้มาปิดหลอกไว้ เมื่อเอาศพไปแล้วก็ถอนบันไดผีทิ้ง

การนำศพออกจากเรือนปัจจุบันพบบ้านหลายหลัง ทำประตูดิเรียมไว้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเลาะฝาเรือน และเมื่อใช้เสร็จแล้วสามารถตอกปิดตายไม้ใช้เป็นประตูอีก ได้กลายเป็นส่วนของฝาบ้าน ไปการนำศพไปวัด จัดเป็นขบวน โดยนำด้วยลูกคนเล็กสุดของผู้ตาย เมื่อมาถึงวัดอาจนำมาสวดอภิธรรมเพิ่มหรือนำไปเก็บไว้ในศาลาหลังเล็กๆ ในเขตป่าช้า ศาลาเก็บศพนี้มีเฉพาะของ

ประเพณีมอญเท่านั้น (ศาลาทรงไทยขนาดเท่ากับโลงศพ) การเก็บศพจะเก็บไว้ตั้งแต่ 100 วันเป็นต้นไป แล้วจึงนำไปเผา เมื่อนำศพออกมาเผา ญาติผู้ตายจะยกศาลาเดิมให้กับวัด หรือรื้อถอนให้กับคนยากจนเอาไปประกอบบ้านอยู่อาศัยต่อไปตามแต่จะศรัทธา

ศพที่เผาเป็นศพที่ทิ้งไว้นานแล้ว ชาวมอญจะนำมาใส่โลงศพที่เรียกว่า “สลาบ็อก” เป็นลักษณะโลงศพแบบพิเศษ ที่มีฝาครอบประดับประดาตกแต่งด้วยกระดาศีและออกแบบอย่างวิจิตรบรรจงในลักษณะทรงปราสาทซ้อนหลายชั้น ก่อนเผาจะทำการสวดอภิธรรมศพ 1 คืน แล้วจึงเผา ในพิธีเผาศพมีการรำผีเพื่อเชิญวิญญาณของคนตายมาถามทุกข์สุข

ในสมัยก่อนไม่มีเมรุเผาศพถาวร ชาวมอญจะมีเชิงตะกอนเป็นแบบเมรุชั่วคราวหรือเมรุลอยเพื่อใช้เผาศพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น โครงไม้ไผ่ประดับด้วยหยวกกล้วย เพื่อทำ “สลาบ็อก” ขึ้นไปไว้บนเชิงตะกอนและเผาไปทั้งสลาบ็อกและตัวเมรุลอยด้วย เมรุลอยและสลาบ็อกส่วนใหญ่จะออกแบบให้กลมกลืนกันและเป็นไปตามฐานะของผู้ตาย และเชิงตะกอนหรือเมรุลอยจะหันหัวไปทางทิศเหนือซึ่งถือเป็นทิศคนตายเท่านั้น

บทที่ 5 ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาเรื่อง **บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี** โดยภาพรวมของการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) ที่นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีวิจัยหรือกระบวนการวิจัยดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการศึกษา โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และการอภิปรายผลปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

- 5.1 แนวคิดในการศึกษาเบื้องต้น
- 5.2 วิธีการวิจัย
- 5.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
- 5.4 แนวประเด็นการสัมภาษณ์และประเด็นการสังเกต
- 5.5 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5.6 การตรวจสอบข้อมูล
- 5.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 แนวคิดในการศึกษาเบื้องต้น

การศึกษาเรื่องบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญในอำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ได้กำหนดแนวคิดเพื่อเป็นกรอบการศึกษาไว้ 4 องค์ประกอบ เพื่อหารูปแบบความสัมพันธ์และความเชื่อมโยง ดังนี้

1. บทบาทวัดและพระสงฆ์ในสังคมชุมชนไทย-มอญ

ศึกษาถึงมุมมองของวัดกับพระสงฆ์และคนในชุมชนอย่างไรรวมถึง มุมมองของชุมชนมองวัดกับพระสงฆ์อย่างไร

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนไทย-มอญ

ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนไทย-มอญ เช่น ความถี่ของการไปวัด เหตุผลของการไปวัด และลักษณะกิจกรรมที่ชุมชนไปทำที่วัด เป็นต้น

3. บทบาทของประเพณีและพิธีกรรมในสังคมชุมชนไทย-มอญและวัด

ประเพณีและพิธีกรรมไทย-มอญ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมานั้น บางอย่างเป็นความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น บางอย่างเป็นความเชื่อเนื่องมาจากหลักปฏิบัติทางศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีและพิธีกรรมในสังคมชุมชนไทย-มอญมากในการสร้างแนวทางการปฏิบัติที่ทำให้เกิด ความรัก ความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนไทย-มอญ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อชุมชน และชี้ให้เห็นว่าชาวไทย-มอญ ให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนา ด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ตั้งแต่โบราณกาล ประเพณีและพิธีกรรมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการอนุรักษ์รักษาให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

5.2 วิธีการวิจัย

5.2.1 แบบสัมภาษณ์

โดยแบบสัมภาษณ์มี 2 ชุด ประกอบไปด้วยชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับสัมภาษณ์ชาวบ้านและกรรมการวัด ในเรื่องบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัดมีจำนวน 10 ข้อ และชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับสัมภาษณ์พระสงฆ์ ในเรื่องบทบาทของวัดและพระสงฆ์ มีจำนวน 10 ข้อ ดังตารางที่ 6 โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 12 คน แยกเป็น 3 วัดคือ วัดเจดีย์ทอง 4 คน วัดศาลาแดงเหนือ 4 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 9 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 รูป วัดศาลาแดงเหนือ 3 รูป วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิมในกลุ่มที่ 3) ดังรูปภาพที่ 26,27,28

จากนั้น ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านการพัฒนา และปรับปรุงจนมีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองกับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 12 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 9 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มวัด 9 รูป รวมทั้งหมด 21 คน 9 รูป ดังรูปภาพที่ 26,27,28

คำถามในแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1,2 ในตารางที่ 6 จะมุ่งประเด็นการสัมภาษณ์ ไปสู่ความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม

5.2.2 การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

โดยการนำแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดของ(กฤตินิ จันทรสินธิมา) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของชาวบ้านกับบทบาทของกรรมการวัด ตามตารางที่ 7 และแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 (มี 2 ส่วน โดยในส่วนแรกนำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดของ(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของวัด ตามตารางที่ 8 กับส่วนที่สอง นำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดของ (พระมหากฤษฎา นันทเพชร) และ (พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ตามตารางที่ 9

แบบสัมภาษณ์	
ชุดที่ 1	ชุดที่ 2
สำหรับสัมภาษณ์ชาวบ้านและกรรมการวัดในเรื่องบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด	สำหรับสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเรื่องบทบาทของวัดและพระสงฆ์
ข้อ 1 หน้าที่ของชาวบ้านและกรรมการวัดที่มีต่อวัดมีอะไรบ้างเพราะเหตุใด ?	ข้อ 1 หน้าที่ของทางวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้านหรือชุมชนมีอะไรบ้างเพราะเหตุใด ?
ข้อ 2 ชาวบ้านและกรรมการวัดช่วยเหลือวัดด้านใดบ่อยที่สุด ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอะไรบ้าง ?	ข้อ 2 วัดและพระสงฆ์มีช่วยเหลือชาวบ้านหรือชุมชนในเรื่องอะไรบ้างเป็นพิเศษ ?
ข้อ 3 ชาวบ้านและกรรมการวัดควร จะสร้าง ปรับปรุง แก้ไข ต่อเติม บูรณะปฏิสังขรณ์หรืออนุรักษ์ พัฒนา อะไรบ้างภายในวัด เพราะอะไร?	ข้อ 3 วัดและพระสงฆ์ควร จะสร้าง ปรับปรุง แก้ไข ต่อเติม บูรณะปฏิสังขรณ์หรืออนุรักษ์ พัฒนา อะไรบ้างภายในวัด ในลำดับขั้นๆ เพราะอะไร?
ข้อ 4 ชาวบ้านและกรรมการวัดกับทางวัดและพระสงฆ์มีการปรึกษาหารือเรื่องใดบ่อยที่สุด และมี ความสำคัญอย่างไรบ้าง ?	ข้อ 4 ทางวัดและพระสงฆ์มีการปรึกษาหารือกับชาวบ้านและกรรมการวัดเรื่องใดบ่อยที่สุด และมีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?
ข้อ 5 ประเพณีวัฒนธรรมมอญกับวัดเรื่องใดบ้างที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?	ข้อ 5 ประเพณีวัฒนธรรมมอญกับวัดเรื่องใดบ้างที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?
ข้อ 6 เอกลักษณ์ของมอญที่สำคัญภายในวัดที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?	ข้อ 6 เอกลักษณ์ของมอญที่สำคัญภายในวัดที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?
ข้อ 7 คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ?	ข้อ 7 คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?
ข้อ 8 คติความเชื่อของมอญที่เชื่อมโยงวัดมีอะไรบ้างที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ?	ข้อ 8 คติความเชื่อของมอญที่เชื่อมโยงวัดมีอะไรบ้างที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?
ข้อ 9 จากแผนที่วัด(ผู้สัมภาษณ์แจก) พื้นที่ไหนไปบ่อยสุด และพื้นที่ไหนไปน้อยสุด ไปทำอะไร เพื่ออะไร?	ข้อ 9 จากแผนที่วัด(ผู้สัมภาษณ์แจก) พื้นที่ไหนไปบ่อยสุด และพื้นที่ไหนไปน้อยสุด ไปทำอะไร เพื่ออะไร?
ข้อ 10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ(เกี่ยวกับบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัดที่มีต่อทางวัดกับพระ)?	ข้อ 10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ(เกี่ยวกับบทบาทของทางวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้านและกรรมการวัด)?

ตารางที่ 5 รายละเอียดแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และชุดที่ 2

1 • ชุดแบบสัมภาษณ์ สำหรับชาวบ้านและกรรมการวัด → มอง → วัดกับพระสงฆ์

A • กลุ่มชาวบ้าน **FOLK GROUPS**

1. ปานจ๋ JD-A1

2. ปานจูน JD-A2

3. นายโชคชัย JD-A3

4. นายปรณี JD-A4

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส JD-B1

2. พระภิกษุ JD-B2

3. พระภิกษุ JD-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

1. จุงจวน JD-C1

2. จุงจอน JD-C2

3. นางสำอาง JD-C3

2 • ชุดแบบสัมภาษณ์ (สำหรับ ทางวัดและพระสงฆ์ → มอง → ชาวบ้านและกรรมการวัด)

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส JD-B1

2. พระภิกษุ JD-B2

3. พระภิกษุ JD-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

วัดเจติยทอง (JD)

รูปภาพที่ 28 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดเจติยทอง

1 • ชุดแบบสัมภาษณ์ สำหรับชาวบ้านและกรรมการวัด → มอง → วัดกับพระสงฆ์

A • กลุ่มชาวบ้าน **FOLK GROUPS**

1. นายอู๋เมือง SD-A1

2. นางจลิ๋ว SD-A2

3. นางพรเพ็ญ SD-A3

4. นายสมร SD-A4

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส SD-B1

2. พระภิกษุ SD-B2

3. พระภิกษุ SD-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

1. นายอู๋เมือง SD-C1

2. นายสมร SD-C2

3. นายวิชัย SD-C3

2 • ชุดแบบสัมภาษณ์ (สำหรับ ทางวัดและพระสงฆ์ → มอง → ชาวบ้านและกรรมการวัด)

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส SD-B1

2. พระภิกษุ SD-B2

3. พระภิกษุ SD-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

วัดศาลาแดงเหนือ (SD)

รูปภาพที่ 29 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดศาลาแดงเหนือ

1 • ชุดแบบสัมภาษณ์ สำหรับชาวบ้านและกรรมการวัด → มอง → วัดกับพระสงฆ์

A • กลุ่มชาวบ้าน **FOLK GROUPS**

1. นางสาวอุษา TK-A1

2. นางสาวทองคำ TK-A2

3. นายณรงค์ TK-A3

4. นายวิชาติ TK-A4

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส TK-B1

2. พระทอง TK-B2

3. พระคุณิ์ TK-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

1. นายพอม TK-C1

2. นายจลลว TK-C2

3. นางทองลัด TK-C3

2 • ชุดแบบสัมภาษณ์ (สำหรับ ทางวัดและพระสงฆ์ → มอง → ชาวบ้านและกรรมการวัด)

B • กลุ่มพระสงฆ์ **CLERGY**

1. เจ้าอาวาส TK-B1

2. พระทอง TK-B2

3. พระคุณิ์ TK-B3

C • กลุ่มกรรมการวัด **TEMPLE COMMITTEE GROUPS**

วัดท้ายเกาะใหญ่ (TK)

รูปภาพที่ 30 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดท้ายเกาะใหญ่

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (บทบาทของชาวบ้านกับบทบาท ของกรรมการวัด)	ผู้การวิเคราะห์ 	กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)
		1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด
		2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค
		3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด
		4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด
		5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์

ตารางที่ 6 รายละเอียดบทบาทชาวบ้านและกรรมการวัดผู้การวิเคราะห์

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ส่วนที่ 1 (บทบาทของวัด)	ผู้การ วิเคราะห์ 	กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
		1.เป็นสถานศึกษา
		2.เป็นสถานสงเคราะห์
		3.เป็นสถานพยาบาล
		4.เป็นที่พักคนเดินทาง
		5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์
		6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล
		7.เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
		8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม
		9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ
		10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม		

ตารางที่ 7 รายละเอียดบทบาทของวัดผู้การวิเคราะห์

<p style="text-align: center;">แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ส่วนที่ 2 (บทบาทของพระสงฆ์)</p>	<p>ผู้การวิเคราะห์</p> 	<p style="text-align: center;">กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระ มหาทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)</p>
		1.บทบาทด้านการศึกษา
		2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม
		3.บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม
		4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท
		5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์
		6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ
		7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
		8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
		9.บทบาทด้านการรักษาโรค

ตารางที่ 8 รายละเอียดบทบาทของพระสงฆ์ผู้การวิเคราะห์

จากนั้นลงสำรวจพื้นที่ ประสานผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บบันทึกข้อมูลอื่นๆ อาทิ สมุดบันทึกกล้องถ่ายภาพเครื่องบันทึกเทป เป็นต้น

5.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจงโดยอาศัยหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) การวิจัยครั้งนี้เลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยการเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 12 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 4 คน วัดศาลาแดงเหนือ 4 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 9 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 รูป วัดศาลาแดงเหนือ 3 รูป วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิมในกลุ่มที่ 3)

5.4 แนวประเด็นการสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่ม

ในการศึกษานี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การศึกษา 3 รูปแบบ ดังนี้

1 การสัมภาษณ์ (Interview) ได้เลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์ กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) โดยมีแนวคำถามในการเข้าไปสัมภาษณ์ตามที่ตั้งไว้ล่วงหน้า (Interview Guide) สำหรับใช้สัมภาษณ์ทุกกลุ่มเป้าหมายที่ได้ระบุไว้แนวคำถามการสัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทั้งนี้คำถามในแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับแนวประเด็นการสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่มเพื่อจะได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ครบถ้วนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยการสัมภาษณ์จะมีประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องบทบาทวัดและพระสงฆ์ในสังคมชุมชนไทย-มอญ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน บทบาทของประเพณีและพิธีกรรมในสังคมชุมชนไทย-มอญและวัด และการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

- เพศ
- อายุ
- การศึกษา
- อาชีพ
- สถานภาพสมรส
- ศาสนา
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- สถานภาพในชุมชน

ส่วนที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

- ความสัมพันธ์มิติสาธารณสุข
- ความสัมพันธ์มิติครอบครัว
- ความสัมพันธ์มิติเศรษฐกิจ
- ความสัมพันธ์มิติการศึกษา
- ความสัมพันธ์มิติความเชื่อ

ส่วนที่ 3 ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน

- รูปแบบวัฒนธรรมชุมชน

- ระบบการผลิต
- ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ
- ระบบความเชื่อ
- ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
- ผลประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะ
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ส่วนที่ 4 การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม

- คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม
- คุณค่าด้านความงาม
- คุณค่าด้านคติความเชื่อ
- คุณค่าด้านประวัติศาสตร์
- คุณค่าด้านจิตใจ
- ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง
- ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอย
- ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ

2 การสังเกต (Observation) โดยอาศัยบทบาทเป็นผู้วิจัยที่เคยเข้าไปในพื้นที่มาก่อน เพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆภายในวัดและชุมชน เพื่อให้ทราบถึงวิถีชีวิตที่เป็นจริงในชุมชนว่าวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใด

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสนทนากลุ่ม คือการสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง

5.5 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในภาคสนามโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1 ขอนหนังสือรับรองการวิจัยที่ออกโดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ยื่นต่อเจ้าอาวาสวัด ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน เพื่อขออนุญาตทำการสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูล

2 สร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทำการแนะนำตัว เพื่อทำความรู้จักและอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในพื้นที่ ตลอดจนการขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูล

3 การเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึกเมื่อผ่านช่วงการสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวได้ระดับหนึ่งแล้วจึงเริ่มทำการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยผ่านการพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นกันเอง

4 รวบรวมข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยนำเสนอผ่านรูปแบบเชิงพรรณนา

5.6 การตรวจสอบข้อมูล

ทำการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเน้นการตรวจสอบไปที่ข้อมูลของบุคคลด้วยคำถามเดียวกันกับหลายๆคน เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ตรวจสอบและดูถึงความแตกต่าง ความสอดคล้องในข้อมูลนั้นๆว่ามีความเที่ยงตรงหรือไม่

5.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ได้นำข้อมูลจากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาจัดเก็บเพื่อทำการวิเคราะห์และแยกแยะองค์ประกอบเพื่อหาความสัมพันธ์ในแต่ละประเด็นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอผ่านรูปแบบเชิงพรรณนา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในพื้นที่ เช่น แยกแยะประเด็นทำการตีความจากข้อมูล
- 2 ทำการวิเคราะห์เงื่อนไขของความสำเร็จในความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน หลังจากการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า แล้วนำมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่
- 3 ทำการวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรค ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเพื่อนำการวิเคราะห์ไปสู่การให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

บทที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของวัดกับวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” ครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ ข้อมูลให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์และความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นภายในวัดและชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ ได้จากการวิเคราะห์ผลมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ หาความหมาย เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ โดยผ่านการนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการพรรณนา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 การวิเคราะห์ บทบาทของ ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด (แต่ละวัด)

ในการวิเคราะห์บทบาทของชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด ได้ทำการ วิเคราะห์ 3 วัดด้วยกันประกอบไปด้วย วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1.1 วัดเจดีย์ทอง

6.1.1.1 บทบาทของชาวบ้าน

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD A1	JD A2	JD A3	JD A4	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด			✓		1
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	✓	✓	✓	4
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	✓	4
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	✓	4
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	✓	4
ผลคะแนนรายบุคคล	4	4	5	4	

ตารางที่ 9 บทบาทชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 10 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD A1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	นำไปปฏิสังขรณ์วัดในด้านต่างๆ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	วัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้าน	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานประชาสัมพันธ์พิธีกรรมต่างๆ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ประชาสัมพันธ์งานบุญต่างๆ	ค

ตารางที่ 11 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A1

จากตารางที่ 11 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า JD-A1 ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักเนื่องจากเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาในการจัดการ (สัมภาษณ์ สุภาวัน ทั้นการ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในตารางที่ 10 ในส่วนข้อที่ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค มีข้อสังเกตว่าจะนำเงินไปปฏิสังขรณ์วัดในด้านต่างๆ เนื่องจากมองว่าศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของชาวบ้านฝั่งภาคลิกจนกลายเป็นจารีตประเพณีหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ของข้อ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งวัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านอยู่แล้ว เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานประชาสัมพันธ์ถึงพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยมอญเช่น โคนจุก บวชนาค แต่งงาน งานศพ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นประชาสัมพันธ์งานบุญต่างๆ เช่นงานทอดกฐินสามัคคี ทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น เช่นทอดกฐินสามัคคี ทอดผ้าป่าสามัคคีซึ่งอยู่ในหมวด (ค)

2. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD A2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภค	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	พิธีปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์	ข

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A2

จากตารางที่ 12 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A2 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด JD-A2 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา (สัมภามณ์ สาคุณ ทันการ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในตารางที่ 10 ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะนำเงินไปใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภคเป็นหลัก และอีกอย่างหนึ่งพระภิกษุสงฆ์มอญห้ามรับเงินและทองจึงเป็นหน้าที่ของญาติโยม ในการดูแลซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและของชุมชนซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานกิจกรรมพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพ โดยยึดตามคัมภีร์“โลกสมุตติ” เป็นข้อปฏิบัติซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ คอยช่วยจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ ช่วงที่พระภิกษุอาพาธซึ่งอยู่ในหมวด (ข)

3. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD A3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เงินบำรุงพระอาพาธ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	บูรณะปฏิสังขรณ์วัด	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธี	ข

ตารางที่ 13 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A3

จากตารางที่ 13 ได้ข้อค้นพบว่า **บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A3** ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด **JD-A3** ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาซึ่งอยู่ในหมวดของ (ก2) ในตารางที่ 10 ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะเน้นเงินบำรุงพระอาพาธเป็นหลัก และอีกอย่างหนึ่งพระภิกษุสงฆ์มอญห้ามรับเงินและทองจึงเป็นหน้าที่ของญาติโยมในการดูแล (สัมภานันท์ โชคชัย สุวรรณรส, 2562) ซึ่งเข้าข่ายในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด จะเน้นการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเป็นหลัก เนื่องจากการรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้วยอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาเช่นวันเข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ คอยช่วยตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธีต่างๆเนื่องจากศรัทธาพระพุทธศาสนาและเคารพพระสงฆ์มากซึ่งอยู่ในหมวด (ข)

4. ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A4

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD A4	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เงินบำรุงพระอาพาธ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	บูรณะปฏิสังขรณ์วัด	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธี	ข

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A4

จากตารางที่ 14 ได้ข้อค้นพบว่า **บทบาทชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A4** ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด **JD-A4** ตอบว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งอยู่ในหมวดของ (ก2) ในตารางที่ 10 ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะนำเงินไปใช้ในการก่อสร้างอาคารเป็นหลัก และอีกอย่างหนึ่งพระภิกษุสงฆ์มอญห้ามรับเงินและทองจึงเป็นหน้าที่ของญาติโยมในการดูแลซึ่งเข้าข่ายในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคาร เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ซึ่งให้ความอบอุ่นใจซึ่งเข้าข่ายในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานกิจกรรมการทำบุญประเพณีเช่นทำบุญเจดีย์มอญ แห่งสังฆะตบซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นช่วยทำความสะอาดบริเวณภายในวัด (สัมภานันท์ ปกรณ์ ทนการ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข)

จากตารางที่ 9 และ 10 สรุปบทบาทของชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A1, JD-A2, JD-A3, JD-A4 ได้ข้อสรุปและข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด ส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐมากกว่าเนื่องจากมีข้อกำหนดที่ชาวบ้านไม่กล้ายุ่งเกี่ยว ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด ทำให้ความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชาวบ้านหรือชุมชนไม่ค่อยเหนียวแน่นนักในข้อนี้ ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ทั้งหมดในตารางที่ 10 ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มอญจับเงินทองไม่ได้ตามพระวินัย พระจับเงิน (หรือทอง) เป็นอาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติเบา ปลงได้) อาบัติข้อนี้ อยู่ในพระปาติโมกข์ พระท่านสวดตรวจทานของท่านให้ถูกต้องครบถ้วน ทุกวันพระ 15 คำ ปัจจุบันก็ยังเหมือนเดิม เพียงแต่ชาวบ้านเน้นการบริจาคในรูปของเงินเป็นหลัก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอยู่ในด้านมิติเศรษฐกิจและมิติความเชื่อเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมดในตารางที่ 11 ในส่วนข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันนักเพราะต้องการรักษาคติความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม ไว้ตามทางพระพุทธศาสนา เพราะการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในด้านมิติคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม มิติความแท้ด้านประโยชน์ใช้สอย มิติคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ มิติทางด้านคติความเชื่อและมิติคุณค่าทางด้านจิตใจ ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมดในตารางที่ 10 ในส่วนข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จุดประสงค์หลักเหมือนเดิมในอดีตและปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นโดยจะสอดแทรกคติความเชื่อ ประเพณีของไทยมอญเข้าไปมากทำให้ชาวบ้านที่นี้ยังคงซึมซับถึงวิถีชีวิต ประเพณีมอญยังคงอยู่ โดยความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนจะอยู่ในรูปของมิติความเชื่อและมิติการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ในตารางที่ 10 ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันนักเพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อไปสู่ภพที่ดีเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า และสืบสานประเพณี ไม่ว่าจะเป็นการตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธีต่างๆ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอยู่ในด้านมิติการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ผลประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะและมิติความเชื่อเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด อธิบายในตารางที่ 10

6.1.1.2 บทบาทของวัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์)

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	JD B1	JD B2	JD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.เป็นสถาน ศึกษา	✓			1
2.เป็นสถานสงเคราะห์	✓		✓	2
3.เป็นสถานพยาบาล				0
4.เป็นที่พักคนเดินทาง				0
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์	✓			1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	✓	✓	3
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท				0
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ				0
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ	✓			1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	7	3	4	

ตารางที่ 15 บทบาทของวัด วัดเจดีย์ทอง

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 16 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	JD B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา	✓	สอนภาษามอญช่วงวันพระ	ค
2.เป็นสถานสงเคราะห์	✓	การเลี้ยงโรงทานชาวบ้านวันพระ	ข
3.เป็นสถานพยาบาล		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์	✓	จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ค
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	งานสงกรานต์	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		เป็นหน้าที่ของสถานีตำรวจ	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	มีโบายานภาษามอญ เจดีย์มอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ	✓	ที่ประชุมหน่วยงานเทศบาล อบต	ข
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	การจัดงานบุญงานกุศล	ค

ตารางที่ 17 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B1

จากตารางที่ 17 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B1 ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา ยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระ โดยสอนการพูดและอ่านมากกว่าการเขียนเนื่องจากเรียนรู้ภาษามอญเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่า (สัมภาษณ์ พระครูโสภณ สุตวัฒน์, 2562) โดยมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชาวบ้านหรือชุมชนในด้านมิติการศึกษา มิติทางด้านรูปแบบวัฒนธรรมชุมชน และมิติความเชื่อเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) อธิบายในตารางที่ 16 ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ โดยมีการเลี้ยงโรงทานชาวบ้านวันพระ เป็นบุญกิริยาวัตถุ การให้รักษาศิล เจริญภาวนา โดยมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงในด้านมิติความเชื่อ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน วัฒนธรรมชุมชน เป็นหลักซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) โดยอธิบายในตารางที่ 16 ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลแล้วทำให้ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชาวบ้านหรือชุมชนในด้านมิติสาธารณสุขลดน้อยลงแต่จะไปเพิ่มในส่วนของมิติความเชื่อ มิติการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) อธิบายในตารางที่ 16 ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พูดถึง ทำให้ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจมากนักในข้อนี้ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในตารางที่ 16 ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ เวลาจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นเช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน

ทำให้เกิดความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนในด้านมิติการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มิติความเชื่อ มิติความสัมพันธ์เชิงเครือญาติเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในตารางที่ 16 ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล เช่นงานสงกรานต์ซึ่งมีประเพณี พิธีกรรม สอดแทรกเยอะซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นหน้าที่ของสถานีตำรวจซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม มีโบนานกายามอญ เจดีย์มอญ เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ เป็นที่ประชุมหน่วยงานเทศบาล อบต ประสานงานกับชาวบ้านได้ง่ายขึ้นเช่นผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (จ) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นการจัดงานบุญงานกุศล อันเนื่องมาจากศาสนาพุทธซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

2. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	JD B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		เป็นหน้าที่ของสถานีอนามัย	ก2
4.เป็นที่พักผ่อนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	งานสงกรานต์	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		หน้าที่ผู้ใหญ่บ้านดูแลลูกบ้าน	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	เจดีย์บรรพบุรุษ เจดีย์มอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	งานมงคลและงานอวมงคล	ค

ตารางที่ 18 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B2

จากตารางที่ 18 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B2 ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา ไม่ได้พูดถึงทำให้เกิดความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจมาก

นักในข้อนี้ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึงทำให้ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจมากนักในข้อนี้ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของสถานอนามัยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ประเพณีสงกรานต์ (ปีจอหัด๊ะห์) คนมอญถือกันว่าเป็นการขึ้นศักราชใหม่ (สัมภษณ์ พระเกษม ชี ตะมาโร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท หน้าที่ผู้ใหญ่บ้านดูแลลูกบ้านซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม เจดียบรรพบุรุษ เจดียมอญ เจดียมอญ เป็นความเชื่อในการบูชาพระเกศาธาตุเจดีย ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นความเชื่อในการบูชาพระเกศาธาตุเจดีย เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

3. วัด (สัมภษณ์พระสงฆ์) วัดเจดีย์ทอง JD-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	JD B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		หน่วยงานราชการเอาไปจัดการ	ก2
2.เป็นสถานสงเคราะห์	✓	การเลี้ยงอาหารชาวบ้านวันพระ	ข
3.เป็นสถานพยาบาล		โรงพยาบาลจัดการแทน	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	สงกรานต์ ตักบาตรน้ำผึ้ง	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		ไม่ได้พูดถึง	ก1
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	โบราณภาษามอญ เจดียมอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		กระทรวงมหาดไทยจัดการแทน	ก2
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	ประเพณีมอญเช่นแห่หงษ์ธงตะขาบ	ค

ตารางที่ 19 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดเจดีย์ทอง JD-B3

จากตารางที่ 19 ได้ข้อค้นพบว่า **บทธา วัดเจดีย์ทอง JD-B3** ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา หน่วยงานราชการเอาไปจัดการ (สัมภาษณ์ พระอภิวัฒน์ ธนงค์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ใน ส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ การเลี้ยงอาหารชาวบ้านวันพระเป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่โบราณ ซึ่ง อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล โรงพยาบาลจัดการแทน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะ สังสรรค์ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล สงกรานต์ ตัก บาตรน้ำผึ้ง ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อ พิพาท ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม โบราณภาษา มอญ เจดีย์มอญ บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุ เก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหาร ประเทศ กระทรวงมหาดไทยจัดการแทน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบ พิธีกรรม ทางประเพณีมอญเช่นแห่งสังฆะตบาค คติทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

จากตารางที่ 15 และ 16 สรุปบทธา วัด(สัมภาษณ์พระสงฆ์) **JD-B1, JD-B2, JD-B3 วัด เจดีย์ทอง** ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา JD-B1บอกว่าวัดยังเป็นที่สอนภาษามอญ ช่วงวันพระ โดยสอนเน้นการพูดและอ่านมากกว่าการเขียนซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน JD-B2 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ JD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ JD-B1 กล่าวว่าวัดยังมีการเลี้ยงโรงทานชาวบ้านวันพระซึ่งเป็น วัฒนธรรมมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน JD-B2 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ JD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ซึ่งเป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่โบราณ ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล JD-B1, B2, B3 กล่าวว่าทำหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง JD-B1, B2, B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ JD-B1 กล่าวว่า เน้นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักเช่นงานศพ งานบวช งานแต่งงาน โดยสอดแทรก พิธีกรรมความเป็นมอญเข้าไปด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน JD-B2, B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ใน ข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ทั้ง JD-B1, B2, B3 เน้นงานสงกรานต์ โดยมีประเพณี พิธีกรรม มอญ สอดแทรกเยอะ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท ทั้ง JD-B1, B2, กล่าวสอดคล้องกันว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ส่วน JD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อ ที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้ง JD-B1, B2, B3 กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องมีโบราณภาษามอญ เจดีย์มอญรวมถึงเจดีย์บรรพบุรุษซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ

ไม่ได้พูดถึงทั้งJD-B1,B2,B3กล่าวสอดคล้องกันอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ JD-B1กล่าวว่าเป็นที่ประชุมหน่วยงานเทศบาล อบตซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนJD-B2ไม่ได้ตอบอะไรในหมวดหมู่ (ก1) และJD-B3ตอบว่ากระทรวงมหาดไทยจัดการแทนซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม ทั้งJD-B1,B2,B3กล่าวว่ามีการจัดงานบุญงานกุศล งานมงคลและงานอวมงคล และทางประเพณีมอญเช่นแห่หงส์ธงตะขาบ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

6.1.1.3 บทบาทของพระสงฆ์

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากฤษฎา นันทเพรช) และ (พระมหา ทนงชัย บูรณพิสุทธิ)	JD B1	JD B2	JD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓			1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	✓	✓	3
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	✓	✓	3
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท				0
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓		✓	2
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	✓	✓	3
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม				
9.บทบาทด้านการรักษาโรค				
ผลคะแนนรายบุคคล	6	4	5	

ตารางที่ 20 บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว โดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้ง ไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็น ไทยมอญ

ตารางที่ 21 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	JD B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓	ศึกษานักธรรม บาติและภาษามอญ	ก
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10	ข
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน	ข
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญ	ก
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2

ตารางที่ 22 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1

จากตารางที่ 23 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ศึกษานักธรรม บาติและภาษามอญเพื่อสอนชาวบ้านและบุคคลทั่วไปอยู่ในหมวดหมู่ (ก) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เนื่องจากทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน (สัมภษณ์ พระครูโสภณ สุตวัฒน์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมโดยยึดหลัก "ถือศีลต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ" อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งเป็นหน้าที่ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ เช่นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนาเพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสังสาร การทำนิพพานให้แจ้งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

2. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	JD B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	การถือศีล227ข้อสำหรับพระ	ข
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เจ้าหน้าที่รัฐจัดการ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ	ค
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		แพทย์เป็นคนจัดการ	ก2

ตารางที่ 23 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2

จากตารางที่ 23 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึงอะไรมากนัก ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม จะเน้นการปฏิบัติถือศีล 227 ข้อ ของพระสงฆ์ และการให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 ซึ่งสามารถเป็นเกาะป้องกันภัย อันตรายได้ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม เน้นการเทศนา การทำวัตรสวดมนต์ และการให้ชาวบ้านสวดมนต์เข้า เย็น ซึ่งจะทำให้เกิดบุญกุญแจคือที่ตั้งแห่งการทำบุญ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐจัดการ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ไม่ได้พูดถึง อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ เน้นการวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ และการนั่งสมาธิสำหรับชาวบ้าน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เน้นการปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ ซึ่งเป็นการรักษาองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญไว้ (สัมภานันท์ พระเกษม ชีตะมาโร, 2562) อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึง อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค แพทย์เป็นคนจัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

3. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากฤษณา นันทเพรช) และ (พระมหา ทนงชัย บุรณพิสุทธิ)	JD B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1. บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	การถือศีล227ข้อสำหรับพระ	ข
3. บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม	✓	การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์	ข
4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ	ก2
5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	การเลี้ยงอาหารชาวบ้าน	ข
6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ	ข
7. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ	ค
8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9. บทบาทด้านการรักษาโรค		แพทย์เป็นคนจัดการ	ก2

ตารางที่ 24 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3

จากตารางที่ 24 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม อบรมชาวบ้านถือศีล 5 (สิกขาบท 5) เรื่องบุญและบาป พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม การเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเียน เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน (สัมภายณ์ พระอภิวัตต์ ธนงค์, 2562) อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ การเลี้ยงอาหารชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านอิ่มท้อง เป็นการแสดงออกถึงมิตรภาพและสร้างความไว้นื้อเชื่อใจต่อกัน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ วิปัสสนากรรมฐาน ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง และเพื่อมุ่งนิพพานอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นมอญไว้ อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของแพทย์เป็นผู้จัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

จากตารางที่ 20 และ 21 สรุปบทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง (JD-B1, JD-B2, JD-B3) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่าในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา JD-B1 บอกว่ามีการศึกษานักธรรม บาลีและภาษาอมฤเพื่อสอนชาวบ้านและบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่

ในหมวดหมู่(ค) ส่วนJD-B2,B3ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม JD-B1เน้นให้ชาวบ้านถือศีล5,8,10ซึ่งทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ส่วนJD-B2เน้นการถือศีล227ข้อสำหรับพระให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เป็นสิริมงคล แก่ชีวิตคนอยู่ในหมวดหมู่B และJD-B3เน้นอบรมชาวบ้านถือศีล5(สิกขาบท 5) เรื่องบุญและบาป พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอยู่ในหมวดหมู่ (ข) เช่นกัน ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม JD-B1บอกว่า การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมโดยยึดคติที่ว่า"ถือศีลต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ" อยู่ในหมวด (ข) ส่วนJD-B2เน้นการเทศนา การทำวัตรสวดมนต์ ให้ชาวบ้านสวดมนต์เข้า เย็น ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และJD-B3 เน้นการเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน อยู่ในหมวด (ข) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท JD-B1บอกว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการและJD-B2,B3บอกเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ JD-B1มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งเป็นหน้าที่ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) และJD-B2ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วนJD-B3 "ไม่ได้พูดถึง" ซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ JD-B1เน้นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา เพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสังสาร การทำนิพพานให้แจ้งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนJD-B2 เน้นวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ นั่งสมาธิสำหรับชาวบ้านอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และJD-B3 เน้นวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความหลุดพ้นอย่างแท้จริง และเพื่อมุ่งนิพพาน หมวดหมู่(ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทั้งJD-B1,B2,B3 กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญการปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้ง JD-B1,B2,B3ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค ทั้งJD-B1,B2,B3 บอกเป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลหมอ หน่วยงานของรัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

6.1.1.4 บทบาทกรรมการวัด

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทน์สนธิมา)	JD C1	JD C2	JD C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด				0
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	✓	✓	3
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	3
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	3
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	4	4	4	

ตารางที่ 25 บทบาทกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 26 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD C1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	รายได้จากการมาทำบุญไหว้พระ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	บูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ วิหาร	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ทำพิธีแห่หงส์ ธงตะขาบ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การปฏิบัติงานศาสนพิธี ตั้งโต๊ะหมู่บูชา	ข

ตารางที่ 27 บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1

จากตารางที่ 27 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า JD-C1 ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักเนื่องจากเป็นหน้าที่ของกรมศาสนาในการจัดการ (สัมภาษณ์ จวน ปานแก้ว, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ซึ่งรายได้มาจากการมาทำบุญไหว้พระ เนื่องจากพระไม่เชี่ยวชาญการเบิกจ่ายเงินของวัด จึงทำให้กรรมการวัดเข้ามาช่วยดูแลซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการบูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ วิหาร เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องทำพิธีแห่หงส์ ธงตะขาบ เพราะเป็นประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิตของชาวมอญซึ่งซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานศาสนพิธี ตั้งโต๊ะหมู่บูชา เพื่อเป็นสิริมงคล แก่ชีวิตตน และ บริวาร ซึ่งอยู่ในหมวด (ข)

2. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD C2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	รายได้จากงานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ซ่อมแซมอุโบสถ์ เจดีย์ กุฏิสงฆ์	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	กิจกรรมสงกรานต์	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	เบิกจ่ายเงินศาสนสมบัติ	ข

ตารางที่ 28 บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2

จากตารางที่ 28 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า JD-C2กล่าวถึงว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาในการจัดการ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ซึ่งรายได้มาจากงานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน เพราะชาวไทยมอญปรารถนาจะนิพพาน (สัมภามณ์ สวัสดิ์ สุวรรณรส, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการซ่อมแซมอุโบสถ์ เจดีย์ กุฏิสงฆ์ เพราะอยากจะได้บุญด้านมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องกิจกรรมสงกรานต์ เนื่องจากเป็นการสืบสานวัฒนธรรมมอญ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นทางด้านการเก็บรักษาเบิกจ่ายเงินศาสนสมบัติ เพื่อความสะดวกสบายของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

3. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD C3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ค่าน้ำ ค่าไฟ และ ค่าขยะ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	บูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ วิหาร	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	กิจกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษา	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ	ข

ตารางที่ 29 บทบาท กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3

จากตารางที่ 29 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า JD-C3 ไม่ได้พูดถึงในเรื่องนี้ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก1) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค กล่าวถึงค่าน้ำ ค่าไฟ และ ค่าขยะเพราะจะนำเงินไปเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนสถานซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการบูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ วิหาร เพื่อบำรุงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ยั่งยืน (สัมภรณ์ อ่ำภา มะเพ็ญ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องกิจกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษา เพื่อแสดงถึงวัฒนธรรมอัตลักษณ์ที่ติดตัวมากับชาวมอญซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ เพราะบุญกุศลจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงามซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

จากตารางที่ 25 และ 26 สรุปบทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง (JD-C1, JD-C2, JD-C3) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด JD-C1,C2 มองว่าเป็นหน้าที่ของกรมศาสนามากกว่าเนื่องจากมีข้อกำหนดในการจัดการอยู่แล้ว ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ก2) ส่วน JD-C3 ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้เลย ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ทั้ง JD-C1,C2,C3 กล่าวถึงเกี่ยวกับรายได้เช่นจากการมาทำบุญไหว้พระ รายได้จากงานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน รวมถึงค่าน้ำ ค่าไฟ และ ค่าขยะซึ่งให้เหตุผลว่าเช่นพระไม่เชี่ยวชาญการเบิกจ่ายเงินของวัดรวมถึงชาวไทยมอญ (กรรมการวัด) ประรณานจะนิพพานและเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนสถานซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้ง JD-C1,C2,C3 กล่าวถึงคล้ายๆกันในเรื่องบูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ เจดีย์ กุฏิสงฆ์และอื่นๆ โดยมีเหตุผลทางด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมรวมถึงการได้บุญด้านมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ และเพื่อบำรุงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ยั่งยืนซึ่งอยู่ในหมวด(ข)ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ทั้ง JD-C1,C2,C3 กล่าวถึงคล้ายๆกันเช่นการทำพิธีแห่หงส์ ชงตะขาบ กิจกรรมสงกรานต์และกิจกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งทุกกิจกรรมจะเชื่อมโยงความเป็นมอญสอดแทรกเข้าไปมากเช่นอาหาร การแต่งกาย ภาษามอญเป็นต้นซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ทั้ง JD-C1,C2,C3 กล่าวถึงในด้านการปฏิบัติงานศาสนพิธี เช่นตั้งโต๊ะหมู่บูชาและในเรื่องเก็บรักษาเบิกจ่ายเงินศาสนสมบัติรวมถึงการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ เพราะบุญกุศลจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงาม ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

6.1.2 วัดศาลาแดงเหนือ

6.1.2.1 บทบาทของชาวบ้าน

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD A1	SD A2	SD A3	SD A4	ผลคะแนน รายข้อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด					0
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	✓	✓	✓	4
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	✓	4
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	✓	4
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	✓	4
ผลคะแนนรายบุคคล	4	4	4	4	

ตารางที่ 30 บทบาทชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความ เป็นไทยมอญ

ตารางที่ 31 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD A1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เป็นค่าใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	เป็นศูนย์กลางของชุมชนต้องคอยดูแล	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	จัดอาสน์สงฆ์ในงานสวดพระอภิธรรม	ข

ตารางที่ 32 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดง SD-A1

จากตารางที่ 32 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า SD-A1 ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักเนื่องจากเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ (สัมภาษณ์ ขวัญเมือง ใจชอบ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค นั้นเป็นค่าใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภคต่างๆเนื่องจากเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนต้องคอยดูแลเพราะเป็นสถานที่ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานงานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นจัดอาสาสมัครในงานสวดพระอภิธรรมเป็นพุทธมามกะรับใช้พระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

2. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทน์สนธิมา)	SD A2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เจ้าอาวาสอายุมากไม่มีเวลาดูแล	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	เป็นการสืบทอดศาสนาพุทธทางหนึ่ง	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	การทำบุญประเพณีสงกรานต์	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ทำหน้าที่รับ-จ่ายเงินแทนพระ	ข

ตารางที่ 33 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A2

จากตารางที่34 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A2 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด SD-A2 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา (สัมภาษณ์ เฉลียว เรืองเพชร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของA2 ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ซึ่งเจ้าอาวาสอายุมากไม่มีเวลาดูแล ทางชาวบ้านจึงมาช่วยเพื่อความโปร่งใสด้านรายรับรายจ่ายซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการสืบทอดศาสนาพุทธทางหนึ่งและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานกิจกรรมพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพ โดยยึดตามคัมภีร์“โลกสมุตติ” เป็นข้อปฏิบัติซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ทำหน้าที่รับ-จ่ายเงินแทนพระ เพื่อความโปร่งใสสร้างความสศรัทธาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

3. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD A3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เพื่อการก่อสร้างอาคาร และปฏิสังขรณ์วัด	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ด้านการบูรณปฏิสังขรณ์วัด อาคาร	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	การทำบุญประเพณีแห่งรัชชตะชาบ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์	ข

ตารางที่ 34 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A3

จากตารางที่ 34 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A3 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด SD-A3 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะเน้นเพื่อการก่อสร้างอาคาร และปฏิสังขรณ์วัดเป็นการเสริมดวงชะตาชีวิตให้มีความสุขซึ่งเข้าข่ายอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด จะเน้นด้านการบูรณปฏิสังขรณ์วัด อาคารเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นการทำบุญประเพณีแห่งรัชชตะชาบเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาของพระพุทธเจ้า (สัมภามณ์ พรเพ็ญ ใจชอบ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์เพราะจะได้บุญกุศลด้านอายุ วรรณะ สุขะ พละซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

4. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A4

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD A4	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เพื่อบูรณะวัดและค่าน้ำค่าไฟฟ้า	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	การอนุรักษ์ บูรณปฏิสังขรณ์อาคารต่างๆ	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ทางพระพุทธศาสนาตักบาตรน้ำผึ้ง	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระ	ข

ตารางที่ 35 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A4

จากตารางที่ 35 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A4 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด SD-A4 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา (สัมภาษณ์ สมร เรืองเพชร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค เน้นเพื่อบูรณะวัดและค่าน้ำค่าไฟฟ้าซึ่งจะทำให้ชีวิตอุดมสมบูรณ์ สุขภาพแข็งแรง ซึ่งเข้าข่ายในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการอนุรักษ์ บูรณปฏิสังขรณ์อาคารต่างๆเพราะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเข้าข่ายอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานทางพระพุทธศาสนาเช่นตักบาตรน้ำผึ้ง ถือเป็นการสืบสานวัฒนธรรมชาวมอญด้วย ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระเป็นการธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติและศาสนาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

จากตารางที่ 30 และ 31 สรุปบทบาทของชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ (SD-A1, SD-A2, SD-A3, SD-A4) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด SD-A1,A2,A3,A4 ส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของ กรมการศาสนา ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอดซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ทั้ง SD-A1,A2,A3,A4 ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มอญจับเงินทองไม่ได้ตามพระวินัย พระจับเงิน (หรือทอง) เป็นอาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติเบา ปลงได้) อาบัติข้อนี้ อยู่ในพระปาติโมกข์ พระท่านสวดตรวจทานของท่านให้ถูกต้องครบถ้วน ทุกวันพระ 15 คำ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ การก่อสร้างอาคาร และปฏิสังขรณ์วัด บูรณะวัดและค่าน้ำค่าไฟฟ้า ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้ง SD-A1,A2,A3,A4 ยังให้ความสำคัญทางด้านนี้อยู่เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของชุมชนจำต้องคอยดูแลเป็นการสืบทอดศาสนาพุทธทางหนึ่งและยังป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วยรวมถึงเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ(ข)ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ทั้ง SD-A1,A2,A3,A4 ยังให้ความสำคัญทางด้านนี้อยู่ จุดประสงค์หลักเหมือนเดิมในอดีตและปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น โดยจะสอดแทรกคติ ความเชื่อ ประเพณีของไทยมอญเข้าไปมากทำให้ชาวบ้านที่นี้ยังคงซึมซับถึงวิถีชีวิต ประเพณีมอญยังคงอยู่ เช่นงานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษาแห่ธงธงตะขาบและตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ทั้ง SD-A1,A2,A3,A4 ยังให้ความสำคัญทางด้านนี้อยู่ ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนักเพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อไปสู่ภพที่ดี เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าเช่นกิจกรรมจัดอาสน์สงฆ์ในงานสวดพระอภิธรรมการทำหน้าที่

รับ-จ่ายเงินแทนพระ การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ การปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระ เป็นต้น
ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ทั้งหมด

6.1.2.2 บทบาทของวัด

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	SD	SD	SD	ผลคะแนน รายชื่อ
	B1	B2	B3	
1.เป็นสถาน ศึกษา	✓			1
2.เป็นสถานสงเคราะห์	✓			1
3.เป็นสถานพยาบาล				0
4.เป็นที่พักคนเดินทาง	✓			1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์				0
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	✓	✓	3
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท				0
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ				0
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ				0
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	6	3	3	

ตารางที่ 36 บทบาทของวัด วัดศาลาแดงเหนือ

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความ เป็นไทยมอญ

ตารางที่ 37 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	SD B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา	✓	การศึกษารายวันพระ	ค
2.เป็นสถานสงเคราะห์	✓	ให้ผู้สูงอายุสวดมนต์ภาซามอญตอนเย็น	ค
3.เป็นสถานพยาบาล		เป็นหน้าทึงของโรงพยาบาล	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง	✓	ที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมารวมงานที่วัด	ข
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		ไม่ได้พูดถึง	ก1
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	พิพิธภัณฑ์ ไบลานมอญ เจดีย์มอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	บังสกุลอัฐิปู่ตายาย	ค

ตารางที่ 38 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1

จากตารางที่ 38 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของวัด(สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1 จากข้อค้นพบในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา ยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระ โดยเน้นการพูด การสนทนาเป็นหลักซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ โดยให้ผู้สูงอายุใช้พื้นที่ศาลาการเปรียญทำกิจกรรมสวดมนต์ภาษามอญช่วงตอนเย็น (สัมภรณ์ พระครูปฐมธรรมาธิราช, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าทึงของโรงพยาบาล อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง โดยเป็นที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมารวมงานที่วัด เช่น งานบวช งานศพ งานสงกรานต์ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ B ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล เช่นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์เป็นการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม มีพิพิธภัณฑ์ ไบลานมอญ เจดีย์มอญเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลาง

การบริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บังสุกุลอัฐิปู่ตาชายเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ อยู่ในหมวดหมู่ (ค)

2. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	SD B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		หน้าที่ของสถานเอนามัยชุมชน	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	งานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	เจดีย์มอญ หนังส้อมมอญ ไบลานมอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	งานบวช งานศพ สรงน้ำพระ	ค

ตารางที่ 39 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2

จากตารางที่ 39 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของวัด(สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2 ในข้อ1 เป็นสถานศึกษา ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล ควรเป็นหน้าที่ของสถานเอนามัยชุมชนซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล งานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษาเป็นการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมมอญ (สัมภรณ์ พระนริน ถาวโร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม เจดีย์มอญ หนังส้อมมอญ ไบลานมอญเพื่อระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลาง

การบริหารประเทศ ไม่ได้พุดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม งานบวช งานศพ สรงน้ำพระเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

3. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	SD B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ	ก2
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พุดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พุดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พุดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	สงกรานต์ ตักบาตรน้ำผึ้ง	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		เป็นหน้าที่ของตำรวจ	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	หินกรองน้ำโบราณ พิพิธภัณฑ์	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พุดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พุดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	โกนจุก แห่งส์ รัชตะชาบ งานศพ	ค

ตารางที่ 40 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3

จากตารางที่ 40 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของวัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3 จากข้อค้นพบในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ (สัมภรณ์ พระแมน จกวโร, 2562) อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ ไม่ได้พุดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พุดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พุดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล สงกรานต์ ตักบาตรน้ำผึ้ง เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า การขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นหน้าที่ของตำรวจอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม หินกรองน้ำโบราณ พิพิธภัณฑ์อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พุดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการ

บริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม โคนจุก แห่ง หงส์ ฆะตะขาบ งานศพเพื่อสืบสานประเพณีของชาวมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

จากตารางที่ 36 และ 37 สรุปบทบาทวัด วัดศาลาแดงเหนือ (SD-B1, SD-B2, SD-B3,) ได้ ข้อค้นพบว่าในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา SD-B1บอกว่าวัดยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระโดยสอน เน้นการพูดและอ่านมากกว่าการเขียนซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ใน หมวดหมู่ (ค) ส่วนSD-B2ไม่ได้ตอบอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และSD-B3บอกว่าเป็นหน้าที่ของ กระทรวงศึกษาธิการซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ SD-B1 กล่าวว่าวัด ให้ผู้สูงอายุสวดมนต์ภาษามอญตอนเย็นเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งเป็นวัฒนธรรม มอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วนSD-B2อยู่ในหมวดหมู่A1และSD-B3อยู่ ในหมวดหมู่(ก1)เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล SD-B1,B2,B3 กล่าวว่าเป็นที่ของ ภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง SD-B1บอกว่าเป็นที่พักชาวบ้านต่าง ถิ่นมาร่วมงานที่วัดเช่นงานบวช งานศพ งานสงกรานต์ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนSD-B2,B3ไม่ได้ พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ SD-B1,B2,B3 ไม่ได้พูดถึงอยู่ ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ทั้งSD-B1,B2,B3เน้นประเพณีดักบาตร น้ำผึ้ง สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และบูชาพระพุทธเจ้า การขึ้นปีใหม่ของชาวมอญด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้ เกือบข้อพิพาท SD-B1ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วนSD-B2,B3กล่าวสอดคล้องกันว่าเป็น หน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งSD-B1,B2,B3 กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องมีพิพิธภัณฑ์ โบราณมอญ เจดีย์มอญ หินกรอน้ำโบราณ เพื่อสืบสาน มรดกทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อ ที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงทั้งSD-B1,B2,B3กล่าวสอดคล้องกันอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ SD-B1ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วน SD-B2ไม่ได้ตอบอะไรเช่นกันซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) และSD-B3อยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ ประกอบพิธีกรรม ทั้ง SD-B1,B2,B3 กล่าวถึงบั้งสุกุลอัฐิปู่ย่าตายาย งานบวช สรงน้ำพระ โคนจุก แห่งหงส์ ฆะตะขาบ งานศพซึ่งทั้งหมดเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ทั้งหมด

6.1.2.3 บทบาทของพระสงฆ์

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	SD B1	SD B2	SD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓			1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	✓	✓	3
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	✓	✓	3
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท				0
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	✓		2
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	✓	✓	3
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม				
9.บทบาทด้านการรักษาโรค				
ผลคะแนนรายบุคคล	6	5	4	

ตารางที่ 41 บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว โดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 42 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนงชัย บูรณพิสุทธิ)	SD B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓	ศึกษานักธรรม บาลีและภาษามอญ	ก
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10	ข
3.บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม	✓	การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน	ข
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การสงวนรักษาใบลานมอญ เจดีย์มอญ	ก
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2

ตารางที่ 43 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1

จากตารางที่ 43 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ศึกษานักธรรม บาลีและภาษามอญเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและภาษามอญ (สัมภามณี พระครูปฐมธรรมาราช, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นกิเลสซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม โดยการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการอยู่ในหมวดA2 ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อตอบแทนชาวบ้าน เป็นนโยบายของทางวัดซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ เช่นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนาเพื่อให้พ้นทุกข์ เข้าถึงมรรค ผลนิพพานอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การสงวนรักษาใบลานมอญ เจดีย์มอญเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่A1 ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

2. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	SD B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1. บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	การถือศีล 227 ข้อ	ข
3. บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์	ข
4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ	ก2
5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน	ข
6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐาน	ข
7. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ	ค
8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9. บทบาทด้านการรักษาโรค		แพทย์เป็นคนจัดการ	ก2

ตารางที่ 44 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2

จากตารางที่ 44 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2 จากข้อค้นพบในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึงอะไรซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม การถือศีล 227 ข้อสำหรับพระเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ และเป็นข้อห้ามของพระ (สัมภษณฺ์ พระนริน ถาวโร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์ เป็นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาลอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ก 2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนเป็นนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ข้อ 6 อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ วิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ ปลดเปลื้องกิเลสหรือความทุกข์ต่างๆอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆเพื่อบูชาและระลึกถึงพระพุทธเจ้า อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึง อยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค แพทย์เป็นคนจัดการ อยู่ในหมวด (ก2)

3. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	SD B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	อบรมชาวบ้านถือศีล5	ข
3.บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม	✓	การเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐาน	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ	ค
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ	ก2

ตารางที่ 45 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3

จากตารางที่ 45 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3 จากข้อค้นพบในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม อบรมชาวบ้านถือศีล5 เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัทซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม การเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น เป็นความเคารพบูชาพระรัตนตรัย อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ วิปัสสนากรรมฐาน ช่วยบรรเทา และบำบัดโรคทางใจต่างๆ (สัมภษณ์ พระแมน จกวโร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่B ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญ อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

จากตารางที่ 41 และ42 สรุปบทบาทของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ (SD-B1, SD-B2, SD-B3,) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่าในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา SD-B1บอกว่าการศึกษานักธรรม บาลี และภาษามอญเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและภาษามอญซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วนSD-B2,B3ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ A1 ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม SD-B1เน้นให้ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นกิเลส ส่วนSD-B2เน้นการถือศีล 227 ข้อสำหรับพระเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ข้อห้ามของพระ อยู่ในหมวดหมู่ (ข) และSD-B3 เน้นอบรมชาวบ้านถือศีล5ซึ่งเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัทอยู่ในหมวดหมู่ (ข) เช่นกัน ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม SD-B1บอกว่าการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในหมวด (ข) ส่วนSD-B2 เน้นการเทศนา การทำวัตรสวดมนต์เน้นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาล อยู่ในหมวดหมู่B และSD-B3 เน้นการเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น เป็นความเคารพบูชาพระรัตนตรัยอยู่ในหมวด (ข) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท SD-B1 บอกว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการและSD-B2,B3บอกเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ SD-B1 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อตอบแทนชาวบ้าน และเป็นนโยบายของทางวัดซึ่งอยู่ในหมวด(ข) และ SD-B2 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน โดยเน้นนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ข้อ 6 ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ ส่วนSD-B3ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ SD-B1เน้นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา เพื่อให้พ้นทุกข์ เข้าถึงมรรค ผล นิพพานอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนSD-B2 เน้นวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระซึ่งเป็นการปลดปล่อยกิเลสหรือความทุกข์ต่างๆอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และSD-B3เน้นวิปัสสนากรรมฐานเพื่อช่วยบรรเทา และบำบัด โรคทางใจต่างๆ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทั้ง SD-B1,B2,B3กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญการปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้ รวมถึงเพื่อบูชาและระลึกถึงพระพุทธเจ้าอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้ง SD-B1,B2,B3ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค ทั้งSD-B1,B2,B3 บอกเป็นหน้าที่ของ โรงพยาบาล หมอ หน่วยงานของรัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

6.1.2.4 บทบาทกรรมการวัด

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD C1	SD C2	SD C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	✓	✓	3
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	✓	✓	3
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	3
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	3
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	5	5	5	

ตารางที่ 46 บทบาทกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว โดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 47 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD C1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเอนกประสงค์	ข
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ทำบัญชีสำหรับเงินบริจาค	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	การบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานประชาสัมพันธ์ต่างๆ การจัดทอดกฐิน	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การเตรียมการปฏิบัติงานศาสนพิธีต่างๆ	ข

ตารางที่ 48 บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1

จากตารางที่ 48 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า SD-C1 เน้นการใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเอนกประสงค์ เพื่อจัดพิธีทางศาสนาเช่นงานศพ สงกรานต์ (สัมภายณ์ อนุวัฒน์ ใจชอบ, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค โดยทำบัญชีสำหรับเงินบริจาค มาจากชาวบ้านที่มาไหว้พระทำบุญ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องงานประชาสัมพันธ์ต่างๆ การจัดทอดกฐิน เพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมมอญ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการเตรียมการปฏิบัติงานศาสนพิธีต่างๆ เป็นศาสนพิธีกร เพื่อสืบสานศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

2. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	SD C2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1. ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	จัดสรรพื้นที่สร้างพิพิธภัณฑสถานและอื่นๆ	ข
2. ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เงินบริจาคเพื่อบูรณะวัด	ข
3. ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด	ข
4. ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ที่จัดงานตามเทศกาลของชุมชน	ค
5. ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ประสานงานในงานศาสนพิธี	ข

ตารางที่ 49 บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2

จากตารางที่ 49 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า SD-C2 กล่าวถึงว่าเป็นการจัดสรรพื้นที่สร้างพิพิธภัณฑสถานและอื่นๆเช่น โรงจอดรถ ศาลาริมน้ำ สวนหย่อม (สัมภายณ์ มณฑล โพธิ์เงิน, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ซึ่งรายได้มาจากงานเงินบริจาคเพื่อบูรณะวัด ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 ของมนุษย์ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด ทำให้มีความเป็นระเบียบ สะอาดตา สะอาดใจซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องที่จัดงาน

ตามเทศกาลของชุมชน เพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมชาวมอญมอญ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นทางด้านประสานงานในงานศาสนพิธี โดยเป็นพิธีกรผู้ช่วยในการตั้งโต๊ะหมู่บูชาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

3. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กลยุทธ์สันธิมา)	SD C3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	จัดสรรพื้นที่สร้างอาคารสถานที่	ข
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	นำรายได้ในการก่อสร้างอาคาร	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	บำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคาร	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานสงกรานต์ แห่งสั ธงตะขาบ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ	ข

ตารางที่ 50 บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3

จากตารางที่ 50 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า SD-C3 ได้เน้นเรื่องการจัดสรรพื้นที่สร้างอาคารสถานที่ เช่นการสร้างห้องน้ำ-ส้วม สาธารณะ (สัมภาน์ วิชัย เรื่องสว่าง, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค กล่าวถึงการนำรายได้ในการก่อสร้างอาคาร เป็นการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคาร เป็นการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องงานสงกรานต์ แห่งสั ธงตะขาบ สืบสานเอกลักษณ์ประเพณีชาวมอญ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการการตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพเป็นการสืบสานประเพณีด้านศาสนพิธีซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

จากตารางที่ 46 และ 47 สรุปบทบาทกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ (SD-C1, SD-C2, SD-C3,) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด SD-C1,C2,C3มองว่าใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเอนกประสงค์โดยมีกิจกรรมทางด้านจัดสรรพื้นที่สร้างพิพิธภัณฑ์และอื่นๆ เช่นโรงจอดรถ ศาลาริมน้ำ สวนหย่อม หรือแม้กระทั่งเพื่อจัดพิธีทางศาสนาเช่นงานศพ สงกรานต์ ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ทั้ง SD-C1,C2,C3 กล่าวถึงเกี่ยวกับรายได้ทำบัญชีสำหรับเงินบริจาคและเงินบริจาคเพื่อบุรณะวัด ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของ

วัด ทั้ง SD-C1,C2,C3 กล่าวถึงคล้ายๆกันในเรื่องการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่ มีการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคารกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด ทั้งหมดนี้ก็เพื่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้รวมถึงให้มีความเป็นระเบียบ สะอาดตาสะอาดใจในบริเวณพื้นที่วัดด้วยซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ทั้ง SD-C1,C2,C3 กล่าวถึงคล้ายๆกันโดยเน้นด้านงานประชาสัมพันธ์ต่างๆการจัดทอดกฐิน รวมถึงงานตามเทศกาลของชุมชน เช่นงานสงกรานต์ แห่หงส์ ชงตะขาบถือเป็นการเพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมมอญและสืบสานเอกลักษณ์ประเพณีชาวมอญด้วย ซึ่งอยู่ในหมวด(ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ทั้ง SD-C1,C2,C3 กล่าวถึงในด้านการเตรียมการปฏิบัติงานศาสนพิธีต่างๆรวมถึงประสานงานในงานศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

6.1.3 วัดท้ายเกาะใหญ่

6.1.3.1 บทบาทของชาวบ้าน

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทน์สนธิมา)	TK A1	TK A2	TK A3	TK A4	ผลคะแนน รายข้อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด					0
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	✓			2
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	✓	4
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	✓	4
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	✓	4
ผลคะแนนรายบุคคล	4	4	3	3	

ตารางที่ 51 บทบาทชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 52 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK A1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐ	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	นำไปปฏิสังขรณ์วัดในด้านต่างๆ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	การบูรณปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหาร กุฏิพระ	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานสงกรานต์ แห่หงส์ ธงตะขาบ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การดูแลภัตตาหารและน้ำปานะ	ข

ตารางที่ 53 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1

จากตารางที่ 53 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า TK-A1 ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักเนื่องจากเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (สัมภาษณ์ อูษา บัณฑิต, 2562) ในการจัดการ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค นั้นจะนำเงิน ไปปฏิสังขรณ์วัดในด้านต่างๆ เป็นการอนุรักษ์และทำนุบำรุงศาสนสถานด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการบูรณปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหาร กุฏิพระ เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และชุมชน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานสงกรานต์ แห่หงส์ ธงตะขาบ เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญ อยู่ในหมวดหมู่ของ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการดูแลภัตตาหารและน้ำปานะพระสงฆ์ และยังได้บุญเป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้าด้วย ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

2. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK A2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐ	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภค ค่าขยะ	ข
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ดูแลความสะอาดพื้นที่ในอาคารและนอก	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานประชาสัมพันธ์ต่างๆการทอดผ้าป่า	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์	ข

ตารางที่ 54 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2

จากตารางที่ 54 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2 ข้อค้นพบในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด TK-A2 ตอบว่าเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (สัมภาษณ์ ทองคำ พลอยแมง, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภค ค่าขยะ เพื่อความอยู่รอดและสืบสานศาสนาพุทธ ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ดูแลความสะอาดพื้นที่ในอาคารและนอกอาคาร เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานประชาสัมพันธ์ต่างๆการทอดผ้าป่า รวมถึงวันสงกรานต์ด้วยเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีชาวมอญ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK A3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐ	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมพระอุโบสถ หอไตร	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ประเพณีสงกรานต์ แห่งส์ ธงตะขาบ	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ทำความสะอาดกุฏิพระ หอสวดมนต์	ข

ตารางที่ 55 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3

จากตารางที่ 55 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด TK-A3 ตอบว่าเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐมากกว่า (สัมภาษณ์ ณรงค์ เตมีศิลป์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค TK-A3 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนามากกว่าด้วยเช่นกัน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ(ก2) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด จะเน้นปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมพระอุโบสถ หอไตร ถือว่าเป็นการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานประเพณีสงกรานต์ แห่งสั ชงตะขาบ เพราะเป็นการรักษาประเพณีและพิธีกรรมของมอญ ด้วย ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ โดยคอยทำความสะอาดกุฏิพระ หอสวดมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคล และเจริญรุ่งเรือง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK A4	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค		เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา	ก2
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ตรวจตรารักษาโบราณสถานและวัตถุ	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานประเพณีสงกรานต์	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การเตรียมการก่อนปฏิบัติงานศาสนพิธี	ข

ตารางที่ 56 การวิเคราะห์ บทบาทชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4

จากตารางที่ 57 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด TK-A4 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา (สัมภาษณ์ อภิชาติ สุวรรณทรัพย์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดของ(ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ซึ่งเข้าข่ายอยู่ในหมวด (ก2) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการตรวจตรารักษาโบราณสถานและ โบราณวัตถุ รวมถึงดูแลความปลอดภัย ภายในวัดเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเข้าข่ายอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานงานประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นการทำบุญใหญ่ และขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นช่วยการเตรียมการก่อนปฏิบัติงานศาสนพิธี เช่นการปูลาดสถานที่ตั้ง โต๊ะหมู่บูชาซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข)

จากตารางที่ 51 และ 52 สรุปบทบาทของชาวบ้าน(TK-A1, TK-A2, TK-A3, TK-A4) วัดท้ายเกาะใหญ่ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด ส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา มากกว่า ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอดซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค จะนำไปปฏิสังขรณ์วัดในด้านต่างๆ และใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภค ค่าขยะโดยมีคติความเชื่อที่ว่าเป็นการอนุรักษ์และทำนุบำรุงศาสนสถานและเพื่อความอยู่รอดและสืบสานศาสนาพุทธโดยเป็นคำตอบของTK-1,2 ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ส่วนTK-3,4 ตอบว่าเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ทั้งหมด ในข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยเน้นการบูรณปฏิสังขรณ์โบสถ์ วิหาร กุฏิพระดูแลความสะอาดพื้นที่ในอาคารและนอก เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ชุมชนและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จุดประสงค์หลักคืองานสงกรานต์ แห่หงส์ ชงตะขาบ การทอดผ้าป่าโดยจะสอดแทรกคติ ความเชื่อ ประเพณีของไทยมอญเข้าไปมากทำให้ชาวบ้านที่นี้ยังคงซึมซับถึงวิถีชีวิต ประเพณีมอญยังคงอยู่ เช่นการแต่งกาย การทำอาหารมาวัด ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ทั้งหมด ในข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ การดูแลภัตตาหารและน้ำปานะ การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ ทำความสะอาดกุฏิพระ หอสวดมนต์ การเตรียมการก่อนปฏิบัติงานศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

6.1.3.2 บทบาทของวัด

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	TK	TK	TK	ผลคะแนน รายชื่อ
	B1	B2	B3	
1.เป็นสถาน ศึกษา	✓			1
2.เป็นสถานสงเคราะห์				0
3.เป็นสถานพยาบาล				0
4.เป็นที่พักคนเดินทาง	✓			1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์				0
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	✓	✓	3
7.เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท				0
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ				0
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ				0
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	5	3	3	

ตารางที่ 57 บทบาทของวัด วัดท้ายเกาะใหญ่

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 58 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	TK B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา	✓	การศึกษาภาษามอญในวันพระ	ค
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง	✓	ที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมาร่วมงานที่วัด	ข
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์	✓	ให้ผู้สูงอายุสวดมนต์ภาษามอญตอนเย็น	ค
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		ไม่ได้พูดถึง	ก1
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	พิพิธภัณฑ์ โบราณมอญ เจดีย์มอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	บั้งสุกุลอัฐิปู่ย่าตายาย	ค

ตารางที่ 59 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1

จากตารางที่ 59 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1 ในข้อ1เป็นสถานศึกษา ยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระ โดยเน้นการพูด การสนทนาเป็นหลัก (สัมภรณ์พระครูปลัดประมวล จารุวรรณ โน, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในส่วนข้อ2เป็นสถานสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่3เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่4เป็นที่พักคนเดินทาง โดยเป็นที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมาร่วมงานที่วัด เช่นงานบวช งานศพ งานสงกรานต์ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่5เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ให้ผู้สูงอายุมาสวดมนต์ภาษามอญตอนเย็นอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่6เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล เช่นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์เป็นการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่8เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม มีพิพิธภัณฑ์ โบราณมอญ เจดีย์มอญเพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ในข้อที่9เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่10เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่11เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บั้งสุกุลอัฐิปู่ย่าตายายเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ อยู่ในหมวดหมู่ (ค)

2. วัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย)	TK B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		หน้าที่ของสถานีอนามัยชุมชน	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	งานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา	ค
7.เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	เจดีย์มอญ หนังสือนมอญ ไบลานมอญ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	งานบวช งานศพ สรงน้ำพระ	ค

ตารางที่ 60 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2

จากตารางที่ 60 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2 ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา ไม่ได้พูดถึงอะไร ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ โดยไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยชุมชน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง โดยไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล งานสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษาเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมมอญ (สัมภาษณ์พระครูบาทอง อโศโก, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม เจดีย์มอญ หนังสือนมอญ ไบลานมอญเพื่อระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม งานบวช งานศพ สรงน้ำพระเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

3. วัด (สัมภรณ์พระสงฆ์) วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	TK B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.เป็นสถานศึกษา		เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ	ก2
2.เป็นสถานสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.เป็นสถานพยาบาล		หน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2
4.เป็นที่พักคนเดินทาง		ไม่ได้พูดถึง	ก1
5.เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	สงกรานต์ ตักบาตรน้ำผึ้ง	ค
7.เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท		เป็นหน้าที่ของตำรวจ	ก2
8.เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	หินกรองน้ำโบราณ พิพิธภัณฑ	ค
9.เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
10.เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ		ไม่ได้พูดถึง	ก1
11.เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	โกนจุก แห่งส์ ธงตะขาบ งานศพ	ค

ตารางที่ 61 การวิเคราะห์บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3

จากตารางที่ 61 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3 ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ (สัมภรณ์ พระครูบาดุสิต ชุตินฺธโร, 2562) อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล สงกรานต์ ตักบาตรน้ำผึ้ง เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า การขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ ในข้อที่ 7 เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นหน้าที่ของตำรวจอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม หินกรองน้ำโบราณ พิพิธภัณฑอนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมอญ ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม โกนจุก แห่งส์ ธงตะขาบ งานศพเพื่อสืบสานประเพณีของชาวมอญอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

จากตารางที่ 57 และ 58 สรุปบทบาทของวัด (TK-B1, TK-B2, TK-B3,) วัดท้ายเกาะใหญ่ ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา TK-B1 บอกว่าวัดยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระ โดยสอนเน้นการพูดและอ่านมากกว่าการเขียนซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วนTK-B2ไม่ได้ตอบอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และTK-B3 บอกว่าเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ TK-B1 กล่าวว่าวัดให้ชาวบ้านทำกิจกรรมสวดมนต์ภาษามอญตอนเย็นเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งเป็นวัฒนธรรมมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วนTK-B2อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และTK-B3อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล TK-B1,B2,B3 กล่าวว่า เป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง TK-B1บอกว่าเป็นที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมาร่วมงานที่วัดเช่นงานบวช งานศพ งานสงกรานต์ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนTK-B2,B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ TK-B1,B2,B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ทั้งTK-B1,B2,B3 เน้นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบูชาพระพุทธเจ้า การขึ้นปีใหม่ของชาวมอญด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท TK-B1 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วนTK-B2,B3 กล่าวว่าสอดคล้องกันว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้ง TK-B1,B2,B3 กล่าวว่าสอดคล้องกันในเรื่องมีพิพิธภัณฑ์ โบราณมอญ เจดีย์มอญ หินกรองน้ำโบราณ เพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่ได้พูดถึงทั้งTK-B1,B2,B3 กล่าวว่าสอดคล้องกันอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ TK-B1 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วนTK-B2ไม่ได้ตอบอะไรเช่นกันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และTK-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม ทั้ง TK-B1,B2,B3 กล่าวถึงบั้งสุกุลอัฐิปู่ย่าตายาย งานบวช สรงน้ำพระ โคนจุก แห่หงส์ ธงตะขาบ งานศพซึ่งทั้งหมดเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ทั้งหมด

6.1.3.3 บทบาทของพระสงฆ์

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	TK B1	TK B2	TK B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓			1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	✓	✓	3
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	✓	✓	3
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท				0
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	✓		2
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	✓	✓	3
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	✓	✓	3
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม				
9.บทบาทด้านการรักษาโรค				
ผลคะแนนรายบุคคล	6	5	4	

ตารางที่ 62 บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว โดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้ง ไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาทโดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 63 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	TK B1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา	✓	ศึกษานักธรรม บาลีและภาษามอญ	ก
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10	ข
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน	ข
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	นั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การสงวนรักษาใบลานมอญ เจดีย์มอญ	ก
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล	ก2

ตารางที่ 64 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1

จากตารางที่ 65 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ศึกษานักธรรม บาลี และภาษามอญ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและภาษามอญ (สัมภามณั พระครูปลัดประมวล จารุวรรณ โน, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ให้ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นกิเลส ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม โดยการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการ ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อตอบแทนชาวบ้าน เป็นนโยบายของทางวัด ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ เช่นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนาเพื่อให้พ้นทุกข์ เข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การสงวนรักษาใบ ลานมอญ เจดีย์มอญเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของโรงพยาบาลซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

2. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	TK B2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1. บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	การถือศีล 227 ข้อ	ข
3. บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม	✓	การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์	ข
4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการ	ก2
5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน	ข
6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐาน	ข
7. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ	ค
8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9. บทบาทด้านการรักษาโรค		แพทย์เป็นคนจัดการ	ก2

ตารางที่ 65 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2

จากตารางที่ 65 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึงอะไร ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม การถือศีล 227 ข้อสำหรับพระเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ และเป็นข้อห้ามของพระ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม การเทศนา การทำวัตรสวดมนต์ เป็นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาลอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เจ้าหน้าที่ของรัฐจัดการซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนเป็นนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ข้อ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ วิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ ปลดเปลื้องกิเลสหรือความทุกข์ต่างๆ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ เพื่อบูชาและระลึกถึงพระพุทธเจ้า (สัมภามณี พระครูบาทอง อโศโก, 2562) อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึง อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค แพทย์เป็นคนจัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

3. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหา ทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ)	TK B3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.บทบาทด้านการศึกษา		ไม่ได้พูดถึง	ก1
2.บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	อบรมชาวบ้านถือศีล5	ข
3.บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	การเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็น	ข
4.บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ	ก2
5.บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์		ไม่ได้พูดถึง	ก1
6.บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	วิปัสสนากรรมฐาน	ข
7.บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ	ค
8.บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ไม่ได้พูดถึง	ก1
9.บทบาทด้านการรักษาโรค		เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ	ก2

ตารางที่ 66 การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3

จากตารางที่ 66 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B3 ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม อบรมชาวบ้านถือศีล 5 เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม การเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็น เป็นความเคารพบูชาพระรัตนตรัย อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐจัดการ อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ วิปัสสนากรรมฐาน ช่วยบรรเทา และบำบัดโรคทางใจต่างๆ (สัมภษณ์ พระครูบาดุสิต ชุตินธโร, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญ อยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

จากตารางที่ 62 และ 63 สรุปบทบาทของพระสงฆ์ (TK-B1, TK-B2, TK-B3,) วัดท้ายเกาะใหญ่ ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา TK-B1 บอกว่ามีศึกษานักธรรม บาลี และภาษามอญ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและภาษามอญ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน TK-B2, B3

ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม TK-B1 เน้นให้ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นกิเลส ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่(ข) ส่วนTK-B2 เน้นการถือศีล 227 ข้อสำหรับพระเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ข้อห้ามของพระ อยู่ในหมวดหมู่(ข) และTK-B3 เน้นอบรมชาวบ้านถือศีล5ซึ่งเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัทอยู่ในหมวดหมู่(ข) เช่นกัน ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม TK-B1 บอกว่าการเทศน์แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในหมวด (ข) ส่วนTK-B2 เน้นการเทศนา การทำวัตรสวดมนต์ เน้นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาล อยู่ในหมวดหมู่ (ข) และTK-B3 เน้นการเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น เป็นความเคารพบูชาพระรัตนตรัยอยู่ในหมวด (ข) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท TK-B1 บอกว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการอยู่ในหมวด(ก2) และTK-B2,B3 บอกเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ TK-B1 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อตอบแทนชาวบ้าน และเป็นนโยบายของทางวัดซึ่งอยู่ในหมวด (ข) และTK-B2 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน โดยเน้นนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ข้อ 6 ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนTK-B3 ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ TK-B1 เน้นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา เพื่อให้พ้นทุกข์ เข้าถึงมรรค ผล นิพพานอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วนTK-B2 เน้นวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระซึ่งเป็นการปลดปล่อยกิเลสหรือความทุกข์ต่างๆอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และTK-B3 เน้นวิปัสสนากรรมฐานเพื่อช่วยบรรเทา และบำบัดโรคทางใจต่างๆ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทั้งTK-B1,B2,B3 กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญ การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้ รวมถึงเพื่อบูชาและระลึกถึงพระพุทธเจ้าอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งTK-B1,B2,B3 ไม่ได้พูดถึง อยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค ทั้งTK-B1,B2,B3 บอกเป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล แพทย์ หน่วยงานของรัฐ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

6.1.3.4 บทบาทกรรมการวัด

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK C1	TK C2	TK C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		✓		1
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค		✓		1
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	✓	✓	3
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	✓	✓	3
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	✓	✓	3
ผลคะแนนรายบุคคล	5	5	5	

ตารางที่ 67 บทบาทกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่

หมวดหมู่	รายการอธิบาย
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....
(ก1)	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิใครรับหน้าที่นั้นไป
(ก2)	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ
ค	มีบทบาท โดยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นไทยมอญ

ตารางที่ 68 รายละเอียดหมวดหมู่ความเป็นไทย-มอญและไทย-พุทธ

1. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C1

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK C1	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	การทำนุบำรุงอาคารสิ่งปลูกสร้าง	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่นสงกรานต์	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การรับและส่งพระเพื่อปฏิบัติกิจสงฆ์	ข

ตารางที่ 69 บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C1

จากตารางที่ 69 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C1 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า TK-C1 กล่าวว่าเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา (สัมภาษณ์ พยอม สุวรรณทรัพย์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยการทำนุบำรุงอาคารสิ่งปลูกสร้าง ตามแนวทางการอนุรักษ์ คงคุณค่ามรดกชาติ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องงานประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่น สงกรานต์มีการแห่ธงชัยธงตะขาบวัฒนธรรมมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เพื่อความใกล้ชิดกับชาวบ้านละชุมชน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

2. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C2

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK C2	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1. ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	เพื่อให้การดำเนินงานมีความเรียบร้อย	ข
2. ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	เพื่อประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ	ข
3. ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง	ข
4. ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	จัดงานตามเทศกาลของชุมชน	ค
5. ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธี	ข

ตารางที่ 70 บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C2

จากตารางที่ 70 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C2 ข้อค้นพบในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า TK-C2 กล่าวถึงว่าเพื่อให้การดำเนินงานมีความเรียบร้อย ซึ่งงานกิจของสงฆ์มากอยู่แล้ว ช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ข) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค เพื่อประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ในการหารายได้เพื่อบูรณะวัดซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป (สัมภาษณ์ ฉลวย พวงกาหลง, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นเรื่องจัดงานตามเทศกาลของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ประเพณีชาวไทยมอญ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์

เน้นตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธี เพื่อสืบสานพิธีสงฆ์ รัฐพิธีและพิธีการทั่วไป ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

3. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง TK-C3

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	TK C3	เหตุผลทางความคิด	หมวดหมู่
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		เป็นหน้าที่ของกรรมการศาสนา	ก2
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค		ไม่ได้พูดถึง	ก1
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรม	ข
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	งานรักษาความปลอดภัย งานสงกรานต์	ค
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	การตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ	ข

ตารางที่ 71 บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C3

จากตารางที่ 71 ได้ข้อค้นพบว่า บทบาท กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C3 ในข้อที่ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด พบว่า TK-C3 ได้กล่าวว่าเป็นหน้าที่ของกรรมการศาสนา (สัมภาษณ์ ทองหล่อ ราพิชรา, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ (ก2) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ไม่ได้พูดถึงหรือกล่าวถึง ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรม เป็นการต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะเน้นงานรักษาความปลอดภัย งานสงกรานต์ ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เน้นการตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข)

จากตารางที่ 67 และ 68 สรุปบทบาทของกรรมการวัด (TK-C1, TK-C2, TK-C3) ของวัดท้ายเกาะใหญ่ ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด TK-C1 ได้กล่าวว่าเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา ส่วนTK-C2ให้เหตุผลว่าเพื่อให้การดำเนินงานมีความเรียบร้อย ซึ่งงานกิจของสงฆ์มากอยู่แล้ว เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระ สุดท้ายTK-C3 มองว่าเป็นหน้าที่ของกรรมการศาสนาซึ่งทั้งหมดอยู่ในหมวด (ก2),(ข),(ก2) ตามลำดับทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค TK-C1 ไม่ได้กล่าวถึง ส่วนTK-C2ให้เหตุผลว่าเพื่อประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ในการหารายได้เพื่อบูรณะวัด ส่วนTK-C3ไม่ได้พูดถึงซึ่งทั้งหมดอยู่ในหมวด (ก1),

(ข),(ก1) ตามลำดับทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด TK-C1 ได้กล่าวว่าเป็นการทำนุบำรุงอาคารสิ่งปลูกสร้าง ตามแนวทางการอนุรักษ์ คงคุณค่ามรดกชาติ ส่วนTK-C2ให้เหตุผลว่าซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง สืบสานศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป และTK-C3มองว่าเพื่อซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม เป็นการต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดอยู่ในหมวด (ข),(ข),(ข) ตามลำดับทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เน้นงานประชาสัมพันธ์ต่างๆเช่น สงกรานต์ มีการแห่ธงสังฆตะขาบวัฒนธรรมมอญ ส่วนTK-C2ให้เหตุผล ด้านจัดงานตามเทศกาลของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีชาวไทยมอญ และTK-C3มองด้านงานรักษาความปลอดภัย งานสงกรานต์ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานและวัตถุ แห่ธงสังฆตะขาบ ซึ่งทั้งTK-C1,C2,C3 อยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ TK-C1 ได้เน้นการรับและส่งพระเพื่อปฏิบัติกิจสงฆ์เพื่อความใกล้ชิดกับชาวบ้านละชุมชน ส่วน TK-C2ให้เหตุผลว่าตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธีเพื่อสืบสานพิธีสงฆ์ รัฐพิธีและพิธีการทั่วไป สุดท้ายTK-C3 เน้นการตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมศาสนพิธีซึ่งทั้งหมดอยู่ในหมวด (ข),(ข),(ข) ตามลำดับทั้งหมด

6.2 การวิเคราะห์ เปรียบเทียบบทบาทชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมการวัด (รวม 3วัด)

การวิเคราะห์ในข้อนี้เป็นการเปรียบเทียบทั้ง 3 วัดประกอบไปด้วย ชาวบ้าน 3 วัด พระสงฆ์ 3 วัด และกรรมการวัด 3 วัด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.2.1 การเปรียบเทียบ บทบาทชาวบ้าน 3วัด

ตาม, กรอบความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) (ภฤตินิ จันทร์สนธิมา, 2560)	วัดเจดีย์ทอง JD				วัดศาลาแดงเหนือ SD				วัดท้ายเกาะใหญ่ TK								
	กลุ่มชาวบ้าน				กลุ่มชาวบ้าน				กลุ่มชาวบ้าน								
	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4					
บทบาทของชาวบ้าน																	
1	ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด			*	1				0				0	1			
2	ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	*	*		2	10	
3	ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	12
4	คอยช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	12
5	ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	*	*	*	*	4	12
		4	4	5	4	4	4	4	5	4	4	3	3				

รูปภาพที่ 31 การเปรียบเทียบบทบาทชาวบ้าน 3วัด

ลำดับ ที่	ข้อที่	คะแนน	รายการ
1	3	12	ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด
	4	12	ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด
	5	12	ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์
2	2	10	ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด
3	1	1	ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค

ตารางที่ 72 แสดงลำดับ คะแนน บทบาทชาวบ้าน 3 วัด

จากรูปภาพที่ 30 และตารางที่ 72 สรุปการเปรียบเทียบบทบาทชาวบ้าน 3 วัดได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ และวัดท้ายเกาะใหญ่ ให้ความสำคัญกับข้อ 3 การร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ 4 การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ 5 การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เป็นลำดับที่ 1 ในตารางที่ 73 เนื่องจากวัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน ถึงแม้ว่าการจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ตาม ซึ่งในข้อ 3 การร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการดูแล บูรณปฏิสังขรณ์วัด การบำรุงรักษาและการซ่อมแซมอาคารซึ่งก็เป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งด้วยไม่ว่าจะเป็น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งวัดศาลาแดงเหนือ และที่วัดท้ายเกาะใหญ่มีพิพิธภัณฑ์ความเป็นมอญด้วย รวมไปถึงการสืบทอดศาสนาพุทธทางหนึ่งด้วย ในส่วนข้อ 4 การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมมอญมากเช่น การ โคนจุก บวชนาค แต่งงาน งานศพซึ่งพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพยังยึดตามคัมภีร์”โลกสมุตติ”เป็นข้อปฏิบัติ รวมถึงประเพณีสงกรานต์ (ป็จอะห์ตะห์) เป็นเทศกาลสำคัญประจำปีของชาวมอญ จะมีการทำบุญเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬารในทุกหมู่บ้านของชุมชนคนมอญ เทศกาลนี้ใช้ระยะเวลาหลายวันและยังมีพิธีการทำบุญกลางบ้านด้วย โดยเฉพาะประเพณีแห่ธงชัย ชงตะขาบซึ่งเป็นการสืบสานประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญและยังมีกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเช่นเข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งจะมีวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมด้วยเช่น ตักบาตรน้ำผึ้ง ในส่วนข้อ 5 การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ชาวบ้านทั้ง 3 วัดให้ความสำคัญในเรื่องการจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ในช่วงพระภิกษุอาพาธ การตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธีต่างๆ อันเนื่องมาจากการศรัทธาพระพุทธศาสนาและการเคารพพระสงฆ์ รวมไปถึงช่วยทำความสะอาดบริเวณภายในวัด โดยมีคติและความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในภพภูมิสวรรค์

6.2.2 การเปรียบเทียบ บทบาทวัด 3วัด (สัมภรณ์กลุ่มพระสงฆ์)

ตาม.. ทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)		วัดเจติยทัตถ				วัดศาลาแดงเหนือ				วัดท้ายเกาะใหญ่				
		JD				SD				TK				
บทบาทของวัด		B1	B2	B3		B1	B2	B3		B1	B2	B3		
1	เป็นสถานศึกษา	★			1	★			1	★			1	3
2	เป็นสถานสงเคราะห์	★		★	2	★			1				0	3
3	เป็นสถานพยาบาล				0				0				0	0
4	เป็นที่พักผ่อนเดินทาง				0	★			1	★			1	2
5	เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์	★			1				0	★			1	2
6	เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
7	เป็นที่ไกลเก็บขยะทิ้ง				0				0				0	0
8	เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
9	เป็นคลังวัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ				0				0				0	0
10	เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ	★			1				0				0	1
11	เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
		7	3	4		6	3	3		6	3	3		

รูปภาพที่ 32 การเปรียบเทียบบทบาทวัด 3วัด (สัมภรณ์กลุ่มพระสงฆ์)

ลำดับ ที่	ข้อที่	คะแนน	รายการ
1	6	9	เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล
	8	9	เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม
	11	9	เป็นที่ประกอบพิธีกรรม
2	1	3	เป็นสถานศึกษา
	2	3	เป็นสถานสงเคราะห์
3	4	2	เป็นที่พักผ่อนเดินทาง
	5	2	เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์
4	10	1	เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ
5	3	0	เป็นสถานพยาบาล
	7	0	เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท
	9	0	เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ

ตารางที่ 73 ระดับคะแนน บทบาทวัด 3 วัด (สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์)

จากรูปภาพที่ 31 และตารางที่ 73 สรุปการเปรียบเทียบ บทบาทวัด ทั้ง 3 วัด ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า บทบาทวัดของ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ และวัดท้ายเกาะใหญ่ ให้ความสำคัญกับข้อ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ข้อ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นลำดับที่ 1 ในตารางที่ 73 เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเช่นงานเข้าพรรษา ออกพรรษา ก็จะมีประเพณีของชาวมอญสอดแทรกเข้าไปด้วยเช่นการตักบาตรน้ำผึ้ง และยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีการของชาวบ้านด้วยเช่นประเพณีงานสงกรานต์ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งในงานนี้จะมีประเพณี พิธีกรรม สอดแทรกเข้ามาเยอะมากเช่นการทำบุญกลางบ้าน การละเล่นทะเลียมอญรวมไปถึงการแต่งกายของชาวมอญด้วยซึ่งการแต่งกายของชาวมอญเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไทยมอญ ทำให้ชาวบ้านมีความผูกพันกับวัดค่อนข้างมาก และในวัดยังเป็นสถานที่รวมโบราณสถานและโบราณวัตถุของเก่าแก่อีกด้วยเช่น เจดีย์มอญในแต่ละวัด ซึ่งมีความเชื่อในการบูชาพระเกศาธาตุเจดีย์ พระพุทธรูปหยกขาวในแต่ละวัด โบราณมอญในแต่ละวัดซึ่งจะบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเอาไว้ เป็นต้น จึงทำให้สถานที่วัดมีความผูกพันกับชาวบ้านและชุมชนไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ จึงทำให้สถานที่วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน ชาว

ไทยเชื้อสายมอญจึงเลือกเป็นอันดับแรก ส่วนลำดับที่ 2 ที่ชาวบ้านเลือกคือข้อ 1 เป็นสถานศึกษา เพราะยังมีการสนทนาภาษามอญกันอยู่โดยเฉพาะวันพระจะมีการสวดภาษามอญเนื่องจากพระยังใช้ภาษามอญกันอยู่ยกเว้นวัดท้ายเกาะใหญ่เจ้าอาวาสไม่สามารถสวดภาษามอญได้แต่มีชาวบ้านสวดภาษามอญแทนเจ้าอาวาส ข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ ซึ่งทุกวัดก็มีการจัดโรงทานให้กับชาวบ้านในช่วงวันพระเป็นประจำ หรือแม้กระทั่งช่วง Covid-19 ก็มีการจัดโรงทานให้กับชาวบ้านด้วย ส่วนลำดับที่ 3 นั้นคือข้อ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง ซึ่งบางวัด ก็จัดที่พักให้ชาวบ้านต่างถิ่นที่มาร่วมงานที่วัด ในเทศกาลต่างๆเช่นสงกรานต์ เป็นต้น ข้อ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ ซึ่งในข้อนี้ จะใช้ช่วงเวลาการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเป็นตัวเชื่อมในการให้ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ที่วัด หรือแม้กระทั่งที่วัดศาลาแดงเหนือก็ใช้สถานที่วัดเป็นที่สวดมอญภาษามอญทุกวันในช่วงเวลาบ่าย 3 โมง เป็นต้น

6.2.3 การเปรียบเทียบ บทบาทพระสงฆ์ 3 วัด

ตาม ทฤษฎีของ (พระมหากฤษญา นันทเพรช, 2540) , (พระมหาทนต์ชัย บูรณพิสุทธิ, 2545)		วัดเจติยาคูหาญ				วัดศาลาแดงเหนือ				วัดท้ายเกาะใหญ่				
		JD				SD				TK				
		กลุ่มพระสงฆ์				กลุ่มพระสงฆ์				กลุ่มพระสงฆ์				
		B1	B2	B3		B1	B2	B3		B1	B2	B3		
บทบาทของพระสงฆ์														
1	บทบาทด้านการศึกษา	★			1	★			1	★			1	3
2	บทบาทด้านกิจกรรมทางจริยธรรม	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
3	บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
4	บทบาทด้านการพัฒนาชนบท				0				0				0	0
5	บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	★		★	2	★	★		2	★	★		2	6
6	บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
7	บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	★	★	★	3	★	★	★	3	★	★	★	3	9
8	บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม				0				0				0	0
9	บทบาทด้านการรักษาโรค				0				0				0	0
		6	5	5		6	5	4		7	5	4		

รูปภาพที่ 33 การเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ 3 วัด

ลำดับ ที่	ข้อที่	คะแนน	รายการ
1	2	9	บทธาบทด้านการอบรมทางจริยธรรม
	3	9	บทธาบทด้านการเผยแผ่ธรรม
	6	9	บทธาบทด้านการพัฒนาจิตใจ
	7	9	บทธาบทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
2	5	6	บทธาบทด้านสังคมสงเคราะห์
3	1	3	บทธาบทด้านการศึกษา
4	4	0	บทธาบทด้านการพัฒนาชนบท
	8	0	บทธาบทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
	9	0	บทธาบทด้านการรักษาโรค

ตารางที่ 74 ระดับคะแนน บทธาบทพระสงฆ์ 3 วัด

จากรูปภาพที่ 32 และตารางที่ 74 สรุปการเปรียบเทียบบทธาบทของพระสงฆ์ ทั้ง 3 วัด ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า บทธาบทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ และวัดท้ายเกาะใหญ่ ให้ความสำคัญกับข้อ 2 บทธาบทด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยมีการอบรมให้ชาวบ้านถือศีล 5, 8, 10 ตามลำดับซึ่งมีผลทางจิตความเชื่อเรื่องบุญและบาป ซึ่งพบในคัมภีร์พระพุทธศาสนาด้วย โดยเฉพาะในช่วงของวันพระเพราะจะทำให้ชาวบ้านอายุยืน ปราศจากโรคภัยเข้ามาเบียดเบียน หรือแม้กระทั่งในส่วนของพระสงฆ์เองก็ยังคงถือศีล 227 ข้อด้วยเช่นกันซึ่งเป็นการปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ข้อ 3 บทธาบทด้านการเผยแผ่ธรรม โดยเป็นการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม โดยมีความเชื่อที่ว่า การถือศีลต้องพระไทย การวินัยต้องพระมอญ รวมไปถึงการสวดมนต์ทำวัตรเช้าและเย็น และชวนชาวบ้านมาสวดด้วยซึ่งเป็นบุญกิริยาด้วย ข้อ 6 บทธาบทด้านการพัฒนาจิตใจ โดยเน้นไปในทางนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา ซึ่งเป็นการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร การทำนิพพานให้แจ้ง ซึ่งการวิปัสสนากรรมฐานนั้นสำหรับพระสงฆ์ ส่วนการนั่งสมาธิเน้นสำหรับชาวบ้าน ข้อ 7 บทธาบทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นไปที่โบราณสถานและ โบราณวัตถุเช่น เจดีย์มอญมีการปฏิสังขรณ์เพื่อรักษาองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญไว้ และโบราณมอญก็เช่นเดียวกันเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวมอญเพราะในโบราณมอญนั้นได้เขียนรายละเอียดต่างๆไว้เกี่ยวกับการบันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการตัวหนังสือลงบนใบของต้นลานที่ตัดแต่งตามขนาดเดียวกัน แล้วเจาะรูร้อยหูด้วยสายสนองมัดรวมกันเป็นผูก นิยมเรียกว่า “คัมภีร์ใบลาน” ที่เรียกว่า

ลำดับ ที่	ข้อที่	คะแนน	รายการ
1	3	9	ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด
	4	9	ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด
	5	9	ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์
2	2	7	ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค
3	1	4	ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด

ตารางที่ 75 ระดับคะแนน บทบาทกรรมการวัด 3วัด

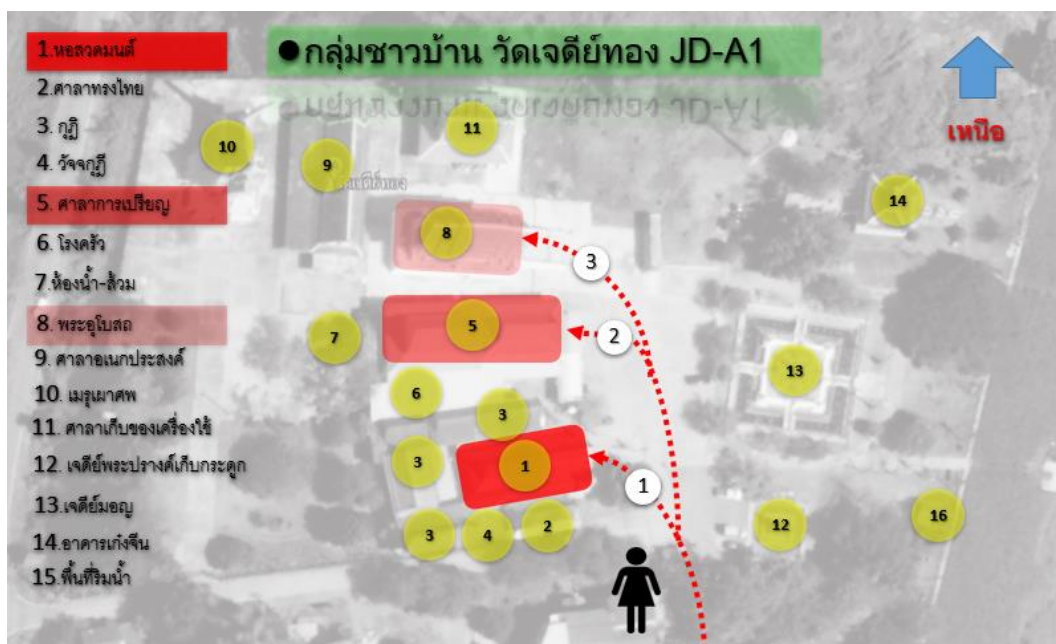
จากรูปภาพที่ 33 และตารางที่ 75 สรุปการเปรียบเทียบ บทบาทของกรรมการวัด 3วัด (JD, SD, TK) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ และวัดท้ายเกาะใหญ่ ให้ความสำคัญกับข้อ 3 การร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ4การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ 5 การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ เป็นลำดับที่ 1 ในตารางที่ 75 เนื่องจากวัดเป็นส่วนหนึ่งของกรรมการวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน ซึ่งในข้อ 3 การร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการบูรณะและซ่อมแซมพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ กุฏิสงฆ์ เป็นต้น โดยให้เหตุผลทางคติ ความเชื่อว่า ศาสนสมบัติของวัดมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา รวมถึงเพื่อบำรุงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้ยั่งยืนสืบต่อไป ในส่วนข้อ 4 การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จะมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมมอญมากเช่น ประเพณีสงกรานต์ (บั้งไฟห้อย) เป็นเทศกาลสำคัญประจำปีของชาวมอญ จะมีการทำบุญเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬารในทุกหมู่บ้านของชุมชนคนมอญ เทศกาลนี้ใช้ระยะเวลาหลายวันและยังมีพิธีการทำบุญกลางบ้านด้วย โดยเฉพาะประเพณีแห่ธง ธงตะขาบซึ่งเป็นการสืบสานประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญและยังมีกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเช่น เข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งจะมีวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมด้วยเช่น ตักบาตรน้ำผึ้ง ในส่วนข้อ 5 การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ชาวบ้านทั้ง3วัดให้ความสำคัญในเรื่องของการปฏิบัติงานศาสนพิธี ตั้งโต๊ะหมู่บูชา เพื่อเป็นสิริมงคล แก่ชีวิตตนและบริวาร รวมทั้งการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆแทนพระสงฆ์ เพื่อความสะดวกสบายของพระสงฆ์ด้วย รวมไปถึงบุญกุศลจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงามต่อไปในอนาคต และเป็นการสืบสานประเพณีด้านศาสนพิธีด้วย

6.3 การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (แต่ละวัด)

6.3.1 วัดเจดีย์ทอง

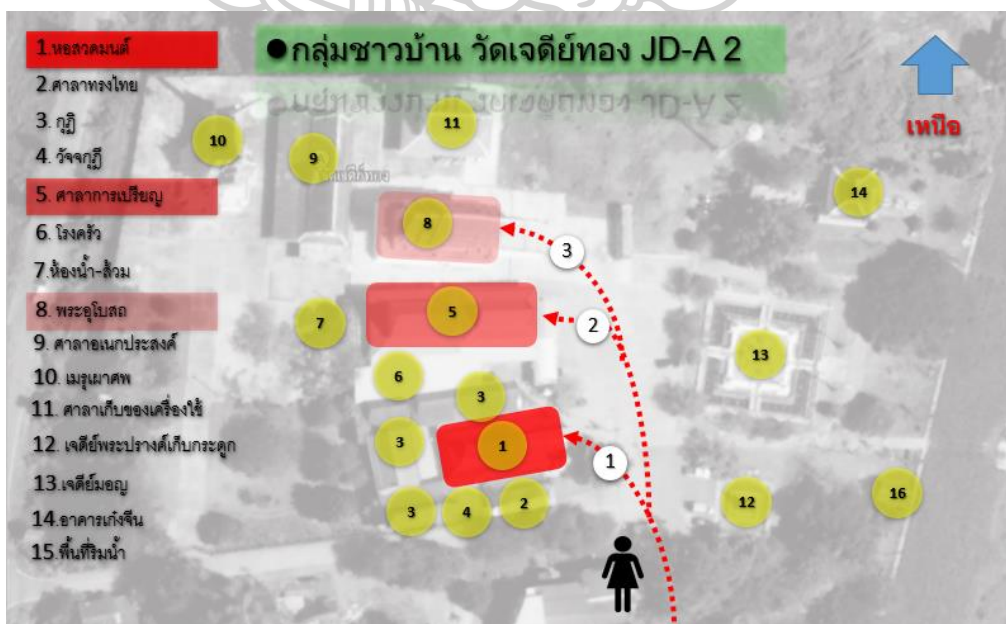
6.3.1.1 กลุ่มชาวบ้าน

1. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A1

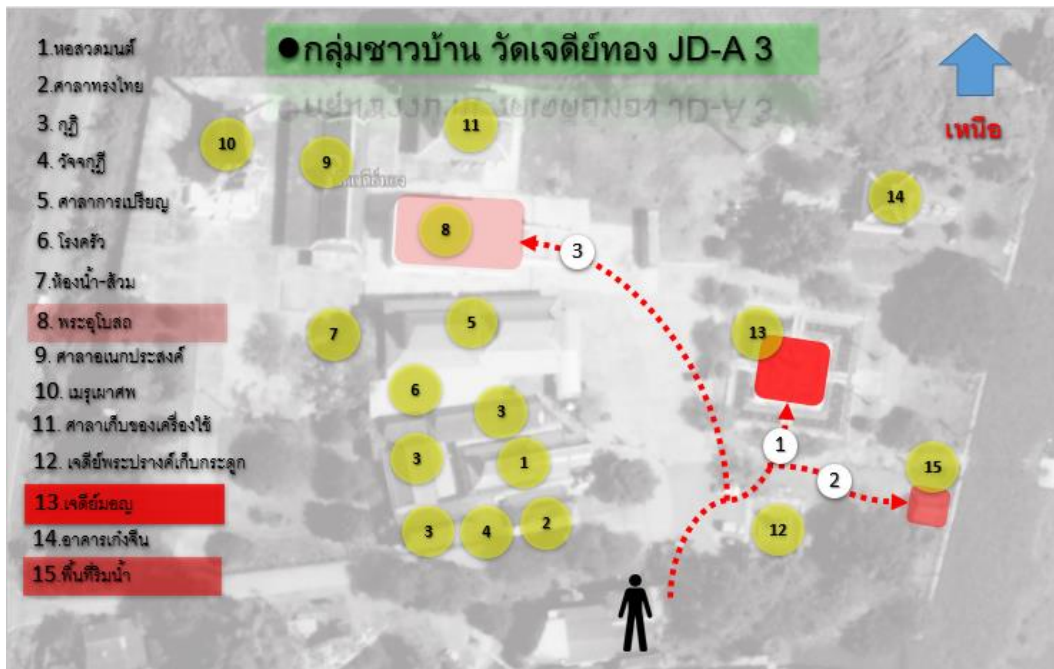
รูปภาพที่ 35 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A1

2. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A2

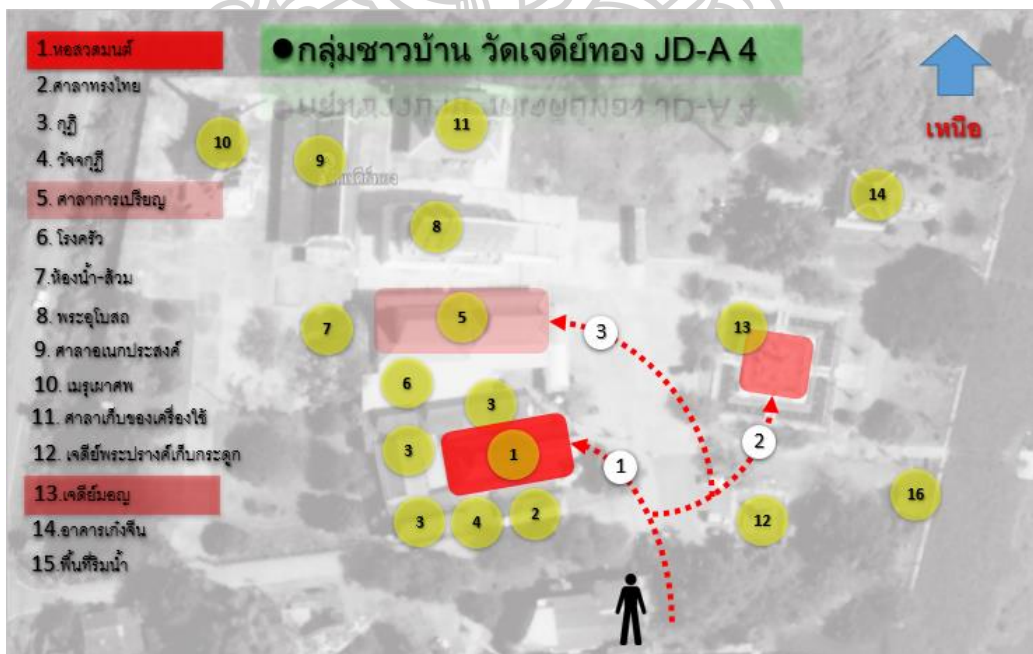
รูปภาพที่ 36 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A2

3. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A3

รูปภาพที่ 37 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A3

4. ชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง JD-A4

รูปภาพที่ 38 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน JD-A4

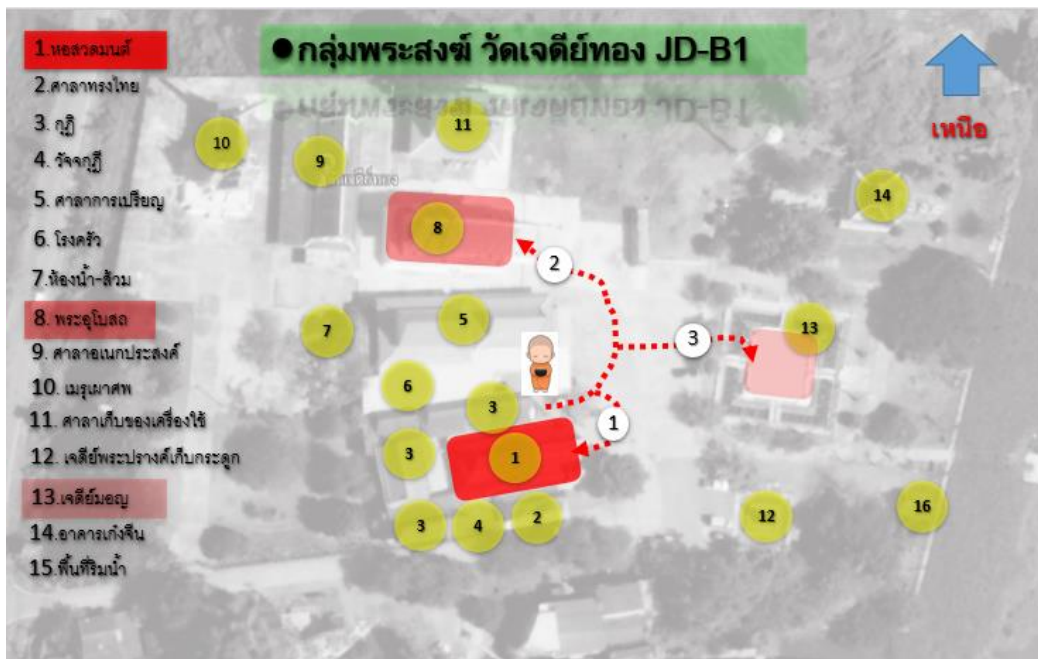
กลุ่มชาวบ้าน (วัดเจดีย์ทอง)	JD	JD	JD	JD	ผลคะแนน รายชื่อ
	A1	A2	A3	A4	
1.ศาลาการเปรียญ	2	2		1	5
2.หอสวดมนต์	2	2		1	5
3.พระอุโบสถ	1	1	1		3
4.พื้นที่ริมน้ำ			1		1
5.เจดีย์มอญ			1	1	2
6.ศาลาสวดศพ					0
7.พิพิธภัณฑ					0
8.กุฏิพระ					0
ผลคะแนนรายบุคคล	5	5	3	3	
					คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน					3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)					2
★ เข้าใช้สอยเดือน-1ปี ต่อครั้ง					1

ตารางที่ 76 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดเจดีย์ทองว่า ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ ชาวบ้าน A1,A2,จะเข้าพื้นที่ดีกว่าพื้นที่อื่นๆเนื่องจากอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่เกิดจึงทำให้ความสำคัญกับพื้นที่ศาลาการเปรียญมาก เนื่องมาจากจะต้องเข้าทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง) เพราะชาวบ้าน A1,A2 เคารงในพระพุทธศาสนา มาก ส่วนชาวบ้าน A4,เข้าช่วง1เดือน-1ปีครั้งหนึ่งอันเนื่องมาจากจะกลับมาในช่วงวันสงกรานต์เท่านั้นเพราะทำงานต่างจังหวัด ส่วนชาวบ้าน A3 ไม่เข้าพื้นที่ศาลาการเปรียญเนื่องจากไม่ให้ความสำคัญกับพื้นที่มากนักแต่ไปเน้นพระอุโบสถแทนเนื่องจากจะทำกิจกรรม งานบวช งานสงกรานต์ (สัมภาษณ์ ปกรณ์ ทันการ, 2562) เป็นหลัก ส่วนข้อ 2 หอสวดมนต์ ชาวบ้าน A1,A2,A3,A4, มีลักษณะการเข้าใช้พื้นที่เหมือนกับข้อ1 ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ ชาวบ้าน A1,A2,A3,เข้าไม่บ่อยนัก ประมาณช่วง1เดือน-1ปีครั้งหนึ่ง ส่วน A4ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนข้อ5เจดีย์มอญ ชาวบ้าน A3,A4 เข้า1เดือน-1ปีครั้งหนึ่งเพราะทำงานต่างจังหวัด

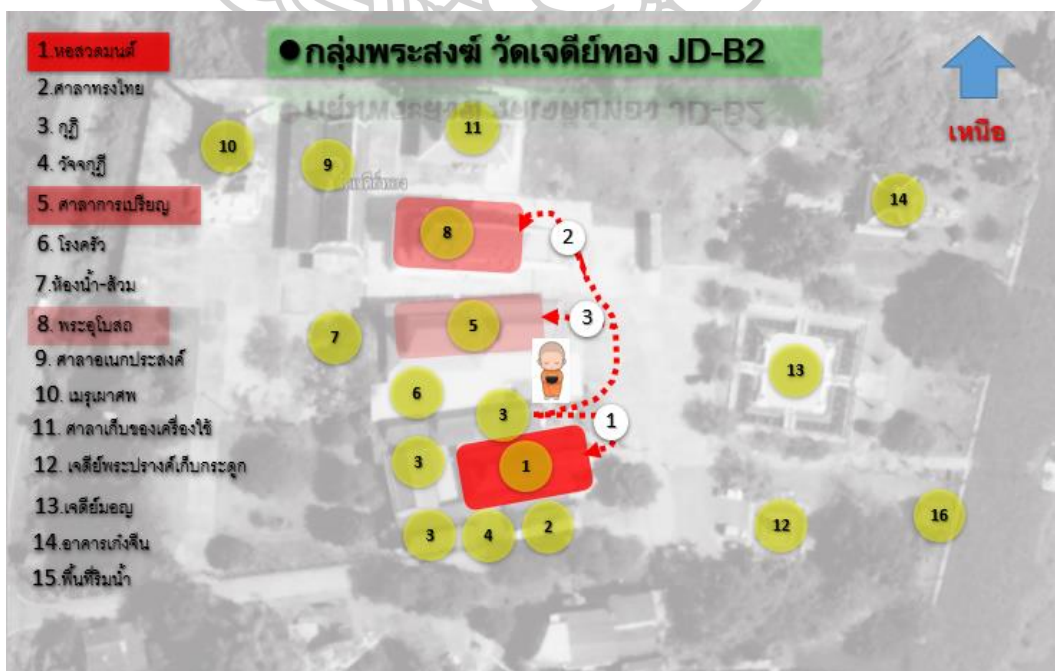
6.3.1.2 กลุ่มพระสงฆ์

1. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B1

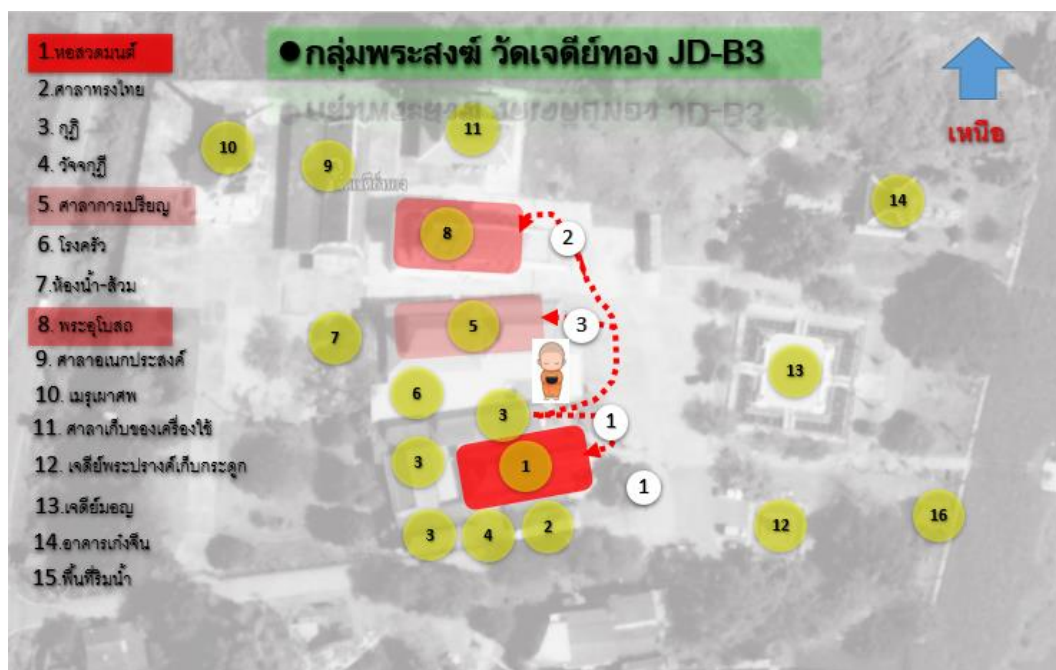
รูปภาพที่ 39 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B1

2. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B2

รูปภาพที่ 40 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B2

3. พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง JD-B3

รูปภาพที่ 41 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ JD-B3

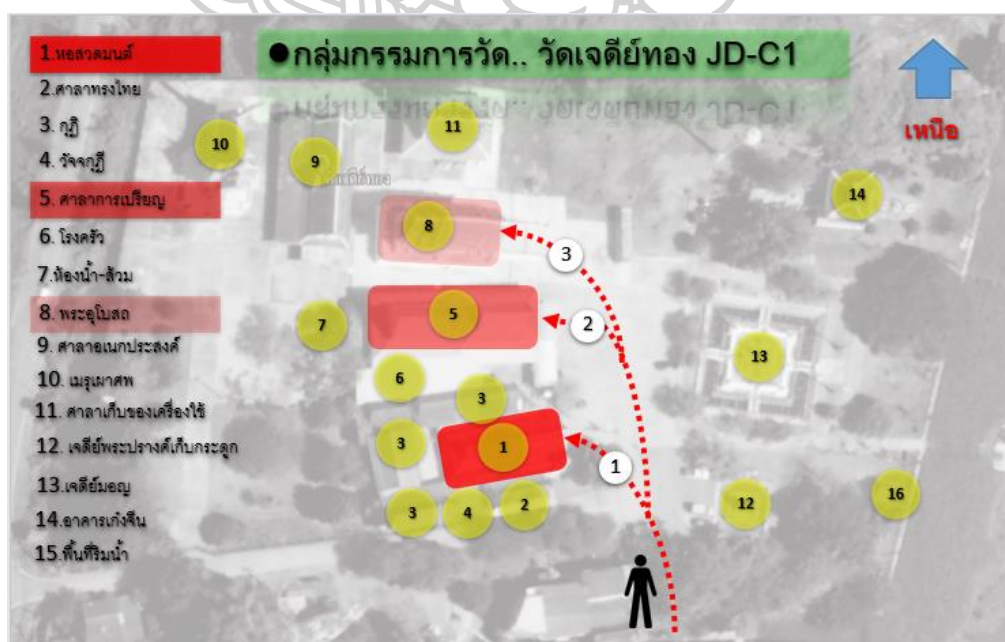
กลุ่มพระสงฆ์ (วัดเจดีย์ทอง)	JD B1	JD B2	JD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ศาลาการเปรียญ		2	2	4
2.หอสวดมนต์	3	3	3	9
3.พระอุโบสถ	2	2	2	6
4.พื้นที่ริมน้ำ				0
5.เจดีย์มอญ	2			2
6.กุฏิพระ				0
ผลคะแนนรายบุคคล	7	7	7	
				คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน				3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				2
★ เข้าใช้สอย1เดือน-1ปี ต่อครั้ง				1

ตารางที่ 77 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์วัดเจดีย์ทอง

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง ซึ่งในข้อ 2 หอสวดมนต์ พระสงฆ์ B1,B2,B3,จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นทุกวัน (สัมภาษณ์ พระครูโสภณ สุตวัฒน์, 2562)การทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั้นเอง ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ พระสงฆ์ B1,B2,B3,ให้ความสำคัญในการเข้าพื้นที่ที่เป็นลำดับที่ 2 เนื่องจากพื้นที่นี้ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรมตามพระวินัย วันที่พระสงฆ์ลงฟังพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เรียกว่าวันอุโบสถ และพระสงฆ์มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นการสวดในวัน โคน(ปรังหม)ก่อนวันพระ 1 วัน,งานบวช , งานสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนข้อ 1 ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ B1,B2,B3,ส่วนใหญ่เข้าช่วงวันพระ และใน ส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ พระสงฆ์ B1ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่ทุกวันพระ ส่วนข้อ 6 กุฏิพระ พระสงฆ์ B1,B2,B3, ไม่ได้พูดถึงเนื่องจากประเด็นคำถามมุ่งไปที่พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในการทำกิจกรรมมากและน้อยจากลำดับที่ 1 ถึง 3เป็นหลัก และกุฏิพระเป็นสถานที่พักผ่อนและจำวัตรซึ่งอยู่ทุกวันอยู่แล้วทำให้พระสงฆ์ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

6.3.1.3 กลุ่มกรรมการวัด

1. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C1

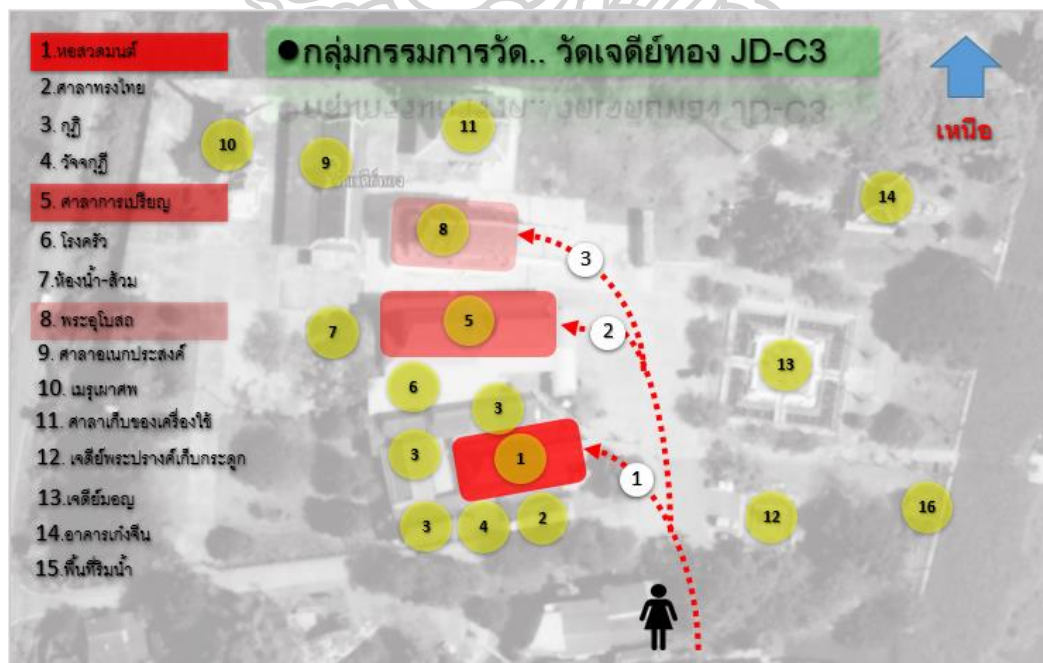
รูปภาพที่ 42 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด JD-C1

2. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C2

รูปภาพที่ 43 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด JD-C2

3. กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3

รูปภาพที่ 44 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง JD-C3

กลุ่มกรรมการวัด (วัดเจดีย์ทอง)	JD	JD	JD	ผลคะแนน รายชื่อ
	C1	C2	C3	
1.ศาลาการเปรียญ	3	2	2	7
2.หอสวดมนต์	3	3	2	8
3.พระอุโบสถ	1		1	2
4.พื้นที่ริมน้ำ				0
5.เจดีย์มอญ				0
6.กุฏิพระ		3		3
ผลคะแนนรายบุคคล	7	8	5	
				คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน				3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				2
★ เข้าใช้สอย1เดือน-1ปี ต่อครั้ง				1

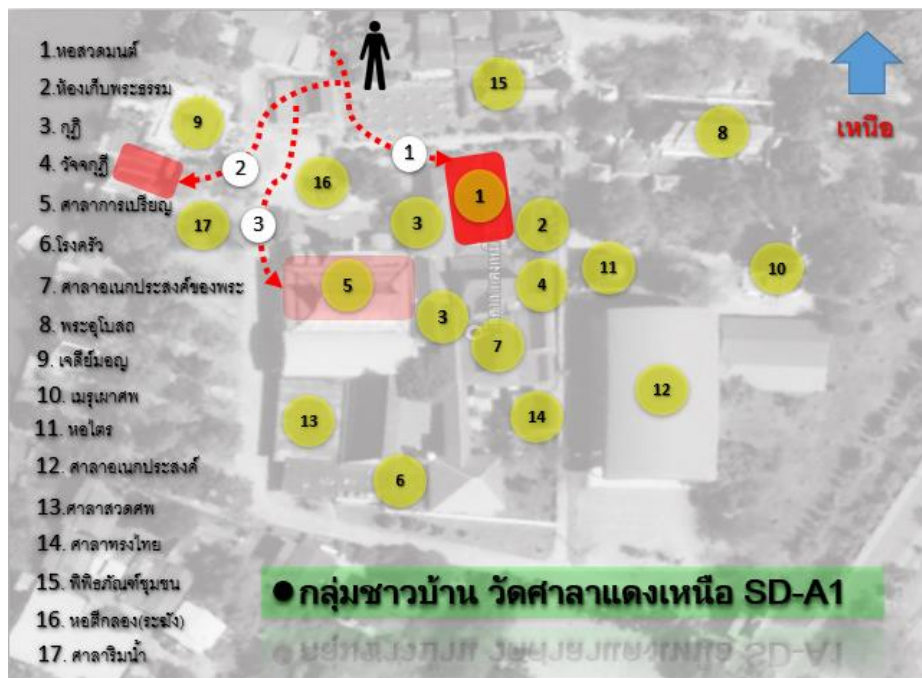
ตารางที่ 78 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดเจดีย์ทองสรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง ในข้อ 2 หอสวดมนต์ กรรมการวัด C1,C2,จะเข้าพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆเป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาวชาวบ้านเรียกกันว่า "หลวงพ่อกขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ส่วนส่วน C3, จะเข้าเฉพาะเมื่อมีงานในช่วงวันพระเท่านั้น ข้อ 1 ศาลาการเปรียญ กรรมการวัด C2,C3, เข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระ ส่วนC1, จะเข้าทุกวันพร้อมกับไปพื้นที่หอสวดมนต์ด้วย ส่วนข้อ 6 กุฏิพระ เป็นสถานที่กรรมการวัดมาวัดเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับผลประโยชน์ของวัด และเรื่องกิจกรรมประเพณีที่จะจัดขึ้นกับพระสงฆ์ (สัมภายนันท์ สวัสดิ์ สุวรรณรส, 2562) ซึ่งกรรมการวัด C2,จะเข้าทุกวัน ส่วนกรรมการวัด C1,C3,ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ในส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ กรรมการวัด C1,C3 ให้ความสนใจเข้าพื้นที่ในช่วง1เดือน-1ปีเท่านั้น ส่วนกรรมการวัด C2,ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

6.3.2 วัดศาลาแดงเหนือ

6.3.2.1 กลุ่มชาวบ้าน

1. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A1

รูปภาพที่ 45 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A1

2. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A2

รูปภาพที่ 46 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A2

3. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A3

รูปภาพที่ 47 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A3

4. ชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ SD-A4

รูปภาพที่ 48 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ SD-A4

กลุ่มชาวบ้าน (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD	SD	SD	SD	ผลคะแนน รายชื่อ
	A1	A2	A3	A4	
1.ศาลาการเปรียญ	2	2	2	2	8
2.หอสวดมนต์	3				3
3.พระอุโบสถ					0
4.พื้นที่ริมน้ำ	3	1	1		5
5.เจดีย์มอญ		1	1	1	3
6.ศาลาสวดศพ				1	1
7.พิพิธภัณฑ					0
8.กุฏิพระ					0
ผลคะแนนรายบุคคล	8	4	4	4	
					คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน					3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)					2
★ เข้าใช้สอยเดือน-1ปี ต่อครั้ง					1

ตารางที่ 79 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน SD-A1,2,3,4

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือว่า ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ ชาวบ้าน A1,A2,A3,A4 จะเข้าพื้นที่ทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง) เพราะชาวบ้าน A1,A2,A3,A4 เครื่องในพระพุทธศาสนา มาก และยังเป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์แสดงธรรมให้แก่ชาวบ้าน และชุมชนและยังเป็นที่พักประกอบการกุศลด้วย. ซึ่งในข้อนี้อยู่ในลำดับที่ 1 ส่วนข้อ 4 พื้นที่ริมน้ำ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A2,A3, เข้าไปใช้ประมาณช่วง 1 เดือน-1ปี ส่วนชาวบ้าน A1 เข้าไปใช้ทุกวัน เนื่องจากเป็นช่วง ไม่จึงเข้าไปซ่อมอาคารสถานที่ต่างๆภายในวัด ส่วน A4, ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก แต่ก็อยู่ในลำดับที่ 2 ของความถี่การเข้าใช้พื้นที่ ส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A2,A3,A4, เข้าไปใช้พื้นที่ค่อนข้างบ่อย ประมาณ ช่วง 1 เดือน-1ปี ครั้งหนึ่ง ส่วน A4 ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เนื่องจากเป็นเจดีย์มอญที่เคารพ ศรัทธาในการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนข้อ 2 หอสวดมนต์ ชาวบ้าน A1, เข้าบ่อยสุด เพราะมีพระหยกขาว พระพุทธรูปที่ทำจากหยกสีขาว ซึ่งได้อัญเชิญมาจากประเทศพม่ามาประดิษฐานที่วัดศาลาแดงเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2452 ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ ส่วน A2,A3,A4 ไม่ได้พูดถึงหรือให้ความสนใจมากนัก

6.3.2.2 กลุ่มพระสงฆ์

1. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B1

รูปภาพที่ 49 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B1

2. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B2

รูปภาพที่ 50 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B2

3. พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ SD-B3

รูปภาพที่ 51 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ SD-B3

กลุ่มพระสงฆ์ (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD B1	SD B2	SD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ศาลาการเปรียญ	2	2	2	6
2.หอสวดมนต์	3	3	3	9
3.พระอุโบสถ	2	2		4
4.พื้นที่ริมน้ำ				0
5.เจดีย์มอญ				0
6.กุฏิพระ			3	3
ผลคะแนนรายบุคคล	7	7	8	
				คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน				3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				2
★ เข้าใช้สอย1เดือน-1ปี ต่อครั้ง				1

ตารางที่ 80 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ SD-B1,2,3

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ ซึ่งในข้อ 2 หอ สวดมนต์ พระสงฆ์ B1,B2,B3, จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆเป็นลำดับที่1เนื่องจากหอสวดมนต์เป็น สถานที่ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นทุกวันการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมา ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำ วัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง (ซึ่งมีลักษณะการเข้าพื้นที่คล้ายกับ พระสงฆ์ของวัดเจติยทอง) ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ พระสงฆ์ B1,B2, ให้ความสำคัญในการเข้าพื้นที่ที่พระ อุโบสถเป็นลำดับที่2 เนื่องจากพื้นที่นี้ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่ พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำ สังฆกรรมตามพระวินัย วันที่พระสงฆ์คลั่งฟังพระปาติโมกข์ทุกถึงเดือน เรียกว่า วันอุโบสถ และพระสงฆ์มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นการสวดในวัน โคน (ปรอง ผม) ก่อนวันพระ1วัน,งานบวช, งานสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนB3, ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนข้อ 1 ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ B1,B2,B3,ส่วนใหญ่เข้าช่วงวันพระ และในส่วนข้อ 6 กุฏิพระ พระสงฆ์B3ให้ความสำคัญในการใช้ พื้นที่รูปเดียว เนื่องจากเป็นพระมาจากพื้นที่อื่นและยังอายุมากทำให้เดินทางไม่สะดวกและไม่ คู้้นเคยกับพื้นที่นั้น

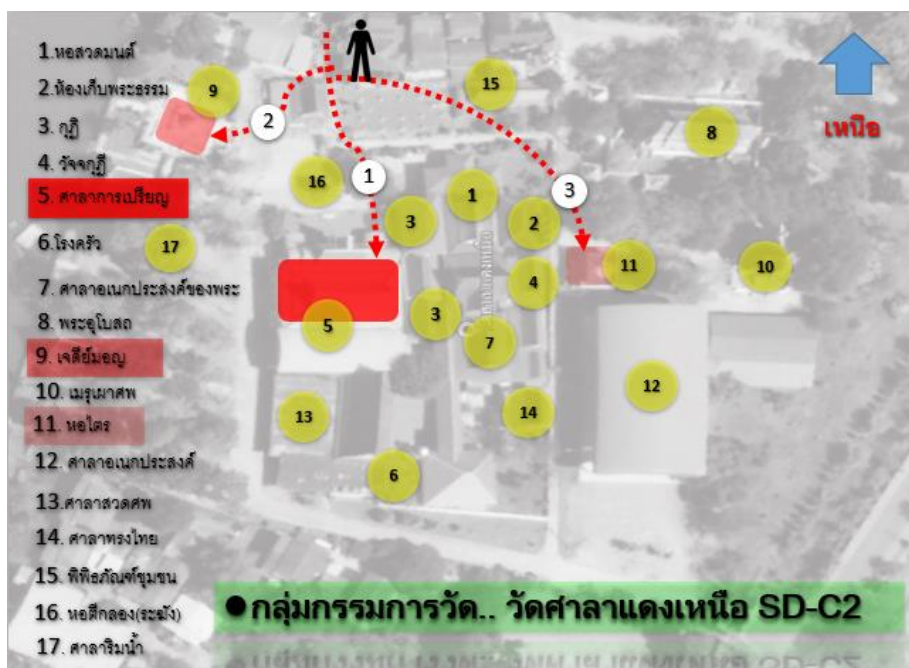
6.3.2.3 กลุ่มกรรมการวัด

1. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C1

รูปภาพที่ 52 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด SD-C1

2. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C2

รูปภาพที่ 53 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด SD-C2

3. กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ SD-C3

รูปภาพที่ 54 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด SD-C3

กลุ่มกรรมการวัด (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD C1	SD C2	SD C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ศาลาการเปรียญ	3	3	3	9
2.หอสวดมนต์	3		3	6
3.พระอุโบสถ				0
4.พื้นที่ริมน้ำ				0
5.เจดีย์มอญ		2		2
6.กุฏิพระ				0
7.หอไตร	2	2	2	6
ผลคะแนนรายบุคคล	8	7	8	
				คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน				3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				2
★ เข้าใช้สอย1เดือน-1ปี ต่อครั้ง				1

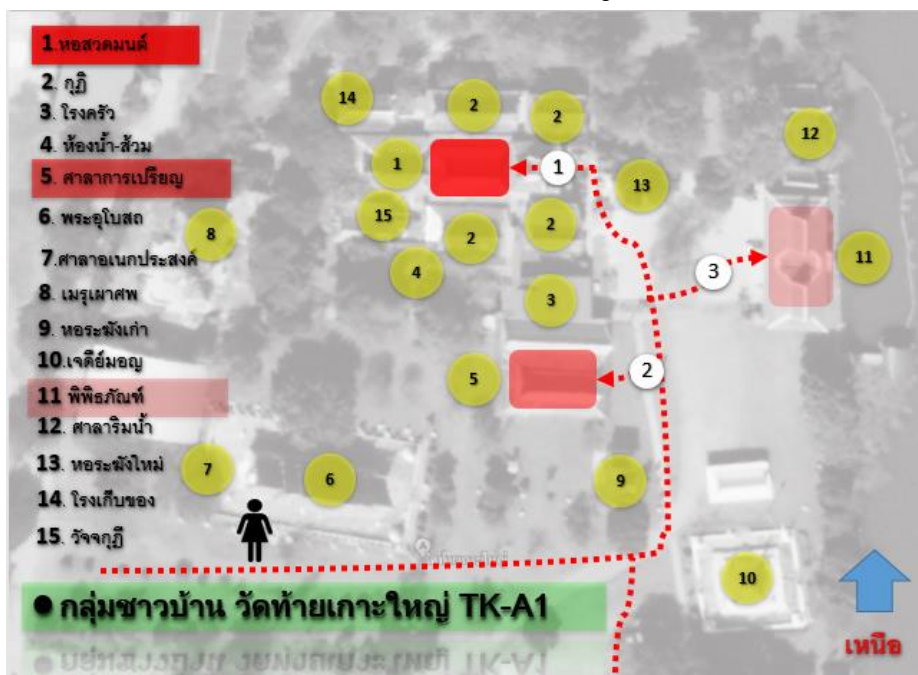
ตารางที่ 81 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด SD-C1,2,3

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ ในข้อ 2 หอสวดมนต์ กรรมการวัด C1,C3,จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว ชาวบ้านเรียกกันว่า "หลวงพ่อขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาวแกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก (สัมภาษณ์ พระครูปทุมธรรมมาธิราช, 2562) ส่วน ส่วน C2ไม่ได้สนใจมากนัก จึงไม่ได้พูดถึงข้อ1 ศาลาการเปรียญ กรรมการวัด C1,C2,C3, เข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระและเข้าทุกวันเพื่อสวดภาษามอญช่วงบ่าย3โมงเย็น ส่วนในข้อ 7 หอไตร หอไตรใช้เป็นที่เก็บคัมภีร์ใบลานมอญที่จารึกคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นของสูง เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งกรรมการวัดจะเข้ามาช่วงวันพระ ในส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ กรรมการวัด C2, ให้ความสนใจเข้าพื้นที่ในช่วง1เดือน-1ปีเท่านั้น ส่วนกรรมการวัด C1,C3ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

6.3.3 วัดท้ายเกาะใหญ่

6.3.3.1 กลุ่มชาวบ้าน

1. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A1

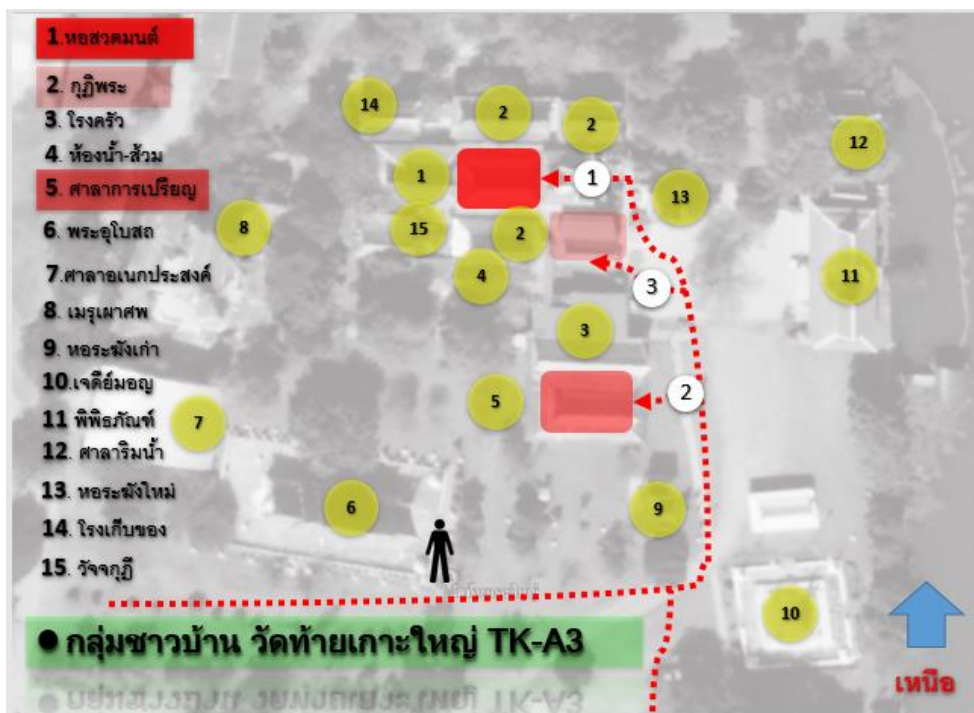
รูปภาพที่ 55 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A1

2. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A2

รูปภาพที่ 56 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A2

3. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A3

รูปภาพที่ 57 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A3

4. ชาวบ้าน วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-A4

รูปภาพที่ 58 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน TK-A4

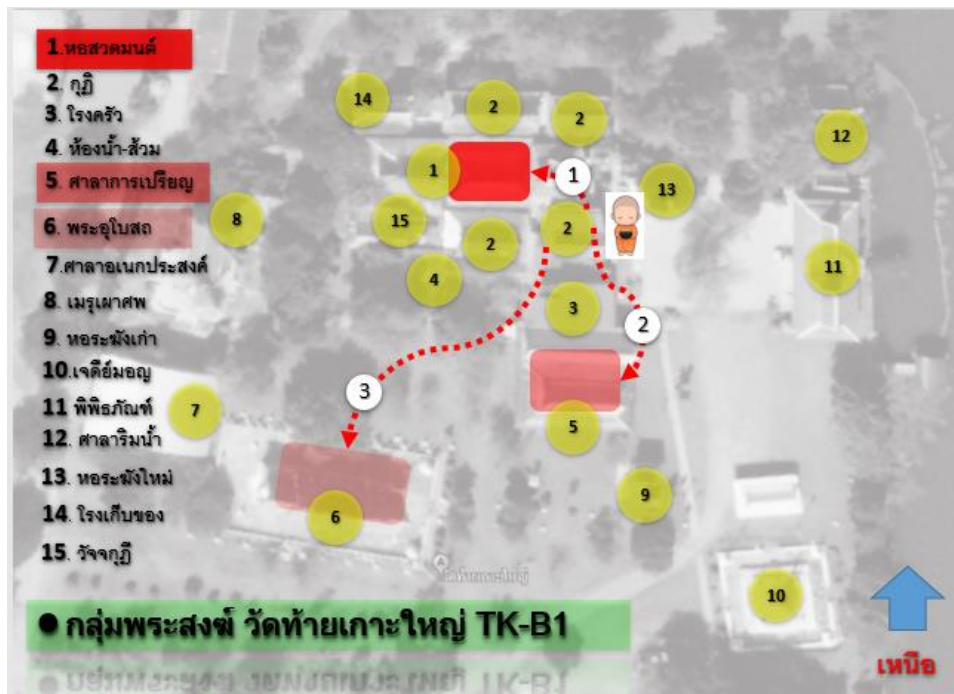
กลุ่มชาวบ้าน (วัดท้ายเกาะใหญ่)	TK	TK	TK	TK	ผลคะแนน รายชื่อ
	A1	A2	A3	A4	
1.ศาลาการเปรียญ	2	2	2	2	8
2.หอสวดมนต์	2	2	2	2	8
3.พระอุโบสถ					0
4.พื้นที่ริมน้ำ					0
5.เจดีย์มอญ		1			1
6.ศาลาสวดศพ					0
7.พิพิธภัณฑ	2				2
8.กุฏิพระ			2	2	4
ผลคะแนนรายบุคคล	6	5	6	6	
					คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน					3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)					2
★ เข้าใช้สอยเดือน-1ปี ต่อครั้ง					1

ตารางที่ 82 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน TK-A1,2,3

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ว่า ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ ชาวบ้าน A1,A2,A3,A4 จะเข้าพื้นที่ทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง) เพราะชาวบ้าน A1,A2,A3,A4 เครื่องในพระพุทธศาสนา มาก และยังเป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์แสดงธรรมให้แก่ชาวบ้าน และชุมชนและยังเป็นที่พักผ่อนการกุศลด้วย. ซึ่งในข้อนี้อยู่ในลำดับที่1 ส่วนข้อ 2 หอสวดมนต์ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A1,A2,A3,A4 เข้าไปใช้พื้นที่ประมาณช่วงวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง) แต่ก็อยู่ในลำดับที่2ของความถี่การเข้าใช้พื้นที่ ส่วนข้อ 8 กุฏิพระ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A3,A4 เข้าไปใช้พื้นที่ค่อนข้างบ่อย ประมาณช่วงวันพระเนื่องจากเข้าไปสนทนาเรื่องการก่อสร้างต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงงานเทศกาล (สัมภาษณ์ อภิชาติ สุวรรณทรัพย์, 2562) ส่วน A1,A2, ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนข้อ 7 พิพิธภัณฑ ชาวบ้านA1,เข้าใช้พื้นที่ทุกวันพระเพราะมีความสนใจศึกษาของโบราณ ส่วน A2,A3,A4 ไม่ได้พูดถึงหรือให้สนใจมากนัก

6.3.3.2 กลุ่มพระสงฆ์

1. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B1

รูปภาพที่ 59 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ TK-B1

2. พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-B2

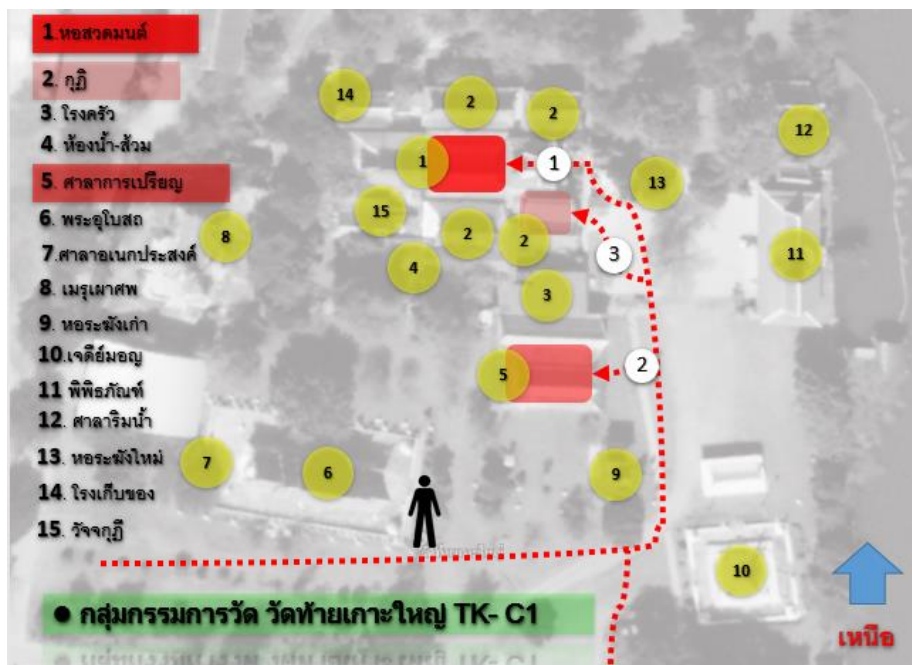
รูปภาพที่ 60 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ TK-B2

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ ซึ่งในข้อ 2 หอสวดมนต์ พระสงฆ์ B1,B2,B3,จะเข้าพื้นที่ดีกว่าพื้นที่อื่นๆเป็นลำดับที่1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นทุกวันการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง (ซึ่งมีลักษณะการเข้าพื้นที่คล้ายกับพระสงฆ์ของวัดเจ็ดยอด) ส่วนข้อ 1 ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ B1,B2,B3,ส่วนใหญ่เข้าช่วงวันพระ ซึ่งให้ความถี่ในการเข้าพื้นที่ศาลาการเปรียญเป็นลำดับที่ 2 ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ พระสงฆ์B1,ให้ความสนใจในการเข้าพื้นที่พระอุโบสถ เนื่องจากพื้นที่นี้ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรมตามพระวินัย วันที่พระสงฆ์ลงฟังพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เรียกว่าวันอุโบสถ และพระสงฆ์มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นการสวดในวันโกน(ปรังผม)ก่อนวันพระ 1วัน,งานบวช , งานสงกรานต์ เป็นต้น แต่ B2,B3, ไม่ได้พูดถึงเลย ในส่วนข้อ 6 กุฏิพระ พระสงฆ์ B2ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่รูปเดียว เนื่องจากเป็นพระมาจากพื้นที่อื่น(เช่นเดียวกับพระสงฆ์บางรูปของวัดศาลาแดงเหนือทำให้ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มากนัก) ในส่วนข้อ 4 ศาลาริมน้ำ พระสงฆ์ B3ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่รูปเดียว เนื่องจากมีหน้าที่ในการดูแลพื้นที่หน้าวัดจึงทำให้ไปบริเวณศาลาริมน้ำทุกวันเช่น รถม้าคันไม้เช้าและเย็น เป็นต้น

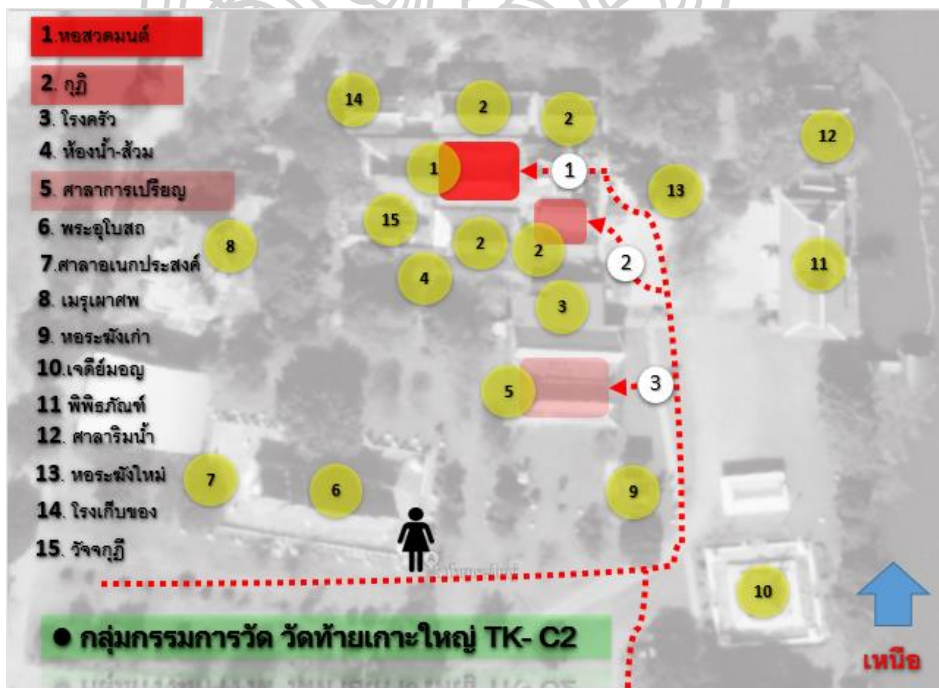
6.3.3.3 กลุ่มกรรมการวัด

1. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C1

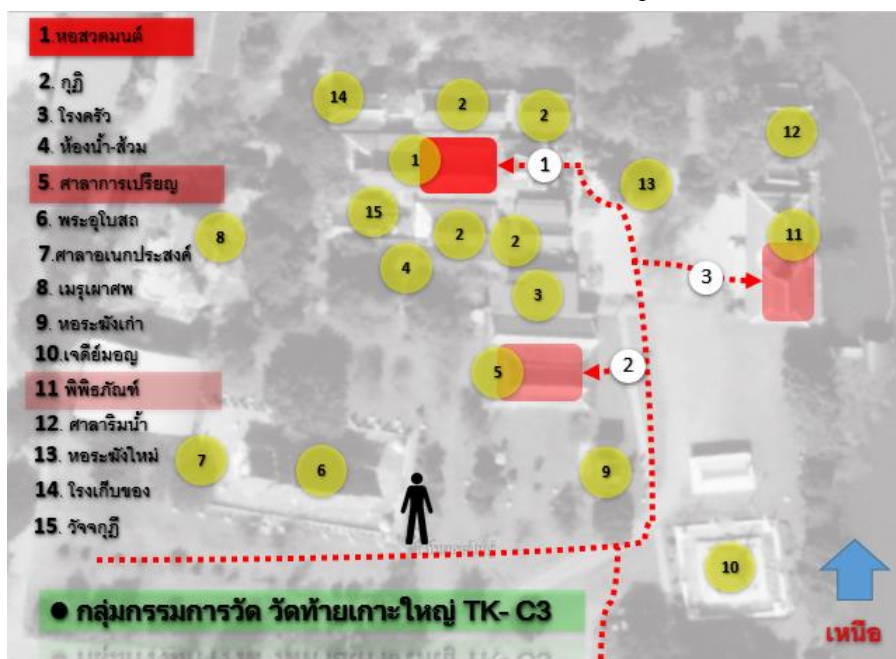
รูปภาพที่ 62 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด TK-C1

2. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C2

รูปภาพที่ 63 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด TK-C2

3. กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ TK-C3

รูปภาพที่ 64 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด TK-C3

กลุ่มกรรมการวัด (วัดท้ายเกาะใหญ่)	TK C1	TK C2	TK C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ศาลาการเปรียญ	2	2	2	6
2.หอสวดมนต์	2	2	2	6
3.พระอุโบสถ				0
4.พิพิธภัณฑ			2	2
5.เจดีย์มอญ				0
6.กุฏิพระ	2	2		4
7.หอไตร				0
ผลคะแนนรายบุคคล	6	6	6	
				คะแนน
★★★ เข้าใช้สอยทุกวัน				3
★★ เข้าใช้สอยทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				2
★ เข้าใช้สอยเดือน-ปี ต่อครั้ง				1

ตารางที่ 84 การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด TK-C1,2,3

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ ในข้อ 2 หอสวดมนต์ กรรมการวัด C1,C2,C3,จะเข้าพื้นที่ดีกว่าพื้นที่อื่นๆ โดยจะเข้าพื้นที่ทุกวันพระ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว ชาวบ้านเรียกกันว่า "หลวงพ่อขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก (ลักษณะเหมือนกับวัดเจติยโทงและวัดศาลาแดงเหนือ) ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ กรรมการวัด C1,C3, เข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระส่วน C2, ไม่ได้ให้ความสนใจหรือพูดถึงมากนัก ส่วนในข้อ 4 พิพิธภัณฑ์ กรรมการวัด C3, ให้ความสนใจเพียงคนเดียวเนื่องจากมีความสนใจทางด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมสูง ส่วนกรรมการวัด C1,C2, ไม่ได้ให้ความสนใจมากนักซึ่งไม่ได้พูดถึงในส่วนข้อ 6 กุฏิพระ กรรมการวัด C1,C2, ให้ความสนใจเข้าพื้นที่ในช่วงวันพระเนื่องจากต้องเข้ามาคุยกับทางพระสงฆ์ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดงานเทศกาลต่างๆ ส่วนกรรมการวัด C3, ไม่ได้ให้ความสนใจมากนักหรือพูดถึงมากนัก

6.4 การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (เปรียบเทียบ 3 วัด)

6.4.1 กลุ่มชาวบ้าน

กลุ่มชาวบ้าน FOLK GROUPS		วัดเจติยโทง JD				วัดศาลาแดงเหนือ SD				วัดท้ายเกาะใหญ่ TK							
		กลุ่มชาวบ้าน				กลุ่มชาวบ้าน				กลุ่มชาวบ้าน							
		A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4				
พื้นที่เข้าไปใช้สอย(ความถี่)																	
1	ศาลาการเปรียญ	2	2		1	5	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8	21
2	หอสวดมนต์	2	2		1	5	3				3	2	2	2	2	8	16
3	พระอุโบสถ	1	1	1		3					0					0	3
4	พื้นที่ริมน้ำ			1		1	3	1	1		5					0	6
5	เจติยมอญ			1	1	2		1	1	1	3		1			1	6
6	ศาลาสวดศพ					0			1	1						0	1
7	พิพิธภัณฑ์					0					0	2				2	2
8	กุฏิพระ					0					0		2	2	4		4
คะแนนรวม		5	5	3	3		8	4	4	4		6	5	6	6		
3	☆☆☆ เข้าทุกวัน																
2	☆☆ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)																
1	☆ เข้า1เดือน-1ปี																

ตารางที่ 85 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน (เปรียบเทียบ 3 วัด)

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารของกลุ่มชาวบ้าน(เปรียบเทียบ 3 วัด) สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน ปรากฏว่าชาวบ้านทั้ง JD,SD,TKให้ความสนใจเข้าใช้พื้นที่ใน ข้อ 1 ศาลาการเปรียญ มาก โดยเข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระเนื่องจากศาลาการเปรียญ จัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของวัด คือ เป็นที่เผยแพร่ธรรม โดยให้ชาวบ้านมานั่งฟังธรรมะนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา ซึ่งชาวบ้านก็ต้องการที่จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารและเป็นการทำนิพพานให้แจ้งด้วย ในข้อ 2 หอสวดมนต์ ชาวบ้านทั้ง JD,SD,TK ส่วนใหญ่จะเข้าพื้นที่ไปเพื่อไหว้พระพุทธรูป เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว ชาวบ้านเรียกกันว่า "หลวงพ่อกขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านทั้ง JD,SD,TK เป็นอย่างมาก ส่วนในข้อ 4 พื้นที่ริมน้ำ(ศาลา ริมน้ำ) ชาวบ้าน JD,ให้ความสนใจแค่ A3, ส่วนชาวบ้านSD,ให้สนใจพอสมควรยกเว้นA4, ส่วนชาวบ้านTKไม่ได้ให้ความสนใจเลย ในส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ ชาวบ้าน JD,SD,TK ให้ความสนใจเข้าพื้นที่เนื่องจากเจดีย์มอญเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นมอญมาตั้งแต่เริ่มสร้างวัดของชาวบ้านที่อพยพมาจากพม่า ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ ก็มีเข้าบ้างไม่มากนักเช่น พื้นที่อุโบสถ พื้นที่พิพิธภัณฑ์ พื้นที่ศาลา สวดศพ พื้นที่กุฏิพระ การที่ชาวบ้าน JD,SD,TK เข้าใช้สอยแต่ละพื้นที่นั้นๆย่อมมีนัยสำคัญว่าพื้นที่นั้นสำคัญแตกต่างกันไป แต่โดยสรุปแล้วเรียงจากมากไปหาน้อยจากลำดับที่1-4 ซึ่งประกอบไปด้วย ลำดับที่ 1 ศาลาการเปรียญ ลำดับที่ 2 หอสวดมนต์ ลำดับที่3เจดีย์มอญ กับ พื้นที่ริมน้ำ(ศาลา ริมน้ำ) ลำดับที่ 4 พระอุโบสถ

6.4.2 กลุ่มพระสงฆ์

กลุ่มพระสงฆ์ CLERGY		วัดเจติยาคูเจดีย์ JD				วัดศาลาลาด SD				วัดท่ามะกอกใหญ่ TK				
		กลุ่มพระสงฆ์				กลุ่มพระสงฆ์				กลุ่มพระสงฆ์				
		B1	B2	B3		B1	B2	B3		B1	B2	B3		
พื้นที่เข้าไปใช้สอย(ความถี่)														
1	ศาลาการเปรียญ		2	2	4	2	2	2	6	2	2	2	6	16
2	หอสวดมนต์	3	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	9	27
3	พระอุโบสถ	2	2	2	6	2	2		4	2			2	12
4	พื้นที่ริมน้ำ				0				0			3	3	3
5	เจดีย์มอญ	2			2				0				0	2
6	กุฏิพระ				0			3	3		3		3	3
คะแนนรวม		7	7	7		7	7	8		7	8	8		
3	☆☆☆ เข้าทุกวัน													
2	☆☆ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)													
1	☆ เข้า1เดือน-1ปี													

ตารางที่ 86 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ (เปรียบเทียบ 3 วัด)

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารของกลุ่มพระสงฆ์(เปรียบเทียบ 3 วัด) สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ ปรากฏว่ากลุ่มพระสงฆ์ทั้ง JD,SD,TKให้ความสนใจเข้าใช้พื้นที่ใน ข้อ 2 หอสวดมนต์ มาก โดยเข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมของสงฆ์คือ การทำวัตรเช้า และการทำวัตรเย็นซึ่งจะต้องทำทุกวัน โดยการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง และหอสวดมนต์ยังเป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว ซึ่งพระสงฆ์และชาวบ้านให้ความเคารพและศรัทธา เป็นอย่างมาก ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญในการเข้าใช้พื้นที่เพราะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมประเพณีของชาวบ้านเข้ามาเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่เช่น การทำบุญวันพระซึ่งมีกิจกรรมทำทุกอาทิตย์ ในส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเหมือนกันเพราะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องเช่นวันเข้าพรรษา ออกพรรษา งานบวช เป็นต้น ส่วนในข้อ 4 พื้นที่ริมน้ำ(ศาลาริมน้ำ) พระสงฆ์ TK B3,ให้ความสนใจเนื่องจากมีกิจกรรมโดยกิจวัตรประจำวันในการรดน้ำต้นไม้และดูแลความสะอาดพื้นที่ทุกวันอยู่แล้ว ในส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ พระสงฆ์ JD B1, ให้ความสนใจเข้าพื้นที่เนื่องจากมีความผูกพันกับเจดีย์มอญตั้งแต่วัยเยาว์และเป็นความเคยชินและหน้าที่ที่จะต้องไปดูความเรียบร้อยบริเวณพื้นที่เจดีย์มอญด้วย ส่วนในข้อ 6 กุฏิพระ พระสงฆ์ SD B3, TK B2, ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่2รูป เนื่องจากเป็นพระสงฆ์มาจากพื้นที่อื่นทำให้ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่มากนัก

6.4.3 กลุ่มกรรมการวัด

กลุ่มกรรมการวัด TEMPLE COMMITTEE GROUP		วัดเจดีย์ทอง JD				วัดศาลาแดงเหนือ SD				วัดท้ายเกาะใหญ่ TK				
		กลุ่มกรรมการวัด				กลุ่มกรรมการวัด				กลุ่มกรรมการวัด				
		c1	c2	c3		c1	c2	c3		c1	c2	c3		
พื้นที่เข้าไปใช้สอย(ความถี่)														
1	ศาลาการเปรียญ	3	2	2	7	3	3	3	9	2	2	2	6	22
2	หอสวดมนต์	3	3	2	8	3		3	6	2	3	2	7	20
3	พระอุโบสถ	1		1	2				0				0	2
4	พื้นที่ริมน้ำ				0				0				0	0
5	เจดีย์มอญ				0		2		2				0	2
6	ศาลาสวดศพ				0				0				0	0
7	พิพิธภัณฑ์				0				0			2	2	2
8	กุฏิพระ		3		3				0	2	3		5	8
9	หอไตร				0	2	2	2	6				0	6
คะแนนรวม		7	8	5		8	7	8		6	8	6		
3	☆☆☆ เข้าทุกวัน													
2	☆☆ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)													
1	☆ เข้า1เดือน-1ปี													

ตารางที่ 87 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด (เปรียบเทียบ 3 วัด)

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารของกลุ่มกรรมการวัด(เปรียบเทียบ 3 วัด) สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด ปรากฏว่ากลุ่มกรรมการวัดทั้ง JD,SD,TK ให้ความสนใจเข้าใช้พื้นที่ใน ข้อ 1 ศาลาการเปรียญ มากโดยเข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมวันพระเป็นส่วนใหญ่แต่มีบางวัด บางบุคคลที่เข้าใช้พื้นที่แตกต่างกันไปเช่นกรรมการวัดเจดีย์ทอง C1,เข้าศาลาการเปรียญเพราะเข้าไปทำความสะอาดดูแลความเรียบร้อยทุกวัน ส่วน C2,C3,จะเข้าเฉพาะทุกวันพระ ส่วนกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือจะเข้าทุกวัน เนื่องจากในช่วงตอนบ่ายสามโมงเย็นจะเข้าไปสวดมนต์ภาษามอญทุกวัน ส่วนกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่จะเข้าช่วงวันพระ ในข้อ 2 หอสวดมนต์ เป็นพื้นที่ที่กรรมการวัด ทั้ง JD,SD,TK ส่วนใหญ่จะเข้าพื้นที่ไปเพื่อไหว้พระพุทธรูป เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว กรรมการวัดเรียกกันว่า "หลวงพ่อก้าว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของกรรมการวัด ทั้ง JD,SD,TK เป็นอย่างมาก ส่วนในข้อ 8 กุฏิพระ กรรมการวัด ทั้ง JD,SD,TK ส่วนใหญ่จะเข้าไปที่กุฏิพระ เนื่องจากจะต้องมีการปรึกษาหารือกันระหว่างกรรมการวัดกับพระสงฆ์ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้นและกิจกรรมประเพณีของชุมชนชาวมอญเช่นประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งจะมีกิจกรรมของชาวมอญสวดสวดแทรกอยู่ในประเพณีสงกรานต์จำนวนมากเช่นการแห่

หงส์ ชงตะขบเป็นต้น ในส่วนข้อ 9 หอไตร มีกรรมการวัดของวัดศาลาแดงเหนือจะเข้าใช้พื้นที่ทุกวันพระ เพราะกรรมการวัดเคร่งในพระพุทธศาสนามาก ส่วนในพื้นที่อื่นก็มีเข้าบ้างไม่มากนักเช่นพื้นที่อุโบสถ พื้นที่พิพิธภัณฑ์ พื้นที่เจดีย์มอญ การที่กรรมการวัด JD,SD,TK เข้าใช้สอยแต่ละพื้นที่นั้นๆย่อมมีนัยสำคัญว่าพื้นที่นั้นสำคัญแตกต่างกันไป แต่โดยสรุปแล้วเรียงจากมากไปหาน้อยจากลำดับที่1-4 ซึ่งประกอบไปด้วย ลำดับที่ 1 ศาลาการเปรียญ ลำดับที่ 2 หอสวดมนต์ ลำดับที่ 3 กุฏิพระ และลำดับที่ 4 พิพิธภัณฑ์

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง **บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี** ผู้วิจัยใช้ รูปแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ คือ(1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) ได้แก่กลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 12 คน แยกเป็น 3 วัดคือวัดเจดีย์ทอง 4 คน วัดศาลาแดงเหนือ 4 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 9 คน แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 รูป วัดศาลาแดงเหนือ 3 รูป วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 9 รูป แยกเป็น 3 วัด คือ วัดเจดีย์ทอง 3 คน วัดศาลาแดงเหนือ 3 คน วัดท้ายเกาะใหญ่ 3 คน (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิมในกลุ่มที่ 3) เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้า **บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี** ใช้กรอบความคิดเชิงทฤษฎี 3 ทฤษฎีด้วยกันประกอบไปด้วย (1) กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ กฤติน จันทน์สนธิมา มาวิเคราะห์ในส่วนบทบาทของชาวบ้าน และกรรมการวัด (2) กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาวิเคราะห์ในส่วนบทบาทของวัด (3) กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ พระมหากฤษณา นันทพรช และพระมหาทองชัย นุรณพิสุทธิ โดยมีสรุปผลรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1.1 ข้อมูลสรุปผล บทบาท ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด (แต่ละวัด)

7.1.1.1. สรุปผลบทบาทของชาวบ้าน (การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญ)

ตารางที่ 88 สรุปผลบทบาทของชาวบ้าน 3 วัด

1) ชาวบ้านวัดเจติยทง

จากตารางที่ 88 การสรุปผลพบว่า ชาวบ้านวัดเจติยทง (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ(4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่นในข้อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค เป็นการให้เงินเพื่อสนับสนุนในเชิงเศรษฐกิจ โดยนำเงินบริจาคไปใช้จ่ายในส่วนของวัดเช่นจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ การสร้างและบูรณะอาคารสถานที่ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นไปที่โบราณสถานและโบราณวัตถุ และในข้อ (4) ก็เป็นการสร้างบทบาทในเชิงสนับสนุนในรูปของแรงงานในการช่วยเหลือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้บทบาทของชาวบ้านวัดเจติยทงมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับวัดในด้านบทบาทเชิงเศรษฐกิจและแรงงาน โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ

2) ชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 88 การสรุปผลพบว่า ชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ (มีความคล้ายคลึงกันกับชาวบ้านวัดเจติยทง) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่นในข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด เป็นการจัดการดูแลอาคารสถานที่ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารเช่น การต่อเติมอาคาร การสร้างและบูรณะอาคารสถานที่ (เป็นการให้เงินเพื่อสร้างบทบาทการสนับสนุนในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ รวมไปถึงการสร้างบทบาทเชิงสนับสนุนในรูปของแรงงานในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในวัด เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ของชุมชน วัด เข้มแข็งขึ้น

3) ชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 88 การสรุปผลพบว่า ชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมาก โดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เป็นการช่วยเหลือในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้เช่นกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ซึ่งจะสอดคล้องกับความสำคัญอันหนึ่งของมอญเข้าไป โดยเฉพาะเรื่องการแห่ธง ธงตะขาบในวันสงกรานต์ (ทำให้เกิดความเชื่อมโยงในการสร้างบทบาทเชิงสนับสนุนในรูปแบบของแรงงาน) ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวมอญมาตั้งแต่โบราณ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นภายในวัด และชุมชน ส่วนมากจะสอดคล้องวิถีชีวิตความเป็นมอญเข้าไปในกิจกรรมนั้นๆ ไม่มากนักขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านเป็นสำคัญ

7.1.1.2. สรุปผลบทบาทของวัด

ข้อ	วัดเจดีย์ทอง(JD)	ข้อ	วัดศาลาแดงเหนือ(SD)	ข้อ	วัดท้ายเกาะใหญ่(TK)	
	บทบาทวัด		บทบาทวัด		บทบาทวัด	บทบาทเชิงสังคมและวัฒนธรรม
6	เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	6	เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	6	เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	
8	เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	8	เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	8	เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	
11	เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	11	เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	11	เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	

ตารางที่ 89 สรุปผลบทบาทของวัด 3 วัด

1) วัดเจดีย์ทอง

จากตารางที่ 89 การสรุปผลพบว่า วัดเจดีย์ทอง (B1-B3)

มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ข้อ (8) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สถานที่วัดมีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน กรรมการวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมาก โดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดเช่น งานประเพณีวันสงกรานต์ ก็ต้องใช้อาคารสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกอาคาร ทำให้เกิดความเชื่อมโยงในด้านการใช้พื้นที่เพื่อสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural Area) ทำให้วัดเจดีย์ทองมีบทบาทเป็นเชิงสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural Role) ที่ทำให้ชุมชนมีความเชื่อมโยงและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านการทำกิจกรรม ซึ่งในวันสงกรานต์นั้น

ชาวบ้านจะใส่ชุดมอญมาวัดเพื่อทำบุญและทำกิจกรรม การทำอาหารมอญมาถวายพระที่วัด การสนทนาภาษามอญ เป็นต้น

2) วัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 89 การสรุปผลพบว่า วัดศาลาแดงเหนือ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลการ ข้อ (8) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานที่วัดมีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน กรรมการวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่นในข้อ (8) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ที่วัดนี้จะมีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุค่อนข้างมากเช่น บ้านมอญ กุฏิพระ หอไตร ไบลานมอญ ที่กรองน้ำโบราณ เจดีย์มอญ เป็นต้น ทำให้วัดศาลาแดงเหนือ มีบทบาทเป็นเชิงสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural Role) ที่ทำให้ชุมชนมีความเชื่อมโยงและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านการทำกิจกรรม

3) วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 89 การสรุปผลพบว่า วัดท้ายเกาะใหญ่ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลการ ข้อ (8) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สถานที่วัดมีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน กรรมการวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่นในข้อ (6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลการ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัด เช่น งานประเพณีวันสงกรานต์ ก็ต้องใช้อาคารสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกอาคาร ซึ่งในวันสงกรานต์นั้นชาวบ้านจะใส่ชุดมอญมาวัดเพื่อทำบุญและทำกิจกรรม ทำให้วัดท้ายเกาะใหญ่มีบทบาทเป็นเชิงสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural Role)

7.1.1.3. สรุปผลบทบาทของพระสงฆ์

ตารางที่ 90 สรุปผลบทบาทของพระสงฆ์ 3 วัด

1) พระสงฆ์วัดเจติยทอ

จากตารางที่ 90 การสรุปผลพบว่า พระสงฆ์วัดเจติยทอ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ข้อ (3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ข้อ (6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ข้อ (7) บทบาทด้านอนุรักษศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน กรรมการวัด ค่อนข้างมาก โดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (2) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นคือให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 รวมถึงพระสงฆ์ในการการถือศีล 227 ข้อด้วย ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทเชิงวัฒนธรรม-จิตวิญญาณ (Cultural-Spiritual Role) ในการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน และการฝึกปฏิบัติ (Practice) ตนเอง

2) พระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 90 การสรุปผลพบว่า พระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ข้อ (3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ข้อ (6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ข้อ (7) บทบาทด้านอนุรักษศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน ค่อนข้างมาก โดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม โดยการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมของพระสงฆ์ต่อชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือให้ความศรัทธาพระสงฆ์อย่างมาก ทำให้พระสงฆ์ มีบทบาทเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ (Cultural-Spiritual Role) ในการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน และการฝึกปฏิบัติ (Practice) ตนเองสูงมาก

3) พระสงฆ์วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 90 การสรุปผลพบว่า พระสงฆ์วัดท้ายเกาะใหญ่ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ข้อ (3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ข้อ (6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ข้อ (7) บทบาทด้านอนุรักษศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความเชื่อมโยงกับชาวบ้าน ค่อนข้างมาก โดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ โดยการนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา และการนั่งวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ ซึ่งชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือให้ความศรัทธาพระสงฆ์อย่างมาก ทำให้พระสงฆ์ มีบทบาทเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ (Cultural-Spiritual Role) ในการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน และการฝึกปฏิบัติ (Practice) ตนเองสูงมาก

7.1.1.4. สรุปผลบทบาทของกรรมการวัด

ตารางที่ 91 สรุปผลบทบาทของกรรมการวัด 3 วัด

1) กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

จากตารางที่ 91 การสรุปผลพบว่า กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ชื่อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ชื่อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ชื่อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และชื่อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กรรมการวัด มีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์ค่อนข้างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค เป็นการให้เงินเพื่อสนับสนุนในเชิงเศรษฐกิจ โดยนำเงินบริจาคไปใช้จ่ายในส่วนของวัดเช่นจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ การสร้างและบูรณะอาคารสถานที่ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นไปที่โบราณสถานและ โบราณวัตถุ ในส่วนของการสนับสนุนแรงงานมุ่งไปที่การช่วยเหลือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทองมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับวัดในด้านบทบาทเชิงเศรษฐกิจและแรงงานค่อนข้างมาก โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ

2) กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ

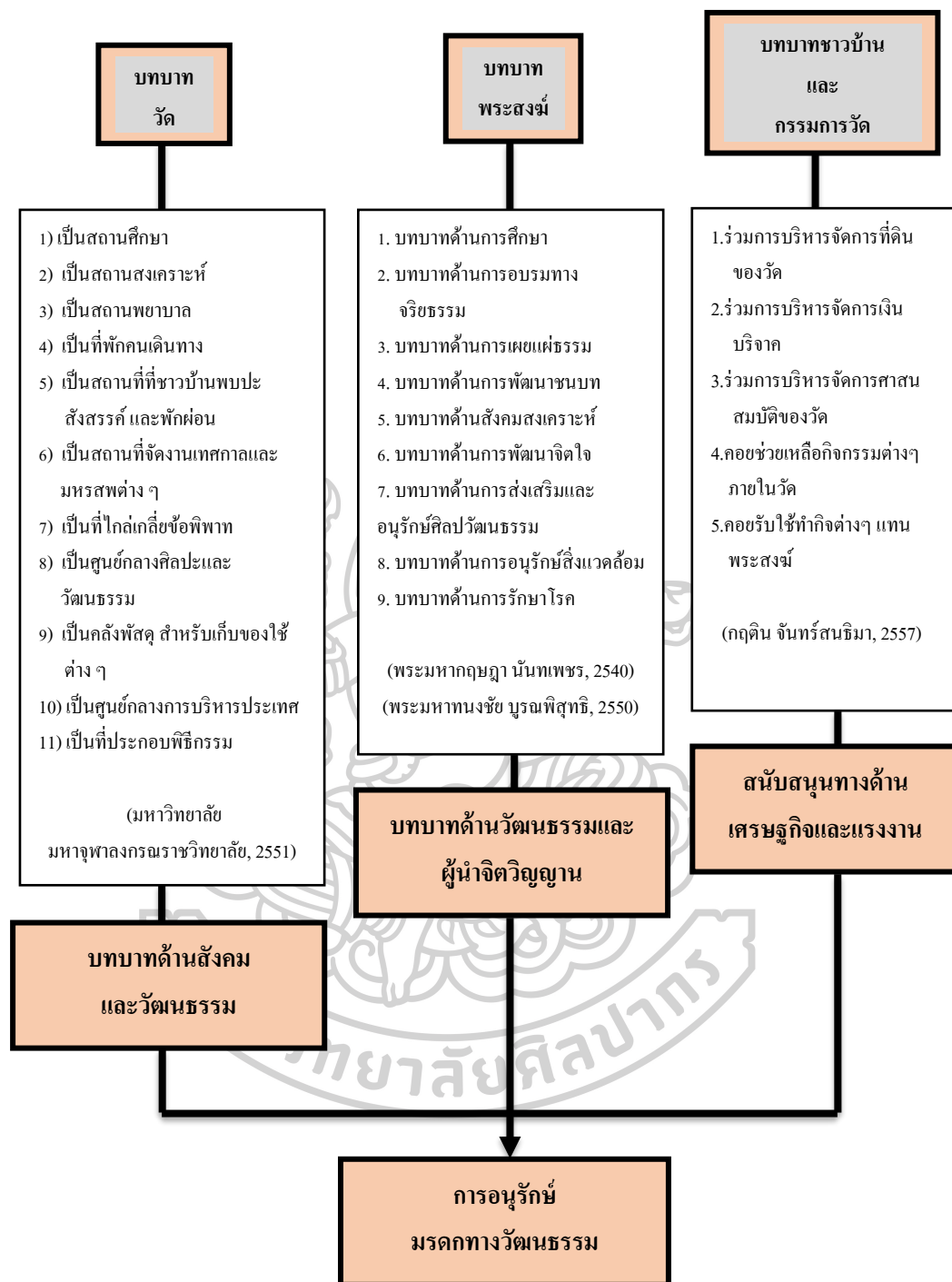
จากตารางที่ 91 การสรุปผลพบว่า กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ชื่อ (1) การบริหารจัดการที่ดินของวัด ชื่อ (2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ชื่อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ชื่อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และชื่อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ มีความรักและศรัทธาต่อวัดสูงมาก มีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์อย่างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด โดยนำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายในการบูรณะและซ่อมแซมพระอุโบสถ วิหาร เจดีย์ กุฏิสงฆ์ ซึ่งเป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการสนับสนุนในเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง รวมไปถึง

ถึงเพื่อบำรุงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ยั่งยืนสืบต่อไป ในรูปของแรงงานนั้น ก็ช่วยเหลือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นกำลังสนับสนุนด้านแรงงาน ทำให้บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทองมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับวัดในด้านบทบาททางด้านเศรษฐกิจและแรงงาน โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ

3) กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 91 การสรุปผลพบว่า กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ มีความเชื่อมโยงกับทางวัดและพระสงฆ์อย่างมากโดยดูได้จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละข้อ เช่น ในข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด โดยมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมมอญมากเช่น ประเพณีสงกรานต์ (ปีจ้อห้ ต๊ะห้) เป็นเทศกาลสำคัญประจำปี ของชาวมอญ จะมีการทำบุญเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬารในชุมชน โดยเฉพาะประเพณีแห่ธงชัย ธงตะขาบซึ่งเป็นการสืบสานประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญ ทำให้บทบาทของกรรมการวัด มีส่วนช่วยเหลือด้านแรงงานและทุนทรัพย์ในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ มีส่วนสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและแรงงาน ในการสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับวัด โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ

7.1.2 ข้อมูลสรุปเปรียบเทียบ บทบาท ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมการวัด (รวม 3 วัด)

รูปภาพที่ 65 แผนผังบทธา ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ กรรมการวัด

7.1.2.1. บทธาชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 88 การสรุปเปรียบเทียบพบว่า บทธาชาวบ้าน วัด

เจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ มีความคิดเห็นในเรื่องบทธาของวัดต่อวิถีชีวิต

ชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านบทบาทของชาวบ้าน อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด และข้อ (5) การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อวิเคราะห์บทบาทชาวบ้านทั้ง 3 วัดพบว่า มุ่งเน้นไปในทางการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและแรงงาน ดังรูปภาพที่ 65 โดยการถวายเงิน มอบเงินให้กับทางวัด และออกแรงในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่วัด ทำให้เกิดบทบาทเชิงสนับสนุนเศรษฐกิจและแรงงานของชาวบ้านต่อวัดและพื้นที่วัด

7.1.2.2. บทบาทของวัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 89 การสรุปเปรียบเทียบพบว่า บทบาทของวัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ มีความคิดเห็นในเรื่องบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านบทบาทของวัด อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบรายข้อที่ตอบเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (6) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลการ ข้อ (8) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อวิเคราะห์บทบาทวัดทั้ง 3 วัดพบว่า มุ่งเน้นไปในทางด้านบทบาทเชิงสังคม และ วัฒนธรรม ดังรูปภาพที่ 65 โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะสอดแทรกวัฒนธรรมมอญเข้าไปด้วยเช่น ประเพณีแห่ธงชัย ชงตะขาบ ในวันสงกรานต์ ทำให้เกิดพื้นที่ทางสังคม และวัฒนธรรม ขึ้นภายในวัด

7.1.2.3. บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 90 การสรุปเปรียบเทียบพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ มีความคิดเห็นในเรื่องบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านบทบาทของพระสงฆ์ อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบรายข้อที่ตอบเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (2) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม ข้อ (3) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ข้อ (6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ข้อ (7) บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์ทั้ง 3 วัดพบว่า มุ่งเน้นไปในทางด้านวัฒนธรรม และการฝึกปฏิบัติ (Practice) โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เช่นการอบรมให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 การเทศน์

แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมของพระสงฆ์ ทำให้เกิดบทบาททางวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ ดังรูปภาพที่ 65 ขึ้นภายในวัดและชุมชน

7.1.2.4. บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 91 การสรุปเปรียบเทียบพบว่า บทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ มีความคิดเห็นในเรื่องบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านบทบาทของกรรมการวัด อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบรายชื่อที่ตอบเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อพบว่า มีความคิดเห็นต่อบทบาทในด้าน ข้อ (3) จัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อ (4) ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ข้อ (5) ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อวิเคราะห์บทบาทกรรมการวัด ทั้ง 3 วัดพบว่า มุ่งเน้นไปในการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและแรงงาน ดังรูปภาพที่ 65 โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆภายในวัด เช่น ประเพณีสงกรานต์ (ปีจ๊ะห๊ะตี้ห๊ะ) เป็นเทศกาลสำคัญประจำปี ของชาวมอญ โดยการออกแรงกายแรงใจในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในวัด

7.1.3 ข้อมูล สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (แต่ละวัด)

7.1.3.1. กลุ่มชาวบ้าน

พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด	วัดเจดีย์ทอง JD					วัดศาลาแดงเหนือ SD					วัดท้ายเกาะใหญ่ TK					การสนับสนุนเชิงเศรษฐกิจและแรงงานให้แก่วัด
	กลุ่มชาวบ้าน				ผลคะแนนรายข้อ	กลุ่มชาวบ้าน				ผลคะแนนรายข้อ	กลุ่มชาวบ้าน				ผลคะแนนรายข้อ	
	A1	A2	A3	A4		A1	A2	A3	A4		A1	A2	A3	A4		
1 ศาลาการเปรียญ	2	2		1	5	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8	21
2 หอระฆัง	2	2		1	5	3				3	2	2	2	2	8	16
3 พระอุโบสถ	1	1	1		3					0					0	3
4 ที่นั้ริมน้ำ			1		1	3	1	1		5					0	6
5 เจดีย์มอญ			1	1	2		1	1	1	3		1			1	6
6 ศาลาอวดศพ									1	1					0	2
7 ที่หีบก้อน											2				2	2
8 กุฏิพระ													2	2	4	4
ผลคะแนนรายบุคคล	5	5	3	3		8	4	4	4		6	5	6	6		
3 คะแนน เข้าทุกวัน	2 คะแนน เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)					1 คะแนน เข้าเดือน-ปี										

ตารางที่ 92 สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน 3 วัด

1) ชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง

จากตารางที่ 92 การศึกษาพบว่าชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่2 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่3 ข้อ (3) พระอุโบสถ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง พบว่า ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นพื้นที่สังคมสงเคราะห์ Social Work การมาถือศีล ฟังธรรมร่วมกัน และการฝึกปฏิบัติ ทางด้านการนั่งสมาธิ สวดมนต์ภาษามอญ สำหรับชาวบ้านแล้ว พื้นที่ศาลาการเปรียญ เป็นพื้นที่จัดกิจกรรม ทำบุญ ทำทานร่วมกันของผู้มีจิตศรัทธา เป็นการจัดกิจกรรมที่ช่วยสนับสนุนเชิงแรงงานและเศรษฐกิจให้แก่วัด

2) ชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 92 การศึกษาพบว่าชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือ (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 2 ข้อ (4) พื้นที่รินน้ำ อันดับที่ 3 ข้อ (2) หอสวดมนต์ (5) เจดีย์มอญ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือพบว่า ข้อ(1)ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นพื้นที่สังคมสงเคราะห์ (Social Work) การมาถือศีล ฟังธรรมร่วมกัน และการฝึกปฏิบัติ (Practice) ทางด้านการนั่งสมาธิ สวดมนต์ภาษามอญ สำหรับชาวบ้านแล้ว พื้นที่ศาลาการเปรียญ เป็นพื้นที่ สำหรับให้ชาวบ้านได้ร่วมทำบุญ ทำทาน และยังทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจให้กับวัดด้วย

3) ชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 92 การศึกษาพบว่าชาวบ้านวัดท้ายเกาะใหญ่ (A1-A4) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่2 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 3 ข้อ (8) กุฏิพระ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้านวัดศาลาแดงเหนือพบว่า ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นพื้นที่สังคมสงเคราะห์ (Social Work) การมาถือศีล ฟังธรรมร่วมกัน และการฝึกปฏิบัติ ทางด้านการนั่งสมาธิ สวดมนต์ สำหรับชาวบ้านแล้ว พื้นที่ศาลาการเปรียญ เป็นพื้นที่ สำหรับให้ชาวบ้านได้ร่วมทำบุญ ทำทาน และยังทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจให้กับวัดด้วย

7.1.3.2. กลุ่มพระสงฆ์

พื้นที่การเข้าใช้สอย อาคารในวัด	วัดเจติยทง JD				วัดศาลาแดงเหนือ SD				วัดท้ายเกาะใหญ่ TK				รวม
	กลุ่มพระสงฆ์			ผล คะแนน รายชื่อ	กลุ่มพระสงฆ์			ผล คะแนน รายชื่อ	กลุ่มพระสงฆ์			ผล คะแนน รายชื่อ	
	B1	B2	B3		B1	B2	B3		B1	B2	B3		
1 ศาลาการเปรียญ		2	2	4	2	2	2	6	2	2	2	6	16
2 หอสวดมนต์	3	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	9	27
3 พระอุโบสถ	2	2	2	6	2	2		4	2			2	12
4 พื้นที่ริมน้ำ				0				0			3	3	3
5 เจดีย์มอญ	2			2				0				0	2
6 กุฏิพระ				0			3	3		3		3	6
ผลคะแนนรายบุคคล	7	7	7		7	7	8		7	8	8		
3 คะแนน เข้าทุกวัน	2 คะแนน เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				1 คะแนน เข้าเดือน-ปี								

บทบาท
ทาง
วัฒนธรรม
และผู้นำ
จิต
วิญญาณ

ตารางที่ 93 สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ 3 วัด

1) พระสงฆ์ วัดเจติยทง

จากตารางที่ 93 การศึกษาพบว่าพระสงฆ์ วัดเจติยทง(B1-B3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 2 ข้อ (3) พระอุโบสถ อันดับที่ 3 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ วัดเจติยทงพบว่า ข้อ (2) หอสวดมนต์ ถูกใช้เป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ในการทำวัตรเช้า เย็น มากที่สุด เพราะต้องมาฝึกปฏิบัติ (Practice) ทุกวัน สำหรับพระสงฆ์ วัดเจติยทง มีบทบาททางด้านวัฒนธรรมและเป็นผู้นำจิตวิญญาณ ให้กับชาวบ้าน ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ควรส่งเสริมให้มากที่สุด เพราะมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งพระสงฆ์กับชาวบ้านและกรรมการวัด

2) พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 93 การศึกษาพบว่าพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ(2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 2 ข้อ(1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 3 ข้อ(3)พระอุโบสถ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ พบว่า ข้อ(2)หอสวดมนต์ ถูกใช้เป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ในการทำวัตรเช้า เย็น มากที่สุด เพราะต้องมาฝึกปฏิบัติ (Practice) ทุกวัน สำหรับพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ มีบทบาททางด้านวัฒนธรรมและเป็นผู้นำจิตวิญญาณให้กับชาวบ้าน ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ควรเป็นพื้นที่เปิดเหมือนกับวัดเจติยทง ซึ่งจะทำให้บทบาทวัดมีความเข้มแข็งมากขึ้น ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ควรส่งเสริมให้มากที่สุด เพราะมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งพระสงฆ์กับชาวบ้านและกรรมการวัด

3) พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 93 การศึกษาพบว่าพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ (B1-B3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 2 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 3 ข้อ (4) ศาลาริมน้ำ กับข้อ (6) กุฏิพระ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ พบว่า ข้อ (2) หอสวดมนต์ ถูกใช้เป็นพื้นที่ของพระสงฆ์ในการทำวัตรเช้า เย็น มากที่สุด เพราะต้องมาฝึกปฏิบัติ (Practice) ทุกวัน สำหรับพระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ มีบทบาททางด้านวัฒนธรรมและยังเป็นผู้นำจิตวิญญาณให้กับชาวบ้านด้วย ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ควรส่งเสริมให้มากที่สุด เพราะมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งพระสงฆ์กับชาวบ้านและกรรมการวัด ความเห็นเหมือนกับพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดเหมือนกัน

7.1.3.3. กลุ่มกรรมการวัด

พื้นที่การเข้าใช้สอย อาคารในวัด	วัดเจดีย์ทอง JD				วัดศาลาแดงเหนือ SD				วัดท้ายเกาะใหญ่ TK				การ สนับสนุน เชิง เศรษฐกิจ และ แรงงาน ให้แก่วัด
	กลุ่มกรรมการวัด			ผล คะแนน รายชื่อ	กลุ่มกรรมการวัด			ผล คะแนน รายชื่อ	กลุ่มกรรมการวัด			ผล คะแนน รายชื่อ	
	C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3	C1	C2	C3	
1 ศาลาการเปรียญ	3	2	2	7	3	3	3	9	2	2	2	6	22
2 หอสวดมนต์	3	3	2	8	3		3	6	2	2	2	6	20
3 พระอุโบสถ	1		1	2				0				0	2
4 เจดีย์มอญ				0		2		2				0	2
5 ทิวทัศน์				0				0			2	2	2
6 กุฏิพระ		3		3				0	2	2		4	7
7 หอไตร				0	2	2	2	6				0	6
ผลคะแนนรายบุคคล	7	8	5		8	7	8		6	6	6		
3 คะแนน เข้าทุกวัน	2 คะแนน เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)				1 คะแนน เข้าเดือน-ปี								

ตารางที่ 94 สรุปผลพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด 3 วัด

1) กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

จากตารางที่ 94 กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง (C1-C3) การศึกษาพบว่ากรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 2 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 3 ข้อ (6) กุฏิพระ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง พบว่า ข้อ (2) หอสวดมนต์ ถูกใช้เป็นพื้นที่ที่กรรมการวัดเข้าใช้สอยบ่อยที่สุด และยังเป็นผู้สนับสนุนเชิงเศรษฐกิจให้แก่วัดด้วย เช่น การถวายเงินใส่ตู้บริจาค รวมไปถึงการสนับสนุนด้านแรงงานให้แก่วัดด้วย เช่น

การทำความสะอาดพื้นที่ ผนัง เพดาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ ควรให้ความสำคัญมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง

2) กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ

จากตารางที่ 95 กรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ(C1-C3)

การศึกษาพบว่ากรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 2 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 3 ข้อ (7) หอไตร เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือพบว่า ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นพื้นที่ ที่กรรมการวัดเข้าใช้สอยบ่อยที่สุด และยังเป็นผู้สนับสนุนเชิงเศรษฐกิจให้แก่วัดด้วย เช่น การถวายเงินใส่ตู้บริจาค รวมไปถึงการสนับสนุนด้านแรงงานให้แก่วัดด้วย เช่น ร่วมงานทำบุญวันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น พื้นที่ศาลาการเปรียญจึงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ สำหรับกรรมการวัด ดังนั้นพื้นที่ศาลาการเปรียญ ควรให้ความสำคัญมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง

3) กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่

จากตารางที่ 95 กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่(C1-C3)

การศึกษาพบว่ากรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ (C1-C3) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 2 ข้อ(2)หอสวดมนต์ อันดับที่ 3 ข้อ (6) กุฏิพระ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ พบว่า ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ เช่น การถวายเงินใส่ตู้บริจาค และทางด้านแรงงาน อยู่ในรูปของการการช่วยเหลือในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้าน เป็นต้น พื้นที่ศาลาการเปรียญ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ (Economy Area) สำหรับกรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ ดังนั้นพื้นที่ศาลาการเปรียญ ควรให้ความสำคัญมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง

7.1.4 ข้อมูลสรุปผลเปรียบเทียบ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในวัด (เปรียบเทียบ 3

วัด)

7.1.4.1. พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน (วัดเจติยทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่)

จากตารางที่ 92 พบว่า พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน วัดเจติยทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ

อันดับที่ 2 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 3 ข้อ (4) พื้นที่ริมน้ำ กับ ข้อ (5) เจดีย์มอญ เมื่อวิเคราะห์ การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ พบว่า ข้อ (1) ศาลา การเปรียญ ถูกใช้เป็นที่สังคมสงเคราะห์ (Social Work) การมาถือศีล ฟังธรรมร่วมกัน และการ ฝึกปฏิบัติ (Practice) ทางด้านการนั่งสมาธิ สวดมนต์ภาษามอญ สำหรับชาวบ้านแล้ว พื้นที่ศาลา การเปรียญ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ (Economy Area) สำหรับการทำบุญทำทานร่วมกัน ดังนั้นพื้นที่ศาลา การเปรียญ ควรให้ความสำคัญมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ศาลาการเปรียญในแต่ละวัด เป็นพื้นที่เปิดอยู่แล้ว

7.1.4.2. พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ (วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่)

จากตารางที่ 93 พบว่า พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นต่อ การเข้าใช้สอยพื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (2) หอสวดมนต์ อันดับ ที่ 2 ข้อ(1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 3 ข้อ (3) พระอุโบสถ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของ พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ พบว่า ข้อ (2) หอสวดมนต์ ถูกใช้เป็น พื้นที่ของพระสงฆ์ในการทำวัตรเช้า เย็น มากที่สุด เพราะต้องมาฝึกปฏิบัติ (Practice) ทุกวัน สำหรับพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ พื้นที่หอสวดมนต์ มีบทบาททาง วัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณสำหรับพระสงฆ์ ดังนั้นพื้นที่หอสวดมนต์ควรให้ความสำคัญ มากที่สุดพื้นที่หนึ่ง เพราะมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งพระสงฆ์กับชาวบ้านและกรรมการวัด โดยเฉพาะพื้นที่หอสวดมนต์ วัดศาลาแดงเหนือ ควรเป็นพื้นที่เปิดให้มากขึ้นเพื่อสร้างสังคม วัฒนธรรมที่ดีต่อไปให้มากขึ้น

7.1.4.3. พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด (วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่)

จากตารางที่ 94 พบว่า พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการ วัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ (C1-C3)) มีความคิดเห็นต่อการเข้าใช้สอย พื้นที่อาคารในวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย อันดับที่ 1 ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ อันดับที่ 2 ข้อ(2) หอสวดมนต์ อันดับที่ 3 ข้อ (6) กุฏิพระ เมื่อวิเคราะห์การเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่ (C1-C3)) พบว่า ข้อ (1) ศาลาการเปรียญ ถูกใช้เป็นที่ เศรษฐกิจ (Economy Area) เช่น การถวายเงินใส่ตู้บริจาค และการสนับสนุนด้านแรงงาน อยู่ในรูป

ของการช่วยเหลือในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือ ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้าน เป็นต้น พื้นที่ศาลาการเปรียญ จึงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ สำหรับ กรรมการวัด ดังนั้นพื้นที่ศาลาการเปรียญ ควรให้ความสำคัญมากที่สุดพื้นที่หนึ่ง

7.2 การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย จากการศึกษาเรื่องบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีซึ่งมีประเด็นในการอภิปรายผลจำแนกเป็นรายด้านจากการศึกษาความคิดเห็นของชาวบ้าน พระสงฆ์ กรรมการวัดทั้ง3วัดและชุมชน ต่อบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีในแต่ละด้าน ซึ่งมีทั้งหมด 2 ด้านหลักใหญ่ได้แก่ (1) ด้านบทบาท ประกอบไปด้วย บทบาทชาวบ้าน, บทบาทวัด, บทบาทพระสงฆ์, บทบาทกรรมการวัดทั้ง3วัดและชุมชน (2) พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารประกอบไปด้วย การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้าน พระสงฆ์ และกรรมการวัด ทั้ง3วัดและชุมชน ซึ่งทั้ง2ด้านนี้มีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.2.1. ด้านบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด ทั้ง 3 วัดและชุมชน

ให้ความสำคัญกับหัวข้อด้านการจัดการศาสนสมบัติของวัด, การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด, การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์, อย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทบาทนั้น มุ่งเน้นไปที่ บทบาทเชิงสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและด้านแรงงาน เนื่องจากชาวบ้านและกรรมการวัดเป็นกำลัง สนับสนุนในเชิงเศรษฐกิจและแรงงาน ที่ทำให้ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีผลปัจจัยสำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การจัดการศาสนสมบัติของวัด

ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดมาก อันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันฝังรากลึกอย่างแนบแน่นในวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับ สังคมไทย-มอญมาอย่างยาวนาน และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย-มอญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ชาวบ้านและกรรมการวัดหลายท่านกล่าวว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านและชุมชนเพราะ

เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านและชุมชน บางครั้งการรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสมบัติไว้ให้ยืนยาว สิ่งสำคัญก็คือการบูรณปฏิสังขรณ์ บำรุงรักษา และการซ่อมแซมอาคารภายในวัด ซึ่งเป็น การสนับสนุนด้านเศรษฐกิจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยผ่านทางภารกิจกรรมและการบริจาคเงิน โดยชาวบ้านถวายเงินเพื่อบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

2. การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด

ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดมาก โดยการสนับสนุนด้านแรงงานและด้านเศรษฐกิจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาและความป็นเอกลักษณ์ของความเป็นมอญเช่นประเพณีวันสงกรานต์ (ภาษามอญเรียกว่า กะต๊ะ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ) ซึ่งในกิจกรรมสงกรานต์จะสอดแทรกความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ของชาวมอญไว้มากที่สุดเช่น (1) การแห่ทางหงส์ ธงตะขาบ (แห่สะต๊ะ โน้) โดยจะแห่ทางหงส์รอบเจดีย์มอญ 3 รอบก่อนจะชักขึ้นสู่ยอดเสาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า (2) ธรรมเนียมการทำบุญอุปัชฌาย์บรรพบุรุษ ชาวมอญเรียกว่า แจ็กชอยจู้ด คือการทำพิธีบังสุกุลให้กับญาติมิตรและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (3) การแต่งกายชุดมอญไปวัด (4) การทำข้าวแช่ไปวัด (5) การสวดมนต์ภาษามอญ (6) การละเล่นพื้นเมืองการละเล่นสะบ้า (มอญ) (ว่อน-สะ-นิ) เป็นต้น

3. การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์

ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์เพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อ ไปสู่ภพที่ดีเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าเช่นกิจกรรมจัดอาสาสมัครในงานสวดพระอภิธรรมการทำน้ำที่รับ-จ่ายเงินแทนพระ การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ การปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระ โดยมุ่งเน้นไปที่ การสนับสนุนด้านแรงงานและด้านเศรษฐกิจ เพื่อพระพุทธศาสนา

7.2.2. ด้านบทบาทของวัด

ให้ความสำคัญกับหัวข้อด้านสถานที่จัดงานเทศกาล, ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม, สถานที่ประกอบพิธีกรรม, อย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงสังคม และวัฒนธรรมโดยใช้พื้นที่สร้างสังคมและวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรมซึ่งกิจกรรมแต่ละกิจกรรมเป็นบ่อเกิดของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีการแห่หงส์ ธงตะขาบ การเรียนภาษามอญในชุมชนหรือที่วัด พิธีการบวช การสรงน้ำพระ พิธีงานศพ เป็นต้น โดยมีผลปัจจัยสำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล

ทั้ง 3 วัด มีความสำคัญเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลในการทำกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและกิจกรรมของชาวบ้าน เป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยวัดมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านใกล้ชิดกันและทำให้เกิดบริบทของการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านทั้ง 3 วัด เช่น (1) การอนุรักษ์ประเพณีทางพระพุทธศาสนา (2) ประเพณีสงกรานต์ (3) การปฏิสังขรณ์ สร้าง ต่อเติม อาคารสถานที่ เป็นต้น

2. เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม

วัดทั้ง 3 วัด มีความสำคัญในการเป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม เนื่องจากทั้ง 3 วัด เป็นวัดอันเก่าแก่ ย่อมมีสิ่งทีควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้รุ่นต่อ ๆ ไปได้ศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น วัดอุโบราณ หินกรองน้ำโบราณ ธรรมาสันยอดนางชี เป็นที่สำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงธรรม เรือโบราณ บ้านเรือนมอญ เจดีย์มอญ เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

3. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม

วัดทั้ง 3 วัด มีความสำคัญโดยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมต่างๆของชาวบ้าน ทำให้วัดและชาวบ้านมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเช่น งานบวช งานแต่งงาน งานเผาศพ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อพื้นที่ ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน

7.2.3. ด้านบทบาทของพระสงฆ์

ให้ความสำคัญกับหัวข้อด้าน การอบรมทางจริยธรรม, การเผยแพร่ธรรม, การพัฒนาจิตใจ, และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงสามารถใช้บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ตู่ความเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นและเด่นชัดยิ่งขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัดอย่างแท้จริง โดยมีผลบ่งชี้สำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม

บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับชาวบ้านมาโดยตลอด และยังทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนารวมถึง ให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 ในวันพระ ทำให้ข้อนี้มีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

2. บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม

ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งเน้นไปที่แนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ โดยทำหน้าที่ในการการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงหน้าที่โดยตรงเช่นการทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็นของพระสงฆ์

3. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ

ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งเน้นไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ ในการทำหน้าที่พัฒนาจิตใจตนเองกับจิตใจของชาวบ้านโดยการนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา วิปัสสนากรรมฐาน เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปได้

4. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ ทำหน้าที่ในการสงวนรักษาโบราณมอญ (ซึ่งในสมัยก่อนพระสงฆ์นิยมเขียนหนังสือบนใบลาน) เจริญมอญ การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ

7.2.4 ด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน กรรมกรวัด พระสงฆ์

พื้นที่กายภาพของวัดเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม เมื่อพื้นที่ถูกใช้บ่อยๆ ย่อมทำให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ถูกใช้เพื่อสร้างเสริมบทบาทของแต่ละกลุ่มที่ศึกษาต่างกัน แต่ถูกเอาไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในชีวิตประจำวันมีลักษณะคล้ายกัน เช่น กลุ่มชาวบ้านให้ความสำคัญกับพื้นที่ศาลาการเปรียญมากเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่องของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมจากพระสงฆ์ เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Area) สร้างรายได้ให้กับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในส่วนของกลุ่มพระสงฆ์ นั้นให้ความสำคัญกับพื้นที่หอสวดมนต์มาก เนื่องจากเป็นพื้นที่

เข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในชีวิตประจำวัน ในเรื่องของการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็น ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural) สำหรับพระสงฆ์ (สวดมนต์) และชาวบ้าน (กราบไหว้พระพุทธรูปหยกขาว) และในส่วนของ **กลุ่มกรรมการวัด** ให้ความสำคัญกับพื้นที่ศาลาการเปรียญมากเหมือนกับชาวบ้านเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่กรรมการวัดเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่องของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ สวดมนต์กล่าวนำในกิจกรรมต่างๆ ทำให้พื้นที่ของกลุ่มกรรมการวัดเป็นพื้นที่พื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Area) ในการสร้างรายได้จากการทำบุญ ทำทาน โดยมีผลปัจจัยสำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

1 กลุ่มชาวบ้าน

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านเข้าไปใช้พื้นที่ ศาลาการเปรียญเป็นอันดับแรกทั้ง 3 วัด เนื่องจากมีพิธีกรรมและกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่น การทำบุญวันพระซึ่งเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รองลงมาคือไปที่หอสวดมนต์เพราะมีพระพุทธรูปหยกขาวที่แต่ละวัดให้การนับถือ ที่ต้องไปกราบไหว้ และยังเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่องของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมจากพระสงฆ์ เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Area) และยังเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Area) ด้วย

2 กลุ่มพระสงฆ์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพระสงฆ์เข้าไปใช้สอยอาคารหอสวดมนต์มากที่สุด อันเนื่องมาจากการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งถือว่ามี ความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ รองลงมาคือ ศาลาการเปรียญ และพระอุโบสถ ตามลำดับ หอสวดมนต์ยังเป็นพื้นที่ที่เข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในชีวิตประจำวัน เป็นพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural) และยังเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Area) ด้วย

3 กลุ่มกรรมการวัด

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มกรรมการวัดเข้าไปใช้สอยอาคารศาลาการเปรียญมากที่สุด เนื่องจากมีกิจกรรมต่างๆที่กรรมการวัดต้องคอยดูแลเช่นกิจกรรมวันพระซึ่งจะมีทุกอาทิตย์ เดือนละ 4 ครั้ง ตามด้วยหอสวดมนต์ เจดีย์มอญ ตามลำดับ ซึ่งถือว่ามี ความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกรรมการวัด เพราะเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรมร่วม และยังเป็นพื้นที่ที่กรรมการวัดเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่อง

ของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ สวดมนต์กล่าวนำในกิจกรรมต่างๆทำให้พื้นที่ของกลุ่มกรรมการวัดเป็นพื้นที่พื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Area) ในการสร้างรายได้จากการทำบุญ ทำทาน และยังเป็นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Area) อีกด้วย

ผลสรุปว่า การเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์ข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎีที่ได้รวบรวมกล่าวไว้ในบทที่ 2,3,4 นั้นมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทวัด (วัดเจดีย์ทอง วัดศาลาแดงเหนือ วัดท้ายเกาะใหญ่) กับวิถีชีวิตชุมชน ไทย-มอญ (ชุมชนบ้านเจดีย์ทอง ชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ ชุมชนบ้านท้ายเกาะใหญ่) อย่างเหนียวแน่นโดยผ่านการทำกิจกรรม โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นนำไปสู่การอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมมอญในทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านหัวข้อต่างๆในทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้เช่น บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด (นำกรอบแนวคิดของ กฤติน จันท์สนธิมาที่มี 5 ข้อ นำกรอบแนวคิดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มี 11 ข้อ และนำกรอบแนวคิดของพระมหากฤษณา นันทเพชร กับ พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธิ ที่มี 9 ข้อ) ถึงแม้ว่าหัวข้อต่างๆที่นำมาใช้ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างจะไม่ครบทุกข้อก็ตามแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าชุมชนชาวมอญมีความสัมพันธ์กับวัดค่อนข้างสูงไม่ว่าจะเป็นเรื่องบทบาท หรือการเข้าใช้พื้นที่อาคาร ซึ่งแสดงถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรม โดยมีกิจกรรมเป็นตัวนำสู่การเรียนรู้ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลธรรม จริยธรรม ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนมอญและสังคม ซึ่งเป็นการลงทุนน้อยที่สุด ซึ่งจะไปแล้ว บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด จะให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาทสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและแรงงาน อยู่ในรูปของการให้เงิน (Donation) และการช่วยเหลือกิจกรรม ผู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Conservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนบทบาทของวัด จะให้ความสำคัญในเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในรูปของการให้พื้นที่สังคม (Social Space) ผู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Conservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ จะให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาททางวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ในรูปของการฝึกฝน (Practice) ในด้านธรรมะ ผู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Conservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษายังได้ข้อค้นพบใหม่ว่า ในหัวข้อบทบาทของวัดตามทฤษฎี 3 ข้อ เช่นข้อ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ข้อ 8 เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และข้อ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรมที่มีแรงผลักดันให้บทบาทวัดกับวิถีชีวิตชุมชนมอญมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงสูงแล้ว ก็ยังเห็นได้ชัดว่าวัดมอญยังเป็นลาน/เวที แสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์-ในเชิงรูปธรรม (เจดีย์

มอญ), ในเชิงนามธรรม (การสวดมนต์ภาษามอญ การแต่งกายแบบมอญในงานประเพณี อาหาร ถวายพระ เป็นต้น) ซึ่งยังไม่มีในรายการบทบาทของวัดตามกรอบแนวคิดที่อ้างอิงไว้

7.3 ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ

7.3.1 ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อจำกัดของวิทยานิพนธ์เชิงแนวคิด ในการเลือกใช้กรอบความคิด (Framework) ของนักวิจัยที่เลือกมา ยังไม่พอที่จะสร้างกรอบความคิดให้ครอบคลุมได้ อันเนื่องมาจากเรื่องของเวลา และหากใช้กรอบความคิด (Framework) ของนักวิจัยท่านอื่น เช่น กลุ่มแม่ชี หน่วยงานราชการ อาจจะได้ผลที่แตกต่างกันออกไป

2. วิทยานิพนธ์นี้ เป็นเพียงการศึกษาและวิเคราะห์ ให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ ในปัจจุบันของกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มกรรมการวัด และกลุ่มพระสงฆ์ แต่ยังไม่ถึงแนวทางการอนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรม และการพัฒนาในอนาคต

3. ความไม่ชัดเจนในการเข้าใจภาษามอญของผู้วิจัยส่งผลให้การลงพื้นที่ใน บางครั้งไม่ประสบผลตามเป้าหมายและสร้างความสับสนให้กับผู้วิจัยด้วยในบางครั้ง

7.3.2 ข้อเสนอแนะ

1. มีประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบ ที่น่าสนใจ หากแต่ยังขาดทรัพยากรและเวลา จึงไม่ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมได้แก่ การศึกษาชุมชนไทยพุทธเปรียบเทียบกัน เป็นต้น

2. วัดและชาวบ้านควรรื้อฟื้นและส่งเสริมให้มีโรงเรียนสอนภาษามอญภายใน วัดและชุมชน เพื่อเป็นการปูแนวทางนำไปต่อยอดในการถ่ายทอดภาษามอญสู่ชุมชนซึ่งเป็นการ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญให้คงอยู่และยั่งยืนต่อไป

3. วัด และชาวบ้านควรร่วมกันจัดพื้นที่กิจกรรม อบรมสร้างอาชีพชาวบ้านขึ้น ภายในวัดและชุมชน โดยมุ่งเน้นอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ ความเป็นมอญ เพื่อสร้างบทบาทให้วัดและชุมชนมีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญ ให้คงอยู่และยั่งยืนต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยแบบกึ่งโครงสร้าง

(สำหรับ ชาวบ้านและกรรมการวัด → มอญ → วัดกับพระสงฆ์)

เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเรื่อง บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ
ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้วิจัย : ว่าที่ร้อยตรีชนาศัลภัก์กันยกร พันธุ์ว่าทันกร นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพิชชา ไตวิวิญญ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

พื้นที่โครงการ

วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์.....

เริ่มการสัมภาษณ์เวลา.....น. จบการสัมภาษณ์เวลา.....น.

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

กรุณาเล่าประวัติโดยย่อเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวในด้านต่อไปนี้

- อายุ.....ปี
- เพศ.....
- ศาสนา.....
- ความถี่ของการมาวัด.....
- อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ส่วน(Tangible Heritage)และส่วน(Intangible Heritage)

- เป็นข้อคำถามปลายเปิด ที่ขอให้ท่านได้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ

ต่อไปนี้เป็น

ข้อ 1 หน้าที่ของชาวบ้านและกรรมการวัดที่มีต่อวัดมีอะไรบ้างเพราะเหตุใด ?

.....

ข้อ 2 ชาวบ้านและกรรมการวัดช่วยเหลือวัดด้านใดบ่อยที่สุด ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอะไรบ้าง ?

.....

ข้อ 3 ชาวบ้านและกรรมการวัดควร จะสร้าง ปรับปรุง แก้ไข ต่อเติม บูรณะปฏิสังขรณ์หรืออนุรักษ์ พัฒนาอะไรบ้างภายในวัด เพราะอะไร ?

.....

ข้อ 4 ชาวบ้านและกรรมการวัดกับทางวัดและพระสงฆ์มีการปรึกษาหารือเรื่องใดบ่อยที่สุด และมีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?

.....

ข้อ 5 ประเพณีวัฒนธรรมมอญกับวัดเรื่องใดบ้างที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?

.....

ข้อ 6 เอกลักษณ์ของมอญที่สำคัญภายในวัดที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?

.....

ข้อ 7 คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ?

.....

ข้อ 8 คติความเชื่อของมอญที่เชื่อมโยงวัดมีอะไรบ้างที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสนใจเป็นพิเศษ?

.....

ข้อ 9 จากแผนที่วัด(ผู้สัมภาษณ์แจก) พื้นที่ไหนไปบ่อยสุดและพื้นที่ไหนไปน้อยสุด ไปทำอะไร เพื่ออะไร?

.....

ข้อ 10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ(เกี่ยวกับบทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัดที่มีต่อทางวัดกับพระ)?

.....

ขอขอบคุณท่านอย่างยิ่ง ที่กรุณาเสียสละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปสู่การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง-มอญในอำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี ต่อไป

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยแบบกึ่งโครงสร้าง

(สำหรับ ทางวัดและพระสงฆ์ → มอญ → ชาวบ้านและกรรมการวัด)

เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมเรื่อง บทบาทของวัดต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ
ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้วิจัย : ว่าที่ร้อยตรีชนาคัลภกันยกร พันธุ์ว่าทันกร นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพิชชา ไตวิวิธณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

พื้นที่โครงการ

วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์

เริ่มการสัมภาษณ์เวลา.....น. จบการสัมภาษณ์เวลา.....น.

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

กรุณาเล่าประวัติโดยย่อเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวในด้านต่อไปนี้

อายุ.....ปี

เพศ.....

ศาสนา.....

อื่นๆ.....

ตอนที่ 2 ส่วน(Tangible Heritage)และส่วน(Intangible Heritage)

- เป็นข้อคำถามปลายเปิด ที่ขอให้ท่านได้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ

ต่อไปนี้เป็น

ข้อ 1 หน้าทีของทางวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้านหรือชุมชนมีอะไรบ้างเพราะเหตุใด ?

.....

ข้อ 2 วัดและพระสงฆ์มีช่วยเหลือชาวบ้านหรือชุมชนในเรื่องอะไรบ้างเป็นพิเศษ ?

.....

ข้อ 3 วัดและพระสงฆ์ควร จะสร้าง ปรับปรุง แก้ไข ต่อเติม บูรณะปฏิสังขรณ์หรืออนุรักษ์ พัฒนา อะไรบ้าง ภายในวัดในลำดับต้นๆ เพราะอะไร?

.....

ข้อ 4 ทางวัดและพระสงฆ์มีการปรึกษาหารือกับชาวบ้านและกรรมการวัดเรื่องใดบ่อยที่สุด และมีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?

.....

ข้อ 5 ประเพณีวัฒนธรรมมอญกับวัดเรื่องใดบ้างที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?

.....

ข้อ 6 เกล็ดลักษณะของมอญที่สำคัญภายในวัดที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ?

.....

ข้อ 7 คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?

.....

ข้อ 8 คติความเชื่อของมอญที่เชื่อมโยงวัดมีอะไรบ้างที่ทางวัดและพระสงฆ์ให้ความสนใจเป็นพิเศษ?

.....

ข้อ 9 จากแผนที่วัด(ผู้สัมภาษณ์แจก) พื้นที่ไหนไปบ่อยสุดและพื้นที่ไหนไปน้อยสุด ไปทำอะไร เพื่ออะไร?

.....

ข้อ 10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ(เกี่ยวกับบทบาทของทางวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้านและกรรมการวัด)?

.....

❖ ขอบพระคุณท่านอย่างยิ่ง ที่กรุณาเสียสละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปสู่การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง-มอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ต่อไป

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ว่าที่ร้อยตรีชนาคัตถ์กัณยกร พันธุ์หว่าทันกร
วัน เดือน ปี เกิด	22 กันยายน 2511
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี: วิทยาลัยครูพระนคร หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต(ค.บ.) สาขา วิชาสถาปัตยกรรม จบการศึกษาเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2533 ปริญญาโท: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง หลักสูตรครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต(คอ.ม.) สาขาสถาปัตยกรรม จบการศึกษาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2542
ที่อยู่ปัจจุบัน	513/361 ซอย10/1 หมู่บ้านรัตนโกสินทร์200ปี หมู่ที่ 2 ถนนรังสิต-ปทุมธานี ตำบล ประชาธิปัตย์ อำเภอ ธัญบุรี จังหวัด ปทุมธานี รหัสไปรษณีย์ 12130
รางวัลที่ได้รับ	- ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมควบคุม (Professional License) สาขาสถาปัตยกรรมหลัก ก-สถ 17812 สภาสถาปนิก เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2558 - เสนอบทความวิชาการในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ (The 3rd National Academic Conference 2021) (Online) ในหัวข้อเรื่อง “พุทธศาสนาและปรัชญา : แนวคิด มุมมอง สังคม ยุคหลังโควิด ๑๙” ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ณ วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔

- Amos Goor, & Tamar Rapoport. (1997). Enhancing creativity in an informal educational framework. *Journal of Educational Psychology*, 69(5 October 1977).
- Amos Rapoport. (1990). "System of activities and system of settings," in *Domestic Architecture and the use of space: an interdisciplinary cross-cultural study*. Edited by Susan Kent: Cambridge University press.
- Feilden and Jokileht. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM.
- George B. Dantzing and Thomas L. Saaty. (2019). *Compact city : a plan for a liveable urban environment*
- Htin Aung, M. (1967). *A History of Burma*. New York and London: Cambridge University Press.
- ICOMOS Thailand. (2554). กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม. Retrieved from Bangkok:
- Karlin J. (1940). *Chicago Background of Education*. Chicago: Workman's book House.
- Leach, E. R. (1954). *The Structural Study of Myth and Totemism*. London: Tavistock Publication.
- Lieberman Victor B. (2003). *Strange Parallels: Southeast Asia in Global Context, c. 800–1830* (Vol. 1 Integration on the Mainland). England: Cambridge University Press.
- Merton Robert K. (1975). *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press of Glenche.
- Myint-U Thant. (2006). *The River of Lost Footsteps: Histories of Burma*. Farrar: Straus and Giroux.
- South Ashley. (2003). *Mon nationalism and civil war in Burma: the golden sheldrake*. United Kingdom: Routledge.
- Tambiah, S. J. (1975). *Buddhism and The Spirit Cult , in North-East Thailand*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Terwiel, B. J. (1981). *The Tai Of Assam and Ancient tai Ritual*. Gaya: Centre for Southeast Asian Studies.
- Turner, V. W. (1970). *The Ritual Process*. U.S.A: University of Chicago.
- UNESCO. (2001). *Final Report : International Round Table on Intangible Cultural Heritage Working Definitions*. Retrieved from

UNESCO. (2017). “*What is meant by cultural heritage?*”. Retrieved from from

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural>

กษกรณ์ ตราโมท. (2544). หมู่บ้านศาลาแดงเหนือกับเรือมอญ. วารสาร 30 ปี ไทยคดีศึกษา ที่ระลึกในวโรกาส
สถาบันไทยคดีศึกษา, 105 – 131.

กรมการศาสนา. (2526). ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. (2562). “ประวัติศาสนา” (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2562. จาก

[sys.dra.go.th/dra_buddha/main.php?filename=history](http://www.dra.go.th/dra_buddha/main.php?filename=history)

กรมศิลปากร. (2525). วัดสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์. ชุดศิลปวัฒนธรรมไทย. เล่ม 4. กรุงเทพมหานคร: กรม
ศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2537). วิวัฒนาการพุทธสถานไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. (2555). คู่มือ การค้าและการลงทุน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์.

กรุงเทพมหานคร: สำนักข่าวพาณิชย์ กรมส่งเสริมการส่งออก.

กฤติน จันทร์สนธิมา. (2557). การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เกสร สूरพันธ์พิชิต. (2535). ความเชื่อและพัฒนาการของประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัด สกลนคร. (ปริญญา
นิพนธ์ ศศ.ม), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, มหาสารคาม.

เกษชาติ วงศ์ทิมารัตน์. (2546). “แนวทางการอนุรักษ์รักษาคถอลและชุมชนริมคลองบางใหญ่.” (วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร. (34)

คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์. (2525). ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 8 โบราณสถานและอนุสาวรีย์
กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200
ปี.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. (2532). สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กลุ่ม
ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

จตุพล อังสุเวช. (2548). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในสำนักไทย - มอญ กรณีศึกษามุขมณฑลเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย

อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร,

กรุงเทพมหานคร.

จวน เกรือวิชฌยาจารย์. (2537). วิถีชีวิตชาวมอญ. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.

จวน เกรือวิชฌยาจารย์. (2538). ประเพณีมอญที่สำคัญ. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์เนศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

จวน เกรือวิชฌยาจารย์. (2548). ประเพณีมอญที่สำคัญ (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. (2539). ประวัติพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุ
วิทยาลัยจัดพิมพ์.

- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2, เล่ม 1. พระนคร: องค์กรค้าของ
 กุรุสภา.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค). (2548). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพ
 กรวงศ์ (ข้า บุนนาค) จากต้นฉบับตัวเขียนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 พร้อมคำอธิบายเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). ผีเจ้านาย. กรุงเทพฯ: พายัพอ้อฟเซ็ทพริ้น.
- เฉลิม รัตนทัศนีย์. (2539). วัฒนธรรมการศิลปสถาปัตยกรรมไทยพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิก
 สยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จิรวัดน์ นิจนตร. (2528). การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เชษฐ ติงสฤษดิ์. (2554). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ประเด็นใหม่เกี่ยวกับเจดีย์แบบมอญและแบบพม่าใน
 ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เชษฐ ติงสฤษดิ์. (2555). เจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ: พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตรถึงศิลปะ
 มณฑล. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2539). สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉนัย ไชยโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, ส. ก. (2514). ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพุทธศาสนา. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2555). ชุมชน. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- น. ณ ปากน้ำ. (2529). ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมเจดีย์ในสยามประเทศ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- นิตยา กนกมงคล. (2548). มองชีวิตคนปทุม จากโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรม
 ศิลปากร.
- เนตรนภิส นาควัชระ และคณะ. (2525). วัดในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจมาศ เกตุแก้ว. (2521). ประเพณีบุญบั้งไฟ. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ประชิด สกณะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นฐานประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2535). “การศึกษาเรื่องเพศทางมานุษยวิทยา ปัญหา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง,” ใน เพศและ
 วัฒนธรรม. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- ปรีดา หุตะจูฑะ. (2546). “พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี
 ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 กรุงเทพมหานคร. (29)
- พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร. (2558). วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. วารสารสันติศึกษา
 ปริทรรศน์ มจร, 3(1), 133.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). (2550). พระพุทธศาสนากับรัฐธรรมนูญ (2 ed.). กรุงเทพฯ: แปลกใจดี.

พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ กงฺคฺปนฺน. (2539). การคณะสงฆ์และพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพรัตนสุธี (2553). “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองจังหวัดปทุมธานี”. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

พระเทพเวที. (2531). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.

พระมหากฤษณา นันทเพรช. (2540). ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,

พระมหาทองชัย นุรณพิสุทธิ. (2550). บทบาทของวัดกับชุมชนในเขตบางรัก. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

พระมหาทองชัย นุรณพิสุทธิ. (2545). บทบาทของวัดกับชุมชนเมือง ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล,

พระมหาบัว ปิยะวณฺโณ. (2549). การจัดระเบียบสังฆมณฑล. นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. (2512). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธจำกัด.

พระมหาสมทรง สิรินุโร. (2525). บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคสดีไทยจำกัด.

พระมหาสมพงษ์ บุญเต็ม. (2550). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. (ภาคินพนธ์), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

พระราชรัตนมุนี ชัยวัฒน์ ปญฺาสิริ. (2538). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปยุตโต. (2527). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิ โกมลคิมทอง.

พัชรินทร์ ม่วงงาม. (2547). การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

พัลลภ สุริยกุล ณ อุษรยา. (2542). “เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควายอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.”. (วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พินิจ ลากขนานนท์. (2529). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิริยะ ไกรฤกษ์. (2553). รากเหง้าแห่งศิลปะไทย. กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์.

พิสิษฐ์ ปลัดสิงห์. (2532). คนมอญ. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.

พุทธะ. (2562). “การใช้พื้นที่ของวัด” (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2562. จาก

<http://www.phuttha.com/ศาสนสถาน/วัด/การใช้พื้นที่ของวัด>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาณพ แก้วหยก. (2555). รายชื่อวัดมอญในเมืองไทย (พิมพ์ในงาน ปทุมรามัญญธานี เทิดไท้องค์ราชันย์ไทย รามัญ ย้อนรำลึกชนชาติมอญ 18-19 กุมภาพันธ์ 2555 ณ วัดสามัคคิยาราม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี). กรุงเทพมหานคร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์. วิชา จันทรศิริ. (2549). พลิกตำนานอาหารพื้นบ้าน ไทย-มอญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุพีเรียร์นึ่งตั้งเฮาส์ จำกัด.

วินัย เก่งสุวรรณ. (2541). ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ 10. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2535). “ขวัญ”, ในคำ : ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย.

วีรวัฒน์ วงศ์คุปไทย. (2549). มอญสามโคก. กรุงเทพมหานคร: สภาวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี.

ส.พลายน้อย (นามแฝง). (2527). ขนแม่เอ๊ย. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สนธยา พลศรี. (2550). เครื่องมือการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมคิด จิระทัศน์กุล. (2545). วัด: พุทธศาสนสถานสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). ไทยรบพม่า. พระนคร: คลังวิทยา.

สัมภรณ์ พระครูโสภณ สุตวัฒน์. (2562, 15 ตุลาคม 2562) เจ้าอาวาส วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

สัมภรณ์ ขวัญเมือง ใจชอบ. (2562, 5 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

สัมภรณ์ จวน ปานแก้ว. (2562, 15 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

สัมภรณ์ ฉลวย พวงกาหลง. (2562, 25 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

สัมภรณ์ เฉลียว เรืองเพชร. (2562, 5 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ. อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

สัมภรณ์ โชคชัย สุวรรณรส. (2562, 15 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

- สัมภรณ์ ฌรงค์ เตมีศิลป์. (2562, 25 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ ทองคำ พลอยเมง. (2562, 25 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ ทองหล่อ ราพัชรา. (2562, 25 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ ปกรณ์ ทันการ. (2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พยอม สุวรรณทรัพย์. (2562, 25 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พรเพ็ญ ใจชอบ. (2562, 5 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระเกษม ชีตะมาโร. (2562, 15 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระครูบาสุตติ ชุตินธโร. (2562, 25 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระครูบาทอง อโศโก. (2562, 25 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระครูปทุมธรรมาธิราช. (2562, 5 ตุลาคม 2562) เจ้าอาวาส วัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระครูปลัดประมวธ จารุวรรณ โน. (2562, 25 ตุลาคม 2562) เจ้าอาวาส วัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระนริน ถาวโร. (2562, 5 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระแมน จกวโร. (2562, 5 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ พระอภิวัฒน์ ธนงค์. (2562, 15 ตุลาคม 2562) พระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ มณฑล โพธิ์เงิน. (2562, 9 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ วิชัย เรืองสว่าง. (2562, 9 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ.
- สัมภรณ์ สมร เรืองเพชร. (2562, 5 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภรณ์ สวัสดิ์ สุวรรณรส. (2562, 15 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.

- สัมภาษณ์ สาธุน ทันการ. (2562, 15 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภาษณ์ สุภาวัน ทันการ. (2562, 15 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภาษณ์ อนุวัฒน์ ใจชอบ. (2562, 9 ตุลาคม 2562) กรรมการวัดชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภาษณ์ อภิชาติ สุวรรณทรัพย์. (2562, 25 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภาษณ์ อำภา มะเฟื่อง. (2562, 15 ตุลาคม 2562) กรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สัมภาษณ์ อุษา บัดนิล. (2562, 25 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดท้ายเกาะใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- สาร สารทัศนายนันท์. (2527). “ฮีดลิบสอง,” ใน ฆิดชูเกียรติ สาร สารทัศนายนันท์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักนายกรัฐมนตรี, ส. ส. ก. (2552). แนวคิดและกรณีศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ทีพีพรินท์จำกัด.
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2555). “ศาสนสถานประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2555”. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักพัฒนาชุมชนอำเภอสามโคก. (2556). แผนพัฒนาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ. ชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ ปทุมธานี.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2544). “กระบวนการการฟื้นฟูและประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรมในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.”. กรุงเทพมหานคร: งานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุพิศรา สุภาพ. (2531). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). มอญในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภรณ์ โอเจริญ (2541). มอญในเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภา อุทโท. (2541). “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560).”. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
- สุเอ็ด คชเสนี. (2551). วัฒนธรรมประเพณีมอญ. กรุงเทพมหานคร: เท็คโปร โมชั่น 3 แอนด์ เอ็ดเวอร์ไทซ์ซิง.

- เสถียร เหลืองอร่าม. (ม.ป.ป.). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคาแหง.
- เสถียร โกเศศ. (2539). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : แต่งงาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- แสวง อุดมศรี. (2533). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- องค์ บรรจุน. (2552). ตันธาร วิถีมอญ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติงแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อนุชาติ พวงสาละ, & วีรบุรณ วิสารทสกุล. (2541). ประชาคมสังคม: คำ ความคิดและความหมาย.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

